Erkek
Erkeğe
Ayşe Kudat

ERKEK ERKEĞE

AYŞE KUDAT

Erkeğe karşı şiddet olayları insan türünün bugüne kadar gelişiminde önemli bir yer aldığını söylememiz, kadına karşı şiddeti önemsemediğimiz anlamına gelmemektedir.

Şiddet, ister…

Erkekten erkeğe,
Erkekten kadına,
Kadından erkeğe,
Erkek ve kadından çocuklara olsun,

kabul edilemeyecek bir insan davranışıdır.

BAŞLARKEN

Dünyanın hemen her yerinde kadınların toplumsal süregelirliği sağlayabilmeleri için iş gücüne katılımı az olmuştur ve ataerkil yapı da bu olgunun hem sebebi hem de sonucudur. Özellikle asker, polis ve jandarma gibi meslek dallarına seçimlerde ve diğer şiddet göstermesi muhtemel meslek dalları için de erkekler tercih edilmektedir.

Şiddet, gündelik yaşamda, her yerde karşımıza çıkmaktadır. Hayatımızın her alanını tehdit eden, kana bulayan bir gerçeklik haline gelmektedir. Trafikte sürücüler arasında yaşanan gerginlikler, kalabalık caddelerde yaşanan kavgalar, derbilerdeki gerginlik ve şiddet olayları, seçimlerde yaşanan silahlı çatışmalar ve saldırılar, pazarlarda yaşanan anlaşmazlıklar, karakollarda ve hapishanelerde yaşanan isyanlar... Buna benzer birçok yaşanmışlık, her zaman karşımıza çıkmaktadır. Bu şiddet olaylarına bakıldığında, en dikkat çekici noktanın faillerinin birçoğunun erkek olması olduğu dikkat çekmektedir.

Yaklaşık üç yıldır gündemin en önemli haberlerinden biri Rusya ve Ukrayna savaşı. Rusya, celp üzerine celp kararı alıyor. Sürekli yeni saldırılara geçmeyi planlayan Moskova, en son 150 bin yeni askerin silah altına alınmasına karar verdi. Silah altına alınacak kişiler 18-35 yaş arasındaki erkeklerden oluşmaktadır. Öldürmek için cepheye gönderilecek 150 bin kişinin bir kısmı belki de evlerine geri dönemeyecek işinde, gücünde aile babası erkeklerden oluşuyor. Yani başrolde yine erkekler yer almaktadır. Kararı alan erkekler, karardan dolayı silah altına alınacak olan erkekler, büyük ihtimalle savaşacakları kişilerin çok büyük çoğunluğu da erkeklerden oluşacak.

Savaş dışında da farklı ülkelerden çeşitli şiddet haberlerini okuyor ve izliyoruz. Bu satırları yazdığımız esnada televizyon ekranlarında Hollanda'dan bir haber geçiyor. Dünyanın en barışçıl ülkelerinden biri olan Hollanda'da bir erkek eline silah ve patlayıcı alarak bir kafeye saldırmış. Mekânı havaya uçurmakla tehdit ederek içerideki çalışanları rehin almış. Çoğunluğu erkeklerden oluşan polis gücü, dışarıda adamı ikna etmek ya da etkisiz hale getirmek için bekliyor.

Haberlerde her gün buna benzer birçok haber karşımıza çıkmaktadır. Haberlerin yarısından fazlası erkeklerin karıştığı şiddeti ele almaktadır. Üstelik şiddet haberleri, sadece savaşlarla, kavgalarla, çatışmalarla ilgili değil. Eğlenmek, keyif almak gibi son derece barışçıl etkinlikler de şiddete sahne olabilmektedir. Bu örneklerden de görüleceği üzere şiddet haberlerinin neredeyse tamamı erkeklerle ilgilidir. Yani eline silahı alan da erkek, sopayı yiyen de erkek, ölen de erkek.

Araştırmalar, saldırganlığın insan toplumlarında tarih boyunca yaygın bir davranış olduğunu

göstermektedir. Antropologlar, saldırganlığın insan toplumlarının bir özelliği olduğunu, bunun da türünün devamı için kaynakların elde edilmesi, hormonsal dengeler ve toplumların dış tehditlere karşı korunma ihtiyacı gibi faktörlerden etkilendiğini savunmaktadır. İlkel dönemlerden beri devam eden bu olgular, saldırganlığın erkeklerin yaşamında değişmez bir olgu haline gelmesine yol açmaktadır.

Çalışmalar, şiddetin hem faillerinin hem de mağdurlarının büyük bir kısmının erkek olduğunu ortaya koymaktadır. Savaşlar, mafya faaliyetleri, işkenceler ve hatta küçük çaplı kavgalar gibi şiddet içeren olayların çoğunda erkekler hem fail hem de mağdur olarak yer almaktadır. Bu durumun kökenini ilkel dönemlere kadar uzanan toplumsal ve biyolojik faktörlerde bulmak mümkündür.

İnsanlığın tarihsel yolculuğunu incelediğimizde, ilk izlerimiz bizi atalarımızın avcı-toplayıcı olarak yaşadığı ilkel dönemlere götürmektedir. Bugün gururla övündüğümüz medeniyetin temeli avcılık gibi şiddet gerektiren uğraşların erkeklerin görevi olmasıdır. Bu topluluklarda, iş bölümü cinsiyete göre belirlenmekteydi. Erkekler, avcılık ve topluluğu dış tehditlere karşı koruma gibi tehlikeli ve fiziksel güç gerektiren görevlerden sorumluyken, kadınlar ise yabani meyve ve bitkileri toplama, çocukları doğurma ve büyütme gibi üreme ve bakımla ilgili görevleri üstlenmekteydi. Bu cinsiyete dayalı iş bölümü, su, bitki örtüsü gibi doğal kaynakların etkin kullanılmasını ve avlanma gibi hayati faaliyetlerin yerine getirilmesini sağlamaktaydı.

Bu basit yaşam tarzı, günümüzden oldukça farklı olsa da insanlığın hayatta kalma ve gelişme becerilerini kazanmasında kritik rol oynadı. Avcı-toplayıcı atalarımız, doğayla uyum içinde yaşamayı, yiyecek ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamayı ve nesillerini sürdürmeyi öğrendiler. Bu sayede, insanlık ilerleyen dönemlerde karmaşık toplumlara evrimleşebilecek sağlam bir temel oluşturdu.

Bu dönemdeki ilişkiler, sadece geçim biçiminin değil, sosyal ilişkilerin ve etkileşimlerin de temellerini attı. Bu karmaşık etkileşimler zamanla, günümüzde kurum olarak adlandırdığımız yapılara dönüştü. Bunlardan biri ailedir. Neslin devamı için hayati önem taşıyan aile kurumu, bu dönemde ilk temellerini atmaya başladı. Ebeveynler, çocuklarının bakımını ve hayatta kalmaları için gerekli olan bilgi ve becerileri aktarmayı üstlendiler. Ekonomik dayanışma ve iş birliği de aile yapısının önemli unsurları arasında yer aldı. Nesiller arası bilgi ve tecrübe aktarımının sistematik hale gelmesi, eğitim kurumunun temellerini oluşturdu. Ebeveynler ve topluluğun diğer üyeleri, çocuklara avcılık, meyve ve basit yemişleri toplama, yiyecek işleme, alet kullanımı gibi hayatta kalmak için gerekli becerileri öğretmeye başladılar. Hikâyeler, şarkılar ve ritüeller aracılığıyla da kültürel değerler ve inançlar sonraki kuşaklara aktarıldı. Toplulukların dış tehditlere karşı korunması ve topraklarının genişletilmesi ihtiyacı, askerlik kurumunun ortaya çıkmasına yol açtı. Belirli bir grup, şiddet kullanma tekelini elinde tutarak topluluğu korumak ve sınırlarını genişletmekle görevlendirildi. Bu durum, hiyerarşik yapılar ve liderlik rollerinin oluşmasına da zemin hazırladı.

Atalarımız avcı-toplayıcı olarak yaşadıkları dönemlerde, doğal kaynakların bolluğu ve göçebe yaşam tarzı sayesinde nispeten barışçıl ve uyumlu bir şekilde yaşamaktaydı. Fakat zamanla artan nüfus ve avlanan hayvan popülasyonlarının azalması gibi faktörler, kaynak sıkıntısı ve bunun sonucunda kabileler arası rekabetin ortaya çıkmasına yol açtı. Kaynakların azalması, besin güvenliğinin tehlikeye girmesine ve gıda kaynaklarının yetersiz kalmasına neden oldu. Nüfus artışı da her bireye düşen payın azalmasına yol açtı. Bu durum, kabileleri yeni yaşam alanları arayışına ve göçe zorladı. Göç ise kabile sınırlarının aşınmasına, farklı kabilelerin topraklarında çatışmalara ve savaşlara yol açtı.

Bu gelişmeler sonucunda, erkeklerin rolü sadece avcılıkla sınırlı kalmadı. Kabilenin bekası için yeni yiyecek kaynakları bulma sorumluluğu da erkeklerin üzerine yüklendi. Bu amaçla, erkekler ve oğlan çocukları ilkel aletlerle birlikte yola çıkarak yeni kaynaklar bulmaya, topraklarını genişletmeye çalıştılar.

Yeni yiyecek kaynakları arayan kabileler, bu kaynakları korumaya çalışan diğer kabilelerle karşı karşıya geldi. Bu durum, kabileler arası rekabete ve çatışmalara yol açtı. Bu çatışmaların temel

sebebi, sınırlı kaynaklara erişim için artan mücadeleydi. Çatışmak zorunda olan erkeklerdi.

Arkeolojik bulgular, avcı-toplayıcı topluluklar arasında yaşanan kabileler arası çatışmalara dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bulgulardan biri, Cambridge Üniversitesi tarafından Kenya'nın Nataruk bölgesinde gerçekleştirilen çalışmadır. Çalışmada, 10 bin 500 ile 9 bin 500 yıl öncesine ait olduğu tahmin edilen arkeolojik kalıntılar incelenmiştir. İncelemeler sonucunda, farklı gruplar arasında şiddetli bir çatışma yaşandığı ortaya çıkmıştır. İskeletlerde doku bozukluklarına rastlanmış ve bu bozukluklara sivri uçlu silahlar, kör uçlu sopalar ve taş bıçaklar gibi aletlerin neden olduğu belirlenmiştir. Çatışmada hayatını kaybedenlerin büyük çoğunluğunun yetişkin erkeklerden, bir kısmının da oğlan çocuklarından oluştuğu tespit edilmiştir. Arkeolojik bulgular ve iskeletler üzerinde yapılan analizler, bu çatışmanın önceden planlanmış ve organize bir şekilde erkekler arasında gerçekleştiğini göstermektedir. Bu bulgular, avcı-toplayıcı topluluklarda şiddet ve çatışmanın sadece anlık ve rastgele olaylar olmadığını, aksine planlı ve organize bir şekilde gerçekleştirilebilen bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır.[1]

Kabilelerin erkekleri arasındaki çatışmalar, zamanla sistematik bir hal alarak artmaya başladı. Nüfus artışı ise kaynaklar için mücadeleyi zorunlu hale getirdi. Bu çatışmalar, toprak, yiyecek ve hatta kadın ele geçirmek için erkekler tarafından başvurulan ve sonraları savaş olarak isimlendireceğimiz olgulara dönüştü. Bu savaşlar, sadece şiddet olayları değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı da değiştiren gelişmelere yol açtı. Erkekler arasında, savunma ve saldırı için gerekli olan yetkinlik ve beceriler ile bu amaçla kullanılan aletler gelişti ve yapısallaştı. Bu gelişmelerin sonucunda, "ordu" dediğimiz, sadece erkeklerden oluşan ve toplumların bekasını korumak için saldırı ve savunma tekelini elinde bulunduran kurumlar ortaya çıktı. Bu kurumlar, şiddete başvurma hakkına da sahipti ve zamanla büyüyerek karmaşık yapılara dönüştü.

Orduların kurulması ve savaşların artması, ast üst ilişkisinin belirginleştiği ve statü farklarının netleştiği hiyerarşik bir toplumsal yapıya yol açtı. Bu durum, siyasi ve ekonomik gücün de belirli bir grupta yoğunlaşmasına neden oldu. Savaşlar, kullanılan aletlerin de gelişmesine zemin hazırladı. Başlangıçta ilkel olan bu aletler, zamanla daha karmaşık ve etkili hale gelerek teknolojinin gelişmesine önemli katkılar sağladı. Savaş teknolojisindeki gelişmeler, sadece orduların değil, aynı zamanda tarım, inşaat ve diğer alanlarda kullanılan aletlerin de gelişmesine yol açtı. Sonuç olarak, kabileler arası çatışmalar ve savaşlar, sadece şiddet olayları olarak değil, aynı zamanda toplumsal yapının, hiyerarşinin, statü farklarının ve teknolojinin gelişmesinde de önemli rol oynayan etkenler olmuştur.

Irkın süregelirliği için saldırı ve savunma yetkisini tekelinde bulunduran yetişkin erkekler, sahip oldukları bilgi ve becerileri sonraki nesillere aktarmak için oğlan çocuklarını da yanlarına aldı. Bu bilgi ve becerilerin aktarımı, "deneyimleyerek öğrenme" olarak tanımlanabilecek bir modelle gerçekleşti. Bu modelde, oğlan çocuklar belirli bir yaştan sonra ailelerinden koparılarak yetişkin erkeklerle birlikte seferlere çıkmaya başladı. Yetişkin erkekler, avcılık, balıkçılık, savaşma ve araç-gereç yapımı gibi konularda bilgi ve becerilerini çocuklara aktarırken, çocuklar da bu deneyimlerden pratik bilgiler edinerek yetişkinliğe hazırlanıyordu.

Bu öğretme ve öğrenme süreci, eğitim kurumu olarak adlandırabileceğimiz yapıların ortaya çıkmasındaki ilk temel taşları oluşturdu. Tıpkı ordu gibi erkek egemen olan bu toplumsal yapı, öğreten ve öğrenen ilişkisi nedeniyle çok katı bir statü farkını da beraberinde getirdi. Öğreten yetişkin, güçlü, bilgili ve becerikli olduğu için hiyerarşik olarak üst bir statüye sahip olurken, öğrenen çocuk veya genç, bilmediği için hiyerarşik olarak daha alt bir statüde yer alıyordu. Savaş gibi zorunlu bir disiplin öğretildiği için, kullanılan metodoloji öğrenen oğlan çocuklarının öğreten yetişkinlere kayıtsız ve şartsız bir şekilde itaat etmesine neden oldu. Böylece, ordu dediğimiz saldırı ve savunma amacıyla kurulan yapının bir fonksiyonu olarak, sahip olunan bilgi, beceri ve deneyimlerin sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlayan yeni bir yapı ortaya çıktı. Bugünkü eğitim kurumlarının ilkel hali olan bu yapılar da ilk başlarda, belirtilen nedenlerden dolayı erkek yoğun bir nitelikteydi.

Erkek egemen bu toplumsal yapılar, hiyerarşinin ve ast üst ilişkilerinin katı olduğu, fiziksel güç ve otoritenin meşru sayıldığı bir nitelik kazandı. Erkeklerin uzun süre bir arada bulunduğu, fiziksel

ve hiyerarşik gücün çok belirgin olduğu bu ortamlar, güçlü bireylere şiddete başvurma yetkisi verdi. Güç, sadece bir araç olarak değil, meşruiyeti de beraberinde getiren bir unsur olarak görüldü. Bu durum, gücün öğretilmesi gereken bir yetkinlik olarak kabul edilmesine ve "kutsallaştırılmasına" yol açtı. Güce sahip olan bireyler, bu sayede bütün kurumlarda hiyerarşinin üstünde yer alma hakkına sahip oldular. Güç, elde edilmesi ve korunması gereken bir değer haline geldi. Gücü elinde bulunduranlar, bu statülerini korumak için şiddet dediğimiz yöntemlere başvurdu. Güce sahip olmayanlar da onu elde etmek için şiddete başvurdu. Böylelikle, erkekler arasında şiddet, zamanla gücü, iktidarı ve hiyerarşiyi ispatlayan bir gösterge haline geldi.

İlkel kabilelerde temelleri atılan ordu ve eğitim yapıları, erkekler arasında şiddetin, meşru bir güç aracı olarak kullanılmasına ve yasal veya etik sınırlamalara tabi olmamasına zemin hazırladı. Antropolojik ve sosyolojik çalışmalar, şiddetin günümüzde bile belirli bağlamlarda meşru bir güç göstergesi olarak kabul edildiğini ve hatta "öğrenme aracı" olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Örneğin, askeri hiyerarşilerde üst rütbelilerin astlarına karşı uyguladığı şiddet içeren disiplin yöntemleri hem toplum tarafından hem de askeri kurumlar tarafından meşru görülebilmektedir. Hatta şiddete maruz kalan birey bile, bahsedilen "güç" ve hiyerarşi algısı nedeniyle bu durumu sorgulamaktan çekinebilmektedir.

Bu durum, şiddetin meşruiyetinin sadece geçmişte değil, günümüzde de devam eden karmaşık bir olgu olduğunu göstermektedir. Şiddetin meşruiyetinin temelinde yatan unsurlar, avcı-toplayıcı topluluklarda hiyerarşi ve güç algısıyla bağlantılı olabilmektedir. Bu toplumlarda erkekler, fiziksel güç ve savaş yeteneğine sahip olmalarından dolayı toplumda üstün bir konuma sahipti. Bu durum, erkek egemen bir hiyerarşik yapıya ve şiddetin meşru bir güç aracı olarak kabul edilmesine yol açtı.

Zamanla bu algı, askeri kurumlar ve eğitim sistemleri gibi modern yapılara da taşınmıştır. Askeri hiyerarşilerde disiplin ve itaati sağlamak için şiddet kullanımı yaygın bir uygulamadır. Benzer şekilde, bazı eğitim sistemlerinde de şiddet, öğrenciyi disipline etmek ve itaati sağlamak için bir araç olarak kullanılabilmektedir.

Okullarda yaygın olarak görülen akran zorbalığı ve yatılı okullarda geçmişte uygulanan şiddet içerikli "eğitim uygulamalarının", benzer güç ilişkileri çerçevesinde ele alınabilmesi mümkündür. Köklü geleneklere sahip eski yatılı okulların çoğunda, erkek öğrenciler belirli kulüplere üye olmak için belirli bir şiddete maruz kalmayı kabul etmekteydi. Bu kulüplerin üst sınıf öğrencileri, yeni üye adaylarına tokat atma, soğuk havada uzun süre dışarıda bekletme gibi çeşitli şiddet içeren eylemlerde bulunabilirlerdi. Bu uygulamalar, bir nevi geçiş ritüeli olarak kabul edilmekte ve bu eziyetlere maruz kalan oğlan çocuklar, kulübün bir üyesi olmaya hak kazanmaktaydılar. Zamanla bu öğrenciler de kendilerinden küçük öğrencilere benzer şekilde şiddet uygulamaya başlıyorlardı. Bu tür şiddet içerikli uygulamaların temelinde yatan güç ilişkileri oldukça karmaşıktır. Yatılı okulların hiyerarşik yapısı, üst sınıf öğrencilere alt sınıf öğrenciler üzerinde bir güç ve otorite verir. Bu güç, şiddet yoluyla pekiştirilir ve meşrulaştırılır. Yeni üye adaylarına uygulanan şiddet, kulübe ait olma ve kabul görme arzusuyla birleşerek, şiddetin bir nevi "bağ kurma" aracı olarak görülmesine yol açmaktadır.

Ordu ve eğitim kurumlarının dışında, farklı statü, yaş ve fiziksel özelliklere sahip erkeklerin bir arada bulunduğu yapılarda da şiddet içeren uygulamalarla karşılaşmak mümkündür. Dini kurumlar ve hapishaneler, hiyerarşinin ve gücün ön planda olduğu ve bu nedenle şiddetin yoğun olarak görüldüğü kurumlara örnek olarak gösterilebilir.

Büyük çoğunluğu erkek mahkumlardan oluşan hapishanelerde, güç dengeleri ve denetim mekanizmalarının zayıflığı nedeniyle, gücü elinde bulunduran erkek mahkumlar zayıf erkeklere karşı şiddet uygulayabilmektedir. Bu durum, hapishane yönetimi tarafından görmezden gelinebildiği gibi, yönetim ve çalışan görevliler tarafından da sistematik bir şekilde şiddete başvurulabilmektedir. Bu tür şiddet içeren uygulamaların temelinde yatan sebepler karmaşıktır. Farklı statüde erkeklerin bir arada bulunduğu bu kurumlarda, hiyerarşik bir düzen ve güç ilişkileri sistemi kurulmaktadır.

Bu sistemde, gücü elinde bulunduran erkekler, zayıf erkeklere karşı şiddeti bir kontrol ve disiplin

aracı olarak kullanmaktadır. Ayrıca şiddet, bu kurumlarda var olan maskülenlik ve güç algısını pekiştirmenin bir yolu olarak da görülmektedir. Hapishanelerde şiddetin yaygın olmasının bir diğer sebebi de denetim mekanizmalarının yetersizliğidir. Hapishane yönetimi ve çalışan görevliler, şiddet olaylarını görmezden gelebilmekte veya bu olaylara müdahale etmekten çekinebilmektedir. Bu durum, şiddeti meşrulaştıran ve mağdurları korumasız bırakan bir ortam yaratmaktadır.

Katı bir hiyerarşik sisteme ve keskin bir usta-çırak ilişkisine sahip dini kurumlarda da şiddet kullanımı yaygın bir sorundur. Yetişkin din adamları, cemaatlerine yeni katılan küçük oğlan çocuklarını "eğitmek" için şiddet uygulayabilmektedirler. Bu tür şiddet içeren eğitim araçları ne aileler ne toplum ne de dini grup tarafından sorgulanmamaktadır. Daha vahimi, bu şekilde yetiştirilen çocuklar büyüdüklerinde, "böyle gördük" diyerek benzer uygulamaları "eğitimin" bir parçası olarak kullanmaktadırlar.

Bu durumun temelinde yatan sebepler karmaşıktır. Dini kurumlardaki katı hiyerarşik sistem, üst kademedeki din adamlarına alt kademelerdekilere karşı önemli bir güç ve otorite vermektedir. Bu güç, şiddet yoluyla pekiştirilmekte ve meşrulaştırılmaktadır. Yetişkin din adamları, şiddeti disiplin sağlamak, itaati teşvik etmek ve dini inançları aşılamak için bir araç olarak kullanmaktadır. Ayrıca, usta-çırak ilişkisi de bu tür şiddet uygulamalarının meşruiyet kazanmasına katkıda bulunmaktadır. Usta-çırak ilişkisinde, usta, çırağın bilgi ve becerilerini geliştirmek için ona rehberlik etme sorumluluğuna sahiptir. Bu rehberlik, bazı durumlarda şiddet içeren disiplin yöntemlerini de içerebilmektedir. Zamanla bu tür şiddet içeren uygulamalar, geleneksel bir eğitim yöntemi olarak kabul görebilmekte ve sorgulanmadan nesilden nesile aktarılabilmektedir.

Bu çalışma sonucunda, eğitim kurumları (özellikle yatılı okullar), hapishaneler, medreseler, ordu gibi kurumlar ve sokak çocukları, terör örgütleri ve mafya gibi yapılarda şiddetin yoğun bir şekilde görüldüğü ortaya çıkmaktadır. Bu şiddet olaylarının büyük çoğunluğunda failler ve mağdurlar da erkek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bulgular, şiddetin sadece bireysel bir eylem olmadığını, aynı zamanda sosyo-kültürel ve siyasi etkenlerin de önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Farklı kurumlarda ve yapılarda görülen şiddet, bu ortamların kendine özgü hiyerarşik güç ilişkileri, disiplin anlayışı ve eril kültür ile bağlantılı olmaktadır.

Bu kitap, tarih boyunca erkeklerin şiddete başvurmasına yol açan sosyal ve kültürel etkenleri derinlemesine incelemektedir. Bu bağlamda, eski çağlardan beri savaşmak ve dinleri yaymak için kurulan ordular, eğitim kurumları ve hapishaneler gibi kurumlar analiz edilmektedir. Bu kurumlarda şiddet uygulayanların da şiddete maruz kalanların da büyük çoğunluğunun erkek olduğu gözlemlenmiştir.

Bunlara rağmen, toplumda erkeklere yönelik şiddet, yeterince tartışılmayan ve görünmez olan bir sorundur. Bu durumun temelinde yatan birçok etken bulunmaktadır. Bunlardan ilki, "erkeklik onuru" olarak adlandırılan ve tam olarak neyi ifade ettiği net olmayan bir kavramın erkekleri şiddeti gizlemeye teşvik etmesidir. Mağdur erkekler, yaşadıkları şiddeti itiraf etmenin, "erkekliklerine" zarar vereceğini düşünerek sessiz kalmayı tercih edebilmektedirler.

Bir diğer önemli etken ise, kadınlara yönelik şiddetin toplumda daha ön planda yer alması ve daha fazla dikkat çekmesidir. Bu durum, erkeklere yönelik şiddetin önemsizleştirilmesine ve görmezden gelinmesine yol açabilmektedir. Kadınlara yönelik şiddetin kesinlikle kabul edilemez ve meşru görülemez bir suç olduğu unutulmamalıdır. Aynı zamanda erkeğe karşı şiddet de en az kadınlara yönelik şiddet kadar çözülmesi gereken bir sorun olarak kabul edilmelidir.

Bu çalışma, tarihsel bağlamı içinde erkeklerin maruz kaldığı şiddetin boyutlarını ortaya koymak ve erkeğe yönelik şiddete karşı farkındalık yaratmak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada, erkeklerin farklı alanlarda maruz kaldıkları şiddet türleri ve bu şiddetin nedenleri incelenmektedir. Ayrıca, erkeklere yönelik şiddetin önlenmesi için çözüm önerileri de sunulmaktadır.

Erkeğe yönelik şiddet, sadece erkekleri değil, tüm toplumu etkileyen bir sorundur. Bu sorunun

çözümü için, tüm toplumsal kesimlerin birlikte hareket etmesi ve erkeklere yönelik şiddetin her yerde ve her koşulda kabul edilemez olduğunu açıkça dile getirmesi gerekmektedir. Bu çalışma, şiddetin sadece bireysel bir eylem olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve kurumsal boyutlara da sahip olduğunu göstermektedir. Farklı kurumlarda ve yapılarda eril şiddetin yaygınlığı, bu sorunun çözümü için kapsamlı ve çok yönlü bir yaklaşım gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu kitap, erkek egemen şiddetin karmaşık tarihini ve güncel sonuçlarını anlamak için önemli bulgular içermektedir. Kitabın, şiddetin olmadığı bir dünya yaratılmasına katkı sunması en büyük dileğimizdir.

ŞİDDET NEDİR?

Şiddet, insanlığın en eski ve en yıkıcı sorunlarından biridir. Aile içi şiddetten siyasi çatışmalara kadar birçok farklı biçimde ortaya çıkabilen şiddet, bireyleri, aileleri ve toplumları derinden etkilemektedir.

İnternette yapılan genel bir taramada, şiddet genel olarak, bir kişi ya da kişiler tarafından, zarar vermek amacıyla, fiziksel, duygusal veya sözlü olarak başka bir başka kişi veya kişilere yöneltilen davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Şiddet, kelime kökeni itibarıyla Arapçadır ve "şedd" kelimesinden gelmekte olup, bir hareketin kuvvetin veya gücün derecesi olarak tanımlanmakta, kelime özü itibariyle aşırılık ve normal dışı davranışı içerdiği için bir duygunun aşırılığı veya inandırma veya uzlaşma yerine kaba kuvvet kullanma anlamlarına da gelmektedir.[2] Bir veya birden fazla kişinin bedensel, cinsel, psikolojik, ekonomik yönden zarar görmesiyle ya da acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, her türlü tutum ve davranış olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şiddet, tek bir kategoride ele alınamayacak kadar çeşitlilik gösteren bir olgudur. Fiziksel şiddet, en bilinen ve görünür şiddet türüdür. Fiziksel şiddet, vurma, itme, tekmeleme, yaralama ve öldürme gibi eylemleri kapsamaktadır. Duygusal şiddet ise, aşağılama, hakaret, küfür, tehdit ve gözdağı verme gibi davranışları içermektedir. Sözlü şiddet ise, fiziksel temas olmaksızın, sadece sözlerle yapılan şiddeti ifade etmektedir.

Şiddet, sadece mağdur üzerinde değil, toplumun tamamı üzerinde yıkıcı etkiler yaratabilmektedir. Bireysel olarak bakıldığında, şiddet mağdurlarda fiziksel yaralanmalara, travmatik stres bozukluğuna, depresyona, anksiyeteye ve hatta ölüme yol açabilmektedir. Toplumsal açıdan ise şiddet, korku ve güvensizlik ortamı yaratabilmekte, sosyal bağları zayıflatabilmekte ve toplumsal huzuru bozabilmektedir.

Şiddetin dört unsuru bulunmaktadır. Bunlar fail, mağdur, amaç ve yöntemdir. Fail, şiddeti uygulayan kişi veya kişileri ifade etmektedir. Şiddete maruz kalan kişi veya kişiler, mağdur olarak tanımlanmaktadır. Şiddetin zarar verme niyeti amaç olarak kabul edilmektedir. Şiddetin fiziksel, duygusal ya da sözlü olup olmadığı da yöntem olarak belirtilmektedir.[3]

Şiddet, tek bir kategoriye sığmayacak kadar karmaşık bir olgudur. Farklı bağlamlarda ve farklı şekillerde ortaya çıkabilen şiddet, en yaygın olarak şu şekillerde karşımıza çıkmaktadır.[4]

Fiziksel şiddet: Vücuda zarar vermeyi amaçlayan şiddet türüdür. Dövme, darp, cinayet gibi eylemleri kapsamaktadır.

Duygusal şiddet: Mağduru aşağılama, hakaret, tehdit etme, izole etme gibi eylemleri kapsamaktadır.

Sözlü şiddet: Mağduru aşağılayan, küfürlü veya tehditkâr sözler kullanma eylemleri içermektedir.

Cinsel şiddet: Zorla cinsel ilişki, taciz, tecavüz gibi eylemleri barındırmaktadır.

Ekonomik şiddet: Mağduru maddi açıdan kontrol altına alma ve sömürme eylemini göstermektedir.

Siyasi şiddet: Devlete veya siyasi ideolojilere karşı yapılan şiddet eylemlerini kapsamaktadır.

Adalet Bakanlığı'nın, aile içi şiddeti önlemek amacıyla hazırladığı bu internet sitesi, şiddet farklı yönlerden incelemektedir.[5] Bu site incelendiğinde, şiddetin daha çok kadınlara yöneltilen bir olgu olarak kabul edildiği görülmektedir. Devletin yasa bakanlığı tarafından hazırlanan site bile şiddeti sadece erkeklerden kadınlara yöneltilen bir olgu olarak kabul etmektedir. Kadınların kocalarına, anne-babanın oğlan çocuklarına karşı gösterdiği şiddet önemsenmemektedir.

Avcı toplayıcı toplumlarda, ava çıkan ve kabileyi koruyan cinsiyet erkekler olmuştur. Erkekler, beslenme için avlanmak, hayvanları öldürmek ve etleri kabileye getirmekle görevliyken, kadınlar ise çocuk doğurmaktan ve büyütmekten sorumluydu. Bu cinsiyet rolleri, biyolojik ve üremeye dayalı bir iş bölümünü yansıtmaktaydı.

Bir kadının ava çıkması, çocuk doğurma ve büyütme gibi temel görevlerini yerine getirmesini engelleyecekti. Bu da türün sürekliliğini tehlikeye atacağından, avcılık erkeklerin sorumluluğunda olan bir görev haline gelmişti.

Benzer şekilde, bir kabilede kadının öldürülmesi, doğurma ve yetiştirme gibi hayati görevlerini üstlenecek yeni nesil üyelerin kaybedilmesi anlamına geliyordu. Bu nedenle, şiddet eylemleri daha çok erkekler arasındaydı ve kabile içi düzeni korumak için de erkek şiddeti kullanılıyordu. Cezalandırma sistemi de bu doğrultuda kurulmuştu.

Ancak şiddetin sadece biyolojik ve üremeye dayalı bir gereklilikten ibaret olmadığını da unutmamak gerekir. Avcı toplayıcı toplumlarda bile, statü, güç ve kaynak elde etme gibi unsurlar da şiddetin kullanılmasını etkilemiştir.

Avcı-toplayıcı toplumlarda cezalandırma sistemi de şiddet üzerine kuruluydu. Suç işleyenler, genellikle fiziksel cezalarla cezalandırılırdı. Bu cezalar arasında dayak, kamçılanma, sürgün ve hatta ölüm cezası yer alabilirdi. Bu cezalandırma sisteminin de temelinde, şiddetin caydırıcılık ve kontrol işlevi yatmaktaydı.

Zamanla tarımın gelişmesi ve yeni yerleşimlerin kurulması ile, şiddetin kullanımı da daha karmaşık hale geldi. Savaşlar ve çatışmalar daha yaygın hale geldikçe, askerlik gibi şiddeti kurumsallaştıran yapılar ortaya çıktı. Askerlik, şiddeti bir meslek olarak meşrulaştırarak, erkeklerin şiddet kullanma eğilimini daha da pekiştirmektedir.

Şiddet, özel veya kamusal alanda (evde, aile bireyleri arasında, sokakta, iş yerinde) meydana gelebilir. Şiddet fiziksel, sözlü, duygusal, psikolojik, ekonomik ya da cinsel saldırı şeklinde görülebilir. Fiziksel şiddet, tokat atmak, bir cismi fırlatmak ya da bir cisimle vurmak, itmek, silahla saldırmak gibi bedenine zarar verecek davranışları içerir. Hakaret etmek, aşağılayıcı bir söz söylemek, küçük düşürmek, aşırı kıskançlık, tehdit etmek, kişiye kendisini yetersiz hissettirecek söz veya davranışta bulunmak, küfretmek, kişinin kendisini ifade etmesine engel olmak, kişinin hareket özgürlüğünü kısıtlamak, kişinin aile üyeleri ve arkadaşlarıyla görüşmesini engellemek, kişinin istediği gibi giyinme özgürlüğüne engel olmak gibi fiziksel bir baskı olmaksızın uygulanan ve ruh sağlığını etkileyen her türlü söz ve davranış sözlü, duygusal ya da psikolojik şiddet olarak sınıflandırılır.

Şiddet, bir ya da daha fazla kişiyi bilinçli bir şekilde mağdur etmek, çalışmaya veya çalışmamaya zorlamak, gelirini kontrol altına almak, parasına veya banka kartlarına el koymak, borçlanmaya zorlamak, hiç para vermemek veya çok az miktarda para vermek, çalışmasını zorlaştıracak hareketlerde bulunmak, ekonomik baskı içeren her türlü tutum ve davranışları da içerir.

Cinsel şiddet, herhangi bir kişi (kadın ya da erkek olabileceği gibi, küçük yaşlardaki oğlan çocukları ya da diğer canlılar da olabilir) ya da canlıyı istemediği yerde, şekilde veya zamanda cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel içerikli sözler söylemek veya cinsel içerikli sözler söylemeye zorlamak; bir kadını çocuk doğurmaya veya doğurmamaya zorlamak ya da erkeği çocuk doğurmak için kullanmak, fuhşa zorlamak, cinsel organlara zarar vermek, kişiyi cinsel yönden aşağılamak gibi davranışlarla kişinin cinselliğini kontrol altında tutup baskı uygulayan her türlü

davranıştır.

Literatüre bakıldığında, çok farklı kapsamlarda ve bağlamlarda tanımlanan şiddeti özet olarak bir kişi ya da kişiler tarafından, bilinçli bir şekilde başka bir canlı ya da canlılara zarar vermek amacıyla, fiziki, sözel, duygusal ya da herhangi bir alet kullanılarak yöneltilen söz, davranış gibi eylemler olarak tanımlayabiliriz. Bir davranışın şiddet olarak ele alınması için bilinçli olması ve şiddet verme amacının yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Bilinçli olmadan yapılan bir davranış şiddet olmadığı gibi, sadece niyette kalan (örneğin zarar vermeyi düşünmek) bir davranış da şiddet olarak isimlendirilemez.[6]

GÜNDELİK YAŞAMIN İÇİNDE ŞİDDET

Toplumda en çok şiddet gösteren erkeklerdir. Şiddet yöneltilen kesim denildiğinde ise akla ilk gelen genelde kadınlar olmaktadır. Oysa erkekler de erkeklerin gösterdiği şiddetin mağduru olabilmektedir. Çoğu zaman, kadınlara ve çocuklara yönetilen şiddetten daha fazlası erkeklere yönetilmektedir. Ancak bu şiddet vakaları, medyada, sosyal medyada ya da gündelik konuşmalar içinde gerektiği kadar yer bulamadığı için dikkatlerden kaçabilmektedir. Erkeklerin maruz kaldığı bu erkek şiddeti, birçok farklı biçimde karşımıza çıkabilmekte ve bu durum, toplumda yeterince konuşulmayan ve görünmez hale getirilen bir sorun haline gelmektedir.[7]

Bu görünmez şiddetin karşımıza çıktığı alanlardan biri iş dünyasıdır. Rekabetçi ve stresli bir alan olan iş dünyası, mobbing gibi farklı şiddet olaylarının görüldüğü bir alan olmaktadır. İş dünyasında yer alanların çok büyük çoğunluğu erkek olduğu için doğal olarak iş dünyasında şiddeti gösteren de şiddete maruz kalanların büyük çoğunluğu da oransal olarak erkeklerden oluşmaktadır. Üst düzey görevlerde yer alan yöneticilerin büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Dolayısıyla üst düzey yöneticiler tarafından uygulanan baskılar, haksız yere azarlamalar, alaycı sözler ve dışlama gibi mobbing davranışları genelde erkekler tarafından gösterilmektedir. Bu davranışlara maruz kalanlar da genelde erkekler olmaktadır. Böylece bir erkeğin gösterdiği şiddet, diğer erkeklerin ruhsal ve fiziksel sağlıklarını olumsuz etkileyebilmektedir.[8]

Sosyal yaşama katılanların büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Hatta bazı toplumlarda, kadınların sosyal yaşama katılımı sınırlıdır. Barlar, futbol maçları, konserler gibi sosyal ortamlar, erkekler için sadece eğlence ve keyif kaynağı olmaktan öte, aynı zamanda şiddetin görüldüğü ortamlar da olmaktadır. Futbol maçları, barlar, konserler, miting alanları ve diğer kalabalık ortamlar, öfke patlamalarına ve kavgalara yol açabilecek tetikleyicilere dönüşebilmektedir. Şiddete dönüşen bu olaylarda, genellikle şiddetin hem kaynağı hem de mağduru erkeklerden oluşmaktadır.

Örneğin şiddet olayları görülen herhangi bir derbi maçına bakıldığında, gerek sahaya inerek rakip takım oyuncularını dövmeye çalışanların, gerek tribünden çakmak, bozuk para gibi maddeleri atanların geneli erkeklerden oluşmaktadır. Ayrıca saha dışında rakip takımın taraftarlarıyla kavga eden, maç esnasında hakemlere hakaret eden, her türlü taşkınlıklar yapan, kavgalar çıkaran kişilerin ekseriyeti erkeklerdir. Bu olaylar sonunda, başı sargılı, kolları ve bacakları alçı içindeki kişilerin çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır.

Futbol taraftarları arasında görülen şiddetin erkeklik kimliklerini yeniden ürettiği ve erkek egemen kültürün bir parçası olduğu vurgulanmaktadır. Futbol ortamının söylemleri, pratikleri, kuralları ve şiddet içeren olaylar erkekler arasındaki iktidar ilişkilerini de göstermektedir. Şiddetin kullanımı, erkekler arasındaki dayanışmayı artırırken, erkek hegemonyası lehine bir iktidar mekanizmasını da işletmektedir. Kavga, küfür gibi çeşitli şiddet olaylarının görüldüğü ve erkek egemen bir yapı olan futbolun kadın taraftarları da erkek egemen kültürden etkilenmektedir.[9]

Gündelik yaşamda, şiddetin yoğun görüldüğü alanlardan biri trafiktir. Trafik, günümüzde birçok insan için stres ve gerginliğin kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Yoğun araç trafiği, yetersiz park imkanları, özellikle mesai sonraları büyük kentlerde yaşanan trafik yoğunluğu, sürücülerin

birbirine karşı saygısız davranmalarına, trafikte öfke patlamalarına ve şiddete yol açabilmektedir. Bu şiddeti gösterenler ve ondan mağdur olanların büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Araştırmalar, yol öfkesinin erkeklerde kadınlara göre daha yaygın olduğunu göstermektedir.[10] Bunun nedeninin, erkeklerin geleneksel olarak daha agresif ve duygularını bastırmaya eğilimli olarak görülmesi olduğuna inanılmaktadır. Ayrıca bazı erkekler için araç kullanmak, güç ve kontrol göstermenin bir yolu olarak algılanabilmekte ve bu da diğer sürücülere karşı saldırgan davranışlara yol açabilmektedir.

Özellikle metropollerde araba kullanan şoförlerin tümü trafikte şiddet konusunda benzer görüşleri taşıyacaklardır. Hakaret, küfür, tehdit ve aşağılama gibi sözlü şiddet daha çok erkekler tarafından, erkeklere yönelik yapılmaktadır. Araçlarından inip dövme, tekmeleme, bıçaklama gibi fiziksel şiddet uygulayanların tamamına yakını erkektir ve bunları erkeklere karşı yapmaktadırlar. Başka araçların önünü kesen, selektör yapan, park yeri için bağıran çağıran, şiddet gösteren kişilerin çoğu da erkeklerdir.

Erkek egemen bir kültüre sahip gündelik yaşam, erkekler için sadece eğlence ve keyif kaynağı değil, aynı zamanda şiddete maruz kalma riskinin de olduğu bir alandır. Futbol maçları, barlar, konserler ve diğer kalabalık ortamlar, öfke patlamalarına ve kavgalara yol açabilecek nedenler barındırmaktadır. Bu şiddetin kaynağı alkol ve diğer uyuşturucu maddelerin kullanımı, testosteron gibi biyolojik faktörler ve maço kültürün dayattığı duyguları bastırma ve sorunları şiddetle çözme eğilimidir. Dolayısıyla şiddetin kaynağı kültürel normların yanında, testosteron gibi hormonsal nedenlerdir.[11]

Alkol kullanımı, beyni etkileyerek öfke kontrolünü zayıflatarak saldırgan davranışlara yol açabilmektedir. Alkol, beynin sinir sistemini etkileyen bir depresan olarak tanımlanmaktadır. Alkol alındığında, beynin ön lobunda bulunan ve dürtü kontrolü, planlama ve karar verme gibi işlevlerden sorumlu bölgelerin devre dışı kaldığı, bu durumun öfke, saldırganlık ve şiddet içeren davranışlara yol açtığı ifade edilmektedir. Alkol, beynin öfke ve saldırganlık duygularını kontrol eden bölgesini etkileyerek bu duyguların artmasına neden olmaktadır. Alkol alan kişi, çevresini ve durumları doğru şekilde değerlendirme yeteneğini kaybetmekte, neticede mantıksız ve riskli davranışlar gösterebilmektedir. Bazı kişilerde de duygularını bastırma ve sorunları şiddetle çözme eğilimini gösterebilmektedir. Öte yandan, alkol alan kişiler utangaçlıklarını, çekingenliklerini kaybettikleri için şiddet içeren davranışlara daha kolay başvurabilmektedir. Benzer şekilde alkol alan kişiler, aşırı bir özgüven ve cesaret duygusu kazanarak diğer kişilere karşı kendilerini güçlü hissetmekte ve şiddete başvurabilmektedir. Özellikle kalabalık ve stresli ortamlarda kullanılan alkol, erkeklerin şiddet gösterme, dolayısıyla şiddete maruz kalma riskini ciddi oranda artırmaktadır.[12]

Testosteron hormonu da erkeklerde saldırganlığı tetikleyen bir faktör olarak bilinmektedir. Özellikle genç erkeklerde yüksek testosteron seviyeleri, öfke kontrolünü zorlaştırabilmekte ve şiddet içeren davranışlara yol açmaktadır. Testosteron, erkeklerin cinsel işlevlerini ve kas kütlesini geliştirmekten sorumlu olmakla bilinen hormondur. Fakat bunun yanında, testosteronun erkeklerde saldırganlığı da tetikleyebilecek bir faktör olduğu bilinmektedir. Özellikle genç erkeklerde yüksek testosteron seviyeleri, öfke kontrolünü zorlaştırabilmekte ve şiddet içeren davranışlara yol açabilmektedir. Ancak, testosteron tek başına şiddeti açıklamaya yetmemektedir. Sosyal, kültürel ve çevresel faktörler de şiddetin oluşumunda önemli rol oynar. Örneğin, şiddeti meşrulaştıran bir aile ortamında veya şiddet içeren bir mahallede yaşayan bir erkek, yüksek testosteron seviyesine sahip olmasa bile şiddete başvurma eğiliminde olabilmektedir.[13]

Testosteronun saldırganlığı nasıl etkilediği tam olarak bilinmemekle birlikte, bu konuda bazı teoriler mevcuttur. Bu teorilerden birine göre, testosteron, beynin saldırganlık ve öfke ile ilgili bölgelerindeki dopamin ve serotonin gibi nörotransmiterlerin dengesini etkilemektedir. Bu dengesizlik, öfke patlamalarına ve şiddet içeren davranışlara yol açabilmektedir. Testosteronun erkeklerde rekabetçi ve baskın olma eğilimini artırdığı, bunun da özellikle erkekler arasındaki çatışmalarda şiddete başvurulmasını tetikleyebildiği ifade edilmektedir. Bunun yanında ayrıca bazı kişilerin, testosterona karşı daha hassas olabildiği, bunun da onları şiddete daha yatkın hale getirebildiği belirtilmektedir.[14]

Maço kültür, erkeklerin duygularını bastırmalarını ve sorunları iletişim yerine şiddetle çözmelerini teşvik eden bir kültür normu olarak ifade edilebilmektedir. Bu kültürün etkisiyle erkekler, öfke, üzüntü veya korku gibi duygularını ifade etmekte zorlanmakta, duygularını bastırmak için şiddete başvurabilmektedirler. Maço kültür, erkeklere güçlü olmayı dayatmaktadır. Bu da duyguların bir zayıflık olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu bakış açısı sonucunda, "güçlü olma" ve "duygularını göstermeme" algısı, erkeklerin sadece kendi şiddet içeren davranışlarına değil, şiddete maruz kaldıklarında da yardım almaktan çekinmelerine ve yaşadıkları travmayı içselleştirmelerine neden olmakta, şiddeti bir nevi olağan bir durum olarak algılamaktadırlar.

Bu durumun oldukça yıkıcı ve hasar verici sonuçları olduğunu ifade eden uzmanlara göre, bu kültürün etkisiyle şiddete başvurmayı olağan bir durum olarak gören erkekler hem kendilerine hem de etrafındakilere kolayca şiddet uygulayarak zarar verebilmektedirler. Bu şiddetten zarar gören diğer erkekler ise yaşadıkları travmayı tek başlarına atlatmaya çalışmak zorunda kalmakta, bunu başkasıyla paylaşmamaktadırlar. Neticede bu durum ruhsal ve duygusal sorunlara yol açabilmektedir.[15]

Maço kültürü, erkeklerin duygularını "zayıflık" olarak görmesine ve onları ifade etmenin bir zayıflık olarak görülmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda öfke ve stres gibi duygular bastırılmakta, şiddete başvurulmaktadır. Bu durum, erkeklerin sorunları çözmek için şiddetsiz iletişim yerine, şiddete başvurması sonucunu doğurmaktadır. Buna başvuran erkekler, bütün ilişkilerinde şiddete başvurmayı olağan bir durum olarak görmekte, bunu bir alışkanlık haline getirmektedir.

Maço kültürün şiddeti besleyen bir diğer etkisi, şiddete maruz kalan erkeğin, yardım alamaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Herhangi bir yardım almak istemeyen erkek, bunun sonucu olarak daha derin ruhsal sorunlarla ve psikolojik travmalarla karşı karşıya kalmaktadır.

Sonuçta maço kültür, erkeklerin sadece sert ve güçlü olmalarını değil, aynı zamanda duygularını da bastırmalarını ve sorunları şiddetle çözmelerini teşvik etmektedir. Bu durum, toksik maskülenlik olarak adlandırılmakta ve birçok olumsuz sonuç doğurmaktadır.

Toplumsal yaşamın her alanına sirayet eden erkek egemenliği, sadece kadınlara ve çocuklara değil, erkeklere de şiddet yoluyla geri dönmektedir. Futbol maçları gibi sportif ortamlar, barlarda eğlence sonrası yaşanan kavgalar ve trafikte yaşanan gerginlikler, erkeklerin şiddete başvurduğu ve aynı zamanda şiddetin mağduru olduğu alanlardan sadece birkaçıdır.

Bu şiddetin arkasında yatan nedenler karmaşıktır. Bazen öfke kontrolünün kaybedilmesi, bazen alkol kullanımı, bazen de maço kültürün dayattığı "güçlü olma" algısı şiddete yol açmaktadır. Ne var ki, bu şiddetin en büyük mağdurları da erkeklerin kendileridir.

Maço kültürün yarattığı baskı ve utanç duygusu, şiddete maruz kalan erkeklerin yaşadıklarını kimseyle paylaşmamalarına neden olmaktadır. Bu durum, travmanın daha da derinleşmesine ve ruhsal sorunların artmasına yol açmaktadır.

Bu görünmez şiddet döngüsünü kırmak için öncelikle erkek egemenliğinin yarattığı eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri ortadan kaldırmak gerekmektedir. Erkeklere duygularını ifade etme ve sorunları şiddetsiz iletişim yoluyla çözme konusunda eğitim verilmesi, maço kültürün dayattığı baskılara karşı bilinçlendirilmesi ve şiddete maruz kalan erkeklerin destek alabileceği mekanizmaların oluşturulması bu mücadelenin önemli adımları olacaktır.

İlkel toplumlardan başlayarak erkekler taş ve benzeri cisimleri yontarak silah yapımına başlamışlar ve bunları bir yandan avcılık için bir yandan da topluma dışarıdan bir saldırı olduğunda kullanmışlardır.

GÖBEKLİTEPE

Güneydoğu'da, Şanlıurfa sınırları içinde bulunan ve tarihin en eski yerleşim yerlerinden biri olarak kabul edilen Göbeklitepe, insanlık tarihi hakkında daha önce bilinmeyen birçok konuda

ipuçları taşımaktadır. Bulunan heykeller, kazı alanının yapısı, alanda yer alan semboller, yontulmuş taşların büyüklüğü ve üzerlerindeki betimlemeler, dönemin toplumsal yapısına ilişkin çeşitli yorumlara imkân vermektedir.

Neolitik dönemden kalan ve tarihi MÖ 9600–9500'e kadar gittiği ifade edilen bu kazı alanından çıkan bulgular, konumuz açısından değerlendirildiğinde, dikilen taşların ebatları ve ağırlıkları nedeniyle dikkat çekmektedir. Taş duvarlar arasında yer alan T şeklindeki sütunların yaklaşık 5 metre yüksekliğinde ve 16 ton ağırlığında olduğu belirtilmektedir. Bu büyüklük ve ağırlık, alanın inşasında yoğun fiziksel emek ve örgütlü iş gücü gerektiğini düşündürmektedir.

Taşların üzerinde yer alan çizimler ve bulunan heykeller incelendiğinde, kadınlara ait yalnızca bir doğum sahnesi betimlemesine ulaşıldığı görülmektedir. Erkek figürlerine ilişkin buluntular ise farklı yorumlara imkân vermektedir. Örneğin her iki yanında birer yırtıcı hayvan bulunan ve cinsel organını tutan erkek figürü, erkekliğin güç, doğurganlık, koruma ve mücadeleyle ilişkilendirildiğine dair yorumlara konu olmuştur.

Kadın ve erkeklere ait bu bulguların, Göbeklitepe'de cinsiyetler arası iş bölümü konusunda fikir vermesi mümkündür. Bu yoruma göre kadın bedeni daha çok doğum ve türün devamı ile ilişkilendirilirken, erkek figürleri koruma, mücadele ve güç temalarıyla birlikte düşünülmektedir. Kazılarda taşların üzerine oyulmuş yaban domuzu, tilki ve yılan gibi hayvan kabartmaları da dönemin tehlike, av, korunma ve mücadele dünyasına işaret eden unsurlar olarak değerlendirilebilir.

ÇATALHÖYÜK

Konya'nın Çumra ilçesi sınırları içinde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda bulunan Çatalhöyük'te geçmişi MÖ 7000'e giden yerleşim yerlerine ulaşıldı. Cilalı taş devri ve bakır devrine ait olduğu tahmin edilen yerleşim yerlerinde kazı yapan ekibin başkanı Ian Hodder, buluntular ışığında cinsiyetler arası iş bölümünü şöyle tanımlıyor:

> "Modern bilimsel teknikler sayesinde bizler kadın ve erkeklerin aynı besinleri tükettiklerini, benzer bir hayat içerisinde yaşadıklarını, benzer işlerde çalışarak geçim ekonomisine benzer yönlerle katkı sağladıklarını biliyoruz. Bunun yanında sosyal hiyerarşide de herhangi bir erkek kadın ayrımına dair kanıtlar bulamıyoruz. Ortadoğu'da diğer çağdaş yerleşimlerde bulunan hiyerarşiye dair kanıtlara Çatalhöyük'te rastlamıyoruz. Çatalhöyük'ün dönem içinde asıl fark yaratan noktası bu. Çatalhöyük insanları eşitlik ilkesi ile yaşamışlardı. Yönetimsel bir yapı veya toplum üzerindeki bir erke dair hiçbir buluntu şu ana kadar ortaya çıkmadı.[16]"

Holder'in açıklamaları Çatalhöyük'te kadın ve erkek rolleri konusunda iki açıdan önemli bilgiler veriyor. İlki, Çatalhöyük'ün çağdaşı olan diğer uygarlıklarda kadın ve erkek arasında bir hiyerarşi vardı. Yani kadınlar çocuk bakımı, gıda toplama gibi roller üstlenirken, erkekler fiziksel güç gerektiren avcılık, savaş, yapı işleri gibi sorumlulukları üstlenirdi.

İkinci önemli nokta, Çatalhöyük'te cinsiyet eşitliği olduğu tezinden hareketle, kadınların da savaştığı yönündedir. Ancak çocuk doğurulması, doğurulan çocuğun emzirilmesi, büyütülmesi, kadının evde kalmasını gerektiren bir süreç olduğu için kadınların erkekler gibi savaşa gitmesine engel olan bir durumdur. Dolayısıyla kadın savaşçı olsa bile, biyolojik olarak en fazla bazı destek görevleri yerine getirme kabiliyetine sahiptir. Toplumun devamı için zorunlu bir gereklilik olan bu iş bölümü, kadınları savaş meydanlarından uzak tutup savaşmayı tarih boyunca erkeğin bir görevi haline getirmiştir.

Benzer bir araştırma Babiller ve Hititler konusunda da yapıldı. Araştırmalar neticesinde, her iki toplumda da kadın askerlerin varlığına daire herhangi bir sonuca ulaşılamadı. Bazı ipuçlarından kadınların toplumda aktif roller üstlendiklerine ulaşılıyor. Bunun sonucunda da kadınların savunma amacıyla silah kullanmış olabileceği düşünülüyor.

Göbeklitepe ve Çatalhöyük kazıları, Hititler ve Babillerle ilgili araştırmalar neticesinde ulaşılan

bilgiler, neolitik dönemlerden beri savaşın erkeklerin bir görevi olduğunu gösteriyor. Savaş gibi fiziksel kuvvet ve saldırı gerektiren avcılık, yapıların inşası gibi sorumluluklar da yine kas kuvveti ve biyolojik nedenlerle erkek görevi olarak kabul edilmiştir. Kadınlar ise benzer nedenlerle çocuk doğurma, doğrulan çocuğun bakımı, ev işleri gibi görevleri üstlenmişlerdir.

Bu durumun tarih boyunca devam ettiği ve savaşlara katılanların çok büyük bir bölümünün her dönemde erkekler olduğu bir gerçektir. Bu durum günümüzde de devam ediyor. Zorunlu askerlik halen çok büyük bir oranda bir erkek görevi olarak kabul ediliyor. Orduların çok büyük bir bölümü erkek askerlerden oluşuyor. Bu konuyla ilgili detaylı bilgiler ordularla ilgili bölümde yer almaktadır.

İLKEL TOPLULUKLARDA EĞİTİM

Eğitim, farklı şekillerde ve yapılarda olsa da ilkel dönemlerden beri var olan ve önemli işlevler üstlenen bir kurumdur. Bu kurumun temel işlevi, bireylerin yaşam becerilerini öğrenmelerini ve kültürün sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır.

İlk çağlarda eğitim, o dönemdeki toplumsal cinsiyet rolleri ve iş bölümünden kaynaklanmaktaydı. Erkekler avcılık, toplayıcılık ve savaş gibi alanlarda görev alırken, kadınlar ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgilenmekteydi. Bu nedenle, oğlan çocuklarına hayatta kalmak için gerekli becerilerin kazandırılması ve savaşçı olarak yetiştirilmeleri öncelik taşımaktaydı. Kız çocukları ise bu dönemde daha çok gıda toplama ve hazırlama işlerini öğrenmekteydi.

Avcı ve toplayıcı yaşam tarzının egemen olduğu ilkel topluluklarda eğitim, hayatta kalma ve var olan kültürün sonraki kuşaklara aktarımı amacıyla yapılmaktaydı. Aile üyeleri ve kabilenin büyükleri, avlanma, meyve ve sebze toplama, taşları alet olarak kullanma gibi becerileri, uygulamalı olarak kabilenin çocuklarına öğretilmekteydi. Bu becerilerin öğretilmesinde, cinsiyetler arası bir ayrım görülmekteydi. Kız çocuklarına daha çok ev işleri, yemek pişirme, çocuk bakımı, basit elbise dikimi gibi evcimen beceriler ile annelik rolü, oğlan çocuklarına ise avlanma, balık tutma, kabileyi diğer kabilelere karşı koruma (savaşma) gibi beceriler öğretilmekteydi. Hem kız hem de oğlan çocuklarına verilen bu eğitim sırasında, çocuğun uysal ve itaatkâr olması beklenmekteydi. Bu nedenle, eğitim sırasında, bir metodoloji olarak hem oğlan hem de kız çocuklarına karşı şiddete başvurulmaktaydı. Hatta çoğu durumda, şiddet bir öğretme metodu olarak değil, bir araç olarak uygulanmaktaydı.

Eski dönemlerde yaşam zor ve tehlikelerle doluydu. Yırtıcı hayvanlara karşı avlanmak, yeni kaynak bulmak için komşu kabilelere saldırmak ya da onların saldırılarına karşı korunmak şiddeti gerekli kılmaktaydı. Dolayısıyla hayatta kalmak için gerekli olan beceriler arasında savaşmanın özel bir yeri bulunmaktaydı. Bu nedenle oğlan çocuklara saldırı ve savunma becerilerinin öğretilmesi bir zorunluluktu. Bu topluluklarda, eğitim sırasında şiddete başvurmanın diğer bir nedeni, oğlan çocuklarına toplumsal düzen ve hiyerarşinin öğretilmesiydi. Kabilenin devamı, sosyal düzenin korunması için oğlan çocuklarına itaat etme ve büyüklere saygı göstermenin öğretilmesi gerekmekteydi. Bu değerleri ve normları aktarmak için şiddet kullanılmaktaydı. Bu nedenle, ilkel topluluklarda, eğitimin bir parçası olarak, toplumsal düzeni devam ettirmek, disiplin sağlamak, değerleri aktarmak için dayak, kamçılama, sopayla dövme gibi şiddet içeren fiziksel cezalar verilmekteydi.

Kabile birliklerinin kültürel açıdan gelişmesi ve diğer kabilelerin saldırılarına karşı hayatta kalabilmeleri için gerekli becerilerin sonraki nesillere aktarılması, ilkel toplumlarda eğitimin temel amaçlarından biriydi. Bu sayede kabilenin kültürel mirası korunmakta, gelenekler yaşatılmakta ve topluluk üyeleri arasında ahlaki değerler ve inançlar pekiştirilmekteydi. Bu modelde eğitim, aile ortamında ve yaşlılar tarafından, törenler ve ritüeller aracılığıyla verilmekteydi. Doğanın, çocuğun ilk ve en önemli eğitimcisi olduğu inancıyla, aile üyeleri avcılık, toplayıcılık, günlük ev işleri gibi günlük aktiviteler aracılığıyla çocuklara gerekli becerileri kazandırmaktaydı.

Yaşlılar ise, çoğunlukla erkeklerden oluşan bir grup olarak, deneyimlerini ve becerilerini avcılık

gibi konularda fiilen göstererek, hikayeler, mitler, efsaneler ve atasözleri aracılığıyla ise dolaylı olarak aktarmaktaydı. Bu sayede genç nesil, atalarının bilgeliğinden ve deneyimlerinden faydalanarak kabilenin kültürel kodlarını öğrenmekteydi.

Ayrıca, avdan dönüş, hasat, bir saldırının püskürtülmesi veya yeni bir kaynağın ele geçirilmesi gibi önemli olayların kutlanması için törenler düzenlenmekteydi. Bu törenler vasıtasıyla kabilenin değerleri, inançları ve gelenekleri gençlere aktarılmakta ve topluluk üyeleri arasındaki bağlar güçlendirilmekteydi.

Bu topluluklarda eğitimin en önemli işlevi, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılmasıydı. Kabilenin hayatta kalması için gerekli becerilerin kazandırılması, yaşlıların en önemli özelliğiydi ve bunu gelecek kuşaklara vermeleri gerekiyordu. Bunun yanında, toplumsal yapının korunması için gençlere ahlaki değerlerin, inançların ve geleneklerin öğretilmesi ve bu yolla toplumsal aidiyetin ve topluluk üyeleri arasındaki bağların güçlendirilmesi amaçlanmaktaydı.

OKULLARIN ORTAYA ÇIKIŞI

Arkeolojik kazılar, yazının Tunç Çağı'nda ortaya çıktığını ve ilk olarak Sümerler tarafından kullanıldığını göstermektedir. Bu buluş, insanlık tarihinde bir dönüm noktasıdır ve sadece iletişim ve bilgi alışverişini kolaylaştırmakla kalmamış, aynı zamanda eğitim sisteminin de kurumsallaşmasına zemin hazırlamıştır.[17]

Yazının bulunması öncesinde, bilgi ve gelenekler sözlü gelenek yoluyla aktarılıyordu. Bu durum, bilginin yayılmasını zorlaştırıyor ve kaybolma riskini artırıyordu. Yazının icadı ile bilgi, yazılı metinler aracılığıyla sabitlenebilmiş ve nesilden nesile aktarılabilmiştir. Bu değişim, eğitim sisteminin de gelişmesine yol açmıştır. İlk olarak okuma ve yazma becerilerinin kazandırıldığı eğitim sistemi, zamanla din, felsefe, matematik, astronomi gibi farklı uzmanlık alanlarını da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Yazılı metinlerin varlığı, farklı alanlarda bilginin sistematik bir şekilde derlenmesine ve öğretilmesine imkân sağlamıştır.[18]

Eğitim sisteminin kurumsallaşması, toplumda önemli değişimlere yol açmıştır. Bilgi ve becerilere sahip olan insanlar, daha saygın bir konuma sahip olmuş ve toplumda daha fazla sorumluluk üstlenebilmişlerdir. Ayrıca, eğitim sistemi farklı sosyal sınıflardan insanların bir araya gelmesini ve bilgi alışverişinde bulunmasını sağlayarak toplumsal hareketliliği de artırmıştır.

Yazının icadı ve eğitim sisteminin kurumsallaşması, insanlık tarihinde birbirini besleyen iki devrimdir. Bu devrimler, bilginin yayılmasını kolaylaştırmış, toplumda farklılaşmayı ve uzmanlaşmayı teşvik etmiş ve modern dünyanın temelini oluşturmuştur.

Sümerler

Yazıyı ilk kullanan uygarlık olan Sümerlerde, okullar sarayların ve tapınakların çevresinde açılmıştır. Okulda, yazı çalışmaları kil tabletler üzerine yazıldığı için bu okula "Eduba-Tablet Evi" denilirdi. Arkeolojik bulgular ve tabletlerdeki kayıtlara göre, bu okullarda sadece varlıklı ailelerin oğlan çocukları eğitim görmekteydi. Eğitim, Sümerce dilinin öğrenilmesiyle başlamaktaydı. Öğrenciler, kil tabletler üzerine çivi yazısıyla Sümerce okumayı ve yazmayı öğreniyorlardı. Dil eğitiminin ardından ise öğrenciler, seçtikleri meslek dalıyla ilgili eğitime almaktaydı. Bu meslekler arasında rahiplik, katiplik, zanaatkarlık ve ticaret yer almaktaydı.[19]

Sümer okullarında eğitimin içeriği ve süresi, öğrencinin ait olduğu sosyal sınıfa ve seçtiği mesleğe göre değişmekteydi. Soylu ailelerin çocukları daha uzun süre eğitim görüyor ve daha kapsamlı ders içeriği öğreniyorlardı. Diğer varlıklı ailelerin çocukları ise genellikle daha kısa süreli bir eğitim alarak basit zanaatlar üzerine eğitim görüyordu.[20]

Eğitim, tapınaklarda rahipler tarafından veriliyordu, ezber ve tekrar üzerine kuruluydu. Öğrencilerden metinleri kusursuz bir şekilde ezberlemeleri ve tekrarlamaları bekleniyordu. Eğitimde disiplin sağlamak için ise şiddete sıklıkla başvurulurdu. Öğretmenler, hatalı davranan

öğrencileri sopayla dövmekten çekinmezlerdi.

Bu katı eğitim sisteminin temelinde, Sümer toplumundaki erkek egemenliği yatıyordu. Eğitim, oğlan çocuklarını toplumda liderlik rollerini üstlenebilecek şekilde yetiştirmeyi amaçlıyordu. Kız çocukları ise genellikle ev işleri ve aile bakımı gibi geleneksel rollere hazırlanıyordu.

MÖ 2000'lerin başlarına gelindiğinde, Sümer okullarında bilimsel içerikli eğitimlerin ağırlık kazandığı ve bu sayede alanında uzmanlaşmış bilim insanlarının yetiştirilmeye başlandığı görülmektedir. Bu gelişme, Sümer uygarlığının bilim ve felsefe alanlarında kaydettiği önemli ilerlemenin temelini oluşturmuştur. Başlangıçta tapınaklara bağlı olarak faaliyet gösteren Sümer okulları, Babil döneminde saraylarda da açılmıştır. Bu okullarda, Sümerce dilinin yanı sıra matematik, astronomi, tıp ve hukuk gibi farklı bilim dallarında da eğitim verilmiştir.[21]

Irak'ın güneyinde bulunan Nippur kentinde yapılan kazılar sonucu "F Evi" olarak literatüre geçen mekânın, MÖ on dokuzuncu yüzyıl sonlarından MÖ 1721'e kadar kullanım görmüş olan bir okul binası olduğu anlaşılmıştır. Bu okulda yapılan kazılarda toplam 1425 adet tablet bulunmuştur. Bu tabletler, Sümer okullarında verilen eğitimin içeriği ve işleyişi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.[22]

Okul tabletleri ışığında, temel eğitimde terimler, hayvanlar, bitkiler, nesneler vb. listelerin yer aldığı ve öğrencilerin bunları kopyalayarak öğrendiği anlaşılmaktadır. Bu yöntem, günümüzde de kullanılan ezber ve tekrar yoluyla öğrenmeye dayanmaktadır. Bununla birlikte, Sümer okullarında sadece ezbercilik yapılmadığı da bilinmektedir. Öğrenciler, matematik sorularını çözerek ve gözlemler yaparak da bilgi edinmekteydi. Ayrıca, okullarda düzenlenen münazaralar ve tartışmalar da öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktaydı.

Bir Sümer okulundaki yirmi dört saati anlatan bir tabletin içeriği, eğitim sistemindeki disiplini göstermektedir. Kınalı tarafından aktarılan bilgiler şöyledir.[23]

- Tablet evinin oğlu, günlerden beri nereye gidiyorsun?
- Tablet evine gidiyorum.
- Tablet evinde ne yapıyorsun?
- Tabletimi okuyor, kahvaltımı yiyorum.
- Tabletimi yaptım, o yazılmıştır, sonuna kadar yazılmıştır.
- Tablet evi kapanınca eve giderim.

…

- Sabah erkenden uyanırım.
- Geç kalmak istemem yoksa tablet evinin babası beni döver.

…

- Tablet evinde, tablet evinin ağabeyi bana "niçin geç kaldın!" der.
- Korkuyorum. Kalbim çarpıyor.
- Tablet evinin babasının yanına gidiyorum. Bana yerimi gösteriyor.
- Tablet evinin babası tabletimi okuyor.

Bu metinden anlaşıldığı üzere, Sümer okullarında hiyerarşik bir yapı hakimdi. Okulun başındaki kişiye "tablet evinin babası" denir ve bu kişi muhtemelen öğretmen rolünü üstlenirdi. Öğretmenin yardımcısı ise "tablet evinin ağabeyi" olarak adlandırılırdı. Son olarak, "tablet evinin oğlu" da öğrenciyi temsil ederdi.

"Tablet evi" olarak da bilinen Sümer okullarında arkeolojik bulgular, çocukların ders sırasında sekilere oturduğunu ve tabletlerine ders notlarını yazdıklarını göstermektedir. Bu bulgular, Sümerlerde eğitime verilen önemi ve okullarda kullanılan öğretim yöntemleri hakkında bilgi vermektedir.

Bu dönemde, eğitim ücretleri aileler tarafından öğretmene ödeniyordu. Bu durum, ancak varlıklı ailelerin çocuklarının eğitim alabilmesine imkân veriyordu. Tabletlerdeki kayıtlarda hiçbir kadının adının geçmemesi de Sümerlerde eğitimin sadece oğlan çocuklarına açık olduğunu göstermektedir.

Babiller

Sümerlerden devralınan ve Babil döneminde daha da gelişen eğitim sistemi, Sümerce dilini temel almaktaydı. Eğitimin ilerleyen aşamalarında Sümerce literatür, ölçü birimleri, ağırlıklar, sayılar ve hesaplamalar gibi konular işlenmekteydi. Bu durum, Babil okullarında Sümerce dilinin önemini ve eğitimdeki merkezi rolünü açıkça göstermektedir.[24]

Eski Babil döneminden itibaren Sümerce edebiyat ve dil eğitimi üzerine kurulu bir eğitim sistemi ortaya çıkmıştır. Bu sistemde "éduba" adı verilen kurumlar önemli bir yer tutmaktaydı. Édubalar, temel eğitimi tamamlamış öğrencilerin devam ettiği ve matematik, botanik ve edebiyat gibi alanlarda uzmanlaşabildikleri bir nevi "üniversite" olarak nitelendirilmekteydi. Bu kurumlarda hiyerarşik bir yapı hakimdi. Deneyimli eğitimciler, daha az deneyimli olanlara rehberlik etmekte, büyük yaştaki öğrenciler ise seçkin ve çeşitli bir müfredata dahil olarak eğitim görmekteydi. Édubalar, seküler bir eğitim anlayışına sahiptiler ve farklı inançlara sahip öğrencilere de açık bulunmaktaydı[25].

Antik Mısır

Antik Mısır'da eğitim, sadece soylu, elit sınıfa mensup oğlan çocuklarına verilmekteydi. Her oğlan çocuk, dört yaşından itibaren babasının sorumluluğunda eğitimini tamamlamakta ve mesleki uzmanlığını da babasının yanında geliştirmekteydi. Kız çocukları ise annenin sorumluluğundaydı ve isteğe bağlı olarak ancak dans, müzik ve güzel sanatlar gibi alanlarda eğitim alabilmekteydi. Eğitim kurumları olarak, genelde tapınaklar veya saraylar kullanılmaktaydı. Oğlan çocuklarına, dini inançlar, devlet yönetimi, savaş teknikleri, ezoterik[26] bilgiler gibi konular yanında ayrıca yaşam için gerekli becerilerin de öğretilmesi amaçlanmaktaydı. Rahipler, üst düzey saray görevlileri ya da alanında uzman kişiler tarafından verilen bu eğitim sisteminde, oğlan çocuğunun temel bilimleri bilen, iyi ahlaklı iyi bir savaşçı olması hedeflenmekteydi. Bu kapsamda, önce okuma yazma öğretilmekteydi.[27] Okuma yazmayı 7 yaşına kadar öğrenen oğlan çocuk, bu yaştan sonra matematik, astronomi, tıp, mühendislik gibi temel bilimleri öğrenmekte, bunları öğrenen kişiye ayrıca toplumsal düzene uyması için ahlak kuralları, kutsal metinleri ve ezoterik gelenekleri öğrenmesi için dini metinler ve devlet yönetimini bilmesi için hukuk eğitimi verilmekteydi.[28]

Bir nevi statü göstergesi olan eğitim, tapınaklarda, saraydaki okullarda ve zanaat okullarında verilmekteydi. Tapınaklarda rahipler, sarayda firavun ve diğer soylu devlet görevlilerinin çocukları, zanaat okullarında ise zanaatkarların ve tüccarların çocukları mesleki eğitim almaktaydı.

Eğitim alan çocuklar, sosyal statülerine ve aldıkları eğitime göre devlet yönetiminde, rahiplik mesleğinde, tıp, hukuk ve mühendislik gibi alanlarda önemli görevler üstlenmekteydi.

Bu eğitim sisteminde, öğretmenler, disiplini sağlamak, öğrencilere itaati öğretmek, öğrencilere sosyal statülerini göstermek gibi gerekçelerle şiddete başvurabilmekteydi. Şiddet daha çok sopa, kamçı, değnek gibi yöntemlerin kullanıldığı dayak atma, kamçılama, hapishane ya da zorla çalıştırma şeklinde olabilmekteydi.[29] Bunun yanında, ayrıca öğrenciler sözlü olarak aşağılanabilmekteydi. Bir öğrenci, öğretmenin sözünü dinlemediği ve ders çalışmak yerine oyun oynadığı için öğretmeni tarafından kamçıyla dövülebilmekteydi.

Antik Yunan

Antik Yunan uygarlığında da eğitim, genellikle elit kesime mensup oğlan çocuklarına

verilmekteydi. Eğitimin çeşitli kademeleri bulunmaktaydı. Bu kademeler, oğlan çocuklarının yaşlarına ve verilen derslere göre şekillenmekteydi. 7-12 yaşlarındaki çocukların aldığı eğitime "Palestra" denilmekteydi. Bu dönemde, daha çok beden eğitimi üzerine odaklanılmaktaydı. Bu dönemin eğitim müfredatında güreş, koşu, boks, cirit atma gibi spor dalları bulunmaktaydı. 12-18 yaşındaki eğitim "Gymnasion" olarak adlandırılmaktaydı. Öğrencilere felsefi düşünme, retorik, edebiyat ve müzik gibi konularda eğitim verilmekteydi. 18-20 yaşındaki çocukların aldığı bu eğitimin ismi "Ephebeia" olarak isimlendirilmekteydi. Bu dönemin müfredatı askeri eğitim ve vatandaşlık sorumlulukları üzerine yoğunlaşmaktaydı. Bu dönemin müfredatında savaş sanatları, at binme, strateji, silah kullanma, dövüşme gibi dersler bulunmaktaydı.[30]

İyi bir vatandaş olmak ve toplumda saygınlık kazanmak için önemli bir araç olarak görüldüğü bu eğitimde, eğitim alan kişiler toplumda önemli roller alabilmekteydi.

Eğitim, Sparta hariç, Antik Yunan'da sadece erkeklere verilmekteydi. Kız çocukları daha çok evde, ev işleri, çocuk bakımı gibi bilgiler öğrenmekteydi. Diğer Antik Yunan şehir devletlerinden farklı olarak Sparta'da hem kız hem de oğlan çocuklar için zorunlu bir eğitim sistemi bulunmaktaydı. Hem oğlan hem de kız çocuklar, beden eğitimi ve savaş becerileri konusunda eğitim almaktaydı. Sparta'da eğitim, asker yetiştirmeye ve topluma bağlılığı artırmaya odaklanmıştı.[31]

Antik Yunan'da disiplin ve itaati sağlamak için eğitimde şiddete başvurulmaktaydı. Öğrencinin işlediği suça göre dayak, kamçılama, hapsetme ve zorla çalıştırma cezaları verilebilmekteydi. Örneğin Sparta'da oğlan çocuklarına 7 yaşından itibaren "Agoge" adı verilen zorlu bir eğitim programı uygulanmaktaydı. Bu programın önemli bir kısmı beden eğitimi ve askeri tatbikatlardan oluşmaktaydı.[32] Kuralları ihlal eden öğrenciler kamçı ile dövülmekte, hapse atılmakta veya zorla çalıştırılmaktaydı. Benzer bir şekilde, Atina'da öğrenciler ödevlerini yapmazlarsa veya sınıfta gürültü yaparlarsa sopa ile dövülebilmekteydi.

YATILI OKULLAR

Yatılı okulların ilk olarak nerede ve ne zaman açıldığı konusunda elimizde kesin bilgi bulunmamaktadır. Yatılı okullar, yüzyıllardır var olan ve eğitim sisteminin önemli bir parçasını oluşturan kurumlardır. Peki bu okullar ilk olarak nerede ve ne zaman ortaya çıkmıştır? Tarih kitapları ve uzmanlar bu konuda farklı görüşler sunmaktadırlar.

Bazı uzmanlara göre, ilk yatılı okulların beşinci yüzyılda Hindistan'da Budist manastırları bünyesinde kurulduğu düşünülmektedir. Bu okullarda eğitim gören öğrencilerin, sadece dini bilgiler değil, aynı zamanda matematik, fen bilimleri ve sanat gibi alanlarda da eğitim aldıkları ifade edilmektedir.[33]

Başka bazı tarihçiler ise ilk yatılı okulların MÖ sekizinci yüzyılda Antik Yunan'da ortaya çıktığını dile getirmektedir. Bu okullarda, seçkin ailelerin çocuklarına özel öğretmenler tarafından evlerinde veya özel eğitim kurumlarında yatılı olarak eğitim verildiği ifade edilmektedir. Bu okullarda verilen eğitimin, felsefe, retorik, matematik ve müzik gibi alanları kapsadığı dile getirilmektedir.[34]

Yatılı okulların ortaya çıkış sebepleri tam olarak bilinmemekle birlikte, ortaya çıkmalarını sağlayan bazı olası nedenler üzerine durulmaktadır. Bu nedenlerden biri, uzak mesafeler olarak belirtilmektedir. Okulun, eğitim alacak çocuğun evine çok uzak olduğu durumlarda, çocuğun eğitim almak için yatılı bir okulda okuması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu nedenden dolayı bazı durumlarda çocuğun evinden çok uzakta kalan bir okula gitmesi gerektiği, bu durumda da okuması için bu okullarda yatılı olarak kalması gerekmektedir.

Yatılı okullar, gündüzlü okullara kıyasla daha uzun eğitim saatleri sunarak öğrencilere daha yoğun bir eğitim vermeyi amaçlamaktadırlar. Bundan dolayı, daha yoğun eğitim verilmesi gerekliliğinin yatılı okulların açılmasını sağlayan bir diğer husus olduğu belirtilmektedir.

Yatılı okullar, daha yoğun bir eğitim verilmesi yanında, ayrıca öğrencileri ev ortamlarından uzaklaştırma sistemi kullanıldığı için daha disiplinli bir ortam sağlanmaktadır. Evin rahat

ortamından uzaklaşan öğrenci, yatılı okullarda daha disiplinli bir ortamda kalmakta, disiplinli yaşamayı öğrenmektedir. Çeşitli kaynaklar, yatılı okulların ilk ortaya çıktığı dönemde sadece üst sınıfa mensup öğrencilerin bu okullara gidebildiğini ve bu okulların bir prestij ve statü imkânı sağladığını savunmaktadır. Bu görüşe göre, bu okullarda okuyan öğrenciler arasında bir bağ kurulmakta, bu da öğrencilere bir statü ve mevki elde etme şansı vermektedir.

Yatılı okullar, eski uygarlıkların hemen hemen hepsinde önemli bir rol oynamıştır. Bu okullar sadece eğitim ve öğretim kurumları olmanın ötesinde, dini, sosyal ve kültürel işlevler de yerine getirmiştir. Yatılı okulların temel işlevlerinden biri, din adamı yetiştirmek ve dini inançları gelecek nesillere aktarmak olmuştur. Tapınak, kilise ve medreseler gibi dini kurumlarda oğlan çocuklar yatılı olarak barınarak dini metinleri ve törenler hakkında bilgi edinmekte, ahlaki değerler ve erdemli bir yaşam tarzı benimsemeleri öğretilmekteydi.

Sümer uygarlığındaki tapınak okulları, Mısır'daki saray okulları ve Çin'deki Konfüçyüs okulları dini eğitim veren yatılı okulların en bilinen örnekleridir. Bu okullarda sadece kutsal metinler ve dini inançlar öğretilmemekte, aynı zamanda rahiplerin sahip olması gereken astronomi, matematik, geometri gibi bilgiler ve beden eğitimi de verilmekteydi.

Dini eğitim veren yatılı okullarda eğitim uzun ve yoğundu. Küçük yaşlarda bu okullara alınan oğlan çocuklar, ergenlik dönemine kadar burada kalarak eğitim görmekteydi. Eğitim, rahipler ve din adamları tarafından verilmekteydi. Eğitimin yoğun ve zorlu olması nedeniyle disiplin kurallarına uyulması da oldukça önemliydi. Disipline uymayan öğrencilere kamçılama, hapis gibi çeşitli cezalar verilmekteydi.

Eski uygarlıklarda yatılı okullar, dini eğitimin merkezi olarak önemli bir rol oynamıştır. Bu okullarda sadece din bilgileri değil, aynı zamanda çeşitli bilimsel ve beden eğitimi dersleri de verilerek öğrencilerin çok yönlü bir şekilde yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Eğitimin uzun ve zorlu olması nedeniyle disiplin kurallarına uyulması da oldukça önemliydi.

MÖ sekizinci ve altıncı yüzyıllar arasında kurulduğuna inanılan Çin'deki okullar, en eski yatılı okullardan biri olarak kabul edilmektedir. Konfüçyüsçülük felsefesine dayalı bir eğitim veren bu okullar, üst sınıfa ait ailelerin seçkin oğlan çocuklarına devlet yönetimi, savaş sanatı, ahlak ve geleneksel Çin kültürü gibi alanlarda eğitim verilmekteydi. Bu yatılı okulların kurulmasının temel amacı, Konfüçyüsçülük felsefesinin ve bürokrasinin gerektirdiği becerileri yönetici sınıfın oğlan çocuklarına aktarmaktı. Konfüçyüsçülük, toplumda uyum ve düzeni sağlamanın en önemli yolunun ahlaki değerlere ve geleneklere bağlı kalmak olduğunu savunmaktaydı. Bu nedenle, okullarda öğrencilere sadece akademik bilgi değil, aynı zamanda etik değerler ve saygı gibi ahlaki ilkeler de aşılanmaktaydı.[35]

Okullar, "Shi" olarak bilinen ve tarih, edebiyat ve felsefe gibi konularda uzmanlaşmış öğretmenler tarafından yönetilmekteydi. Eğitim sistemi, teorik derslerin yanı sıra pratik çalışmaları da kapsamaktaydı. Öğrenciler, okullarda edebiyat ve şiir yazmayı, müzik ve ritüelleri öğrenmeyi ve savaş sanatlarında beceri kazanmayı da öğrenmekteydi.[36]

Eğitim süreci uzun ve yoğundu. Öğrenciler genelde 7-8 yaşlarında okula başlamakta ve 15-16 yaşlarına kadar eğitim almaktaydı. Eğitim boyunca öğrenciler sıkı bir disiplin altında tutularak ve katı kurallara uymaları beklenirdi. Başarısız olan öğrenciler cezalandırılır hatta okuldan atılabilirdi.

Çok yoğun bir eğitim programı uygulanan Konfüçyüs okullarında, öğrencileri motive etmek ve disiplini sağlamak için oldukça sert bir disiplin uygulanmaktaydı. Ailelerinden aylar ve hatta bazı durumlarda yıllar boyunca uzak kalan öğrenciler, bu zorunlu eğitime uyum sağlamak zorundaydı.

Eğitim programının temelini Konfüçyüs'ün klasik metinleri oluşturmaktaydı. Öğrencilerden bu metinleri ezberlemeleri ve yorumlamaları beklenmekteydi. Ayrıca, saray yöneticilerinin bilmesi gereken ahlak kuralları, görgü kuralları ve ritüeller de öğretilmekteydi. Bu sayede öğrencilerin, sadece akademik bilgi değil, aynı zamanda geleneksel Çin kültürüne dair derin bir bilgi de edinmeleri hedeflenmekteydi.

Sınav sistemi, bu eğitim sisteminin önemli bir parçasını oluşturmaktaydı. Öğrenciler düzenli olarak sınavlara tabi tutulmakta ve başarıları değerlendirilmekteydi. Sınavı geçen öğrencilerin memurluk sınavlarında daha başarılı olması beklenmekteydi. Bu sayede Konfüçyüs okullarından başarıyla mezun olan öğrencilerin, bürokraside yüksek rütbelere yükselme şansı elde ederlerdi.

Hristiyanlıkta Yatılı Okul Geleneği

Hristiyanlıkta yatılı okullar, yüzyıllar boyunca din, devlet ve toplumdaki değişimlere ayak uydurarak farklı fonksiyonlar üstlenmiş ve günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Kurulduğu ilk günden beri din adamları ve elit kesimin çocuklarını yetiştirmede önemli bir rol oynayan bu okulların kökenleri M.S. birinci yüzyılda İskenderiye ve Antakya gibi büyük şehirlerde kurulan kateşistik[37] okullara kadar uzanmaktadır.[38]

Orta Çağ'da kilise ve manastırlar, eğitim ve öğretime daha fazla önem vermeye başladılar. Bu dönemde, manastır okulları ve katedral okulları gibi yeni yatılı okul türleri ortaya çıktı. Bu okullarda, din eğitiminin yanı sıra klasik edebiyat, matematik ve felsefe gibi dersler de verilirdi. Yatılı din okulları, Orta Çağ Avrupa'sında bilgi ve kültürün korunmasında ve yayılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Rönesans ve Reform hareketleri, eğitimde de önemli değişimlere yol açmıştır. Bu dönemde, kiliseden bağımsız olarak kurulan yeni yatılı okullar ortaya çıkmıştır. Bu okullarda, klasik diller, edebiyat, bilim ve sanat gibi alanlarda daha modern bir eğitim verilmeye başlandı. Yatılı okullar, Rönesans ve Reform fikirlerinin yayılmasında ve Avrupa'da yeni bir zihniyetin oluşmasında katkıda bulunmuştur.

Zaman içinde değişen bu yatılı okullar genel olarak dört farklı dönemde incelenmektedir. Erken Hristiyanlık dönemi (MS birinci yüzyıl- beşinci yüzyıl), Orta Çağ (beşinci yüzyıl – on beşinci yüzyıl), Rönesans ve Reform (on beşinci yüzyıl – on sekizinci yüzyıl) ve on sekizinci yüzyıldan Günümüze kadar geçen dönem.

Erken Hristiyanlık Dönemi Yatılı Okulları

Hristiyanlığın ilk dönemlerinde, eğitim ve öğretim kilisenin kontrolünde ve gözetiminde gerçekleşmekteydi. Bu dönemde, Hristiyan teolojisini ve kutsal metinleri öğretmek için kiliselerin içinde yatılı okullar kurulmuştur. Kateşetik okullar olarak adlandırılan bu okullar, din adamları tarafından yönetilir ve müfredatta İncil'in incelenmesi, felsefe, Yunanca ve Latince gibi dersler yer almaktaydı. Kateşetik okulların temel amacı, Hristiyan teolojisini ve kutsal metinleri gelecek nesillere aktarmak ve din adamlarını yetiştirmekti. Bu okullarda, öğrencilere sadece dini bilgiler değil, aynı zamanda kilise tarihi, litürji (özellikle Hristiyanlıkta, halka açık dinî ibadetlerin nasıl yapılacağını belirleyen yöntem, prosedürler) ile ahlaki değerler gibi konularda da eğitim verilmekteydi.

Kateşetik okullarda müfredat, Hristiyan inancının temel öğretilerine odaklanmaktaydı. Öğrenciler İncil'i ezberler, farklı yorumlarını ve kutsal metinleri analiz etmeyi öğrenirlerdi. Felsefe, Yunanca ve Latince gibi dersler de müfredatta yer alırdı. Bu derslerin amacı, öğrencilere Hristiyan teolojisini daha iyi anlamalarına yardımcı olacak temel becerileri kazandırmaktı. Kateşetik okullara sadece yönetici ve seçkin sınıfa mensup oğlan çocuklar kabul edilirdi. Bu durum, o dönemdeki sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri yansıtmaktadır. Öğrenciler genelde 7-8 yaşlarında okula başlar ve 15-16 yaşlarına kadar eğitim alırdı. Eğitim süresi boyunca disiplin oldukça katıydı ve öğrencilerden sıkı çalışmaları ve kurallara uymaları beklenirdi. Kurallara uymayan öğrenciler, disiplini sağlamak için cezalandırılırdı.

Kateşetik okullar genelde kiliselerin içinde veya yakınında kurulmaktaydı. Bazı durumlarda, din adamlarının evlerinde veya halka açık alanlarda da eğitim verilmekteydi. Ancak çoğu zaman kiliselerde veya yakınlarındaki binalarında eğitim verilmekteydi. Kateşetik okullarda eğitim, din adamları tarafından verilmekteydi. Bu din adamları, teoloji ve kutsal metinler konusunda uzman

kişilerdi. Öğretmenlerden öğrencilere sadece dini bilgi değil, aynı zamanda ahlaki değerler ve erdemli bir yaşam tarzı da aşılamaları beklenmekteydi.

Özet olarak, bu okullar Hristiyanlığın ilk dönemlerinde teolojik eğitimin ve din adamlarının yetiştirilmesinin merkezini oluşturmuştur. Bu okullar, Hristiyan inancının yayılmasında ve teolojisinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Günümüzde de teoloji fakülteleri ve dini eğitim kurumları, kateşetik okullarda başlayan bu geleneği sürdürmektedir

Orta Çağ Hristiyanlık Dönemi Yatılı Okulları

Orta Çağ Avrupa'sında, manastırlar sadece dini merkezler olmakla kalmamış, aynı zamanda eğitim ve kültürün de önemli merkezleri haline gelmiştir. Bu dönemde, Hristiyan teolojisinin yanı sıra felsefe, astronomi, Latince, klasik edebiyat ve matematik gibi farklı alanlarda da eğitim verilmeye başlanmıştır. Önceki dönemde, sadece din adamlarına yönelik eğitim verilen okullar, laik öğrencilere de açıldı. Klasik Hristiyanlık teolojisi yanında, bu dönemde dini olmayan dersler de verilmeye başlandı.

Bu dönemdeki yatılı okullar, büyüklüklerine göre üç gruba ayrılmaktaydı.[39]

Küçük okullar: Küçük okullar, genelde küçük köylerde ve kasabalarda yer alan ve 10-20 öğrenci kapasitesine sahip yatılı din okullarıydı. Bu okullarda temel dini bilgiler ve okuma yazma öğretilirdi.

Büyük okullar: Büyük şehirlerde yer alan katedrallerde de yatılı okullar bulunmaktaydı. Bu okullarda öğrenci sayısı 100'e kadar çıkabiliyordu. Müfredatta dini derslerin yanında, klasik diller, edebiyat ve felsefe gibi dersler de yer almaktaydı.

Üniversiteler: Üçüncü grupta yer alan yatılı okullar, günümüzdeki üniversitelere benzer bir yapıya sahipti. Bologna, Paris gibi önemli şehirlerde bulunan bu okullarda yüzlerce öğrenci eğitim görmekteydi. Müfredatta teolojinin yanı sıra, felsefe, hukuk, tıp ve matematik gibi alanlarda da ileri düzeyde eğitim verilmekteydi.

Orta Çağ'daki yatılı okullarda eğitim sistemi oldukça katıydı. Öğrenciler genelde erken yaşlarında okula başlar ve 15-16 yaşlarına kadar eğitim alırdı. Eğitim süresi boyunca disiplin oldukça katıydı ve öğrencilerden sıkı çalışmaları ve kurallara uymaları beklenirdi.

Bu yatılı okullarda eğitim, din adamları ve laik bilginler tarafından verilirdi. Din adamları teoloji ve felsefe derslerini, laik bilginler ise matematik, astronomi ve klasik diller gibi dersleri verirdi.

Bu okulların kurulma amacı, din adamları ve bilginler yetiştirmek ve Hristiyan inancını yaymaktı. Bu okullarda eğitim gören öğrenciler, kilisede, devlet yönetiminde veya toplumda önemli görevlere atanmaktaydı.

Bu dönemin en ünlü yatılı okulları arasında şunlar sayılabilir:

Kökleri 597. yılına kadar giden Canterbury Katedrali Okulu (İngiltere), yedinci yüzyılda kurulan York Minster Okulu (İngiltere), 1440 yılında kurulan, Eton College (İngiltere), 1382 yılında kurulan Winchester College (İngiltere), 1253 yılında kurulan Sorbonne Üniversitesi (Fransa), 1088 yılında açılan Bologna Üniversitesi (İtalya), 1385 yılında açılan Heidelberg Üniversitesi (Almanya), onuncu yüzyılda açılan Cluny Manastırı Okulu (Fransa), sekizinci yüzyılda kurulan Fulda Manastırı Okulu (Almanya).

Orta Çağ Avrupa'sında, eğitim genelde erkek egemen bir alandı ve kız çocuklarının okutulması yaygın bir uygulama değildi. Bu dönemde, oğlan çocukları için birçok yatılı okul kurulmuşken, kız çocukları için eğitim imkanları oldukça sınırlıydı. Ancak bu durum, mutlak bir kural değildi. Bazı istisnalar da mevcuttu. Bazı manastırlar ve kiliseler, kız çocukları için de eğitim veren yatılı okullar kurmuştur. Bu okullar genelde dini eğitim odaklıydı ve kızlara okuma yazma, aritmetik, müzik ve dini bilgiler öğretiliyordu.

Bazı manastırlar ve kiliseler, sadece kızlara yönelik yatılı okullar kurmuştur. Bu okullarda kızlara

dini eğitim verilmesinin yanı sıra, okuma yazma, aritmetik ve ev ekonomisi gibi temel beceriler de öğretilmekteydi. Chelles Manastırı Okulu (Fransa), Nottuln Manastırı Okulu (Almanya), Glastonbury Manastırı Okulu (İngiltere), Hildesheim Manastırı Okulu (Almanya) ve Enfield Manastırı Okulu (İngiltere) bu okullara örnek olarak gösterilebilir.

Bazı yatılı okullar hem kız hem de oğlan öğrenci kabul etmekteydi. Bu okullarda kız ve oğlan öğrenciler genellikle ayrı sınıflarda eğitim görmekteydi. Karma eğitim veren okullar, kızların da oğlanlarla eşit haklara sahip olduğunu ve eğitim alabileceğini savunan bir anlayışı temsil etmekteydi.

Zengin ve soylu ailelerin kızları, özel dersler aracılığıyla evlerinde eğitim alabilirlerdi. Bu dersler genelde din adamları, bilginler veya aile üyeleri tarafından verilirdi. Özel dersler alan kızlar, okuma yazma, aritmetik, yabancı diller ve müzik gibi konularda eğitim alabilirlerdi. Orta Çağ'da kızların eğitimi, erkeklerin eğitimine kıyasla oldukça sınırlıydı. Kızlara verilen eğitim, genelde ev işlerini yönetmelerine ve iyi birer eş ve anne olmalarına yardımcı olacak şekilde tasarlanmıştı.

Genelde oğlan çocuklarının gittiği bu okullarda disiplin oldukça katıydı. Bu nedenle, disiplini tesis etmek için şiddet yaygın bir şekilde kullanılmaktaydı. Hatta öğretmenlerin öğrencilerin yanlışlarını düzeltmek için sopa, kamçı ve kamış gibi nesnelerle dövebildikleri kayıtlara geçmiştir. Bu dönemde kayıtlara geçen şiddet olaylarına ait birkaç örnek şöyle özetlenebilir:

12. Yüzyıl

- Canterbury Katedrali Okulu'nda bir öğretmen, öğrencisini sopa ile döverek öldürür.
- Canterbury Katedrali Okulu'nda bir öğrenci, yanlış bir kelime yazdığı için kırbaçlandıktan sonra ölür.

14. Yüzyıl

- Paris Üniversitesi'nde bir öğrenci, disiplin kurallarını ihlal ettiği için hapse atılır.
- CParis Üniversitesi'nde bir grup öğrenci, disiplin kurallarını ihlal ettiği için hapse atılır.

15. Yüzyıl

- Almanya'daki bir manastır okulunda bir öğrenci, kaçmaya çalıştığı için kamçı ile cezalandırılır.
- Eton Koleji'nde bir öğrenci, öğretmeninin emrini yerine getirmediği için sopa ile dövülür.

Rönesans Dönemi Hristiyan Yatılı Okulları

Rönesans dönemi yatılı Hristiyanlık okulları, eğitim tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. Bu dönemdeki yatılı okullar, klasik eğitim dışında ayrıca, aydınlanma felsefesi, hümanizm, bilim, modern diller, sanat gibi konuları müfredatlarına dahil ederek modern eğitim sisteminin temellerini atmışlardır. Bu dönemdeki okullar, ayrıca aydınlanma düşüncesinin de yayılmasında etkili olmuştur.

Bu dönemin eğitim sistem, temel olarak dört önemli gelişmeden etkilenmekteydi. Bunlardan ilki, döneme hâkim olarak hümanizm akımıydı. Bu akım, klasik Yunan ve Latin dillerini ön plana çıkardı. Bu gelişme, bu dillerin ve edebiyatının önemini arttırdı. İkinci gelişme, laiklik alanında yaşandı. Aydınlanma düşüncesinin de etkisiyle laik eğitim önem kazanmaya başladı. Matematik, bilim felsefesi, bilim, tarih gibi dersler müfredatta ağırlık kazandı. Üçüncü gelişme, bilimsel düşünce alanında yaşanan gelişmelerin eğitim sistemine olan katkısıydı. Bilimsel keşifler, Rönesans, aydınlanma bu okullarda bilimsel düşüncenin ve bilimsel araştırmaların yayılmasına yol açtı. Bütün bunlarla birlikte, baskı makinesinin icadı, metinlerin daha ucuz ve kolay bir şekilde hızla yayılmasını sağladı.

Bu dönem, modern eğitim sisteminin temellerinin atıldığı bir dönem oldu. Özellikle hümanizm, bilimsel eğitim, modern diller gibi unsurlar günümüz eğitim sistemini etkiledi. Okullardaki bu gelişme, Rönesans düşüncesinin ve aydınlanma değerlerinin yayılmasına katkıda bulundu.

Reforma, Hristiyan inancında köklü değişikliklere yol açtı. Katolik kilisesi dışında Protestan kiliseleri de kendi yatılı okullarını açmaya başladı. Bu okullar, Katolik okullardan farklı olarak, halk dilinde ibadete daha fazla önem verdi.

Bu dönemin en ünlü yatılı okulları arasında şunlar sıralanabilir: On beşinci yüzyılda kurulan Mantova Dükalığı Okulu (İtalya), on beşinci yüzyılda kurulan, St. Paul's Okulu (Londra, İngiltere): on beşinci yüzyılda kurulan Eton Koleji (Windsor, İngiltere,) 1530 yılında kurulan Collège de France (Paris, Fransa), 1440 yılında kurulan Winchester Koleji (İngiltere).

Bu dönemde okuyan öğrenci sayısı ile ilgili veri bulunmamaktadır. Tahmini rakamlar, yüzlerce hatta binlerce öğrenci arasında değişebilmektedir. Bu okullarda, soylu ailelerin oğlan çocukları öğrenim görürdü. Kız öğrenci sayısı çok azdı. Bu dönemde, kız çocukları için yatılı okullar kurulmaya başlandı. Bu okullar, erkek okullarından farklı olarak genellikle ev işleri ve dini eğitim gibi becerilere odaklanıyordu. Buna rağmen, kızlar genellikle evde anneleri veya özel hocalar tarafından eğitilirdi. Çok katı bir disiplinin uygulandığı bu okullarda, şiddet yaygın olarak kullanılıyordu. Örneğin, disiplin kurallarını ihlal ettiği için hapse atılan öğrencilerle ilgili bilgiler bulunmaktadır.

On Sekizinci Yüzyıldan Günümüze Hristiyan Yatılı Okulları

On sekizinci yüzyıldan beri eğitim sisteminde çok köklü değişimler yaşanmıştır. Bu, dönemde, modern eğitim sisteminin temelleri atılmıştır. Yaşanan değişim, müfredatı, okula gidenler arasındaki cinsiyet ayrımcılığını ve daha önce kullanılan katı disiplin anlayışını değişmiştir.

On sekizinci yüzyıl, klasik diller ve edebiyatın halen önemli olduğu dönem olmakla birlikte, matematik, bilim, tarih, coğrafya ve felsefe gibi dersler de müfredata dahil edilmeye başlanmıştır. O dönemde de öğrencilerin çoğunluğunu halen oğlanlar oluşturmaktaydı. Kız çocuklarının okula gitme oranı çok düşüktü. Bu dönemde, yatılı okullarda katı disiplin anlayışı devam ediyordu. Öğretmenler, önceki dönemde olduğu gibi sopa ya da kamçı ile dövme gibi cezaları yaygın olarak kullanılabiliyordu.

On dokuzuncu yüzyıl, Sanayi Devrimi'nin etkisiyle, teknik becerilere ve uygulamalı bilimlere daha fazla önem verilmeye başlandığı bir dönem oldu. Bu dönemde modern diller ve sosyal bilimler de müfredata dahil edildi. Bazı okullar, kız öğrencileri de kabul etmeye başladı. Kız çocukları için özel okullar açılmaya başlandı. Disiplin sistemi de değişmeye başladı; bedensel cezaların yerine ödül ve ceza sistemi uygulanmaya başlandı.

Yirminci yüzyılda ise müfredat daha da genişledi. Sanat, müzik, tiyatro ve spor gibi dersler de müfredata dahil edildi. Sanayi devriminin etkisiyle teknoloji ve bilgisayar bilimi gibi yeni dersler de müfredata dahil edildi. Bu dönemin okullarında, karma eğitim yaygınlaşmaya başladı. Disiplin cezası daha modern hale geldi. Şiddet yerine, diyalog ve iletişim önem kazandı.

Günümüzde Hristiyan yatılı okullarının müfredatı, yirmi birinci yüzyılın becerilerine ve ihtiyaçlarına göre şekillendi. Eleştirel düşünme, sorun çözme, iletişim ve iş birliği gibi beceriler ön plana çıktı. Bunların yanında etik, çevre ve sürdürülebilirlik gibi konular da önem kazanmaya başladı. Bu dönemin okullarında cinsiyet eşitliğine büyük önem verildi. Oğlan ve kız öğrenciler, aynı eğitim imkanlarına ve fırsatlara sahip olmaya başladı. Disiplin anlayışı değişti. Şiddet uygulayan öğretmenler yasal yaptırımlarla karşılaştı.

İslamiyet'te Yatılı Medrese Geleneği

İslam dünyasında eğitim ve öğretimin yapıldığı kurumlar olan medreseler, köken olarak Arapça bir kelime olup, "ders" (okumak, anlamak, bir metni öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak) ve "sâmî" (dirâse) kökünden gelmektedir. Farklı mezheplere göre ders programlarının hazırlandığı medreseler, genelde bir vakıf tarafından finanse edilmekteydi. Özellikle Kur'an, hadis, fıkıh, kelam, Arap dili ve edebiyatı gibi derslerin müfredatında yer aldığı medreselerde, ayrıca tıp, matematik, astronomi, felsefe, mantık gibi dersler de öğretilirdi. Oğlan çocuklarının

gittiği medreselerde, öğretme metodu olarak ezberleme, tekrar, tefekkür, müzakere kullanılırdı. Medreseler, İslam tarihinde, din alimlerinin ve siyasetçilerin yetiştirilmesi, İslami kültürünün korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gibi önemli işlevleri olmuştur. İslam medeniyetinin gelişiminde önemli bir yere sahip olan medreselerden mezun olanlar, tarihte yüksek mevkilere gelmiş, bu okullardan mezun olmak bir ayrıcalık halini almıştır. Rönesans, reform ve aydınlanma hareketleri gibi gelişmeler sonucu, modern eğitim kurumlarının kurulması sonucu önemi azalan medreseler halen faaliyet gösterse de eskisi kadar yaygın değildir.

Erken Dönem İslam Medreseleri (On İkinci Yüzyıla Kadar)

Din adamları yetiştirmek, dini bilgileri sonraki kuşaklara aktarmak amacıyla kurulan ilk yatılı medreselerin, İslamiyet'in doğduğu ve yayıldığı Mekke, Medine, Bağdat, Şam, Kahire gibi şehirlerde, yedinci yüzyılda ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. Genelde camilerin yanında kurulan bu medreselere "Dârü'l-İlim" (ilim evi) veya "Madrese" (öğrenim yeri) olarak adlandırılmıştır. Medreselerde öğrencilere Kur'an, hadis, fıkıh gibi dini dersler ile dil bilgisi, mantık, matematik, astronomi, tıp ve tarih gibi doğa ve sosyal bilimleri de öğretiliyordu. İlk medreselerin, Kur'an-ı Kerim'i ve peygamberin sözlerini ve davranışlarını (hadis) ezberleterek korumak ve yaymak gibi nedenlerle açıldığına inanılmaktadır. Ancak görüldüğü üzere, bu kurumlar zamanla sosyal ve doğa bilimlerinin de öğretildiği kurumlar olmuştur.

Hristiyanlık geleneğinden farklı olarak, medreselere genellikle yoksul ailelerin oğlan çocukları ve yetim oğlan çocukları alınırdı. Bu öğrencilere, ücretsiz eğitim, yiyecek ve barınma imkânı sunulurdu. Öğrenciler, eğitimlerini tamamlayıncaya kadar medreselerde yaşardı. Medreselerde yetişkin erkekler de eğitim alsa bunlar yaygın değildi.

Medreselerin yatılı olmasının asıl nedeni, yoksul aile çocuklarına ve yetim çocuklarına okuma imkânı sağlanmak istenmesiydi. Bu yolla, sosyal eşitsizliklerin de azaldığına inanılırdı. Ayrıca öğrencilerin dikkatini dağıtacak unsurlardan uzaklaşmalarını ve eğitimlerine daha fazla odaklanmalarını sağlamak için de medreselerde yatılı eğitim uygulanırdı.

Bu medreselerde, eğitimin bir parçası olarak çok katı bir disiplin vardı. Eğitimde falaka uygulamaları ayrıca farklı disiplin cezaları da verilebiliyordu.

El-Ezher Medresesi (Kahire, 972), Karaouine Medresesi (Fas, 859), Nizamiye Medreseleri (on birinci yüzyılda Selçuklu Devleti tarafından Bağdat, İsfahan ve Nişabur gibi şehirlerde kuruldu) bu medreselere örnek verilebilir.

Selçuklu Dönemi Medreseleri

Selçuklu döneminde (1071-1371) medreseler, eğitim ve bilimin merkezi haline gelmişti. Vakıf sistemiyle finanse edilen bu kurumlarda, öğrenciler sınavdan geçtikten sonra burslar alarak eğitim görme imkânı bulmaktaydı. Başarı kriterleri belli olmamakla birlikte, öğrencilerin sınavlara tabi tutularak alınmaktaydı. Yatılı bir eğitim verilmekteydi. Öğrencilerin barınma, yeme ve içme, eğitim harcamaları karşılanmaktaydı. Bu sayede, medreseler geniş bir coğrafi alandan öğrenci alabilmekteydi. Bu dönemdeki medreseler, genelde sultanlar, vezirler gibi üst düzey devlet adamları, zengin tüccarlar tarafından açılır, ihtiyaçları bu kişilerin kurduğu vakıflar tarafından karşılanırdı. Altun Apa Medresesi örneğinde olduğu gibi, aydınlatma, ısınma gibi ihtiyaçlar da vakıflar tarafından yerine getirilmekteydi. Vakıf gelirleri, medreselerin finansal olarak uzun süre hayatta kalmasını sağlamaktaydı.

Medreselerde, müderris ya da şeyh denilen öğretmen (alimler) kadroları bulunmaktaydı. Bu kadrolar, genellikle aynı medreselerden mezun olan, başarılı, bir alanda uzmanlaşmış kişilerden oluşmaktaydı. Müfredat, önceki dönemde olduğu gibi İslam dinine ait Kur'an, hadis, tefsir, fıkıh; Arap dili ve edebiyatı gibi dil bilgisi ile mantık, felsefe, astronomi, tıp, matematik gibi bilimsel bilgilerden oluşmaktaydı. Bazı medreseler, tasavvuf dersleri de verilmekteydi. Konya, Erzurum, Amasya, Kayseri, Sivas, Tokat, Nevşehir, Aksaray, Afyonkarahisar ve Isparta'da bulunan Selçuklu

medreseleri, bu mirasın önemli örneklerini oluşturmaktadır.

Selçuklu medreseleri, eğitimde fırsat eşitliği sağlayarak, bilgi ve bilimin gelişmesine katkıda bulunmaktaydı. İslam medeniyetinin altın çağının önemli bir parçası bu kurumlarda İslam dini bilimleri, Arap dili ve edebiyatı, mantık, felsefe, matematik, astronomi ve tıp gibi dersler öğretilmekteydi. Eğitim yöntemi ezberleme, tekrar, tefekkür, müzakere ve imlâ üzerine kurulmaktaydı. Hocalar, öğrencilere ders verir ve onların derslerini takip ederdi. Öğrenciler, medreselerde hem dini ilimleri hem de dünyevi ilimleri öğrenirlerdi, belirli bir eğitimden geçtikten sonra, "icazetname" alırlardı. Bu belge, öğrencinin medrese eğitimini tamamladığını ve belli bir bilgi seviyesine ulaştığını göstermekteydi ve bir nevi diploma işlevi görmekteydi.

Medreseler din alimlerinin yetiştirilmesi, İslami ilimlerin korunması ve geliştirilmesi, eğitimde fırsat eşitliği sağlanması, Türk-İslam kültürünün geliştirilmesine katkıda bulunması gibi birçok alanda etkili olmuştur.

Bu medreseler ayrıca, İslam mimarisinin en iyi örneklerini oluşturmaktadır. Kütüphaneler, dönemin en önemli bilgi kaynaklarının başında yer almaktadır. Bu medreseler gerek ders verenler gerek öğrenim görenler için önemli bir statü sembolüydü.

Medreseler, mezheplere göre farklılık gösterebilmekteydi. Genellikle belirlenen mezhebin itikat ve fıkıh bilgileri takip edilirdi.

On üç ve on dördüncü yüzyılda kurulan medreseler, diğer dönemdeki medreselerden farklılık göstermekteydi. Bu değişimler, medreselerde öğrenim gören öğrencilerin profilini, öğretilen müfredatı, medresenin kurumsal yapısını değiştirmiştir.

Önceki dönemlerde medreseler daha çok bir caminin yanında yer alırken, bu dönemde görece bağımsız bir kurum haline gelmeye başladı. Bu duruma yol açan etkenlerden biri, medreselere kaynak sağlayan vakıfların ortaya çıkması oldu. Bu durum, medreselerin daha bağımsız olmasını sağladı.

Genellikle oğlan çocuklarının gittiği bu dönemdeki medreselerde, medreseye başlama yaşı on yaşa kadar inebilmekteydi. Farklı sosyo-ekonomik ailelere mensup öğrencilerin geldiği bu medreselerin büyük bir kısmı ücretsiz, bir kısmı ise ücretli eğitim vermekteydi. Yatılı olarak kalan öğrencilerin barınma, yiyecek ve giysi gibi temel ihtiyaçları genellikle medreseler tarafından karşılanmaktaydı.

Medreselerde disiplin, önceki dönemde olduğu gibi katıydı. Öğrencilerden derslere düzenli katılmaları, hocalarına saygı göstermeleri ve medreselerin diğer kurallarına uymaları beklenirdi. Derste başarısız olma, belirlenen kuralların ihlali gibi suçları işleyen öğrencilere sopa atma, medreseden atma, kınama gibi farklı cezalar uygulanabiliyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Yatılı Okullar

Osmanlı İmparatorluğu'nun eğitim sisteminde, farklı amaçlara hizmet eden çeşitli yatılı okullar bulunmaktaydı. Bu okullar, hem dini ve ahlaki değerleri aşılamak hem de çeşitli alanlarda bilgi ve beceri kazandırmak için önemli bir rol oynamaktaydı. Birer eğitim kurumları olmanın ötesinde, toplumsal kurumların inşasında ve toplumsal aidiyetin oluşturulmasında da imparatorluğun siyasi, dini, sosyal ve kültürel hayatını şekillendirmede de önemli katkı sağlayan bu kurumların önemini şu şekilde özetlemek mümkündür:

Bu okullar, Osmanlı toplumunda okuma-yazma ve temel bilginin yayılmasında önemli bir rol oynamaktaydı. Özellikle medreseler, dini ve din dışı bilimlerin öğretilmesinde ve alimlerin yetiştirilmesinde öncü bir rol üstlenmekteydi. Enderun Mektebi ve Saray Mektebi gibi okullar ise geleceğin yöneticileri ve bürokratlarını yetiştirmek için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaktaydı.

Osmanlı toplumunun temelini oluşturan dini ve ahlaki değerlerin aşılanmasında bu kurumlar önemli bir rol oynamaktaydı. Özellikle medreselerde, İslam dini ve ahlakı ile ilgili dersler yoğun bir şekilde işlenmekte ve öğrencilere bu değerlerin önemi benimsetilmekteydi. Ayrıca Osmanlı'nın

siyasi gücünü ve istikrarını korumada da önemli bir rol oynamaktaydılar. Enderun Mektebi ve Acemi Oğlanlar Ocağı gibi okullar, imparatorluğa sadık ve liyakat sahibi devlet adamları ve askerler yetiştirmekteydi. Bu okullar, Osmanlı'nın idari ve askeri gücünün temelini oluşturmaktaydı.

Yatılı okullar, bazı yetenekli ve azimli öğrenciler için sosyal hareketlilik imkânı sunmaktaydı. Devşirme sistemi aracılığıyla farklı etnik ve dini kökenlerden gelen çocuklar da Enderun Mektebi ve Acemi Oğlanlar Ocağı gibi okullarda eğitim görme şansı bulabilmekteydi. Bu durum, imparatorluk içinde bir nebze de olsa meritokrasinin gelişmesine katkıda bulunmaktaydı.

Osmanlı'nın kültürel gelişmesine de katkıda bulunan bu okullarda, edebiyat, sanat, tarih ve felsefe gibi alanlarda bilgi ve birikim aktarılarak Osmanlı kültürü oluşturulmaktaydı.

Osmanlı döneminde bulunan bu okulları kısaca şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Medreseler: Osmanlı'nın en yaygın yatılı eğitim kurumu medreselerdi. Bu okullarda dini ve din dışı bilimler öğretilmekteydi. Müfredatta tefsir, hadis, fıkıh, kelam, mantık, astronomi, matematik ve tıp gibi dersler yer alan medreselere sadece oğlan çocuklar kabul edilmekteydi.

Enderun Mektebi: Enderun Mektebi, padişahların ve üst düzey devlet adamlarının çocuklarının eğitim gördüğü özel yatılı okullardı. Bu okullarda geleceğin yöneticileri için gerekli olan dini, ahlaki, siyasi ve askeri bilgiler verilirdi. Enderun Mektebi'ne de sadece oğlan çocuklar kabul edilmekteydi.

Saray Mektebi: Saray Mektebi, padişah oğullarının ve yüksek devlet görevlilerinin oğlan çocuklarının eğitim gördüğü bir diğer yatılı okuldu. Enderun Mektebi'ne nazaran daha az prestijli olan bu okulda da dini, ahlaki, siyasi ve askeri bilgiler öğretiliyordu. Saray Mektebi'ne de sadece oğlan çocuklar kabul edilmekteydi.

Acemi Oğlanlar Ocağı: Devletin ordusuna asker yetiştirmek için kurulmuş yatılı okuldu. Bu ocağa, devşirme sistemiyle toplanan Hristiyan oğlan çocuklar kabul edilmekteydi. Acemi Oğlanlar Ocağı'nda, askerlik eğitiminin yanı sıra Türkçe, İslam dini ve temel okuma yazma da öğretilmekteydi.

Rüştiye Mektepleri: Rüştiye Mektepleri, on dokuzuncu yüzyılda Tanzimat döneminde kurulmaya başlanan okullardı. Bu okullarda, medreselerde öğretilen dini bilimlerin yanında modern bilimler de öğretilmekteydi. Müfredatta matematik, fen bilimleri, tarih, coğrafya ve yabancı diller gibi dersler yer almaktaydı. Rüştiye Mekteplerine hem oğlan hem de kız öğrenciler kabul edilmekteydi.

İdadiler: İdadiler, lise işlevi gören okullardı. Rüştiye Mekteplerini bitiren öğrenciler İdadilere devam ederlerdi. İdadilerde daha ileri düzeyde matematik, fen bilimleri, tarih, coğrafya ve yabancı diller gibi dersler öğretilmekte, İdadileri bitiren öğrenciler yükseköğrenime devam edebilmekteydi.

Osmanlıların kurduğu ilk medrese, 1330 yılında İznik'in fethini müteakip Orhan Gazi tarafından vakfedilmiştir. Bu medreseyi, Bursa, Edirne ve İstanbul gibi önemli şehirlerde kurulan medreseler takip etmekteydi. Her fethedilen şehirde, benzeri vakıf medreseler açılarak eğitim ve kültürün yaygınlaşması sağlanmaktaydı.

Osmanlı medreseleri, genellikle padişahlar, vezirler, ulema ve zengin tüccarlar tarafından vakfedilmekteydi. Vakıflar sayesinde medreselerin finansal kaynakları güvence altına alınmakta, eğitim-öğretimin kesintisiz devam etmesi sağlanmaktaydı.

Osmanlı medreseleri, imparatorluğun eğitim sisteminin temelini oluşturmaktaydı. Bu kurumlar, toplumda önemli bir role sahipti. Bu medreseler, hiyerarşik bir yapıya sahipti ve farklı seviyelerde eğitim vermekteydi. Bu hiyerarşik yapıda en alt seviyede Tecrid medreseleri, en üst seviyede ise Altmışlı medreseler yer almaktaydı.

En temel seviyedeki medreseler olan Tecrid medreselerinde okuyan öğrenciler, Arapça dil bilgisi,

fıkıh ve tefsir gibi temel dini bilimleri öğrenmekteydi. İdadiler, Darülhadisler, Ulum-u Shari'a gibi farklı farklı seviyelerde bulunan medreselerin en üst seviyesi Altmışlı Medreseleri'ydi. Ulum-u Shari'a Medreseleri'ni bitiren ve belirli bir sınavı geçen öğrenciler Altmışlı Medreseleri'ne kabul edilebilmekteydi. Bu medreselerde fıkıh, kelam, tefsir ve hadis gibi İslami ilimlerin en üst düzeyde öğretilmesi amaçlanmaktaydı.

Osmanlı medreselerinde Arapça ve Farsça olmak üzere iki dilde eğitim görülmekteydi. Müfredatta tefsir, hadis, fıkıh, kelam, mantık, astronomi ve matematik gibi dersler yer almaktaydı. Medreselerde eğitim, müderrisler tarafından verilmekteydi. Müderrisler, medreselerde ders veren ve belirli bir ilim dalında uzmanlaşmış alimlerden oluşmaktaydı. Müderrislerin dışında, muit ve talebe gibi yardımcı elemanlar da görev yapmaktaydı.

İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet, kendi adını taşıyan bir medrese inşa ederek Osmanlı medreselerinin gelişiminde önemli bir dönüm noktası yarattı. Bu medrese, Osmanlı medreselerinin en önemli örneklerinden biri olarak kabul edilmekte ve sonraki padişahlar tarafından yaptırılan medreseler bunu model almaktaydı. Sultan II. Bayezid ve Kanuni Sultan Süleyman da kendi adlarını taşıyan medreseler yaptırmışlardı.

Bu medreseler, ulema-i rüsûm adı verilen bir âlim tipi yetişmekteydi. Medreselerde eğitim görmüş ve ilmî ehliyetleri medresenin öğretim üyeleri tarafından icazetname (diploma) ile tasdik edilmiş olan bu âlimler (tamamı erkeklerden oluşmaktaydı), Osmanlı Devleti'nde kadılık, müftülük, nakiplik, vezirlik, kâtiplik gibi resmî vazifelerde görev almaktaydı. Enderun Mektebi'nin kurulmasına kadar Osmanlı Devleti'nin önemli devlet adamları genellikle medrese mezunlarından oluşmaktaydı. Bu âlimler, hazineden veya vakıflardan maaş alarak geçimlerini sağlamaktaydı. Zengin vakıfları olan medreseler, daha fazla maaş vererek daha nitelikli hocalar istihdam edebilmiş ve bu sayede eğitim kalitesini yükseltmişlerdir.

1924 yılında kapatılana kadar Osmanlı medreseleri, ilim ve eğitim hayatına önemli katkılarda bulunmuş ve Osmanlı Devleti'nin kültürel ve dini kimliğinin korunmasında önemli bir rol oynamışlardır.

YATILI OKULLARIN ERKEKLİĞİN İNŞASINDA ÖNEMİ

Yatılı okullar, sadece eğitim kurumları olmanın ötesinde, erkeklik kimliğinin inşasında da önemli bir rol oynamaktadır. Sosyologlar ve psikologlar tarafından yapılan araştırmalar, yatılı okullarda yaşayan oğlan çocuklarının, geleneksel erkeklik rollerini benimsemeye ve uymaya daha yatkın olduğunu göstermektedir. Bu durumun temelinde, yatılı okulların kendine özgü atmosferi ve katı kuralları yatmaktadır.

Yatılı okullar, oğlan çocuklarının kendilerinden daha büyük erkeklerle yakın ilişkiler kurmasına ve onların davranışlarını gözlemlemesine imkân vermektedir. Bu durum, oğlan çocuklarının yetişkin erkeklerin nasıl davrandığını ve nasıl bir kimlik taşıdığını öğrenmesine olanak tanımaktadır. Oğlan çocukları, bu gözlemler sonucunda kendilerine rol model olarak alacakları erkek figürleri seçer ve onların davranışlarını taklit etmeye başlar. Bu taklit yoluyla, oğlan çocukları sertlik, disiplin, bağımsızlık ve rekabet gibi geleneksel erkeklik özelliklerini benimsemektedir.

Yatılı okulların katı kuralları ve disiplinli ortamı, oğlan çocuklarının geleneksel erkeklik rollerini benimsemesine ve bu rollere uymasına katkıda bulunmaktadır. Bu kurallar arasında uyku saatleri, giyim kuralları, izin alma prosedürleri ve disiplin cezaları yer almaktadır. Yatılı okullarda, erkeklerin akşam belli bir saatten sonra dışarı çıkması yasaktır. Ayrıca, erkeklerin saçlarının belirli bir şekilde kesilmesi ve üniforma giymesi zorunludur. Bu tür kurallar, oğlan çocuklarının bireyselliklerini ve özgürlüklerini sınırlasa da onların geleneksel erkeklik rollerine uymalarını ve bu rollere uygun bir kimlik inşa etmelerini sağlamaktadır.

Yatılı okullar, oğlan çocuklarının sert ve bağımsız bireyler olmalarını teşvik etmektedir. Bu ortamlarda, oğlan çocukları kendi başlarına yaşamayı, sorumluluk almayı ve zorluklarla başa çıkmayı öğrenmektedir. Yatılı okullarda yaşanan rekabetçi ortam da oğlan çocuklarının

kendilerini geliştirmeye ve daha başarılı olmaya teşvik etmektedir.

Disiplin, yatılı okullarda erkeklik inşasının temel taşlarından biridir. Bu okullarda uygulanan katı disiplin kuralları, erkeklerin itaatkâr, saygılı, sorumlu ve geleneksel erkeklik rollerine uygun bireyler olmalarını amaçlamaktadır. Öğretmenler ve yöneticiler, bu kuralları sıkı sıkıya takip ederek ve ihlalleri cezalandırarak oğlan çocuklarının karakterlerini geliştirmeyi ve onları "gerçek erkekler" haline getirmeyi hedeflemektedir.

Yatılı okullarda disiplin kuralları oldukça katı ve net bir şekilde belirlenmektedir. Tüm öğrencilerin bu kurallara uymaları gerekmektedir. Öğretmenler ve yöneticiler, kuralları ihlal eden öğrencileri uyarabilmekte, kınayabilmekte veya çeşitli yaptırımlar uygulayabilmektedir. Bu yaptırımlar arasında not düşürme, hafta sonu izinlerini iptal etme, okuldan uzaklaştırma ve hatta okuldan atılma gibi seçenekler yer almaktadır.

Günümüzde yatılı okullarda disiplinin uygulanması geçmişe nazaran daha esnek ve insancıl bir şekilde yapılmaktadır. Fiziksel şiddete dayalı cezalar gibi uygulamalar artık yasaklanmıştır ve disiplin ihlallerine yönelik yaklaşımlar daha diyalog odaklı hale gelmiştir. Öğretmenler ve yöneticiler, öğrencilerle iletişim kurarak ve onların sorunlarını çözmelerine yardımcı olarak disiplin kurallarını daha etkin bir şekilde uygulamaya çalışmaktadırlar.

Oğlan çocuklarının bu okullarda öğrendiği diğer bir konu, diğer erkeklerle kurdukları güçlü dayanışma duygusudur. Bu dayanışma duygusu, erkeklerin zorluklarla başa çıkmalarına ve birbirlerini desteklemelerine yardımcı olmaktadır. Yatılı okullarda erkekler, ortak bir amaç etrafında birleşerek birbirlerine karşı sorumluluk hissetmeyi öğrenmektedir. Bu sorumluluk duygusu, erkeklerin benlik saygılarını ve özgüvenlerini geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Örneğin, bir öğrenci, okul dışındaki hayatıyla ilgili bile olsa zorlandığında, arkadaşlarının desteğini alabilmektedir.

Bu okullar, aynı zamanda bir rekabet ortamı da sağlamaktadır. Bu rekabet ortamı, erkeklerin akademik, sportif ve sosyal alanlarda başarılarını artırmalarına imkân sağlamaktadır. Erkekler, birbirleriyle yarışarak kendilerini geliştirmeye ve en iyi olmaya çalışmaktadır. Bu rekabet ortamı, erkeklerin hırslarını ve azimlerini arttırmaktadır. Örneğin, yatılı liselerde her yıl düzenlenen futbol turnuvası, erkekler arasında büyük bir heyecan ve coşku yaratmaktadır.

Yatılı okullarda, erkeklerden fedakârlık yapmaları da beklenmektedir. Bu fedakârlıklar, ailelerinden ve sevdiklerinden uzak kalmayı, kişisel isteklerini ertelemeyi ve ortak hedefe öncelik vermeyi içermektedir. Yatılı liselerde erkekler, kendilerinden daha büyük bir amaç için fedakârlık yapmayı öğrenmektedir. Bu fedakârlık duygusu, erkeklerin karakterlerini ve ahlaklarını geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Örneğin, bir öğrenci yatakhane nöbeti tutmak için kendi boş zamanını feda edebilmekte, yemekhanede ya da başka bir yerde çeşitli görevler alabilmektedir.

Yatılı okullarda erkekler, erkekliklerini kanıtlamak için çeşitli testlere tabi tutulmaktadır. Bu testler, fiziksel güç, cesaret, dayanıklılık ve liderlik becerileri gibi unsurları içermektedir. Erkekler, bu testleri geçerek diğer erkekler tarafından saygınlık ve kabul görmeye çalışmaktadır. Erkeklik testleri, erkeklerin özgüvenlerini ve benlik saygılarını geliştirmelerine de katkıda bulunmaktadır. Ancak, bu testler aynı zamanda erkeklerin fiziksel ve duygusal açıdan risk almasına da imkân vermektedir.

Yatılı Okullarda Şiddet

Yatılı okullar, yüzyıllardır eğitim ve disiplinin merkezleri olarak varlıklarını sürdürmektedir. Ne var ki, bu kurumların duvarları arasında, karanlığa gömülmüş pek çok şiddet olayı yaşanmaktadır. Bu okullarda okuyanların çoğunluğu, bir şekilde şiddet görmüştür.

Geçmişten günümüze, yatılı okullarda farklı türlerde şiddet örneklerine rastlamak mümkündür. Bunlardan en yaygın olanlarından biri dayak ve kötü muameledir. Öğretmenler ve diğer disiplin görevlileri, hatta büyük erkek öğrenciler tarafından öğrencilere sopa, kamçı ve hatta yumruk,

tokat, tekme gibi yöntemlerle şiddet uygulanması yakın döneme kadar hoş görülmekteydi. Bu tür cezalar, sadece fiziksel acı vermekle kalmaz, aynı zamanda öğrencilerin ruhsal travmalar yaşamasına da yol açardı.

Büyük öğrenciler ve öğretmenler tarafından küçük öğrencilere yapılan zorbalık ve taciz, yatılı okullarda sıkça karşılaşılan bir sorun olmuştur. Bu tür olaylar, fiziksel şiddetin yanı sıra, sözlü hakaret, aşağılama ve izolasyon gibi psikolojik şiddet biçimlerini de içermekteydi.

Ne yazık ki, yatılı okullarda cinsel istismar da yaygın bir şiddet türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenler, din görevlileri ve hatta diğer öğrenciler tarafından öğrencilere yönelik cinsel istismar vakaları, bu kurumların karanlık geçmişinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Yakın dönemde, yaşanan şiddet olaylarına ait birkaç örnek şu şekilde sıralanabilir:

> “Korku filmi gibi olay gelişmiş bir ülkede yaşanıyor. Yer, Almanya[40].
>
> Filmlerde görüp doğasına ve huzurlu kültürüne özendiğimiz, sakin, barışçıl, insanların birbirine son derece kibar ve saygılı olduğu köylerin birinde, bir Budist rahip ve bu rahibin ruhani öğretileri cemaatine yaydığı, görev aldığı bir manastır varmış. Köy halkı mutlu ve mesut bir şekilde işinde çalışıyor, gerektiğinde saygın Budist rahibe giderek arınıyormuş. Halk rahipten o kadar mutlu ki dini konularda eğitilmeleri ve iyi bir insan olmaları için oğlan çocuklarını bu rahibe güven içinde emanet ediyorlarmış.
>
> Hayat böyle akıp gidiyormuş. Günlerden bir gün, güneş batmış, evlerde sofralar kurulmuş. Gün içinde yaşanılanlar konuşulmaya başlanmış. Evlerin birinde, köyün kaderini değiştirecek bir şey yaşanacağından kimsenin haberi yokmuş. Bu evde, sofrada henüz öğrenilemeyen ama hissedilen bir huzursuzluk varmış. Evin 10 yaşındaki oğlan çocuğu yemeğine dokunmamış. Üstelik son dönemde çok dalgın görünüyormuş. Bu çocuk anne ve babasına artık manastıra gitmek istemediğini söylemenin yolunu arıyormuş. Çocuk en sonunda, yemek bittiğinde artık manastıra gitmek istemediğini söylemiş. Hem anne hem de baba bu isteğe karşı çıkmış. Anne sofradaki tabakları kaldırmaya, baba da gazetesini okumak için kalkmaya hazırlanırken, çocuk gitmek istemediğini, çünkü rahibin, çocuğu rahatsız edecek şeyler yaptığını söylemiş.
>
> Sofranın tam ortasına bir huzursuzluk bombası düşmüş. Anne ve baba önce birbirine bakmış. Daha sonra istemsizce ve kaygıyla yerlerine oturmuşlar. 10 yaşındaki çocuğa ne demek istediğini sormuşlar.
>
> Yıllarca rahibin sapkın yüzünü gizleyen manastırın karanlık dehlizleri o akşam, bir sofrada aydınlanmaya başlanmış. Olan biten her şey, o akşam yemeğinde, 10 yaşındaki bir oğlan çocuğun cesareti ile ortaya çıkmış. Aile o gece çocuğu dinlemiş, dinlemiş. Dehşete kapılarak dinlemiş.
>
> Gece gözlerine uyku girmemiş. Sabah savcılığın yolunu tutmuşlar. Dış dünyaya karşı saygıdeğer bir imaja sahip rahip savcılığa götürülmüş. Evindeki bilgisayara el konulmuş.
>
> 62 yaşındaki Budist rahip yaptıklarını inkâr etmemiş. Olanları anlatmış. 15 yıl boyunca 4 ile 13 yaşındaki çocuklara karşı işlediği cinsel suçları anlatmış. Uzmanlar bilgisayar disklerini incelediğinde, karşılarına oğlan çocuk pornografisi içeren videolar ve fotoğraflar çıkmış.
>
> Augsburg Eyalet Mahkemesi, rahip suçunu itiraf ettiği için reşit olmayan çocukları dinlememe kararı alarak rahibe 7 yıl 9 ay hapis cezası vermiş. Rahibin ayrıca, söz konusu çocuklara 35 bin euro tazminat ödemesine hükmedilmiş.
>
> Tarihte sayısız örnekleri olan bu olay, sadece bir rahibin karanlık yanını değil, bazı kurumlarda, toplumdaki güvenin ve masumiyetin nasıl istismar edilebileceğini de göstermiş oldu.”

Diğer bir olay İstanbul’da yaşandı[41].

“İstanbul’da akşam vakti. Kalabalık adımlar, sıcak aile yuvalarına ulaşmak için hızlanmış.

Mehmet henüz 13 yaşında. Kur’an kursundan çıkmış, eve ulaşmaya çalışıyor. Öğrendiklerini yolda tekrarlıyor.

Mehmet yolu kısaltmak için dar bir sokağa sapmaya çalışırken yanında bir araba durur. Önce korna sesi duyulur, sonra cam açılır. Kur’an kursu öğretmeni Eşref A. Mehmet’i eve bırakmak istediğini söyler. Mehmet, mutlu olur.

Mehmet arabaya biner binmez, Eşraf A. arabayı sessizce sürmeye başlar... Bilmediği bir yoldan ilerlediğini anlayan Mehmet’in içinde bir endişe ve korku başlar.

Araba ilerler. İlerler. Işıkların olmadığı bir yolda durur. Zavallı çocuk, ne olduğunu anlayamadan karanlıkta Eşraf A.’nın kollarını vücudunda hisseder. Öğretmeni, baba şefkati diyerek elini omzuna atar ve Mehmet’i öpmeye başlar. Mehmet donup kalır. Sonrasında olanlar, Mehmet’in bütün hayatını altüst eder.

Mehmet olayı o an unutmak ister ama ne çare… Hatırladıkça, yaşıyor gibi işkence çeker. Gücünü toparlar, bana olan başkasına olmasın diyerek ailesine anlatır. Olay mahkemeye intikal eder.

Mehmet, mahkeme salonunda yaşadığı dehşeti anlatır. Cinsel şiddetin, istismarın her detayını, her acıyı, göz yaşları içinde anlatır.

Eşraf A., suçlamaları reddeder. Bir baba şefkati ile yaklaştım, başka bir amacım yoktu derse de mahkemeyi inandıramaz yalanlarına. Deliller onun aleyhine işler.

Mahkeme kararını verir. Eşref A. suçlu bulunur.”

Katolik Kilisesi Oğlan Çocuk Tacizleri

Oğlan çocuklarına yönelik cinsel istismar skandalının yaşandığı kurumların başında Katolik kiliseleri gelmektedir. Bu kadar yaygın ve sistematik bir tacizin neden gerçekleştiğini inceleyen uzmanlara göre bunun en başta gelen nedenlerinin arasında katı hiyerarşinin getirdiği güç ve kontrol yer alıyor. Rahipler, konumları gereği, itibar ve otoriteyi ellerinde bulundurmaktadır. Bu durum, onları çocukları ve aileleri üzerinde kontrol sahibi olmaya ve tacizi gizlemeyi kolaylaştırmaya imkân sağlamaktadır.

Geçmişte, Kilise, çocukların sorgusuz sualsiz itaatkâr olması gerektiğine dair katı bir inanç sistemine sahipti. Bunun izlerini halen bulmak mümkündür. Bu da tacizi ve istismarı ihbar etmeyi zorlaştırmakta, bu tür olayların yaşanmasına zemin hazırlamaktadır. Binlerce taciz olayı yaşanmasına rağmen, kilise, skandalları örtbas etme ve tacizci rahipleri korumaya çalışmaktadır. Bu durum, mağdurların sessiz kalmasına ve tacizin devam etmesine yol açmaktadır. Bunlarla birlikte, bazı toplumlarda, oğlan çocuklarına yönelik cinsel taciz, yeterince ciddiye alınmayan bir tabu olarak görüşmektedir. Bu durum da tacizi teşvik etmektedir.

Bu faktörlerin bir araya gelmesi, Katolik Kilisesi’nde oğlan çocuklarına yönelik yaygın ve sistematik bir taciz ortamının oluşmasına yol açmaktadır. Skandalların kapsamı ve karmaşıklığı göz önüne alındığında, kesin bir rakam vermek zor olsa da tahminler, yüzbinlerce çocuğun Katolik rahipler tarafından istismara uğradığını göstermektedir.

Bu konuda hazırlanan raporlardan birine göre İspanya’da uzun yıllardır devam eden çocuk istismarı skandalıyla ilgili olarak El Pais gazetesi, 1000’den fazla Katolik din adamının çocuklara cinsel saldırı suçlamalarıyla karşı karşıya olduğunu yazdı. Gazetenin haberine göre, 2018’den beri İspanya Katolik Kilisesi’nde 2100 çocuk cinsel istismara uğradı. Bu rakamın sadece buzdağının görünen kısmı olduğunu söyleyen uzmanlar, mağdurların yüzde 75’inin oğlan çocuğu olduğunu söylüyor[42].

Fransa’daki Katolik Kilisesi Raporu

Fransa Katolik Kilisesi tarafından görevlendirilen "Kilisede Cinsel İstismar Bağımsız Komisyonu (CIASE)" 2018 yılında kilisedeki cinsel istismar konusunda çalışmaya başlar. Yaklaşık üç yıl süren çalışma sonunda 2500 sayfalık rapor[43] yayınlanır. Rapora göre, büyük çoğunluğu erkek, 10-13 yaşlarında toplam 216 bin çocuk din görevlileri tarafından cinsel tacize uğramış.

Komisyon Başkanı Jean-Marc Sauve, Katolik Kilisesi'ne bağlı okullar gibi kurumlar da dahil edildiğinde mağdur edilen çocuk sayısının yaklaşık 330 bin olduğunu ifade etmiş.

Katolik Kilisesi'nin ruhani lideri Papa Francesco, Vatikan'da düzenlenen dua sırasında bu rapora da değinerek "acı ve utanç" duyduğunu söylemiş. Papa, "mağdurların yaşadığı üzüntüden dolayı acısını ve utancını dile getirerek din görevlilerinin benzer olaylar yaşanmaması için önlem almaya çağırmış. Raporda, din görevlilerinin istismarı önlemede başarısız olduğu, ayrıca olayın üzerinin sessizlik perdesiyle kapatıldığı ifade edilmiştir.

SAVAŞLAR

MÖ 1300 yıllara doğru, Kadeş isminde, ticaretin merkezi olarak kabul edilen bir şehir varmış. Hanlarından tüccarların eksik olmadığı, çarşılarında ipek kumaşların, türlü baharatların bulunduğu, kervanların aylar süren yolculuklara katlanarak ulaşmak istediği bu kentin ünü dağları, ovaları; mevsimleri yılları aşarak kralların iştahını kabartıyormuş. Bugün Suriye sınırları içinde yer alan Kadeş, Hitit imparatorluğunun parçasıymış. Hititliler bundan memnun, diğer krallıklar bundan mutsuzmuş.

Kentin zenginliğinden etkilenip, onu topraklarına katmak isteyen krallardan biri de Mısır'ın kitaplara konu olan ünlü firavunu II. Ramses imiş. II. Ramses, kenti ele geçirmek, gücüne güç, servetine servet, şanına şan katmak için kenti alma planları yapmaya başlamış. Ezoterik bilgilerin en derinine sahip bilge adamlara danışmış. Ayın hareketlerini inceletmiş. Nil nehrinin debisini hesaplatmış. Kahinler, gelişmeleri hayırlara yorumlayınca, vaktin geldiğine karar vermiş. Ordu kurulması talimatı verilmiş. Kentin meydanlarına davulcular gönderilmiş. Eli kılıç, ok, yay tutabilen bütün erkekler firavunun emriyle orduya çağrılmış. Ordu toplanmış. Ramses arabasına binmiş ve 20.000 kişiden oluşan yiğit, cesur, güçlü erkeklerden oluşan ordunun başında Hitit diyarına sefer çıkmış. Bilinen en eski savaşlardan biri olan Kadeş, bu bilgilerle tarih kitaplarında yer bulmaktadır.[44]

Tarihte, buna benzer, savaş olarak isimlendirdiğimiz, şiddetin meşru görüldüğü sayısız olay meydana gelmiştir. Geçmişte kaynakların korunması, dini ya da milli değerlerin yayılması gibi nedenlerle yapılan savaşlar, aradan binlerce yıl geçmesine rağmen, aynı nedenlerle, daha ölümcül bir şekilde devam etmektedir.

Savaş, insanlık tarihinin en yıkıcı ve karmaşık olgularından biridir. Farklı bilim dalları, bu karmaşık olguyu farklı açılardan ele alarak savaş kavramını anlamaya ve yorumlamaya çalışmaktadır. Bu görüşler, savaşın sadece bir saldırı ve savunma aracı olarak değil, aynı zamanda siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlara sahip bir olgu olduğunu da vurgulamaktadır.

Bazı uzmanlar, örneğin Charles Tilly, savaşların modern devletlerin oluşmasında ve gelişmesinde önemli bir rol oynadığını savunmaktadır. Bu görüşe göre, savaşlar devletlerin sınırlarını belirlemelerine, merkezi bir otorite kurmalarına ve askeri güçlerini geliştirmelerine olanak sağlamaktadır.

Ancak bu görüşe karşı çıkanlar da bulunmaktadır. Savaşların yıkıcı sonuçlarına ve toplumlar üzerinde yarattığı travmalara dikkat çekenler, savaşın asla meşru bir araç olarak görülemeyeceğini savunmaktadır.

Şiddetin kullanımı her ne kadar acımasız ve yıkıcı olsa da doğanın işleyişi ve türlerin evrimi için gerekli bir araçtır. Bu araç, türlerin hayatta kalmasını ve nesillerini sürdürmesini sağlar. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki, şiddet sadece hayatta kalmak için değil, aynı zamanda güç ve hakimiyet elde etmek için de kullanılmaktadır. Ancak şiddetin her zaman olumlu bir sonuç doğurduğunu söylemek doğru değildir. Aşırı ve kontrolsüz şiddet, türlerin yok olmasına ve

ekosistemlerin dengesinin bozulmasına neden olabilmektedir.

İlkel topluluklarda, topluluğun yaşam alanındaki besin kaynaklarının tüketmeye başlaması ve nüfusun artması, atalarımızı yeni kaynak arayışına iten temel faktör oldu. Güçlerini birleştirerek gruplar halinde avlanmayı öğrenen ve geliştirdikleri aletleri yanlarına alan atalarımız, yeni yaşam alanları ve kaynaklar bulmak için kabilelerinin sınırlarını aşmaya başladılar. Ancak bu göçler, farklı kabilelerin sınırlarını aşmaları ve kaynakların paylaşımı konusunda anlaşmazlıklar yaşanmasına neden oldu. Doğal kaynaklar, kadınlar ve yaşanacak alanlar gibi konularda çıkan anlaşmazlıklar, erkekler arasında şiddetli çatışmalara yol açtı.

Zamanla bu çatışmalar daha karmaşık hale geldi ve daha gelişmiş aletlerin ve farklı becerilerin kullanıldığı, ismine savaş diyeceğimiz şiddet olaylarına dönüştü. Bu savaşlar, sadece kaynakların kontrolünü ele geçirmek için değil, aynı zamanda güç ve statü kazanmak için de yapılıyordu. Savaşın ortaya çıkmasında birçok faktör rol oynadı. Nüfus artışı, kaynakların kıtlığı ve kabileler arasındaki rekabet, bu çatışmaların temelini oluşturdu. Ayrıca, gelişmiş aletlerin ve savaş tekniklerinin ortaya çıkması da şiddetin artmasına katkıda bulundu.

Erkeklerin gruplar halinde hareket etmeye başlaması, liderlik figürünün de ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Nereye gidileceği, avın nasıl avlanacağı ve paylaşılacağı gibi önemli kararları verme yetkisi, bazı erkeklerin diğerlerinden öne çıkmasına ve “alfa erkek” olarak anılmasına neden oldu. Bu liderler, genellikle diğer kabile üyelerinden daha güçlü, daha çevik ve daha iyi savaşçı olmalarıyla öne çıkıyorlardı.

Zamanla bu liderler, savunma ve saldırı gibi konularda uzmanlaşarak kabilenin güvenliğini sağlama ve yeni kaynaklar bulma sorumluluğunu da üstlendiler. Bu durum, ilkel toplumlarda erkek egemen, hiyerarşik bir yapının oluşmasına yol açtı. Saldırı anında kabileyi korumak ve yeni kaynaklar bulmak için şiddete başvurma yetkisine sahip olan bu uzmanlaşmış erkekler, günümüzde ordu olarak adlandırdığımız yapının ilkel halini oluşturdular. Bu ilk ordular, kabilenin hayatta kalması ve büyümesi için hayati önem taşımaya başladı.

Tarımın gelişmesi, insanlık tarihinde önemli bir dönüm noktası oldu. Avlanan ve toplayan topluluklar yerleşik hayata geçerek tarımla uğraşmaya başladılar. Bu durum, nüfus artışı ve refah seviyesinde yükselmeye yol açtı.

Nüfus artışı ve artan refah, kabilelerin yerini devletlere bırakmasına neden oldu. Devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, merkezi otorite ve hiyerarşik bir düzen kuruldu. Bu düzenin korunması ve dış tehditlere karşı koymak için ise ordular kurulmaya başlandı.

Mısır, Mezopotamya ve Çin gibi ilk uygarlıklar, tarımın gelişmesi ve devletlerin kurulmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Bu uygarlıklar, güçlü ordulara sahip olmaları ve merkezi bir otoriteyle yönetilmeleriyle öne çıkmışlardır.

Ordular, bu uygarlıkların topraklarını korumak, komşu uygarlıklara karşı savaşmak ve yeni topraklar fethetmek için kullanılmıştır. Ayrıca, iç düzenin sağlanması ve isyanların bastırılması gibi görevlerde de rol oynamışlardır. Tarımın gelişmesi, devletlerin ve orduların ortaya çıkması, insanlık tarihinde önemli bir değişimin başlangıcı olmuştur. Bu değişim, uygarlıkların gelişmesine, ticaretin artmasına ve kültürlerin birbirleriyle etkileşime girmesine zemin hazırlamıştır.

Belirli amaçlarla örgütlenmiş, hiyerarşik bir düzende yönetilen ve neredeyse sadece erkeklerden oluşan bu yapılar, zamanla gelişerek toplumun ayrıcalıklı bir organı haline geldi. Kralların ordulara komuta ettiği bu dönemde, savunma ve saldırı becerileri ayrı bir önem kazandı. Bu yapının bir parçası olmak ise bir ayrıcalık olarak görülmeye başladı.

Sınırları belirlenen toprak parçasını ve üzerinde yaşayan insanların korunması zorlaştıkça, bu yapı da kurumsallaştı. Zamanla, devletlerin egemenlik kavramını kullanan ve silah taşıma hakkını elinde bulunduran bir güce dönüştü. Siyasi erki ve devletin caydırıcı gücünü temsil eden ordu, toplumu tehdit eden unsurlarla mücadele ettiği için köylü, köle, aristokrat gibi tüm toplum kesimleri tarafından meşru bir güç olarak kabul görmeye başladı.

Çin

Çin'de ordular sadece erkeklerden oluşmuş ve başka yerlerdeki erkeklerden oluşan ordularla halka şiddet uygulamak için eğitilmiştir. Çin, düzenli ordunun ortaya çıktığı ilk uygarlıklardan biri olarak kabul edilmektedir. Yapılan araştırmalar, Çin'in en eski yazılı eserleri arasında gösterilen İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları'ndan en az 1000 yıl önce bile orduların var olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, Çin'de düzenli ordunun MÖ 2. bin yıla kadar uzanan köklü bir geçmişe sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Çin'deki ilk orduların, kabilelere dayalı erkek milisler ve kraliyet muhafızları şeklinde olduğu düşünülmektedir. Zamanla bu yapılar, merkezi bir otoriteye bağlı ve hiyerarşik bir düzende örgütlenmiş düzenli ordulara dönüşmüştür. Bu ordular, karmaşık silah ve zırh sistemleri kullanmış ve disiplinli bir şekilde savaş taktikleri uygulamışlardır.

Çin'de düzenli ordunun gelişmesi, çeşitli faktörlere bağlıydı. Bunlardan en önemlilerinden biri sürekli devam eden savaşlar ve çatışmalar olmuştur. Çin'in uzun ve karmaşık tarihi boyunca, birçok savaş ve çatışma yaşanmış ve çok sayıda erkek savaşçı ölmüştür. Bu durum, güçlü ve etkili bir ordunun gerekliliğini doğurmuştur. Diğer önemli bir konu merkezi bir otoritenin kurulmuş olmasıdır. MÖ üçüncü yüzyılda Çin'de merkezi bir otorite kurulmuştur. Bu durum, yalnızca erkeklerden oluşan bir ordunun daha da organize ve güçlü hale gelmesine katkıda bulunmuştur. Bunları destekleyen diğer bir gelişme de yaşanan teknolojik gelişmelerdir. Çinliler, atlı okçuluk, kuşatma savaşları ve barut gibi askeri teknolojilerde önemli gelişmeler kaydetmişlerdir. Bu gelişmeler, ordunun etkinliğini artırmıştır. Aynı zamanda öldürülen erkek sayısında da büyük bir artış meydana gelmiştir.

Çin'de düzenli ordunun gelişmesi, sadece bölgedeki güç dengesini değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda Çin'in siyasi ve kültürel gelişimini de etkilemiştir. Düzenli ordu, imparatorluğun istikrarını ve güvenliğini sağlamada önemli rol oynamış ve Çin'in komşu uygarlıklar üzerinde siyasi ve kültürel bir üstünlük kurmasına yardımcı olmuştur.

Mevcut kaynaklara göre, Çin'de ordunun kuruluşu MÖ 2200'lü yıllara kadar uzanmaktadır. Bu köklü geçmiş, erkeklerden oluşan ordunun Çin geleneğinde ve devlet yönetiminde her zaman önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Toplumun yapısını değiştiren Konfüçyüs felsefesi barışçıl yöntemleri savunmuş olsa da Çin'in iç karışıklıkları ve sahip olduğu zengin kaynaklar, dış güçlerin saldırılarına karşı her zaman güçlü bir ordunun gerekliliğini doğurmuştur. Bu durum, orduyu sürekli olarak hayati ve stratejik bir yapı haline getirmiştir. Çin ordusu sadece savaşlarda değil, aynı zamanda barış dönemlerinde de önemli görevler üstlenmiştir. Bu şekilde Çin toplumunda hem orduda hem de sivil yaşamda erkeklerin üstünlüğü çok belirgin hale gelmiş ve erkeklerin özellikle erkeklere karşı kullandığı şiddet belirginleşmiştir. İnşaat projelerinde çalışmak, sulama kanalları inşa etmek ve sınırları korumak gibi faaliyetler de ordunun sorumlulukları arasındaydı.

Kâğıt, barut ve pusula gibi önemli buluşlara imza atarak medeniyetin gelişmesine katkıda bulunan Çin'de bu icatların neredeyse tamamı, ilginç bir şekilde, saldırı veya savunma amaçlı kullanılmış, erkek şiddeti daha etkin bir hale getirilmiştir. Bu buluşları askeri alanda ustaca kullanan Çin ordusu, geliştirdiği yöntemlerle gelişmiş saldırı ve savunma teknikleri uygulamıştır.

Oklar, mızraklar, patlayıcı silahlar, ok ve mızrak geçirmez zırhlar gibi çeşitli silahlara sahip olan Çin ordusu, aynı zamanda güçlü ve çevik süvari birliklerine de sahip olmuştur. Dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı korunmak ve içerideki ayaklanmaları bastırmak için inşa edilen Çin Seddi ve Çin'in meşhur Terracotta Ordusu, ordunun önemini ve gücünü gösteren iki önemli örnektir. Çin Seddi, savunmaya verilen önemi simgelerken, Terracotta Ordusu ise ordunun devlet geleneğindeki yerini ve gücünü gözler önüne sermektedir.

Xian kentinde, 11 hanedana başkentlik yapmış olan şehrin yakınlarında, devasa bir mezar içinde 8.000 kişilik, tamamı erkeklerden oluşan Terracotta Ordusu bulunmaktadır. İmparator Huang döneminde yapılan ve onun mezarını korumak için yerleştirildiğine inanılan bu askerler, 11

koridor içerisinde, dörtlü şekilde sıralanmıştır. Uzmanlar, bu heykellerin, ordunun birebir kopyası olduğunu ifade etmektedir.

Terracotta Ordusu, antik Çin'in askeri gücünün ve ihtişamının somut bir göstergesidir. Bu ordunun varlığı, o dönemdeki Çin uygarlığının ne kadar güçlü ve organize olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu erkek heykelleri, o dönemdeki Çin sanatının da ne kadar gelişmiş olduğunu ortaya koymaktadır.

Antik Çin uygarlığı, savaş sanatları konusunda da oldukça gelişmiş bir medeniyet idi. MÖ altıncı yüzyılda Sun Tzu tarafından yazılan Savaş Sanatları isimli eser, silahlı kuvvetlerin temel ilkelerini anlatan ve günümüzde hâlâ geçerliliğini koruyan bir başyapıttır. Bu eser, strateji, taktik, liderlik ve psikoloji gibi konularda önemli bilgiler içermektedir ve askeri stratejiler üzerine yazılmış en eski eserlerden biri olarak kabul edilmektedir.

Terracotta Ordusu ve Savaş Sanatları, antik Çin'in sadece askerî açıdan değil, aynı zamanda stratejik ve felsefi açıdan da ne kadar gelişmiş bir medeniyet olduğunu gösteren iki önemli örnektir. Bu eserler, Çin tarihinde ordunun yerini farklı açılardan göstermektedir.

Antik dönemden beri orduya büyük önem veren Çin, günümüzde de dünyanın en büyük ve en güçlü neredeyse bütünüyle erkeklerden oluşan ordularından birine sahiptir. Resmi istatistiklere göre, 2,54 milyon askerden oluşan Çin ordusu, modern silahlar ve ekipmanlarla donatılmıştır. Bu orduda 3.500'ün üzerinde savaş uçağı, 3.205 tank ve 777 savaş gemisi bulunmaktadır. Çin ordusunun modernleşmesi ve güçlenmesi son yıllarda hız kazanmıştır. Bu durum, Çin'in bölgesel ve küresel alanda artan siyasi ve ekonomik gücüyle bağlantılıdır. Çin, ordusunu modernize etmek ve geliştirmek için önemli yatırımlar yapmaktadır. Bu yatırımlar, yeni silahların ve teknolojilerin geliştirilmesi, ordunun eğitiminin ve profesyonelliğinin artırılması ve askeri altyapının iyileştirilmesi gibi alanlarda kullanılmaktadır.

Modern Çin ordusunun yaklaşık %95'i erkeklerden, %5'i ise kadınlardan oluşmaktadır. Kadın askerler, orduda giderek daha fazla rol oynamaktadır ve çeşitli görevlerde yer almaktadır[45].

Sparta

Antik Çağ'ın en meşhur şehir devletlerinden biri olan Sparta, döneminin en güçlü ve bütünüyle erkeklerden oluşan ordularından birine sahipti. Bu gücün temelinde ise, militarist bir toplum yapısı ve katı ve şiddete dayalı bir eğitim sistemi yatmaktaydı. Sparta'da yönetim, iki kral tarafından paylaşılırdı. Krallardan biri ordunun başında sefere çıktığı için diğerine göre daha güçlü bir konuma sahipti. Krallar, "gerousia" olarak bilinen ve 28 erkekten oluşan, 60 yaş üstü bir meclisin de üyesiydi. Bu meclis, yasama ve yargı yetkisine sahipti. Yürütme organı ise "ephoroi" olarak adlandırılan ve her yıl halk tarafından seçilen beş kişiden oluşmaktaydı.

Sparta'da erkekler 7 yaşından itibaren kışlalarda şiddeti çeşitli boyutlarıyla öğreten bir askeri eğitim görmeye başlardı. Bu son derece katı ve disiplinli eğitimde, oğlan çocukları sadece savaş sanatlarını öğrenmekle kalmaz, aynı zamanda sert bir disiplin ve itaat kültürüyle de yetiştirilirlerdi. Eğitimin bir parçası olarak, oğlan çocukları daha yaşlı ve deneyimli askerlerle "pederastia" adı verilen homoerotik ilişkiler kurmaya teşvik edilirdi. Bu geleneğin, oğlan çocuklarını daha güçlü ve erkeksi hale getirdiğine inanılırdı.

Küçük yaşta alınan savaş eğitiminin amacı, başarılı birer savaşçı yetiştirmekti. Bu nedenle, eğitimde şiddet önemli bir yer tutmaktaydı. Oğlan çocuklarının birbirlerine şiddet uygulaması, dövüşmesi ve hatta birbirini kırbaçlaması gelenekti. Bu şiddetin, onları hem fiziksel hem de zihinsel olarak daha güçlü kılacağına inanılırdı. Sparta'da şiddet sadece eğitimle sınırlı değildi. Yetişkin erkekler arasındaki düellolar da yaygındı. Bu düellolar hem onur ve cesaret gösterisi hem de kişisel anlaşmazlıkları çözme aracı olarak kullanılırdı.

Spartalıların bu kadar militarist ve şiddete eğilimli olmalarının sebebi, coğrafi konumları ve komşularıyla olan ilişkileriyle de açıklanabilir. Sparta, Yunanistan'ın güneyinde yer alan ve dağlık bir bölgeydi. Bu durum, Spartalıların tarıma dayalı bir ekonomi yerine, savaşçılığa ve yağmacılığa

dayalı bir ekonomiye yönelmelerine neden olmuştur. Ayrıca, Sparta'nın etrafındaki komşuları da oldukça güçlüydü ve bu durum Spartalıları sürekli bir savaş tehdidi altında tutmuştur.

Sonuç olarak, bu durum, Sparta'nın şiddet ve savaş üzerine kurulu bir toplum olmasına neden oldu. Bu militarist toplum yapısı, Spartalıların dönemin en güçlü ordularından birine sahip olmalarını sağlamıştır.

Katı disiplinli eğitim yöntemleri ve özgün taktikleriyle Sparta ordusu, antik Yunan'ın en korkulan ve saygı duyulan askeri güçlerinden biri haline gelmiştir. Kendilerine özgü kırmızı pelerinleriyle savaş alanlarında öne çıkan Spartalılar, sadece cesaretleri ve becerileriyle değil, aynı zamanda sıkı bir takım çalışması ve koordinasyonla da düşmanlarını yenmeyi başarmışlardır. Bu takım çalışması çocuklara erken yaşta öğretilmekte ve onların organize şekilde şiddet göstermelerini mümkün kılmaktadır.

Spartalıların kullandığı falanx taktiği de oldukça etkiliydi. Bu taktikte, kalkanlarla donatılmış ve mızrak kullanan askerler sıkı bir sıra halinde düzenlenir ve düşman saflarına doğru ilerlerlerdi. Falanx taktiği, Spartalılara savaş alanında büyük bir avantaj sağlardı ve birçok savaşı kazanmalarını sağlamıştır. Erken yaşta eğitilmeye başlanan Spartalı çocuklar, öldürmeye odaklı bu taktik sayesinde hem etkin hem de organize şekilde şiddet uygulamışlardır.

Sparta ordusunun en önemli başarılarından biri, Perslere karşı kazandıkları Thermopylae ve Plataea savaşlarıdır. Thermopylae Muharebesi'nde, sayıca az olmalarına rağmen Persleri durdurmayı başaran 300 Spartalı, kahramanlıklarıyla ölümsüzleşmiştir. Platea Muharebesi'nde ise Spartalılar ve müttefikleri, Pers ordusunu ağır bir yenilgiye uğratarak Yunanistan'ı Pers istilasından kurtarmıştır.

Sparta ordusundaki asker sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, Herodot'un aktardığı bilgilere göre Perslere karşı yapılan Platea Muharebesi'nde 5.000 Periokoi (özgür, Spartalı olmayan Yunanlar), 35.000 helot (erkek köleler) ve 5.000 Spartalı profesyonel savaşçı olmak üzere toplamda 45.000 asker yer almıştır. Savaşta kullanılan bu kölelerin tamamı erkeklerden oluşmakta ve gönüllü olmadıkları halde şiddete maruz kalmaktadır.

Roma

Roma'nın kuruluş efsanesi bile, erkeklerin birbirine uyguladığı şiddetin devlet geleneğinde ne kadar önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Efsaneye göre, Romulus ve Remus adında iki kardeş, şehrin kurulacağı yer konusunda anlaşamayarak kavga ederler. Bu kavgada Romulus, Remus'u öldürerek şehri tek başına kurar. Kuruluş efsanesi bile iki erkek kardeşten birinin güç kullanarak diğerine üstünlük kurmasına dayanan Roma'da, saldırı ve savunma, dolayısıyla ordu çok önemli bir yere sahipti.

Tarihçilerin çoğu, Roma İmparatorluğu'nun en büyük başarısının ordusu olduğunu savunur. Sadece erkeklerden oluşan Roma ordusu, yetkinlik ve askerlerin toplumsal sınıfına göre iki temel gruba ayrılıyordu: Lejyonerler ve oksilyerler. Kesin olmamakla birlikte, Roma ordusunun yaklaşık yarım milyondan fazla askerden oluştuğuna inanılmaktadır. Bu ordu, geliştirdiği farklı taktik ve stratejilerle askerlik tarihine önemli katkılar yapmıştır.

Roma ordusunun en önemli özelliği, devlet geleneğinde önemli bir yere sahip olmasıydı. Roma'nın kuruluşundan itibaren ordu, imparatorluğun korunması ve genişlemesi için hayati önem taşımaktaydı. Ordu, Roma'da imparatorluğun başarısında büyük rol oynadı. Roma ordusu, Roma'nın Akdeniz'de ve Avrupa'da hakimiyet kurmasını sağlayan fetihlerde kilit rol oynadı.

Bu kadar önem verilen ordu çok disiplinliydi. Lejyonerler, sıkı bir eğitimden geçer ve yüksek bir disiplin anlayışına sahipti. Bu ordu, askerlik tarihinde birçok yeniliğe imza attı. Birçok askeri taktik geliştirmiş, askerlik sanatına önemli katkılarda bulunmuştur. Roma ordusu çok kalabalıktı, antik dünyanın en büyük ordularından biriydi ve bu durum Roma'ya önemli bir güç avantajı sağlıyordu. Bu avantajın yanı sıra, erkeklerden oluşan bu ordu, erkek şiddetinin varlığını ve boyutlarını bize gösteren en önemli olgulardan biriydi.

Roma ordusunun en prestijli ve elit birliği olan lejyonerler, Roma vatandaşlarından seçilen erkeklerden oluşuyordu. 17 yaşını dolduran, güçlü ve uzun boylu her yurttaş lejyoner olma şansına sahipti. Özel bir eğitimden geçen lejyonerlerin askerlik süresi 25 yıldı. Bu 25 yıllık hizmetin ardından lejyonerlere ordudan ayrıldıktan sonra "koloni" adı verilen bir toprak parçası verilirdi. Bu sayede lejyonerler, emekli olduktan sonra kendi topraklarını işleme imkanına sahip oluyorlardı. Bugünkü anlamda emeklilik olarak nitelendirilebilecek bu sistem, diğer Romalıların da orduya katılmasını teşvik edici bir rol oynuyordu. Bu askerler hizmet süresi boyunca sağ kalmayı başarsalar bile o zamanın koşullarında ortalama yaşam süresi çok daha az olduğu için bu askerlerin çok azı bir emeklilik hayatı yaşayacak kadar hayatta kalıyordu.

Lejyon birlikleri, "century" adı verilen 80 kişilik asker gruplarına ayrılmıştı. Her century'nin başında bir komutan bulunurdu. Bu komutanlar, disiplini sağlamak için emirlerine uymayanlara karşı şiddete başvurma yetkisine sahipti. Yüzbinlerce erkeğin birlikte yaşadığı bir toplulukta düzenin sağlanması için katı disiplin kuralları gerekli hale geliyordu. Century'ler de bu disiplin anlayışından nasibini alıyordu. Örneğin, sorumlu komutanın disiplin kurallarına uymayan askerleri dövmek için özel bir sopası vardı ve bu sopayı kullanmaktan asla çekinmezdi.

Roma ordusunu oluşturan iki ana gruptan biri olan oksilyerler, Roma vatandaşı olmayan erkek askerlerden oluşmaktaydı. Bu askerler, lejyonerlere göre daha az prestijli bir konuma sahip olsalar da Roma ordusu için hayati önem taşımaktaydılar. Oksilyerler genellikle sınır bölgelerini ve kaleleri korumak gibi özellikle şiddet gerektiren daha tehlikeli görevlerde kullanılırdı.

Lejyonerlere kıyasla daha düşük bir maaş alan oksilyerler, hizmet süreleri de lejyonerlerden kısaydı. Fakat, yeterince başarı elde eder ve belirli bir süre boyunca orduda görev yaparlarsa, ordudan ayrıldıktan sonra Roma vatandaşı olma hakkı kazanabilmekteydi. Bu durum, oksilyerler için önemli bir motivasyon kaynağıydı ve birçok oksilyer, Roma vatandaşlığı kazanmak için büyük bir gayret sarf ediyordu.

Oksilyerlerin kaynağı oldukça çeşitliydi. Roma İmparatorluğu'nun sınır bölgelerinde yaşayan halklardan toplanan askerlerin yanı sıra, savaş esirleri ve paralı askerler de oksilyerler arasında yer alıyordu. Bu durum, oksilyer birliklerin oldukça farklı etnik ve kültürel bir yapıya sahip olmalarına yol açıyordu.

Farklı kökenlere sahip olsalar da oksilyerler Roma ordusu için önemli bir güç kaynağıydı. Lejyonerlere destek sağlayarak ve tehlikeli görevleri üstlenerek, Roma'nın sınırlarını ve topraklarını korumaya önemli katkılarda bulunuyorlardı.

Hangi gruptan olursa olsun, bir Romalı asker için en önemli şey etkin şiddet gösterebilen birer savaşçı olmaktı. Bu amaca ulaşmak için son derece sıkı bir eğitimden geçmeleri gerekiyordu. Bu eğitim sadece savaş tekniklerini öğrenmekle sınırlı değildi, aynı zamanda askerlerin fiziksel ve zihinsel olarak da güçlü olmalarını sağlamayı amaçlıyordu. Eğitimin bir parçası olarak, Romalı askerler savaş halinde olmadıkları zamanlarda bile düzenli olarak egzersiz yapıyor ve birbirleriyle dövüşüyorlardı. Bu dövüşler hem askerlerin birbirleriyle koordinasyon kurmalarını hem de savaş becerilerini geliştirmelerini sağlıyordu. Ayrıca, Romalı askerler yol, köprü, su kemeri gibi çeşitli altyapı projelerinin inşaatlarında da görev alıyorlardı. Bu zorlu ve yorucu çalışmalar, askerlerin kaslarını güçlendirmelerine ve dayanıklılıklarını artırmalarına yardımcı oluyordu.

Bu sıkı eğitim ve disiplinli bir yaşam tarzı sayesinde Romalı askerler, antik dünyanın en iyi savaşçılarından biri olarak ün kazandılar. Bu sayede Roma İmparatorluğu, geniş topraklara hükmetmeyi ve yüzyıllar boyunca ayakta kalmayı başardı.

Yüzbinlerce erkeğin bir araya geldiği Roma ordusunda, bu kadar kalabalık bir kitleyi disiplin altında tutmak ve düzenli bir şekilde yönetmek ancak son derece katı kurallar ve sert cezalarla mümkündü. Bu nedenle Roma ordusu, antik dünyanın en disiplinli ordularından biri olarak ün kazanmıştı.

Ordunun disiplinini sağlamak için uygulanan kurallar oldukça katıydı. Astların üstlerine mutlak itaat etmesi ve emirlere sorgusuz sualsiz uyması gerekiyordu. Bu disiplin kuralları sadece savaş zamanlarında değil, barış döneminde de geçerliydi. Disiplin kurallarının ihlali çok sert cezalarla

cezalandırılıyordu. Küçük bir kural ihlali bile kırbaçlama gibi bedeni cezalarla sonuçlanabiliyordu. Daha ağır ihlallerde ise askerler rütbelerinden indirilebilir veya ordudan atılabilirdi. En ağır cezalar ise ölüm cezasıydı. Örneğin, nöbet sırasında uyuyan bir askere veya emirlere itaat etmeyen bir askere ölüm cezası verilebiliyordu.

Disiplini sağlamada komutanlara da önemli yetkiler verilmişti. Bir yüzbaşının askeri dövme, bir binbaşının ise idam etme yetkisi vardı. Bu yetkiler, komutanların disiplin kurallarını sıkı bir şekilde uygulamalarını ve ordunun düzenini korumalarını sağlıyordu. Roma ordusundaki katı disiplin, ordunun savaşlarda başarılı olmasının en önemli etkenlerinden biriydi. Disiplinli ve itaatkâr askerler, komutanlarının emirlerini eksiksiz bir şekilde yerine getiriyor ve savaşın en zor koşullarında bile mücadeleye devam edebiliyorlardı.

Gladyatörler

Roma ordusundan bahsedip gladyatörlerden bahsetmemek büyük bir eksiklik olur. Çeşitli efsanelere, filmlere, kitaplara konu olan ve belki de tarihin en ünlü savaşçılarından olan gladyatörlerin ortaya çıkışı konusunda farklı görüşler vardı. Gladyatör kelimesi, Latince glad kelimesinden gelmekte olup kılıç, gladyatör ise kılıç ustası anlamına gelmektedir[46]. Oxford sözlüğü gladyatörü şu şekilde tanımlamaktadır:

“Eski Roma’da MÖ 264’te başlayıp MÖ 105 yılında resmi şenlikler arasına alınan ve ancak MS 404 yılında yasaklanması sağlanan, kanlı bir oyun, gösteri olan ve arenalarda yer alan, ölümle sonuçlanan dövüşte, genellikle tutsaklar arasından seçilip eğitilen ve türlü silahlarla birbirleriyle ya da çoğunlukla silahsız olarak, yırtıcı hayvanlarla dövüşen kimse.”

Gladyatör geleneğinin Roma’da nasıl başladığı konusunda farklı görüşler olmakla birlikte iki görüş ağırlık taşıyor. Bunların ilkine göre, bu gelenek diğer topluluklardan gelmektedir. Kimi araştırmacılar, geleneği Etrüskler’e, diğer araştırmacılar ise İtalya’nın güneyindeki yer alan Campania bölgesine dayandırıyor. İkinci görüşe göre gelenek Roma İmparatorluğunda başladı. Roma geleneğinde kanın insan ruhunu arındıran bir özelliğe sahip olduğunu ifade eden bu araştırmacılar, insan kurban etme geleneğinin bir devamı olarak, varlıklı bir soylu öldüğünde, aileler ölenlerin anısına mezarlarının yanında erkek köleler veya ölüm cezasına çarptırılmış erkek mahkumlar arasında dövüş törenleri düzenlerlerdi. Bu törenlerde köleler veya ölüm cezası alan mahkumlar savaşır, böylece ölen kişinin hayattayken gösterdiği şiddet erdem olarak nitelenir ve o şekilde anılırdı. Dökülen kan ise kişinin ruhunu arındırırdı.

Roma’daki bu ölüm geleneğinin devam ettiği ve zamanla arenalardaki gladyatör dövüşlerine evrildiği söylenir. Nitekim Julius Ceasar’ın ölen babası ve kızının anısına yüzlerce gladyatör arasında müsabaka düzenlediği yazılır. Böylece, zamanla cenazelerden daha geniş alanlara yayılan gladyatör geleneği Roma İmparatorluğunda eğlenmenin, kahramanlık göstermenin hatta Spartaküs olayında olduğu gibi zaman zaman politikayı etkileyen kahramanların da ortaya çıkmasını sağlar.

Gladyatör müessesinin toplumdaki yerini ve dinamiklerini en iyi anlatan örneklerden biri ünlü gladyatör Spartaküs’ün efsanesidir. Trakyalı bir asker olan Spartaküs, kendi halkı üzerine saldırması emredilen ordudadır. Spartaküs bu emre karşı çıkar. Roma’da bilindiği üzere emre karşı çıkmanın cezası ölüm ya da köle durumuna düşürülüp pazarda satılmaktır. Spartaküs halkına karşı savaşmayı reddettiği için özgürlüğü elinden alınır ve köle yapılır. Köle olmayı reddeden Spartaküs, etkisi altındaki diğer gladyatör arkadaşlarıyla birlikte kaçar ve orduya baş kaldırır. Dağlarda saklanırken, Roma ordusu tarafından yakalanır ve bir köle olarak pazarda satılır. Bir gladyatör okulu onu satın alır. Diğer gladyatörler gibi eğlence için arenalarda diğer gladyatörlere ve vahşi hayvanlara karşı dövüştürülen Spartaküs büyük başarılar elde ederek halkın sempatisini kazanır ve ün sahibi olur. Arenaya çıktığında binlerce kişi kendisini izlemeye gelir. Spartaküs çevresindeki gladyatörleri ve köleleri etkisi altına almayı başarır ve bir süre sonra tekrar kaçarak dağlara sığınır.

Spartaküs, beraberindeki kaçak kölelerden ve gladyatörlerden oluşan birlikleri ile Roma ordusunu

birçok savaşta mağlup eder. Bir efsane halini alır. Gittikçe güç kazanmaya başlayınca konu Roma senatosuna kadar çıkar. Senato daha büyük bir ordu gönderir. Özellikle köleler ve gladyatörler arasında efsane haline gelen Spartaküs'ün ordusu, Roma ordusu ile baş edemez. Ordusundaki askerler yakalanır. İdam edilir. Ancak Spartaküs'ün cesedine ulaşılamaz. Kimi kaynaklara göre cesedi tanınamayacak bir hale geldiği için tespit edilemez, diğer kaynaklara göre ise Spartaküs kaçmayı başarır ve farklı bir kimlikle yaşamını sürdürür.

İlk başta sadece kölelerden veya köleliği elinden alınan erkeklerden oluşan gladyatörlük, zamanla vatandaş olan savaşçıların hatta gücünü göstermek isteyen asillerin de katıldığı eğlenceler haline geldi. Gladyatörler, ölümüne dövüşme hünerine sahip erkeklerden oluşuyordu.

Hindistan

Hindistan, antik uygarlıklar arasında en zengin ve karmaşık askeri geleneklerden birine sahipti. Mahācanapada dönemine ait kaynaklar, dış saldırılara karşı korunmak için ordunun kurulduğunu gösteriyor. Savaşla ilgili en eski veriler ise Ramayana ve Mahabharata gibi çocukdestanlarda karşımıza çıkıyor. Bu destanlar, devletlerin orman kabilelerinden erkekleri toplayıp askere alarak eğittiğini ve paralı askerlerin de kullanıldığını belirtiyor.

Diğer kadim uygarlıklardan farklı olarak, filler ve savaş arabaları Hindistan ordularında önemli bir yere sahipti. Dört ana gruptan oluşan ordunun temel unsurları piyade, süvari, savaş arabası ve fil birlikleriydi. Önceleri sangramika adı verilen savaş arabaları yaygın olarak kullanılıyordu. Bu arabalarda bulunan okçular, hızlı hareket kabiliyetleri sayesinde düşmana karşı büyük bir avantaj sağlıyordu. Daha sonra ise filler savaş arabalarının yerini almaya başladı. Sarhoş edilen ve yüksek sesler eşliğinde sağa sola saldırmaya yönlendirilen filler, düşman ordularında büyük panik ve kargaşa yaratıyordu. Bu sayede, erkekler birbirlerine şiddet gösterebilmek için başka yollar üretmiş, kendini korusa da karşı tarafı yok etmiş oluyordu.

Eğitime büyük önem verilen Hindistan ordusunda en önemli figür, bizzat orduya komutanlık eden kral veya prensti. Halkın mutlak koruyucusu olarak kabul edilen kralın, bu görevi yerine getirebilmek için iyi bir savaşçı olması ve gerekli yetkinliklere sahip olması bekleniyordu. Savaşların temel amacı ise kralı öldürmek ve ordunun kontrolünü ele geçirmekti. Bu durum, asillerin dahi şiddet kullanma yöntemlerini bilmesinin ve uygulamasının gerekliliğini göstermektedir.

Antik Hint devlet geleneğinde savaş sadece kaynak elde etmek için yapılmıyordu. Savunma, adaletsizliğin intikamını almak veya meşru taht hakkını geri kazanmak gibi amaçlarla yapılan savaşlar da "adil savaş" olarak kabul ediliyordu[47].

1,4 milyarı aşan nüfusuyla Hindistan, büyük çoğunluğu erkeklerden oluşan dünyanın en büyük askerî güçlerinden birine sahiptir. Asker sayısı bakımından dünyanın en kalabalık ordularından biri olan Hindistan'a ilişkin temel askerî göstergeler şöyledir[48]:

Toplam Asker Sayısı: 5.127.000

Kadın Asker Sayısı: 7.000[49]

Savaş uçağı sayısı: 542

Tank sayısı: 4.730

Savaş Gemisi Sayısı: 285

Eski Türklerde Askeri Yapı

Türklerin askeri geleneği, tarihin en eski uygarlıklarından birini oluşturmaktadır. Bozkır yaşam tarzının şekillendirdiği kendine haz özelliklerin bulunduğu bir karaktere sahip olan bu gelenek, bozkırların sert koşulları ve göçebe yaşam tarzı, disiplinli ve dayanıklı bir savaşçı kültürünü oluşturmuştur. Arkeolojik bulgular, ilk Türk birliklerinin taş ve kemikten aletler kullandığını

göstermekte, zamanla, demirden silahlar ve zırhların üretildiğini, bunun Türk ordularına önemli bir avantaj sağladığını ortaya koymaktadır. Özellikle Altaylar ve Yenisey Nehri havzası gibi bölgelerdeki zengin demir ocaklarının bu dönüşümde kritik rol oynadığı düşünülmektedir[50]. Demirin kullanımı ile Türk savaşçılarını daha öldürücü silahlar yapmaya başladığı, bunun da onları savaş alanında daha güçlü ve yenilmesi zor bir ordu haline getirdiğine inanılmaktadır. Bu sayede, demirden silahlarla donatılmış Tümüyle erkek Türk orduları, komşu topluluklar üzerinde üstünlük kurarak geniş topraklar fethetmişlerdir.

Orta Asya Türklerinin kurduğu orduların en önemli özelliklerinden biri at kullanımıdır. Atın ehlileştirilmesi ve atlı kültürün gelişmesi, Türklerin askeri tarihinde ve devlet geleneklerinde çığır açan bir rol oynamıştır. At, süvarilere muazzam bir güç ve hareketlilik kazandırmıştır. Bu sayede savaş alanında büyük bir avantaj sağlamışlardır. Atlı birlikler, yaya birliklere kıyasla çok daha hızlı hareket edebilmiştir. Bu da orduların geniş alanlarda hakimiyet kurmasına ve ani saldırılar düzenlemesine imkân yaratmıştır. Atlar, sadece savaşta değil, aynı zamanda ulaşım ve haberleşmede de önemli bir rol oynamışlardır. Bu sayede Türk orduları, geniş coğrafyaları kontrol altında tutabilmişlerdir. Hindistan örneğindeki fil kullanımında olduğu gibi, bir başka hayvan olan at kullanımı da yine şiddeti daha etkin kullanabilmek için uyarlanmıştır.

Atın ehlileştirilmesi ve atlı kültürün gelişmesi, Türklerin devlet kurmalarında da önemli bir rol oynamıştır. Atlı birlikler sayesinde geniş toprakları kontrol altına almak ve merkezi bir otorite kurmak mümkün hale gelmiştir.

Türkler, atlı birliklere dayalı güçlü ordular kurarak komşu topluluklar üzerinde üstünlük kurmuşlardır. Bu ordular, disiplinli ve yetenekli savaşçılardan oluşmaktaydı ve okçuluk, kılıç kullanma ve mızrak atma gibi konularda oldukça becerikliydiler. Türklerin atlı orduları, tarih boyunca birçok önemli zafer kazanmıştır. Hunlar, Göktürkler, Selçuklular ve Osmanlılar gibi Türk devletleri, güçlü süvarileri sayesinde geniş imparatorluklar kurmayı başarmışlardır.

Askerlik ve ordu düzeni en sistematik etkin şiddet gösteren toplumlardan biri olan eski Türk kültüründe askeri yapı çok önemli bir yer tutar. Bu kapsamda birbirinden farklı birçok kavram kullanıldığı görülür[51]. Bunlardan bir kısmı askeri teşkilatla ilgili, diğerleri de doğrudan orduyla ilgiliydi. Bu kelime ve kavramların çeşitliği ve detaylı oluşu, ordunun Türklerin hayatındaki önemini ortaya koyan bir göstergedir. Durmuş, bu konuyu şöyle örneklendirir:

> “Bunlardan biri “sü” idi. Bu kelime “asker” karşılığında kullanılıyordu (Kaşgarlı Mahmud,1992: IV, 547). Sü kelimesi aynı zamanda “ordu” anlamına da geliyordu (Donuk, 1988: 93). Çeriğ kelimesinin anlamı da “asker” idi (Kaşgarlı Mahmud, 1992: IV, 142). Urungu kelimesi ise, aynı şekilde “savaşçı” anlamına gelmekteydi (Donuk, 1988: 106). Bu kelimelerden askeri teşkilatı aydınlatacak kavramlar da üretilmişti. Bunlardan biri “Sübaşı = Sübaşı idi. Bu ise “ordu başı, ordu komutanı” anlamına geliyordu Bozkır çevresinde uruş “savaş, mücadele” anlamına geliyordu (Caferoğlu, 1968). Aynı şekilde tütüş kelimesi de “savaş, harp, mücadele” anlamında kullanılıyordu (Caferoğlu, 1968: 260). Uruğ kelimesi ise “döğüş, vuruş” karşılığında kullanılıyordu (Kaşgarlı Mahmud, 1992: I, 27). Süngüş kavram olarak “savaş, muharebe, savaşta saldırma” olarak biliniyordu (Kaşgarlı Mahmud, 1992: III, 365). Yagıladaçı kelimesi de “mücahit, savaşkan, mücadeleci, savaşçı” anlamında idi (Caferoğlu, 1968: 279). Akınçı ise “akıncı, geceleyin düşmanı basan asker” anlamına geliyordu (Kaşgarlı Mahmud, 1992: IV, 16). Basığ ise “gece baskını yapılacak olan ve ansızın düşmanın yakalanacağı yer” anlamında kullanılıyordu (Kaşgarlı Mahmud, 1992: I, 372). Ilgar veya yılgar ise “baskın, hücum, akın, atlı hücum, dörtnala hücum” manasındaydı (Donuk, 1988: 98).”

Askeri Teşkilatlanma

Orta Asya Türklerinde askeri teşkilat çok katı ve disiplinli bir emir komuta zinciri yapılanması içindeydi. Bir görüşe göre, devlet teşkilatı da bizzat bir askeri teşkilat olarak yapılandırılmıştı[52]. Ordu 10’ar kişilik gruplar şekline düzenlenmiştir. 10 bin kişilik bir birliğe “tümen” bu birliğin başında bulunan komutana “tümen başı” deniliyordu. Ayrıca sayıca daha az diğer birliklerde

binbaşı, yüzbaşı, onbaşı gibi farklı komutanlar görev yapmaktaydı. Bu sistem günümüz Türk askeri teşkilatlanmasına büyük ölçüde benzerlik göster. Daha da önemlisi Türk askeri teşkilatlanmasına temel oluşturuyor. En küçük askeri birlik 10 kişiden oluşuyordu. Bunun 10 katı l00'lü, 100'lünün 10 katı 1000'li, 1.000'linin 10 katı 10.000'li grupları oluşturuyordu.

Durmuş'a göre, "Kağan, hem ordunun hem de devletin başındaki kişiydi. Kağan'dan sonra oğulları ya da kardeşleri arasından seçilen iki küçük kağan ve dört alt kağan (2 Şad ve 2 Yabgu) bölümlere ayrılmış toprakların yönetiminde görevlendiriliyordu. Devlet yönetiminde görev yapan bu önemli şahsiyetler ordunun bölümlerine kumanda ediyorlardı. Eski Türk ordusunun zaman zaman sayısı 100.000'leri buluyordu. Örneğin Asya Hun ordusu, Çin ordusunu MÖ 203 yılında Peteng kalesi çevresinde 400 bin atlıdan oluşan ordusuyla kuşatmıştır. Bu kuşatma esnasında kuzeyde yağız atlılar, batıda ak atlılar, güneyde doru atlılar doğuda kır atlılar bulunuyordu."

Türk ordusu büyük ölçüde atlı birliklerden oluşuyordu. Bunlar zırhlı süvariydiler. Uzun mesafe silahları, yay ve ok, kısa mesafe silahları kılıç ve kargıydı (De Groot, 1921: I, 3). Askeri birlikler içerisinde bazen "yaya birlikleri" de bulunuyordu. Örneğin El-Teriş Kağan'ın komuta ettiği ordunun üçte ikisi atlı, üçte biri ise yaya idi (Bilge Tonyukuk Yazıtı, I, batı, 4).

Eski Türk boylarında bütün erkekler asker durumundaydı. Erkeklere, küçük yaştan itibaren silah ve şiddet kullanılması öğretiliyordu. Ava gidildiğinde, silah kullanmayı öğretmek için oğlan çocukları götürülürdü. Bozkırın sert ikliminden dolayı bütün fertlerin ata binmeyi, ok atmayı öğrenmeleri beklenirdi. Vücudun dayanıklı olması yanında ayrıca kişinin sürekli zinde kalması, cesaretli olmasına önem veriliyordu. Bu yaşam tarzı, normal gündelik hayat ile askeri hayat arasında fark olmamasını sağlıyordu.

Çocuklar geleceğin savaşçısı olarak kabul ediliyor, daha çocuk yaşında askeri eğitimler veriliyordu. Koyun sırtında binicilik, yay ve ok ile önce bıldırcın ve fare, sonra tilki ve tavşan avlatma bu eğitimler arasındaydı. Oğlan çocuk büyüyüp büyük bir delikanlı olduğunda, aldığı eğitim de buna göre değişiyordu. Böylece gençlik çağlarında çok sağlam, güçlü ve çevik oluyordu.

Orta Asya Türk toplumlarında ordu, toplumun önemli bir kurumuydu. Bu nedenle, askerlik de oldukça önemli bir görev olarak kabul edilmekteydi. Askerlik yapmakla yükümlü olanlar, genelde erkeklerdi. Kadınlar da bazı savaşlarda savunmada yer alsa da orduların çok büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktaydı. Askerlik yaşı, toplumdan topluma değişiklik gösterse de genel olarak oğlan çocukları 15-18 yaşlarında eğitilmeye başlanırdı. Eğitimini tamamlayan erkekler, asker olarak orduya katılırdı.

Oğlan çocuklara verilecek eğitim, küçük yaşlardan itibaren çeşitli beceriler kazanacak şekilde verilirdi. At binmek, Türk ordularının temel becerilerinden biridir ve bu beceri savaşlarda karşı tarafa şiddet üstünlüğü kurmak için kullanılırdı. Askerler, at üzerinde rahatlıkla hareket edebilmeyi ve savaş taktiklerini uygulayabilmeyi öğrenmek zorundaydı. Okçuluk, mızrak atma, kılıç kullanma gibi eğitimler yanında ayrıca güreş gibi sporlar da öğretilirdi. Güreş, sadece bir spor değil, aynı zamanda askerlerin gücünü ve dayanıklılığını geliştirmek için kullanılan bir yöntemdi. Askerler, farklı güreş, binicilik tekniklerini öğrenir ve birbirleriyle güreşirdi. Bunların yanında, ayrıca askerlere savaş taktikleri ve stratejileri hakkında eğitimler verilmekteydi

Bu eğitimler sırasında disiplin çok önemli bir faktördü. Disiplini sağlamak için çeşitli yöntemler kullanılmaktaydı. Askerler, uzun, yorucu eğitimlerden geçerlerdi. Bu eğitimler sayesinde disiplin ve itaat duygusu edinirlerdi. Buna rağmen, disiplin kurallarına uymayanlara ağır cezalar verilirdi. Bu cezalar, hafif kınamadan idama kadar değişebilirdi. Örneğin Hun İmparatorluğunda savaştan kaçmanın cezası idam olarak verilmekteydi. Bu eğitim sayesinde sadece savaşçı bir ordu yetiştirilmiyor, disiplin, itaat ve vatanseverlik de öğretiliyordu. Bu değerler sayesinde Türk orduları, tarih boyunca birçok önemli zafer kazanmıştır.

Ayrıca Türk ordusunda özel birlikler de vardı. Bunlar genelde kağanın yakın çevresinde durur, onu korurlardı. Savaş sırasında onunla savaşa gider, barış zamanlarında ise otağın ya da sarayın korunmasında görev alırlardı. Diğer askeri birliklere oranla çok daha iyi eğitim alan bu birlikler, genelde hanedan ya da hanedana yakın birlikler arasından seçiliyordu.

Keşif birlikleri, ordunun diğer bir bölümünü oluşturuyordu. Süvarilerden oluşan bu birlikler, savaşlarda düşman ordusunun durumunu öğrenmekle görevliydi. Bu birlikler yanında ayrıca tutgak denilen ve düşmana gece baskın düzenleyen birlikler vardı.

Türklerde ordunun üç temel özelliği vardı. Birincisi, ordu daimiydi. Barış zamanında da bir ordu hazır bulunuluyordu. İkincisi askerler ücretli değildi. Üçüncüsü de yaya askerler, coğrafi konum nedeniyle işlevsiz kaldığı için süvari birlikleri ağırlıklıydı.

Bozkuş'a göre, askerlerin yetenekleri ok, yay gibi savaş aletlerini kullanmadaki ustalıkları ile ölçülürdü. Kağan'ın okunu attığında, diğer askerlerin de oklarını oraya ulaştırmaları beklenirdi.

Başlıca silahları ok ve yaydı. Çeşitli boyutlarda ok ve yay kullanılıyordu. Özellikle ıslıklı oklar, düşmanın moralini bozması açısından çok etkili bir silahtı.

Askerler deriden yapılmış dayanıklı hafif zırhlı kıyafetler giyerdi. Bunların da üzerinde, keçeden yapılan bir aba giyilirdi. Savaşa çıkıldığında, atlara tüy ya da ipek takılır, atların kuyrukları düğümlenirdi.

ZORUNLU ASKERLİK

Zorunlu askerlik, kökenleri modern zamanlara dayanan, birey ve devlet arasındaki karmaşık ilişkinin bir ürünü olarak ortaya çıkan erkekler için geçerli bir hizmet olarak tanımlanmaktadır. Modern öncesi dönemlerde ordular genellikle gönüllü savaşçılardan veya belirli bir süreliğine ücret karşılığında görev yapan paralı askerlerden oluşmaktaydı. Bu geleneksel sistemin yerini alan zorunlu askerlik, modern ulus devletlerin ve milliyetçilik akımlarının gelişmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu sistem, milli birlik ve beraberliği pekiştirmeyi, ulusal savunmayı güçlendirmeyi ve vatandaşlarda vatan sevgisini ve milli bilincin gelişmesini amaçlamaktadır.

Zorunlu askerlik uygulaması, birçok farklı açıdan değerlendirilebilecek karmaşık bir konudur. Bir yandan, bireysel özgürlükleri kısıtladığı ve vatandaşlara yükümlülükler yüklediği için eleştirilere maruz kalmaktadır. Öte yandan, milli savunmanın sağlanmasında önemli bir rol oynadığı ve vatandaşlarda milli bilinci ve vatan sevgisini pekiştirdiği savunulmaktadır.

Zorunlu askerlik uygulamasının ilk örneklerinden biri Napolyon savaşlarında yaşandı. Napolyon savaşları, zorunlu askerlik uygulamasının istisnalarından biri olarak öne çıkar. Bu dönemde Fransa'da her sağlıklı erkek savaşa katılmaya mecbur bırakıldı. Bu uygulama, eğitimli, kalabalık ve sürekli silah altında olan bir ordunun oluşturulması amacıyla başlatıldı. Daha sonra bu gelenek Prusya'ya da yayıldı ve burada da tüm erkekler belirli bir süreliğine askere alınmaya başladı. Bu sayede, geçici veya ücretli askerler yerine savaş eğitimi almış ve sayıca kalabalık bir ordu oluşturmak mümkün hale geldi[53].

Zorunlu askerlik olarak nitelenebilecek benzer bir uygulama, Amerika iç savaşı sırasında yaşandı. Kuzey eyaletlerinde, savaşın başında yurtseverlik, kölelik karşıtlığı, hatta bedava yemek veya maaş gibi nedenlerle göçmenler asker olmak için orduya kaydoldu. Ancak savaşın uzaması ve bağlantılı olarak heyecanın azalması gibi nedenlerle orduya katılım azalınca, merkezi hükümet zorunlu askerlik uygulamasına geçti. Kayıtlara göre, Nisan 1861-Nisan 1865 tarihleri arasında 2,1 milyon asker görev yaptı[54]. İç savaş sonrasında zorunlu askerlik uygulamasını kaldıran Amerika, yıllar sonra Vietnam savaşında tekrar zorunlu askerlik uygulamasını getirdi. Bu uygulama da 1973 yılına kadar sürdürdü.

Dünya çapında 2024 yılı itibariyle 67 ülkede zorunlu askerlik uygulaması olduğu görülüyor. 67 ülke içinde, kadınların zorunlu askerlik yaptığı ülke sayısı ise 14'tür[55]. Halen büyük çoğunlukla erkek vatandaşların bir görevi olarak kabul gören zorunlu askerliğin uygulandığı bazı ülkelerin listesi[56] yanda verilmiştir.

Bunların yanı sıra diğer ülkelerin çoğunda gönüllü askerlik sistemi vardır. Ancak zorunlu askerliğin bulunduğu ülkelerde o ülkedeki genç erkekler şiddet göstermekten ve şiddete maruz kalmaktan kaçamamaktadır.

Türkiye'de Zorunlu Askerlik

Bilindiği üzere, Osmanlı ordusunun en önemli askeri birliği Yeniçeri Ocağı'ydı. Yeniçeri Ocağı'na asker alımı, genelde savaşlarda ele geçirilen bölgelerde her 5 oğlan çocuğun birinin devlet himayesine alınıp kısa bir eğitim görmesi ve ardından yeniçeri yapılmasıyla gerçekleşiyordu. Bunun yanında ayrıca devşirme sistemine de başvuruluyordu. Bu sistemde de imparatorluğun ele geçirdiği topraklardaki Hristiyan oğlan çocukları Müslümanlaştırılarak Ocağa alınırdı. İlk başlarda evlenmelerine izin verilmeyen Yeniçerilerin evlenmelerine müsaade edilmesiyle, Yeniçilerin oğlan çocukları da askere alınmaya başlandı. Bu çocuklara "kuloğlu" denilirdi[57].

On dokuzuncu yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa devletlerinin yükselişi karşısında askerî açıdan gerilemeye başlamıştı. Bu durum, toprak kayıplarına ve savaşlarda yenilgilere yol açtı. Bu gerilemeyi durdurmak ve Avrupa ile rekabette gücünü korumak için, Osmanlı yönetimi Tanzimat Dönemi olarak bilinen bir dizi reform başlattı. Bu reformların en önemlilerinden biri de orduda yapılan değişikliklerdi.

Tanzimat Dönemi'ndeki ordu reformlarının merkezinde Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması yer almaktaydı. Yeniçeri Ocağı, yüzyıllar boyunca Osmanlı ordusunun bel kemiğini oluşturmaktaydı. Fakat zamanla bu ocağın askeri disiplini bozulmuş ve siyasi nüfuz kazanmıştı. Bu durum, Osmanlı ordusunun modernleşmesini engellemekteydi. 1826'da Vak'a-i Hayriye olarak bilinen olayda Yeniçeri Ocağı isyanı bastırıldı ve olay sonunda Osmanlı ordusunun yeniden düzenlenmesi için bir dönüm noktası oldu.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının ardından, modern bir ordu kurmak için birçok adım atıldı. Yeniçeri Ocağı'nda asker alımı geleneksel yöntemlerle yapılmaktaydı. Tanzimat Dönemi'nde ise bu sistem yerine modern bir orduya uygun olarak düzenli asker alımına geçildi. Avrupa devletlerinde kullanılan modern askeri eğitim yöntemleri Osmanlı ordusunda da uygulanmaya başlandı. Savaşlarda kullanılan yeni silahlar ve teçhizat Osmanlı ordusuna kazandırıldı. Osmanlı ordusu modern bir orduya uygun şekilde yeniden teşkil edildi. Tanzimat Dönemi'nde yapılan ordu reformları Osmanlı ordusunun modernleşmesini ve güçlenmesini sağladı. Bu sayede Osmanlı ordusu on dokuzuncu yüzyılın sonlarında bir dizi savaşı kazanmayı başardı. Fakat bu reformlar ordunun tüm sorunlarını çözemedi ve Osmanlı ordusu yirminci yüzyılın başlarında Birinci Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğradı.
Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde Osmanlı askerleri askeri teçhizattan yoksun bir halde başarıyla savaşmışlardır.

İmparatorluğun toprak kaybetmeye başlaması, Yeniçeri Ocağının devlet yönetiminde etkili bir güç olması, ordu sisteminin bozulması gibi nedenler sonucunda farklı bir askeri yapılanma arayışlarını başladı. Bunlardan biri, III. Selim döneminde denendi. III. Selim, Yeniçeri Ocağının kaldırılıp yerine çağın gereklerine uygun olarak örgütlenmiş, eğitilmiş ve donatılmış bir ordu kurulması için Nizam-ı Cedid ordusunu kurdu. Bu ordu, 25 yaşını geçmemiş, yiğit, asil ve temiz ailelerden seçilen erkeklerden oluşuyordu. Askere alınan kişilere önce usul ve erkan öğretilirdi. Bir açıdan zorunlu askerlik diyebileceğimiz bu uygulama, Yeniçerilerden gelen baskılar sonucu devam ettirilemedi. Nizam-ı Cedid ordusu lağvedilmek zorunda kalındı[58].

Karacagil'e (2014) göre Nizam-ı Cedid zorunlu askerlik sistemine geçişin bir denemesiydi. Ancak, Yeniçeri Ocağı'nın itirazları ile zorunlu askerlik için gerekli olan sosyal, bürokratik ve hukuki düzenlemeler henüz yerine getirilmediği için deneme başarısız oldu. Zorunlu askerliği yürürlüğe koyamayan Osmanlı İmparatorluk, onun yerine ordu ihtiyacını Anadolu'dan gelen Müslüman köylülerinden karşıladı.

Savaşlar ve seferberlik durumları dışında, zorunlu askerlik uygulaması ancak Cumhuriyet döneminde yürürlüğe girebildi. Osmanlı döneminde savaşlar nedeniyle özellikle on dokuzuncu yüzyılda yaşları ve sağlık durumları uygun olan bütün Müslüman erkekler savaş altına alınmaktaydı. Bu uygulamalar ancak Cumhuriyetin kuruluşuyla zorunlu askerlik uygulaması haline geldi. Cumhuriyet döneminde askerlik 1927 yılında zorunlu hale geldi.

Zorunlu askerlik sistemini inceleyen Karacagil (2014), zorunlu askerlik sistemi ile devlet ve askere

giden erkek birey arasındaki ilişkilerin de değiştiğini; iki aktör arasında bir nevi yazılı olmayan sözleşmenin yürürlüğe girdiğini ifade etmektedir. Sadece silah altına alınan erkeğin değil, asker ailesinin de bu değişimden etkilenerek farklı avantajlar elde ettiğine değinen Karacagil, askere gitmesi gereken oğlan çocuklarının, ancak teskeresini aldıktan sonra "erkek" olduğunu ifade eder.

Türkiye'de zorunlu askerlik, son yıllarda yaygınlaşan ve kolaylaşan bedelli askerlik seçeneği dışında, her erkek Türk gencinin vatan hizmeti olarak kabul ettiği ve yerine getirmesi beklenen bir görevdir. Zorunlu askerlik sadece bir vatanı savunma görevi olmanın ötesinde, sosyal ve kültürel açıdan da önemli anlamlar taşımaktadır. Zorunlu askerliğin temel amacı, ülkenin güvenliğini sağlamaktır. Bu amaçla, her erkek Türk gencinin temel savaş eğitimi alması, gerekli fiziki ve ideolojik donanıma sahip olması ve silah kullanmayı ve emirlere uymayı öğrenmesi beklenmektedir. Askerlik, bu sayede sadece bir savunma aracı olmanın ötesinde, erkeklerin disiplinli, sorumlu ve vatansever bireyler olarak yetişmesine de katkıda bulunmaktadır.

Anadolu'da hâlâ yaygın olan bir inanışa göre, askerlik yapan bir erkek "olgunlaşır" ve "erkekliğe adım atar". Bu inanış, askerliğin sadece bir vatan görevi olmanın ötesinde, erkeklik kimliğinin oluşumunda da önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Askerlik yapan bir erkeğin sorumluluk sahibi, disiplinli ve vatansever olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle, evlilik gibi önemli yaşam kararlarında askerlik yapmış olma durumu bir avantaj olarak görülmektedir. Toplumda sıkça duyulan "askerlik erkeği olgunlaştırır", "askerlik erkeği erkek yapar" gibi sözler, askerliğin erkeklik algısıyla ne kadar iç içe geçmiş olduğunu göstermektedir. Bu sözler, askerliğin sadece bir görev olmanın ötesinde, erkeklik kimliğinin ve olgunluğun bir göstergesi olarak da görüldüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, erkek olmak sadece biyolojik bir cinsiyetten ibaret değildir. Toplumda kabul gören bu geleneksel erkeklik kimliği, sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik gibi adımlar üzerinden inşa edilmektedir. Bu adımlar, erkeklere belirli roller ve sorumluluklar yüklemekte ve onları toplumda "gerçek birer erkek" olarak kabul ettirmektedir.

Modern Ordu

Karacagil Z. (2017), askerlik hizmetinin erkekliği tanımlamadaki önemini incelemiştir. Yazara göre, insanların toplum içindeki varlıkları, cinsiyetlere göre oluşturulmuş gruplar içinde anlam kazanır. Tarih boyunca farklı ülkelerde olduğu gibi askerlik yaparak erkekler "erkek – adam" haline gelirler. Yazara göre erkeklik cinsiyetinin tanımında askerlik büyük bir duraktır.

Askerlik zorunlu olmakla birlikte parası olanlar bu hizmeti bedelli olarak çok kısa süreli olarak yapabilmektedir. Birçok ülkede askerlik zorunlu olmadığı gibi subaylığı meslek edinenler veya paralı askerliği meslek edinmiş insanlar da vardır. Bedelli askerliğin uygulandığı durumlarda da dar gelirlilerin erkeklik tanımında askerliğin daha belirgin bir rolü vardır. Sosyal ortamdan uzaklaşarak, erkekler topluluğu içinde geçirilen askerlik süresi içinde de erkekler, cinsiyet kimliklerini şekillendiren bir deneyim yaşamaktadır.

Karacagil'e göre askeri eğitim, erkeklerin yapılması zor emirlere boyun eğmesini ve bir savaştaki tehlikeleri göze alarak göreve hazır ve istekli halde bulunmayı gerektirmektedir. Askeri eğitimi zor, ezici, sıkıcı ve zorlama olarak değil de kahramanca bir fedakârlık, yurtseverlik ve hepsinden önemli erkekliğin ispatı olarak göstermek askeri örgütlenmenin temeli olan itaat, disiplin ve otoriteye boyun eğmeyi gerektirmektedir. Tarih boyunca askerleri disiplin altına almanın önemli bir işlevi, askeri hizmetin teknik yanıdır. Askerler gerek silah gerekse silah sistemleri ile ilintili teknolojik araçları en güç koşullarda kullanmayı öğrenmek zorundadır.

Savaş teknolojilerinin gelişimi, tarih boyunca barış teknolojilerinin gelişimine yol göstermiştir. Çağımızda dünya ticaretinin başını silah ticareti çekmekte ve silah üreten ülkelere inanılmaz gelir sağlamaktadır. Silah şirketleri, özellikle ABD gibi, savaşan veya yüklü miktarda silah yapan ülkeler silah üreterek zenginleşmektedir.

Asker olmak, yeni bir kimliği kazanmak ve bu kimliğe uygun kalıba girmek anlamına da gelmektedir. Tarihin en eski savaşçıları ve orduları da güçlü kuvvetli erkekleri yeğlemiştir. Çeşitli

yöntemler ile insan bedenleri sınıflandırılarak standartlaştırılmaktadır. Örneğin Türkiye'de askere alınan erkekler, en az ve en yüksek kilo sınırlarının arasından seçilmektedir. Hepsinin saçları asker tıraşı olarak bilinen, üç numara çok kısa bir saç modeline uygun olup, sakalların kesilmiş ve tek tip giysiler giyilerek standartlaştırılmaktadır.

Karacagil, devreciliğin askere birçok güç ve kuvvet kazandırdığını belirtmiştir. Örneğin, üç ay önce gelen asker, yeni gelen askerlere emir verme yetkisini, kendinde hak olarak görmektedir. Ayrıca güç kullanma yetkisi kazandıklarını düşündükleri için yeni gelen acemi askerlere şiddet uygulayarak korkutmaktadır. Yazara göre silah ile erkeklerin tanışması onlara ayrı bir hava katmaktadır. Konuştuğumuz erkeklerin büyük kısmı silahı eline aldıklarında heyecanlandıklarını ve kendilerine bir güven geldiğini söylemektedir. Acemilikte geçirdikleri eğitim sonunda, bedenleri üzerinde hâkimiyeti, varlıklarının, otoriteye itaat etmesini öğrenerek, yeni girecekleri kalıbın ilk adımlarını atmış oluyorlar. Yazara göre, erkeklerin, genellikle çocukluktan itibaren toplumsal ilişkiler içinde şiddet ile kontrol altında tutulmuşlar ve şiddet mekanizmalarına karşı sistemleri geliştirmişlerdir. Güce itaat etmeyi, onun hiyerarşisini kabul etmeyi daha küçük yaşlardan öğrenmektedirler. Şiddet askerde hiyerarşiyi belirleyen ana unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Mahallelerde, okullarda kısaca yaşamın her alanında, erkekler kavga hikâyelerini anlatarak kendilerine, arkadaşlarının zihninde bir yer edinmeye çalışmaktadırlar. Askerde ise bu hikâyeler gündelik konuşmanın yapı taşını oluşturmaktadır. Erkeklerin çeşitli ortamlarında vazgeçilmez üslup olarak görülen küfür, burada çok sık kullanılmaktadır.

İncelendiğinde erkeklerin şiddete uğradıklarında buna bir gerekçe bulmaya çalışırlar. Bu buldukları gerekçeler, maruz kaldıkları şiddeti kabul etmekle kalmayıp, kendi yaptıkları şiddeti de meşrulaştırmaktadır. Türkiye'de uzun dönem askerlik yapanların çoğunluğu ortaokul ve altı eğitim kurumlarından mezunlardır. Bu eğitim düzeyinde olan erkekler, askerliğe büyük anlam yüklemekte ve askerliğin kutsal bir görev olduğuna inanmaktadırlar. Çocukluktan beri öğretilen erkeklik rolünde ağlamaması, duygularını gizlemesi, gözyaşlarını göstermemesi gerekmektedir. Sünnetinde yaşadığı ilk büyük darbeyi ağlamayarak gizleyen erkek, kavga ederken gözyaşlarını göstermeyen genç erkek askerlikle birlikte "erkek–adam" olur.

Ordular ve Şiddet

Ordu, tarihi boyunca sadece bir savunma gücü olarak değil, aynı zamanda geleneksel erkeklik kimliğinin inşasında da önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, orduda askerlerin erkekliğe geçişlerinin "olgunlaşma" ve "gerçek bir erkek olma" ile özdeşleştirildiği ve bu sürecin şiddet içeren uygulamalarla meşrulaştırıldığı sıkça gözlemlenmektedir.

Ast üst ilişkisi ve katı hiyerarşiye dayalı ordu kültürü, bu şiddet uygulamalarının görülmesine zemin hazırlamaktadır. Yeni askerler, üstlerinin otoritesine itaat etmeyi ve onların emrettiği her türlü görevi yerine getirmeyi öğrenirken, bu itaat ve disiplinin sağlanması için şiddet de bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu durum, askerlerin sadece fiziksel olarak değil, zihinsel ve duygusal açıdan da zorlayıcı bir süreç yaşamasına neden olmaktadır. Askerlerin maruz kaldıkları şiddet ve zorbalık, travmatik deneyimlere yol açabilmekte ve özgüvenlerini zedeleyebilmekledir.

Orduda erkeklik inşasının şiddetle ilişkilendirilmesi, sadece askerleri değil, toplumdaki erkeklik algısını da olumsuz etkilemektedir. Bu durum, erkeklerin şiddete başvurmayı meşru görmesine ve şiddeti erkekliğin bir göstergesi olarak algılamasına yol açmaktadır.

Her yıl, dünyanın farklı ordularında erkekten erkeğe yapılan yüzlerce haber gazetelere yansıyor. Bunlardan biri Türkiye'de gerçekleşiyor. Dünya Gazetesi haberi şu şekilde veriyor[59]:

> "TSK, askerlerine emirle tecavüz ettiği iddia edilen Kurmay Binbaşı Oktay Ö. kurumdan jet hızıyla ihraç etmekle kalmadı, zincirleme cinsel saldırı ve taciz suçlarından yargılandı. Dosya, görev suçu olmadığı gerekçesiyle sivil mahkemeye gönderildi. Skandalın sorumlusu Kurmay Binbaşı Oktay Ö., gayri tabii mukarenette bulundurmak (fiili livata) suretiyle cinsel saldırı suçunu zincirleme olarak işleme suçundan olaydan beş yıl sonra cezaevine konuldu. Son.tv internet sitenin iddialarına göre olay şöyle gelişti: Kıbrıs 28. Mekanize Piyade

Tümeni'nde görevli Kurmay Binbaşı Oktay Ö., emri altında görev yapan bazı er ve erbaşı odasına çağırarak masaj bahanesiyle onlarla yakınlaşmaya çalıştı. Binbaşı Oktay Ö. tavırlarından önce şüphelenmeyen askerler denileni yaptıkça binbaşının daha da ileri gittiğini gördü.

Her seferinde askerlere daha fazla yaklaşan Oktay Ö.'nün cinsel taleplerini geri çeviren askerler, "Emrediyorum, ben senin komutanınım. Seni bitiririm" gibi tehditler üzerine binbaşının emirlerine boyun eğdi. Emirlere uyunca da tecavüze uğramaktan kurtulamadı.

Yaşadıkları olayın psikolojik travmasını atlatamayan askerler duydukları utanç yüzünden olayı arkadaşlarından uzun süre gizlediler. Ancak aynı tümende görevli Bölük Komutanı Yüzbaşı Süleyman O., meslektaşının askerlere tecavüz ettiğini öğrenince olayı aydınlatmak üzere harekete geçti. Santraldeki muhabere görevlisi vasıtasıyla Kurmay Binbaşı Oktay Ö.'nün her adımını izleten Süleyman yüzbaşı, binbaşının odasına giren her askeri tespit edip sorguladı. Askerler yüzbaşının ısrarlı soruları üzerine olayı gözyaşları içerisinde itiraf etti.

Askerlerin bir süre şikâyetçi olmak konusunda tereddüt yaşadığı, fakat olan bitenden haberdar olan Yüzbaşı Süleyman O. tarafından şikayetçi olmaları konusunda ikna edildiği öğrenildi.

Süleyman yüzbaşının çabaları üzerine tecavüze uğrayan askerlerden dördü askeri savcılığa suç duyurusunda bulundu. Tecavüz mağduru askerlerden altısı da cinsel saldırıda zarar gördükleri ve psikolojileri geri döndürülemez biçimde bozulduğu için davaya tanık olarak katıldı.

Müşteki ve tanık askerler, Tümen Lojistik Şube Müdürü Kurmay Binbaşı Oktay Ö.'nün kendilerine kamu görevinin sağladığı üstlük nüfuzunu kötüye kullanarak zorla tecavüz ettiklerini açıkladılar. Yüzbaşı Süleyman O. da soruşturma sırasında mağdur askerler lehine tanıklık yaptı.

Askeri savcılık yürütülen soruşturma sonucunda hazırladığı iddianamede Kurmay Binbaşı Oktay Ö.'nün askerlere cinsel saldırı ve cinsel taciz suçunu zincirleme olarak işlediği belirtildi.

Genelkurmay Başkanlığı da olayı haber alır almaz duruma el koydu. Olayı yerinde araştırmak üzere iki subay görevlendirildi. Mağdur askerlerin şikâyeti üzerine Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Savcılığı da soruşturma başlattı. Adli tıp raporları ve tanık ifadeleriyle iddialar doğrulanınca Oktay Ö. hakkında zincirleme olarak cinsel saldırı ve zincirleme cinsel taciz suçlamaları ile iddianame hazırladı. İddianamede 4 asker "şikâyetçi", 6 asker ise "Zarar gören" sıfatıyla yer aldı. Askerler ifadelerinde korkunç şeyler anlattı.

O askerler anlattı

Tecavüze uğrayan askerler, Ekim 2006 ile Ocak 2007 arasında meydana gelen olayı duruşmada gözyaşları içinde anlattılar.

Cinsel saldırıya maruz kalan askerlerden M. K., "Barış Kuvvetleri'nde muhabere çavuşuydum. Çok gizli imza yetkim vardı. Binbaşı, bir gün odasına gittiğimde soyunmamı emretti. Beş ay süre içinde psikolojik olarak çöküntüye uğradım. Askerliğim bitmeyecek gibi geldi" dedi.

Tecavüze uğrayan askerlerden M. D. ise, "Olayın üzerinden beş sene geçmesine rağmen her akşam hâlâ o anı hatırlıyorum. Psikolojim geri döndürülemez biçimde bozuldu" dedi. Diğer mağdur askerlerin beyanlarına göre Kurmay Binbaşı Oktay Ö. "Ben sizin komutanınızım dediğimi yapacaksınız, emrediyorum" gibi ifadeler kullanarak bazı askerlere odasında tecavüz etti, bazılarını ise kendisi ile ilişkiye girmeye zorladı. Kurmay Binbaşı Oktay Ö. ise kendisine komplo kurulduğunu belirterek suçlamaları reddetti.

Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı'nda yapılan yargılama sonucu Oktay Ö. 2 yıl 3 ay hapis cezası ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nden çıkarılma cezası verildi. Askeri Ceza Kanunu'nun 153/2 maddesi uyarınca Türk Silahlı Kuvvetleri'nden çıkarılmasına karar verildi.

Verilen cezayı az bulan askeri savcı kararı temyiz edince askeri yargıtay, mahkemenin verdiği kararı, işlenen yüz kızartıcı fiil görev suçu olmadığı gerekçesiyle bozdu. Askeri Yargıtay 1. Dairesi tarafından asker kişilerin askerlikle ilgili suçlardan askeri mahkemede yargılanması gerektiği yönündeki kanun maddesi çerçevesinde bozma kararı verildi. Yeniden yerel mahkemeye gelen dosya, askeri yargıtayın görüşü doğrultusunda görevsizlik kararı verilerek Üsküdar 3. Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderildi.

Askeri mahkeme, dosyayı 4 Mayıs 2011 tarihinde görevsizlik kararıyla sivil mahkemeye gönderdi. Üsküdar 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılama yeniden başladı. Sivil mahkeme olayın vahameti açısından ilk duruşmada Oktay Ö.'nün tutuklanmasına karar verdi. Bir süre tutuklu kalan Oktay Ö., Paşakapısı Cezaevi'ne konuldu. Geçtiğimiz günlerde tahliye olan Oktay Ö.'nün yargılanmasına İstanbul Anadolu Adliyesi'nde devam ediliyor."

Askerlerin, ordu içinde komutanlarından gördüğü şiddet haberlerinden biri KKTC'de yaşandı. Cumhuriyetin verdiği habere göre olay şöyle gelişti:

"Tahir Yoldar, KKTC'de askerlik yapan oğullarının bölük komutanı tarafından öldüresiye dövüldüğünü belirterek Bakanlığa şikâyette bulundu. Oğullarının yediği dayak sonrasında çektiği video ellerine ulaşan aile oğulları ile görüşebilmek için Kıbrıs'a gitti. Oğlunu gördüğünde oğlunun morluklar olduğunu ve psikolojisinin bozulmuş olduğunu ifade eden Yoldar, "Biz oğlumuzu askerlik yapsın diye gönderdik. Oğlumuzu 20 yaşına getirene kadar neler çektik. Kimsenin bunu yapmaya hakkı yok" dedi.

Evrensel'den Volkan Pekal'ın haberine göre, Oğlunu görmek için Kıbrıs'a giden Yoldar, oğlunun durumunun iyi olduğunu, oğlu ve 3 askeri daha darbeden bölük komutanının açığa alınarak hakkında soruşturma başlatıldığını öğrendiğini söyledi. Olay günü ile ilgili oğlunun anlattıklarını aktaran Yoldar, içtima sırasında komutanın bir gün önce firar ettiği iddia edilen askerlerle birlikte kolonya içtiği iddia edilen oğlunun iple bağlanması için emir verildiğini söyledi. Bir kişinin kendisini kestiğini, oğlunun da intihar teşebbüsü ile direğe çıktığını ifade eden Yoldar, bunun üzerine bölük komutanının oğlunu ve 3 askeri daha tekme tokat dövdüğünü anlattı. Oğlunu ziyaret eden Yoldar, oğlunun boynunda izler olduğunu belirterek "Oğlumun suçu varsa mahkemeler var. Sen savcı mısın, hâkim misin?" dedi.

Aileye gelen videoda üzerinde kamuflaj bulunan O.Y. yerde yatıyor. Bitkin şekilde yattığı görülen Yoldar'ın yüzünde ve boynunda kızarıklıklar olduğu ve bacağını tuttuğu görülüyor. Yoldar videoda kendisini komutanının darbettiğini söylüyor. Oğluna bunu yapanların sonuna kadar peşini bırakmayacağını dile getiren Yoldar, "Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunacağım. Ben şimdi çaycılık yapıyorum, bu çocukları hamallık yaparak büyüttüm. Bu çocuk benim tek oğlum" dedi.

Üç aylık asker olan O.Y. acemi birliğini tamamladıktan sonra usta birliği olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lefkoşa Mekanize Piyade Tümen Komutanlığına gönderildi. Arkadaşlarının cep telefonu ile kendilerine ulaştırdığı görüntüyü görünce şok olduğunu söyleyen Baba Yoldar, « Ben Kürt kökenliyim, ben de Kıbrıs'ta askerlik yaptım. Oğlumu düğün yaparak askere gönderdim. Ben oğlumu vatanını savunsun diye gönderdim" diye konuştu."

ABD İÇ SAVAŞI

Amerikan İç Savaşı 1861-1865 yıllar arasında yapıldı. Bu savaş, ABD tarihindeki en kanlı savaş olarak bilinmektedir. Savaşın iki tarafı bulunmaktaydı. Bunlardan biri Kuzey Birliği (Birlik), diğeri de Konfederasyon idi. Kuzey Birliği, köleliğin son erdirilmesi, ulusal birliğin sağlanmasını

isteyen eyaletlerden oluşurken, Konfederasyon, köleliğin devamını isteyen eyaletlerden meydana gelmekteydi. Her iki tarafta da savaşanlar genç erkeklerden oluşmaktaydı.

On dokuzuncu yüzyılın ortalarında, Amerika Birleşik Devletleri'nin güneydoğu bölgelerinde büyük çiftliklerin ağırlıkta olduğu tarıma dayanan bir ekonomi bulunmaktaydı. Bu çiftliklerde özellikle pamuk, tütün ve şeker kamışı yetiştirilmekteydi. Bu eyaletlerde, ekonominin temeli bu ürünlerin üretilmesiydi. Büyük çiftlik sahipleri, ekonomik güçleri oranında, siyasi alanda da söz sahibiydi. Tarımda makineleşmenin yaygın olmadığı bu büyük çiftliklerde gerekli olan işgücü Afrika'dan kaçırılarak getirilen siyahi kölelerden oluşmaktaydı. Bu nedenle, çiftlik sahipleri, mevcut ekonomik düzeni korumak için köleliğin yasaklanıp yerine özgür bireylerin çalışması anlayışına karşı çıkmaktaydı.

ABD'nin diğer bölgelerinde, özellikle kuzey ve batı eyaletlerinde ekonomi sanayiye yönelmekteydi. Bunun sonucu olarak el emeği üretim için önemli bir husus olmaktan çıkmaktaydı. Bu değişim, yani kölelik ya da ucuz işgücünün ana üretim girdisi olmadığı, onun yerine yetişmiş, nitelikli işgücüne ihtiyaç duyulduğu bu bölgelerde kölelik yasaklanmıştı. Ülke, temel olarak bu ekonomik ayırıma göre, köleliğin devam ettirilmesini ya da yasaklanmasını isteyen bu iki gruptan oluşmaktaydı.

Her ne kadar tarıma dayalı ekonominin ağırlıkta olduğu Güney eyaletlerinde kölelik devam etse de köleliğin yasaklanması konusu bu eyaletlerde de tartışılmaktaydı. Bu tartışmalar, büyük çiftlik sahiplerini tedirgin etmekteydi. Köleliğin yasaklanması, bu eyaletler için büyük değişime neden olacaktı. Çünkü güneyin köleliğe dayanan üretim tarzı bozulacaktı.

Bu tartışmaların gölgesinde başkanlık seçimi yapıldı. Adaylardan biri olan Abraham Lincoln, seçim sürecinde köleliği kaldıracağını söylemekteydi. Seçimi Lincoln kazandı. Lincoln seçilince, yedi güney eyaleti (Güney Carolina, Mississippi, Florida, Alabama, Teksas, Georgia ve Louisiana) köleliğin kaldırılacağını düşünerek bağımsızlıklarını ilan ettiler. Bu eyaletler, Jefferson Davis başkanlığında, Amerika Konfederasyon Devletleri isminde bir devlet kurduklarını ilan ettiler. Bunları başka eyaletler de takip etti. Virginia, Arkansas, Kuzey Carolina ve Tennessee de bu gruba katıldı. Böylece bu 11 eyalet, iç savaşta Konfederasyon olarak isimlendirilecek grubu oluşturdu. Ülkenin geri kalanı, özellikle kuzeydoğu eyaletleri ise savaşta Birlik grubunu oluşturdular. Bunlar da "Union" ya da "The North" ismini aldılar. Bunların yanında, üçüncü taraf da sınır eyaletleriydi. Bunlar Maryland, Delaware, Batı Virginia, Kentucky ve Missouri'den oluşmaktaydı.

İç Savaş Öncesi Sosyo-Ekonomik Yapı

Amerikan Battlefield Trust isimli internet sitesinden alınan verilerde savaş öncesinde Birlik ve Konfederasyon'un sosyo-ekonomik verileri, iki birliğin yapısı hakkında bilgiler vermektedir.

Finans

Birliği oluşturan eyaletlerin nüfusu 18,5 milyon, Konfederasyon'u oluşturan eyaletlerin nüfus 9 milyondu (5,5 milyon özgür ve 3,5 milyon kölelerden) Sınır eyaletlerinde ise 2,5 milyon özgür nüfus ve 500.000 köle olmak üzere, 3 milyon kişi yaşamaktaydı.

Birliğin 234 milyon dolarına karşı, Konfederasyon'un 74 milyon doları, Sınır eyaletlerinin ise 29 milyon doları bulunmaktaydı. Birliğin, Konfederasyon'un neredeyse üç katı kadar bir finans gücüne sahip olduğu görülmektedir.

Tarım ve Hayvancılık

Birlik eyaletlerindeki at sayısı, Konfederasyon eyaletlerindeki at sayısının iki katıydı. Savaştaki süvari birlikleri düşünüldüğünde, ata sahip olmanın büyük bir avantaj sağladığı ortaya çıkacaktır.

Pirinç ve tütün ayrı tutulursa, Birliğin açık bir tarımsal avantajı vardı. Birlik mısır üretiminde açık ara en çok üretimi yapan eyaletlerden oluşuyordu. Toplam üretimi 400 milyon kileydi[60].

Konfederasyon eyaletlerinde bu rakam 250 milyon kile, sınır eyaletlerinde ise 150 milyondu.

Konfederasyon, ülkenin 225 milyon kile tutarındaki pirincinin neredeyse tamamını üretmekteydi. Konfederasyon'da üretilen tütün 50 milyon pound, Birlik eyaletlerinde 100 milyon pound, sınır eyaletlerinde ise 50 milyon pound idi.

Birlik eyaletlerinde üretilen buğday miktarı 100 milyon kileydi. Konfederasyonda 35 milyon kile, sınır eyaletlerinde ise 20 milyon kile üretilmekteydi. Birlik eyaletlerindeki 40 milyon baş hayvana karşı, Konfederasyon eyaletlerinde 35 milyon, sınır eyaletlerinde ise 10 milyona baş hayvan bulunmaktaydı.

Mısır dışındaki diğer tarım ürünlerinin üretiminde, Konfederasyon açık ara önde bulunmaktaydı. Bu köleliğe dayanan bir tarım ekonomisi gerektirmekteydi. Konfederasyon bu nedenle köleliğin devamını istemekteydi. Birlik ise sanayileşmeye başlamıştı. Üretimde birinci olduğu mısır, el emeğine dayanan yöntemlerden ziyade makineleşmeye dayanan bir yöntemle üretilmekteydi. Savaşın birçok farklı nedeni olmakla birlikte, tarımsal üretime dayanan tarafı buydu. Yani Konfederasyon, mısır pazarındaki Birlik'in hakimiyetini tehdit olarak gördü ve Birlik ise Konfederasyon'un köleliğe dayanan tarım ekonomisini ahlaki açıdan yanlış buldu. Bu, iki grup arasında gerilime yol açarak, savaşa götüren etkenlerden biri oldu.

Endüstri

Birliğin 101.000 fabrikası, Konfederasyonun 21.000 fabrikası ve sınır eyaletlerinin ise 9.000 fabrikası bulunmaktaydı. Birlik eyaletlerinde, fabrikalarda çalışan işçilerin sayısı 1,1 milyondu. Konfederasyonda bu sayı 111 bin, sınır eyaletlerinde ise 70 bindi. Demiryolu uzunlukları da iki grup arasındaki farklılıkları gösteren diğer bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Birlik eyaletlerindeki demiryolu uzunluğu 20 bin mil, Konfederasyon eyaletlerinde 9 bin mil, Sınır eyaletlerinde ise sadece 1.700 mildi

Meslekler

Tarım, hayvancılık ve finanstaki durumu doğrulayan veriler, mesleklerde de karşımıza çıkmaktadır. Birlik eyaletlerinde sivil mesleklerin yüzde 48'ini çiftçiler oluşturmaktaydı. Buna karşın Konfederasyon'da bu oran yüzde 69. Bu oran, Konfederasyon eyaletlerinde tarımın en büyük sektör olduğunu teyit etmektedir. Tamirciler, Birlik eyaletlerinde çalışanların yüzde 24'ünü, Konfederasyon eyaletlerinde ise sadece yüzde 9'unu oluşturmaktaydı. Bu, Birlik'in sanayileşmiş bir ekonomiye sahip olduğunu ve Konfederasyon'dan daha fazla üretim faaliyeti yürüttüğünü göstermektedir.

Birlik eyaletlerinde işçilerin genel nüfus içindeki oranı yüzde 16, Konfederasyon eyaletlerinde yüzde 5,3'tü. Bu da Birlik'in sanayileşmiş bir ekonomiye sahip olduğunu ve Konfederasyon'dan daha fazla sanayi işçisi olduğunu göstermektedir. Birlik eyaletlerinde ve Konfederasyon eyaletlerinde tüccarlar yüzde 5, diğerleri meslek gruplarında ise Birlik eyaletleri yüzde 7, Konfederasyon eyaletleri yüzde 3,7'ydi.

Mesleklerle ilgili veriler incelendiğinde, Konfederasyon'da en büyük sektörün tarım, Birlik'te ise en büyük sektörün sanayi olduğu anlaşılmaktadır. Konfederasyon'da sivil mesleklerin yüzde 69'u çiftçilerden oluşmaktaydı. Birlik'te sivil mesleklerin yüzde 48'ini çiftçiler oluşturmaktaydı.

Sosyoekonomik verilerin incelenmesi, iki bölgenin ekonomilerinin nasıl farklılaştığını ve bu farklılıkların İç Savaşı nasıl etkilediğini göstermektedir.

İç Savaşın Başlaması

Bu ortamda, Amerika İç Savaşı, (The Civil War) yani Güney eyaletlerinin tabiriyle Eyaletler Arası Savaş (The War Between States) 12 Nisan 1861'de başladı. Savaşın başlangıcı, Güney Carolina'da Sumter Kalesi'nden yapılan top atışı oldu.

Kuzey Birliği orduları, işçiler, çiftçiler, göçmenler ve profesyonel askerlerden oluşmaktaydı. Bunlar köleliğin kaldırılmasını talep etmekteydi. Konfederasyon birlikleri ise köleliğin devam etmesi ve eyaletin haklarını korumak isteyen güney eyaletlerinden oluşmaktaydı. Konfederasyon ordusunda savaşa katılanların ise büyük çoğunluğunu büyük çiftlik sahipleri, çiftçiler ve köleleri çalıştıran kişiler meydana getirmekteydi. Her iki tarafta farklı bölgelerden ve mesleklerden gelen askerler de bulunuyordu. Savaşta Afroamerikalılar, Yerli Amerikalılar ve Hispanikler de dahil olmak üzere azınlık gruplar da yer aldı. Bu gruplar Birlik Ordusu'nda özgürlük ve eşitlik umuduyla yer aldılar.

Savaşta kaç asker bulunduğuyla ilgili çeşitli tahminler yapılmaktadır. Bu tahminlerden birine göre, 1.510.000 erkek katıldı. Bunların 620.000'i Kuzey eyaletlerinden, 600.000'i Güney eyaletindendi. Tahminlere göre, 200.000 Afro-Amerikalı Birlik Ordusunda, geriye kalan 90.000'i ise Konfederasyon saflarında savaştı[61].

Savaş, farklı taktikler kullanılarak yapıldı. Gettysburg, Antietam ve Vicksburg gibi büyük muharebeler yapıldı. Yapılan bu muharebelerde binlerce erkek hayatını kaybetti. Büyük çatışmalara ilişkin kayıplar; çatışmalarda ölenler, hastalık nedeniyle ölenler, esir düşenler ve muharebe bazlı can kayıpları üzerinden değerlendirilebilir[62].

Bu çatışmalardan Antietam dışındakiler birden çok gün sürdü. Antientam muharebesi ise sadece bir gün sürdü ve 22.726 kayıp yaşandı.

Bunların dışında ayrıca yer yer küçük çatışmalar da yaşandı ve özellikle Konfederasyon Birliği'nin Kuzey Birliğine karşı gerilla taktiği kullandığı, bu amaçla demiryollarına, tedarik hatlarına saldırdığı ifade edilmektedir. Savaşta, o zamana kadar görülmemiş ölçekte şiddet olaylarının yaşandığı, yeni teknolojilerin kullanıldığı, bunun da savaşı daha da ölümcül bir hale getirdiği iddia edilmektedir. Savaşta ölenlerin sayısı aşağıda gösterilmektedir.

Çatışmalar sırasında ölenlerin sayısı (Birlik: 110.100/ Konfederasyon: 94.000)

Hastalık nedeniyle ölenlerin sayısı (Birlik: 224.580 / Konfederasyon: 164.000)

Savaşta esir düşenlerin sayısı (Birlik: 30.192 / Konfederasyon: 31.000)

Çatışmalarda yaralananların sayısı (Birlik: 275.174 / Konfederasyon: 194.026)

Savaş sırasında yaşanan ölümlerin önemli bir kısmı, yakalanıp hapse atılan mahkumlar arasında yaşandı. Yakalanan 211.411 Birlik askerinden 16.668'inin sahada şartlı tahliye edildiği, geriye kalan 30.218'inin ise hapishanede öldüğü ifade edilmektedir. Yakalanan 462.634 Konfederasyon askerinden ise 247.769'unun sahada şartlı tahliye edildiği, geriye kalan 25.976'sının ise hapishanede öldüğü belirtilmektedir. Bu rakamlar çerçevesinde, savaş esirleri için ölüm oranının, Birlik askerleri için yüzde 15,5 ve Konfederasyon askerleri için yüzde 12 olduğu ortaya çıkmaktadır[63].

Askerlerin profili üzerine yapılan araştırmalarda, ortalama bir askerin 25,8 yaşında erkek, beyaz ve yerli doğumlu bir Protestan çiftçi olduğu ifade edilmektedir. Ancak savaşın sonlarına doğru, daha önce savaşa alınmayan yaşlı erkek ve genç erkeklerin de savaşa alındığı belirtilmektedir. İlk başlarda, beyaz bir Birlik mensubu asker ayda 13 dolar kazanıyorken, aynı mevkidaşı siyah bir asker ise 7 dolar kazanmaktaydı. Ancak 1864 yılında Kongre'de yapılan düzeltme ile maaşlar eşitlendi. Bir Konfederasyon eri ise görünüşte ayda on bir dolar kazanmış gibi görünse de çoğu zaman hiç ödeme yapılmadan savaştığı belirtilmektedir.

Savaşın zorluklarını gösteren hususlardan biri, askerlerin nasıl beslendiğiydi. Her iki gruptaki askerlerin de ciddi beslenme sorunlarıyla karşı karşıya kaldığı tahmin edilmektedir. Sert ekmek ve kahve, tuzlu domuz eti, mısır unu ve yürüyüşte toplanabilecek her türlü meyve, sebze ve böğürtlen temel gıda maddelerini oluşturmaktaydı. Birçok Konfederasyon askerinin, savaşın sonunda neredeyse açlık sınırında bulunduğu belirtilmektedir.

Savaş, her iki taraf için tam bir yıkım oldu. Savaşta 600 bine yakın erkek öldü. 400 bine yakın erkeğin yaralandığı ve tahmini maliyetinin 8 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Bunların yanında ayrıca savaşa katılan erkekler inanılmaz zorluklar yaşadı, travmalarla karşı karşıya kaldı.

Hastalıklar savaş meydanlarında kol gezdi. Hastalıklar nedeniyle ölenlerin sayısının 400 binden fazla olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca binlerce asker yaralandı veya öldürüldü ve savaştan sonra birçok erkek travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik sorunlar yaşadı. Birçok erkek evlerine dönemedi. Evlerine dönenler ise farklı bireyler olarak dönebildiler.

Amerika İç Savaşı, diğer savaşlar gibi erkeklerin savaştığı bir olay olsa da kadınlar da cephe gerisinde bazı görevler aldı. Her iki tarafta da kadınlar, hemşire, casus, propaganda gibi görevlerde yer aldı.

Savaş sonucunda kölelik sona erdi, federal hükümetin gücü pekiştirildi ve ulusal birlik korundu. Bu olumlu gelişmeler yanında, savaş çok büyük bir can kaybına ve yıkıma da neden oldu. Savaşın yarattığı tahribat uzun yıllar boyunca hissedildi.

Savaş, 9 Nisan 1865'te Konfederasyon Ordusu'nun komutanı General Robert E. Lee'nin teslim olmasıyla sona erdi. Bu teslimiyet, Birlik'in zaferini ve köleliğin nihai olarak kaldırılmasını ilan ettirdi. Savaşın sonuçları, Amerika Birleşik Devletleri'ni derinden etkiledi ve ulusun siyasi, sosyal ve ekonomik manzarasını kalıcı olarak değiştirdi.

Savaşın en önemli sonucu köleliğin kaldırılması oldu. 13. Anayasa Değişikliği ile Birlik köleliği yasakladı ve yaklaşık 4 milyon köle özgür bırakıldı.

Savaş bitse de yaşanan derin bölünmeler etkilerini yirminci yüzyıla kadar devam ettirdi. Bu gerilimler ırkçılık ve eşitsizlik gibi sorunlara yol açtı.

Bu savaş öte yandan, Amerika Birleşik Devletleri tarihinde bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Savaş, ulusun kimliğini ve değerlerini şekillendirmeye devam etmektedir. Savaşın mirası, bugünkü Amerikan toplumunda hâlâ yankılanan karmaşık ve zorlayıcı konulara yol açmaktadır.

ÇOCUK ASKERLER

Çocuk asker, cinsiyet fark etmeksizin, silahlı gruplar tarafından herhangi bir görevle kullanılan 18 yaşın altındaki bireyleri ifade eden bir kavramdır. Tarihin her döneminde karşılaşılan bu sorun, günümüzde yasaklanmasına rağmen halen çeşitli ülkelerde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Sahraaltı Afrika ülkelerinde karşımıza çıkan bu sorun, bütün yıkıcılığıyla savaşlarda meydana çıkmaktadır. Yapılan savaşların büyük oranda bu çocuklar üzerinden yapıldığı ifade edilmektedir. 1999 yılında kabul edilen Çocuk Haklarının Korunmasına Dair İsteğe Bağlı Protokol, 15 yaş altındaki çocukların silahlı gruplar tarafından zorla veya gönüllü olarak askere alınmasını yasaklamaktadır. Bunun yanında Afrika Birliği ve bölgesel örgütler de çocuk askerler sorununa çözüm bulmak için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Bu girişimler arasında demobilizasyon ve rehabilitasyon programları, eğitim ve aile bütünlüğünün yeniden sağlanması gibi çalışmalar yer almaktadır. Uluslararası hukuk tarafından yasaklanmasına, önlenmesi için birçok çalışma yapılmasına rağmen, sorun halen devam etmektedir.

On dokuzuncu ve yirminci yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu çok zor dönemlerden geçmiş ve bu devirde çocuk askerler de kullanılmıştır. Bunlar hakkında son derece az bilgi olmakla birlikte bu çocukların Balkan Savaşları'nda kullanıldığı bilinmektedir. Aynı şekilde Batı ülkeleri de çocuk askerleri kullanmıştır. Çocuklar genellikle yoksulluk, eğitimsizlik veya zorlama sonucu askerliğe itilmiş ve türlü sorunlarla karşılaşmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında askere giden Türk çocukları çok zor şartlarda yaşamakla birlikte genellikle cephede çatışmak için değil geri hizmette kullanılmıştır. Çağımızda çocukların askere alınması Birleşmiş Milletler tarafından yasaklanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında özellikle Almanlar, asker ve subaylarını son teknolojiyle donatmışlardır. Ancak savaşın ilerleyen safhalarında çok sayıda çocuğu askere almışlardır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası toplumun gündemine giren çocuk askerler sorunu, bugün özellikle Afrika kıtası için çok ciddi ve çözülemeyen bir sorundur. Yapılan tahminlere göre, bugün 300.000 civarında çocuk asker bulunmaktadır. Bunların yüzde 40'ına karşılık gelen 120.000'i Afrika'da bulunmaktadır[64]. Çoğunluğu erkek çocuklarından oluşan çocuk asker sorunu, Afrika savaşlarının temel bir gerçeği haline gelmiştir.

Kısa bir internet araştırması ile karşımıza çıkan Afrika'daki çocuk asker sorununun nedenleri sömürgecilik dönemine kadar uzanmaktadır. Sömürgeciliğin yayın olduğu dönemde, yetişkin erkeklerin büyük çoğunluğu sömürgeci ülkelere köle olarak götürülmüştür. Yetişkin, çalışabilen erkeklerin ülkelerinden zorla alınması, Afrika'da ciddi kalkınma ve yoksulluk sorunlarına yol açmıştır. Bunun devamında, ayrıca I. Dünya Savaşı sırasında yine sömürgeci ülkeler, Afrikalı yetişkin erkekleri asker olarak kullanmıştır. Bu da kıtada yetişmiş erkek gücü açığını iyice derinleştirmiştir. Yoksulluğun artması, insanların yiyeceğe erişmesinin zorlaşması, temel eğitim dahil birçok hizmete erişimin toplumun çoğunluğu için kısıtlanması, birçok çocuk için silahlı gruplara katılmayı tek çare haline getirmiştir. Çoğu erkeklerden oluşan bu çocuklar, ailelerinin yanında erişemedikleri imkanlara ulaşma ve bir gelecek umudu olarak silahlı gruplara katılmaya başladı.

Bu çocukların, kendilerinden büyük silahları ellerine alarak paralı bir lejyon gibi savaşmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan biri, ifade edildiği gibi yoksulluktur. Yoksulluk sarmalarına giren ailelerin oğlan çocukları, hem kendileri için bir kurtuluş yolu olarak hem de ailelerine yardım etmek için silahlı örgütlere katılmıştır. Oğlan çocuklar, katıldıkları gruplarda yiyeceğe, barınmaya, maddi imkanlara hatta belirli kademelerdeki statülere erişebilmektedirler.

Ekonomik nedenler dışındaki ikinci neden aile içi şiddet ve istismar olaylarıdır. Aile içinde fiziki hatta cinsel şiddete maruz kalan oğlan çocuk, kendini evinde güvende hissetmediği, başka çaresi olmadığı için içinde bulunduğu umutsuzluktan dolayı silahlı gruplara katılmaktadır. Burada daha güvende olduğunu düşünen çocuk, burayı bir nevi "aile" olarak da görebilmektedir. Şiddet maruz kalan çocuklar, bu gruplara katılarak bir amaç ve aidiyet duygusu da kazanırlar.

Bu çocuklar şiddete maruz kaldıklarında, zihinsel ve duygusal olarak derin travmalar da yaşayabiliyorlar. Bunun sonucu olarak toplumdan izole olan, belirli sosyal çevrelere giremeyen bu oğlan çocuklar, silahlı gruplara daha kolay katılabilmekte, onlara üye olabilmektedirler.

Emine Akar, kaleme aldığı Çocuk Askerler Sorunu isimli kitabında, bu olguya yol açan nedenleri şu şekilde özetlemiştir:

> "Devletin başka bir devletle veya devlet dışı örgütlerle çatışması veya istilaya, işgale uğraması gibi durumların ortaya çıkardığı siyasi nedenler ve ülke güvenliği, ekonomik yıkım, yoksulluk, işsizlik, eğitimden mahrumiyet, aile içi şiddet veya istismar gibi durumların neden olduğu ekonomik ve sosyal sebepler, ailesini veya evini kaybedenlerin veya aileleri veya başka bireyler tarafından tacize veya ayrımcılığa uğrayanların gereksinim duyduğu güvenlik ihtiyacı, askerî hayatı yücelten değerler sistemi, akran baskısı gibi kültürel sebepler, inanılan bir dava uğruna mücadele etmek için haklı gerekçenin varlığına ikna eden ideolojik sebepler, askerî ayrıcalıklardan yararlanmak, eğitim, para ve prestij kazanmak gibi kişisel sebepler."

Görüldüğü gibi bu sebeplerin önemli bir kısmı silahlı kuvvetlere gönüllü katılımın serbestçe ve özgürce yapılan bir seçim olmadığını; aksine, gönüllü olmaya zorlayan sebepler olduğunu göstermektedir.[65]"

Oğlan çocukların, silahlı örgütler tarafından tercih edilmesinin ana nedeni, çocukların yetişkinlere göre daha rahat manipüle edilmeleri yer almaktadır. Yetişkinlere göre daha kolay kullanılan bu oğlan çocuklar, onları silahlı gruplar tarafından hedef haline getirmektedir.

Yine Akar'a göre, bu silahlı örgütlerin özellikle çocukları seçmesinin de belirli nedenleri bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde özetlenebilir[66]:

> "Beyinlerinin yıkanması daha çabuk ve zahmetsizdir. Uyuşturucu, alkol gibi yöntemlerle yönetilip yönlendirilmeleri daha kolaydır. Çocuklar bir yetişkine göre daha az şüphe çekmektedir. Çocuklar, fiziksel özelliklerinden dolayı daha hızlı hareket gerektiren işlerde elverişlidir. Özellikle uzun süreli çatışmalarda yetişkin asker kadrosunda eksiklik varsa rütbeleri kolayca arttırılabilir. Gençliğin vermiş olduğu cesaret vardır ve bu cesaret örnek olarak yetişkinleri de teşvik edebilir. Lidere karşı bir tehdit oluşturmazlar. Çocukların firar etme eğilimi daha azdır. Düşmana ahlaki bir ikilem ve tereddüt yaşatırlar. Yakalanmaları

halinde çocuklara karşı cezai yaptırımların yoktur veya azdır. Kadın ve çocuklarımızla hep birlikte mücadele veriyoruz" mesajını kitlelere inandırabilir. Ucuzlayan silah sektörü sayesinde karmaşık olmayan hafif silahlarla donatılacak kadar maliyetsizdir. Normal askerlerden daha az ücret karşılığında çalışırlar."

Çocuk askerlerin büyük çoğu oğlan çocuklarından oluşmaktadır. Medyada, araştırmalarda buna ilişkin verileri görebiliyoruz. Bunun yanında, silah altında olmasa da çocuk askerlerin katıldığı silahlı gruplarda kız çocukları da bulunmaktadır. Kızların görevi, erkeklerden farklı olarak silahlı çatışmalar değil, daha çok seks için kullanılma, ev işleri gibi işlere odaklanmaktadır.

Bu tür silahlı bir grubun üyesi olarak kabul edilen çocuklar, büyük ölçüde silah taşıyabilen, savaşabilen kişiler olarak görülür ve bu tanım genellikle oğlan çocuklarla ilişkilendirilir.

Silahlı bir grupta yaşam, erkekler için son derece zordur. Fiziksel zorluklar, sürekli nöbet tutma, çatışmalara katılma gibi görevler, erkekleri fiziken yorduğu gibi daha fazla yaşam riski almalarına da neden olmaktadır. Erkekler, ayrıca görevlerinin bir parçası olarak açık havada yatmak, bazı durumlarda yiyeceklere sınırlı erişim, düzenli bir barınma yerinin olmaması gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Oğlan çocuklarına yönelik şiddet düzeyi de çok yüksektir. Oğlan çocuklar, grup içinde cinayete kurban gidebilmekte, ya da ağır dayaklar gibi şiddete maruz kalabilmektedirler.

Bu gruplarda, oğlan çocukların yaşa ve fiziksel güce bağlı olarak çeşitli rolleri bulunmaktadır. 13 yaş civarı küçük oğlan çocuklar, koruma, casusluk, mühimmat taşıma ve daha küçük çocuklara bakma gibi görevler üstlenmektedir. 15 yaş civarı oğlan çocuklar ise daha çok asker olarak görev alırlar. Silah kullanmak için eğitilirler, çalma, yağma ve öldürme gibi eylemlerde yer alırlar.

Bu gruplarda kız çocukları da bulunmaktadır. Kızlar, erkeklerden farklı roller üstlenirler. Bu roller erkeklerin deneyimlerinden oldukça farklıdır. Çok nadiren eline silah alıp şiddet olaylarına karışan kız çocukları, genellikle 'eş', günlük seks partneri, yemek pişirme, temizlik gibi ev işleri ile ilgilenme ve daha küçük çocuklara bakma gibi roller üstlenirler. Bu roller, topluluklarda fazla zaman geçirmelerini gerektirdiğinden, casus ve izci olarak da kullanılabilirler[67].

Çocuk Asker Peter'in Hikayesi[68]

Uganda'daki hareketli bir mülteci yerleşiminde, Peter adında genç bir adam, hikayesini anlatmak için bekliyor. Gazeteci, kimliğini korumak için yüzünü göstermiyor. Gölgesini görebiliyoruz sadece. Gözlerindeki umut ve kararlılık, kelimelerden daha fazlasını söylüyor.

Peter, Güney Sudan'da mutlu bir çocukluk geçirmiş. "Okulu seviyordum. Özellikle matematik, drama ve çizim konusunda başarılıydım" diyor. Hayatı on yaşındayken iç savaşın gölgesinde tamamen değişti. Saldırı anında vurularak öldürülmekten korkan Peter, canını kurtarmak için kaçmak zorunda kaldığını söylüyor.

Kaosun ortasında ailesini sonsuza dek kaybetti. "Herkes bir anda dağıldı," diyor Peter hüzünlü bir sesle. "Çalılıklara saklandık, ne olacağımızı bile bilmiyorduk."

Yalnız başına kalan, yiyecek bulmakta zorlanan Peter, hayatta kalmak için silahlı bir gruba katılmak zorunda kaldı. "Bize silah verdiler ve bize nasıl ateş edeceğimizi öğrettiler," diyor Peter titreyen bir sesle. "Daha sadece 13 yaşındaydım."

Ancak Peter, yüzbinlerce çocuğun yaptığını yapmak istemedi. Önce Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne, ardından okula geri dönme umuduyla Uganda'ya kaçtı. Oradan, bu tür çocuklarla ilgilenen yardım kuruluşuna ulaştı. Peter'a yeni bir başlangıç yapması için yardım edildi. Kurumun çalışanları ona psikososyal destek sağlayarak travmatik deneyimlerini atlatmasına ve umudunu yeniden kazanmasına yardımcı oldular. Peter sonunda okula geri dönebildi ve hayallerini süsleyen eğitimi alma şansı yakaladı.

Ailesini hâlâ özlüyor ve silahlı gruptan korkuyor. Ama Peter pes etmeye niyetli değil. Eğitime önem veriyor. Hem kendisi hem de ülkesi için büyük planları var:

“Eğitimimi bitirdikten sonra Güney Sudan Cumhuriyeti’nin Başkanı olmak istiyorum,” diyor Peter kararlı bir sesle. “Dünyayı daha iyi bir yer haline getirebiliriz.”

Peter’ın en değerli varlığı, Uganda’ya vardığında satın aldığı ve “Kanıt” adını verdiği bir güvercin. Peter’a göre bu güvercin, her şeyini kaybetmesine rağmen hâlâ umut olduğunu simgeliyor.

Çocuk Askerlerin Bulunduğu Ülkeler

Burundi

Burundi’nin 1993’te ülkenin demokratik olarak seçilmiş ilk cumhurbaşkanının sadece yüz gün sonra görevde öldürülmesinden bu yana şiddet olaylarına sahne oldu. Burundi nüfusunun yarısından fazlası on sekiz yaşın altındadır ve askere alma için asgari yasal yaş on altıdır. Yine de on yaşından küçük çocuklar, Burundi silahlı kuvvetlerinin yanı sıra silahlı siyasi gruplar için savaş birlikleri, işçiler, casuslar ve seks köleleri olarak hizmet ederek çatışmada önemli bir rol oynadılar. Büyük çatışmalar sona ermiş olsa da ara sıra çatışmalar devam ediyor ve tahminen 5.000 çocuk asker olarak halen silah altında bulunuyor.

Kolombiya

Kolombiya, hükümet ve paramiliter gruplar arasında kırk yıldır devam eden iç savaş yüzünden korkunç bir insani bedel ödedi. Yaklaşık 14.000 çocuk paramiliterler arasında bilindiği şekliyle “küçük arılar”, asker olarak çatıştı. Bu çocuklar mayın yerleştiriyor ve istihbarat topluyor. Kolombiya’da dörtte biri kız çocuğu olan çocuk askerler genellikle korkunç insan hakları ihlalleri yapmaya zorlanıyorlar.

Kongo Demokratik Cumhuriyeti (DRC)

1998’den bu yana yaklaşık 3 milyon kişinin hayatını kaybettiği ülkede, yaşanan çatışmada yaklaşık 30.000 çocuğun hükümet ve isyancı orduların saflarında silah altına alındığı belirtiliyor. Bazı muhalif güçlerin yüzde ellisinin çocuklardan oluştuğu iddia ediliyor. Uzmanlar, silahlı bir siyasi grup olan Kongo Demokrasi Rallisi-Goma’da (RCD-Goma) görev yapan çocukların özellikle korkunç şartlarda olduğunu gösteriyor. Grubun lideri Adolphe Onusumba, çocukların RCD-Goma’ya gönüllü olarak katıldığını ve aldıkları bakım ve eğitimden yararlandığını iddia ediyor. Çocuk Askerler Küresel Raporu’na göre, uzmanlar, bu çocukların gönüllü bir şekilde değil, kaçılarak asker olduğunu söylüyor. Yine uzmanlara göre, bu çocuklara verilen “Eğitimde”, çocuklara tecavüz etmeye, kendi akrabalarını öldürmeye ve düşmanlarının cesetleri üzerinde cinsel veya yamyamlık eylemleri gerçekleştirmeye zorlandıklarını söylüyor.

Liberya

Ağustos 2003’te yapılan barış anlaşması ile Liberya’da hem hükümet hem de muhalefet güçlerinde çocuk askerlerin yaygın olarak kullanıldığı on dört yıllık iç savaşa son verildi. Ulusal ordunun, on iki yaşında komutanları olan bir Küçük Erkekler Birliği bile vardı. “Bu çocukların çoğu savaşın yetimleri,” dedi, o zamanki Başkan Charles Taylor New York Times’a. “Bazıları, annelerinin battaniyelere sarıldığını, bağlandığını ve diri diri yakıldığını gördü”, “Onları beladan uzak tutmanın bir yolu olarak silahlı tutuyoruz. Bu bir kontrol aracı” dedi. Çatışma sona erdiğinde, tahminen 21.000 çocuğun Liberya toplumuna yeniden entegre edilmesi gerekiyordu. Kasım 2005’te, Liberya’nın savaştan bu yana ilk cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar çok az şiddet olayı görüldü, ancak birçok gözlemci, eski çocuk gazilerin, tercih ettikleri aday George Weah yenildiğinde isyan edeceğinden endişe duyuyordu.

Myanmar

Myanmar ordusu ile on altı silahlı direniş grubu arasındaki çatışmalarda savaşanların yüzde 35 ila yüzde 45'ini çocuk askerden oluştuğuna inanılıyor. Bu çocukların birçoğu kaçırılıyor ve savaşa zorlanmadan önce eğitim kamplarında acımasız muameleye maruz kalarak "eğitiliyor".

Uganda

Çocuklar, hükümetin Uganda Halk Savunma Gücü'nün yanı sıra muhalif Lord'un Direniş Ordusu'nda (LRA) da görev yapıyor. Brookings Enstitüsü Kıdemli Üyesi Peter W. Singer'a göre, LRA, yaklaşık 25.000 çocuğu kaçırarak ve onları saflarına zorlayarak çatışmayı uzatabilen "sadece 200 yetişkin üyeden oluşan çekirdeğe sahip bir tarikat". LRA birimleri sivillere yönelik yaygın saldırılar gerçekleştiriyor, öldürüyor, tecavüz ediyor ve yağmalıyor. Adam kaçırma olayları o kadar yaygın ki, Uluslararası Af Örgütü Kasım 2005'te tahminen 30.000 "gece yolcusunun" (kaçırılmaktan kurtulmayı bekleyen çocuklar) her gece kentsel alanlara sığındığını bildirdi.

Savaş Ölümleri

Savaşlar, insanlığın en yıkıcı ve trajik gerçekliklerinden biridir. Bu yıkımdan en çok etkilenenler ise sivillerdir. Oslo Merkezli Uluslararası Barış Enstitüsü'nün 2009 yılında yayınladığı "Cinsiyete Göre Ayrıştırılmış Silahlı Çatışma Ölümleri" raporu, savaşların yıkıcı etkilerinin sadece cephelerde yaşanmadığını, cinsiyet temelinde de derin bir eşitsizliğe yol açtığını gözler önüne sermektedir. Rapora göre, gelişmekte olan ülkelerdeki savaşlarda doğrudan çatışmalarda ölenlerin büyük çoğunluğunu erkekler oluştururken, savaşın uzun vadeli etkileri kadınları da aynı şekilde vurmaktadır.

Rapor, konuyu somutlaştırmak için çeşitli araştırmalardan alıntılar da sunmaktadır. Alkhuzai ve arkadaşları tarafından 2008 yılında yapılan bir çalışmaya göre, Irak savaşında silahlı çatışmalarda ölenlerin en fazlasını 15-59 yaş arası erkekler oluşturmaktadır. Irak Ceset Sayımı 2005 raporu ise 19 Mart 2005'e kadar kaydedilen sivil ölümlerin yüzde 82'sinin yetişkin erkeklere ait olduğunu ortaya koymaktadır. Obermeyer ve arkadaşlarının araştırması ise 13 farklı ülkede erkeklerin savaşta ölme oranlarının kadınlara göre çok daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Kosova Örneği

Spiegel ve Salama tarafından 2000 yılında yapılan Kosova Savaşı üzerine bir araştırma, savaşın erkekler üzerindeki yıkıcı etkisini net bir şekilde ortaya koymaktadır Araştırmaya göre, Kosova savaşında erkeklerin savaşla ilgili travmadan ölme olasılığı kadınlara göre 8,9 kat daha fazladır. Bunun sebebi ise savaşta erkeklerin sistematik olarak hedef alınması ve cephelerde aktif rol almaları olarak gösterilmektedir. Raporda ayrıca 0-14 yaş arası çocuklarda cinsiyete göre bir farklılık gözlemlenmezken, 15 yaş ve üzeri erkeklerin savaşta ölme olasılığının kendi yaş gruplarındaki kadınlara göre 11 kat daha fazla olduğu belirtilmektedir.

Savaşlarda Yaşanan Ölümler

İnsanlık tarihindeki en büyük 147 savaş ve çatışmayı inceleyen rapora göre, bu savaşlarda ölenlerin sayısı 137 milyon ile 238 milyon arasında değişmektedir. Bu korkunç rakamlar, savaşın insanlık üzerinde yarattığı yıkıcı etkiyi açıkça ortaya koymaktadır. Listedeki en ölümcül savaş ise II. Dünya Savaşı'dır. Tahmini ölüm sayısı 56.125.000 ile 85.000.000 arasında değişen bu savaş, 1939-1945 yılları arasında Müttefik güçler ve Mihver güçleri arasında dünya çapında gerçekleşti. Savaşın sonuçları sadece can kayıplarıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan da derin izler bırakmıştır.

Yapılan bir araştırmaya göre, II. Dünya Savaşı'nda cephelerde 15 milyon kişi hayatını kaybetmiştir. Bu sayı, savaşın doğrudan katılımcılarının ne kadar büyük bir bedel ödediğini göstermektedir. Yaralanan asker sayısı ise 25 milyona civarındadır. Bu kişiler, savaşın fiziksel ve ruhsal travmalarını ömür boyu taşımak zorunda kalmıştır. Savaşın en büyük kurbanları da siviller

olmuştur. Bu araştırmaya göre II. Dünya Savaşı'nda 45 milyon sivil hayatını kaybetmiştir. Bu ölümlerin büyük bir kısmı bombalamalar, katliamlar, açlık ve hastalık gibi nedenlerden dolayı gerçekleşmiştir. Asker ve sivil kayıplar bir araya getirildiğinde, II. Dünya Savaşı'nda 60 milyon kişinin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. Bu sayı, insanlık tarihinin en büyük can kayıplarındandır[69].

İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman askerleri dönemin en iyi teçhizatlarıyla donatılmış ancak savaşın ilerleyen safhalarında çocuklar da askere alınmıştır.

Bu kadar büyük bir felaketin neden olduğu ölümleri tam olarak saymak oldukça zordur. Bunun birkaç sebebi bulunmaktadır. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Savaşın Doğası

II. Dünya Savaşı, dünya çapında birçok cephede ve farklı koşullarda gerçekleşti. Savaşın kaotik ve yıkıcı doğası, can kayıplarının tam olarak kaydedilmesini zorlaştırdı. Savaş sırasında ve sonrasında birçok kayıt yok edildi veya kayboldu. Bu durum, ölümlerin sayısını kesin olarak bilmeyi zorlaştırmaktadır.

Farklı Tanımlar

Farklı kaynaklar, "ölüm" terimini farklı şekilde tanımlayabilmektedir. Örneğin, bazı kaynaklar sadece savaşta ölenleri sayarken, diğer kaynaklar savaştan sonraki açlık ve hastalıktan ölenleri de hesaba katmaktadır.

Bu nedenle, II. Dünya Savaşı'nda ölenlerin sayısı konusunda kesin bir rakamdan bahsetmek zordur. Farklı kaynaklar farklı tahminlerde bulunmaktadır. Ancak, bu savaşın insanlık tarihinin en ölümcül çatışmalarından biri olduğu ve milyonlarca insanın hayatını kaybettiği açıktır.

Eldeki veriler, II. Dünya Savaşı'nın yol açtığı ölümleri ülkelere göre göstermektedir. Buna göre en fazla can kaybını Sovyetler Birliği vermiştir. Sovyetlerde yaklaşık 27 milyon kişi, Almanya'da da yaklaşık 7 milyon kişi, Çin'de ise yaklaşık 20 milyon kişi hayatını kaybetmiştir. ABD'de ise II. Dünya Savaşı'na en geç giren ülkedir. ABD'de yaklaşık 400 bin kişi hayatını kaybetmiştir.

Savaşlarda Hangi Cinsiyet Daha Çok Ölür

Savaşların yıkıcı etkileri tüm toplumu kuşatmakta ve her bireyi farklı şekillerde etkilemektedir. Bu etkenler yaş, cinsiyet, sosyoekonomik statü gibi birçok faktöre göre değişse de genel algıya göre kadınların savaşlardan erkeklerden daha fazla etkilendiği düşünülmektedir. Bu inanış, birçok açıdan sorgulanması gereken ve gerçeklerle karşılaştırılması gereken bir konudur.

Yapılan araştırmalar, savaş kayıplarının büyük çoğunluğunun kadınlar olduğu iddiasını destekleyecek herhangi bir somut bulguya rastlamamaktadır. Bu iddia, savaşlarda ölenlerin %90'ının sivil olduğu gerçeğinin yanlış yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. "Sivil" terimi, savaşın doğrudan katılımcısı olmayan tüm kişileri kapsar ve bu grupta kadınların yanı sıra erkekler, çocuklar ve yaşlılar da yer almaktadır. Savaşın yarattığı yıkım ve mağduriyet tüm bu grupları eşit şekilde etkilemektedir.

Eldeki veriler, savaşlarda erkeklerin ölüm oranlarının kadınlardan çok daha yüksek olduğunu göstermektedir. Eck ve Hänni (2013) tarafından yapılan bir çalışmaya göre, erkeklerin çatışmada ölme olasılığı, sivillerin kasten öldürülmesi gibi nedenlerden dolayı hayatını kaybetme riski kadınlardan 10 kat daha fazladır. Bu durum, savaşlarda erkeklerin daha aktif bir rol üstlenmesinden ve silahlı saldırılara daha fazla maruz kalmalarından kaynaklanmaktadır.

Savaşın yıkıcı etkileri sadece can kayıplarıyla sınırlı olmamaktadır. Savaşlar, evlerin ve altyapının tahrip olması, açlık, hastalık, göç gibi birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar, kadınları ve çocukları erkeklerden daha fazla etkilemektedir. Kadınlar ve çocuklar, savaşın

travmatik etkilerine karşı daha savunmasızdır ve temel ihtiyaçlara erişimde daha fazla zorluk yaşamaktadırlar. Ayrıca savaşlar tamamen masum ve savunmasız olan doğayı da tahrip etmekte, birçok canlı türü de ölmekte ve yaralanmaktadır.

Ancak bu durum, savaşın erkekleri daha az etkilediği anlamına gelmemektedir. Savaşlarda erkek siviller de çeşitli şekillerde mağdur olmaktadır. Erkekler de bombalamalarda, katliamda ve diğer şiddet eylemlerinde hayatını kaybedebilmektedir. Ayrıca, savaştan sonra ortaya çıkan travmalar, göçler ve ekonomik sıkıntılar da erkekleri derinden etkilemektedir. Dolayısıyla savaşın yıkıcı etkileri tüm insanlığı sarmaktadır. Savaşlarda kadınlar da erkekler de mağdur olmaktadır.

Srebrenica Katliamı

Savaşların yıkıcı etkilerinin sadece cephelerde savaşan askerlerle sınırlı olmadığını, sivillerin de savaşın dehşetini ve vahşetini en az askerler kadar hissetmektedirler. Özellikle erkek siviller, savaşlarda sistematik bir şekilde hedef alınmaktadır. Bu durumun en çarpıcı örneklerinden ikisi Srebrenica ve Kosova'da yaşanan katliamlardır.

1995 yılında Bosna Savaşı'nın son aşamalarında Srebrenica kasabasında yaşanan katliam, insanlık tarihinin en karanlık sayfalarından biridir. Sırp güçleri, Birleşmiş Milletler tarafından korunması gereken bu kasabaya girerek 8.000'den fazla Müslüman erkeği ve ergenlik çağındaki oğlan çocuğunu katletmiştir. Bu vahşi katliamda, erkek siviller sadece "potansiyel savaşçı" oldukları gerekçesiyle hedef alınmıştır[70].

Kosova Savaşı

1999 yılında Kosova'da Sırplar tarafından Arnavutlara karşı gerçekleştirilen etnik temizlik operasyonları sırasında da erkek siviller sistematik bir şekilde hedef alınmıştır. Sırp güçleri, Kosovalı Arnavut erkekleri evlerinden, işyerlerinden ve sokaklardan toplayarak toplu katliamlar gerçekleştirmiştir. Bu katliamlar, Kosova Savaşı'nın en trajik olaylarından biridir.

Dikici (2016) tarafından yapılan bir araştırma, Bosna Savaşı sırasında Müslüman erkeklerin "potansiyel savaşçı" olarak sistematik bir şekilde hedef alındığını ortaya koymuştur. Araştırmada, Bosnalı Müslüman erkeklerin futbol sahası ve spor salonu gibi yerlerde toplu bir şekilde katledildiğine dair kanıtlar sunulmuştur[71].

Enfal Hareketi

1988 yılında Irak'ta Saddam Hüseyin rejimi tarafından Kürt halkına karşı başlatılan Enfal Hareketi, insanlık tarihindeki en karanlık soykırımlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu vahşi operasyon sırasında çok büyük çoğunluğu erkek, 182.000'den fazla Kürt hayatını kaybetmiştir.

Enfal Hareketi'nin temel amacı, Kürtleri Irak topraklarından silmek ve bölgeyi Araplaştırmaktı. Bu amaçla, Kürt yerleşim yerlerine sistematik saldırılar düzenlenmiş, kimyasal silahlar kullanılmış ve sivil katliamlar gerçekleştirilmiştir.

Enfal Hareketi sırasında Kürt erkekleri, "potansiyel savaşçı" olarak görülerek öncelikli olarak hedef alınmıştır. Bu erkekler, evlerinden ve köylerinden alınıp toplu halde katledilmiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü direktörü Kenneth Roth'a göre, bu vahşi operasyon sırasında makineli tüfekle 100 bin Kürt erkek ve oğlan çocuğu öldürülmüştür.

Bu nedenle Enfal Hareketi sadece bir soykırım değil, aynı zamanda bir erkek soykırımı olarak da nitelendirilebilir. Bu operasyonda, erkekler sadece siviller olarak değil, aynı zamanda cinsiyetleri nedeniyle hedef alınan bir grup olarak da maruz kaldılar. Bu durum, Enfal Hareketi'ni sadece etnik bir temizlik değil, aynı zamanda cinsiyete dayalı bir şiddet eylemi olarak da sınıflandırmaktadır.

Sonuç olarak savaşlar ve silahlı çatışmalar, sadece cephelerde savaşan askerleri değil, sivilleri de

derinden etkileyen yıkıcı olaylardan biridir. Bazı durumlarda, çeşitli nedenlerden dolayı erkekler özellikle hedef alınmaktadır. Bunun örneklerini tarih boyunca görebiliriz. Bu durumun arkasında yatan temel sebepler karmaşıktır ve hem soykırım hem de savaş stratejileri ile bağlantılıdır.

Soykırım, belirli bir gruba mensup olan insanları yok etme niyetiyle gerçekleştirilen sistematik bir şiddet eylemidir. Bu tür olaylarda, soyun devamlılığını engellemek, soykırımcıların temel hedeflerinden biridir. Bu nedenle, erkekler genellikle soykırımda ilk hedef alınan gruplardan biri olmaktadır. Kadın ve çocuk sivillerin öldürülmelerinin sebebi savaşa etkin katılımları değil, erkek askerlerin gösterdiği şiddet eylemi kaynaklıdır.

Erkekler, bir toplumda ailenin ve soyun devamlılığını temsil eden önemli bir figürdür. Bu nedenle, soykırımcılar, erkekleri ortadan kaldırarak, hedef aldıkları grubu zayıflatmayı ve yok etmeyi amaçlamaktadırlar.

Savaşlarda da erkekler, askerlik yükümlülüğü nedeniyle daha savunmasız bir konumda bulunmaktadırlar. Çoğu ülkede, erkekler belirli bir yaşa geldiklerinde askerlik yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum, erkeklerin savaşın ön cephelerinde yer almasına ve doğrudan tehlikeye maruz kalmasına neden olmaktadır.

Ayrıca, savaşan taraflar, düşmanın savaş potansiyelini zayıflatmak için erkek sivilleri de hedef alabilmektedirler. Bu tür durumlarda, erkekler "potansiyel savaşçı" olarak görülerek katliamlara veya diğer şiddet eylemlerine maruz kalabilmektedirler.

Suriye Savaşı

Suriye Savaşı'nın yıkıcı etkileri sadece Suriye'yi değil, komşu ülkeleri de derinden etkilemiştir. Milyonlarca Suriyeli, savaştan kaçarak komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Ürdün, bu mülteci akınına en fazla maruz kalan ülkelerden biri olmuştur.

2012 yılında Ürdün Kralı Abdullah, 350.000 Suriyeli mülteciyi ülkeye alacağını dünya kamuoyuna beyan etti. Bu olay sonrasında dönemin ABD Başkanı Obama, Kral Abdullah'ı öven açıklamalarda bulundu.

Ancak bu iyimser beyanların ardında, Ürdün'ün mülteci politikasında ayrımcılık uyguladığı ortaya çıktı. İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Harvard Klinik tarafından Ocak ve Şubat 2013 tarihlerinde 120'den fazla mülteciyle yapılan görüşmeler sonucunda, Ürdün'ün bekar Suriyeli erkekleri mülteci olarak kabul etmediğini ortaya çıkardı.

Bu durum, asker olmayan erkeklerin sivil statüden (ve dolayısıyla korumadan) mahrum bırakılmasıyla sonuçlanmasına yol açtı. Harvard Klinik klinik savunuculuk görevlisi Meera Shah, olayla ilgili yaptığı açıklamada şunları ifade etti:

"Filistinlilerin Siber Şehir'de gözaltına alınması ve Ürdün'de sığınma talebinde bulunmaya uygun olmayan Filistinlilere ve bekar erkeklere karşı ayrımcılık yapmak, Ürdün'ün uluslararası yasal yükümlülüklerini ihlal ediyor. Ürdün bu kategorilerdeki bireylere, Suriye'deki çatışmalardan kaçan diğer tüm sığınmacılarla aynı şekilde davranmalıdır" (Human Rights Watch).

Ürdün'ün sığınmacı politikası, asker olmayan erkeklerin sivil statüden ve dolayısıyla korumadan mahrum bırakılmasıyla yol açmaktadır. Bu durum, mülteci erkekleri çeşitli risklere maruz bırakmakta, bekar erkekler, sömürü, istismar ve şiddete karşı daha savunmasız hale getirmektedir. Bu örnek, bazı savaşlarda erkeklerin kadınlardan daha çok mağdur olduğunu göstermektedir.

Savaşlar ve Tecavüz Mağdurları

Savaşlar ve silahlı çatışmalar, sadece fiziksel yıkıma neden olmakla kalmamakta, aynı zamanda sivilleri de derinden etkileyen çeşitli insan hakları ihlallerine yol açmaktadır. Cinsel şiddet, bu ihlallerin en yıkıcı ve travmatik olanlarından birini oluşturmaktadır.

Genel kabul gören inanış, savaşlarda cinsel şiddetin öncelikle kadınlara karşı yapıldığıdır. Bu inanış, birçok nedenden dolayı yaygındır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve algıları, kadınları erkeklerden daha savunmasız ve mağdur olarak görmemize neden olmaktadır Ayrıca, medyada ve haberlerde cinsel şiddet mağdurlarının hikayeleri genellikle kadınlar üzerinden anlatılmaktadır.

Ancak, artan sayıda araştırma, savaşlarda erkeklerin de cinsel şiddete maruz kaldığını göstermektedir. United States War Institute tarafından 2013 yılında yapılan bir araştırmaya göre, erkekler de cinsel şiddete maruz kalmaktadır.

Erkeklerin cinsel şiddete maruz kalmasıyla ilgili çalışmalar genellikle göz ardı edilmekte veya yeterince dikkat çekmemektedir. Bu durumun çeşitli nedenleri olabilmektedir. Bunların başında toplumsal cinsiyet algıları gelmektedir. Toplumda erkeklerin güçlü ve dayanıklı olduğu inancı yaygındır. Bu algı, erkeklerin cinsel şiddete maruz kalabileceklerini kabul etmeyi zorlaştırmaktadır. Diğer bir neden, cinsel şiddete uğrayan erkeklerin, toplumda damgalanma ve utanç korkusu nedeniyle yaşadıkları deneyimleri paylaşmaktan çekinmeleridir.

Erkeklerin cinsel şiddete uğradıklarını yetkililere bildirme oranları da kadınlara göre oldukça düşüktür. Bu durum, resmi istatistiklerde erkeklerin maruz kaldığı şiddetin boyutunun tam olarak yansıtılmamasına neden olmaktadır.

POLİS TEŞKİLATINDA KADINLAR

2003-2022 yılları arasında Türkiye'deki polis sayısının önemli ölçüde arttığı dikkat çekmektedir. 2003'te 171.330 olan toplam polis sayısı 2022'de 290.232'ye yükselmiştir. Bu yüzde 70'lik bir artışa karşılık gelmektedir.

Bu artışa cinsiyet dağılımı açısından bakıldığında, oransal olarak erkek polis oranlarının yüzde 90'ın üzerinde olmaya devam ettiğini göstermektedir. Bunun yanında, belirtilen dönemde, kadın polis oranının arttığı dikkat çekmektedir. 2003 yılında kadın polislerin oranı yüzde 5,1 iken, bu oran 2022 yılında yüzde 8,9'a yükselmiştir.

Avrupa Birliği ülkelerine ait 2016-2018 verileri, kadın polis oranının ülkeler arasında belirgin biçimde değiştiğini göstermektedir. Bu verilere göre ortalama olarak her altı polis memurundan biri kadındır. Kadın polis oranının en yüksek olduğu ülke yüzde 38,6 ile Litvanya iken, Türkiye yüzde 5'in altında kalan oranıyla en düşük grupta yer almaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 2024 yılında yapılan bir araştırmaya göre kadın polislerin oranı sadece yüzde 12'dir[72]. 2019 verilerine göre kadın polis oranı Gürcistan'da yüzde 10,7, Kazakistan'da yüzde 12,05, İsrail'de ise yüzde 28,9'dur[73].

Bu veriler, dünyada polislerin büyük çoğunluğunun erkeklerden oluştuğunu göstermektedir. Bunların başında, polisliğin uzun süredir bir erkek mesleği olarak görülmesi, buna bağlı olarak kurumun bu şekilde düzenlenmesi gelmektedir.

Farklı nedenlerinin olma ihtimali olmakla birlikte, bir nedeninin de çalışma koşulları olduğu tahmin edilmektedir. Uzun ve yorucu mesai gerektiren polislik mesleği, özellikle çocuk sahibi ya da aile sorumluluğu olan kadınlar için çok zorlayıcıdır.

Çeteler

Şiddetin en yayın kullanıldığı yapılardan biri, yasa dışı faaliyetlerde bulunan suç örgütleridir. Uyuşturucu kaçakçılığı, haraç alma, insan ve silah kaçakçılığı gibi yasa dışı faaliyetler, şiddetin gölgesinde gelişmekte ve bu şiddet, sadece rakipleri ortadan kaldırmakla sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda kendi üyelerini de kontrol altında tutmak için şiddete başvurulmaktadır. Suç örgütleri, şiddeti bir araç olarak kullanarak güçlerini ve kontrol alanlarını korumayı veya genişletmeyi, rakiplerini korkutmayı ve susturmayı da amaçlamaktadırlar. Bu örgütlerin şiddetin her türlüsüne başvurmasının en önemli nedeni yasa dışı faaliyetlerini sürdürmek için gerekli olan güce ulaşmak ve bu gücü korumaktır. Bu nedenle, şiddet sıradan bir araç halini almaktadır. Rakip

örgütleri ortadan kaldırarak ve yeni pazarlara giriş yaparak kontrol alanlarını genişletmek, bu örgütlerin temel hedeflerinden birini oluşturmaktadır. Şiddet kullanımı, bu hedeflere ulaşmada önemli bir rol oynamakta, rakiplerin sindirilmesi ve teslimiyeti, şiddetin yarattığı korku ve yıldırma etkisiyle sağlanmaktadır.

Suç örgütleri, şiddeti sadece rakipleri üzerinde değil, kendi kurallarını uygulamak ve potansiyel muhbirler gibi diğer aktörler üzerinde de kullanarak onları korkutmayı ve sindirmeyi amaçlamaktadırlar. Bu sayede, faaliyetlerini engellenmeden sürdürebileceklerini ve kendi kurallarına uymayanlara karşı caydırıcılık sağlayabileceklerini düşünmektedirler. Şiddet eylemleri, bu aktörleri sessizliğe ve itaate zorlamanın bir aracı olarak kullanılmaktadır.

Bu örgütler ayrıca, uyuşturucu satışı veya kumar gibi yasa dışı faaliyetlerden borçlu kalan kişilerden paralarını tahsil etmek için de şiddete başvurabilmektedirler. Borçlulara yönelik şiddet eylemleri, borçların geri ödenmesini sağlamayı ve diğer potansiyel borçlulara bir mesaj vermeyi amaçlamaktadır. Bunun yanında, ayrıca ihanet veya diğer suçlar olarak algıladıkları eylemlere misilleme yapmak için de şiddet kullanabilmektedir. İntikam duygusu, bu örgütlerin şiddet eylemlerini motive eden önemli bir faktör olmaktadır.

Bu durum, masum insanların hayatlarına mal olabilmekte, ciddi yaralanmalara ve travmalara neden olmaktadır. Şiddet, toplumda korku ve korku havası yaratarak toplumsal huzuru bozmakta ve ekonomik kayıplara yol açabilmektedir. İşletmelerin ve mülklerin tahrip edilmesi, yasa dışı faaliyetlerin maliyetini artırırken, şiddetin yarattığı travmalar ve stres, aile içi şiddet, uyuşturucu kullanımı ve suç gibi diğer sosyal sorunlara da neden olabilmektedir.

Şiddetin bu kadar yaygın ve doğal kullanıldığı bu örgütler incelendiğinde, karşımıza çıkan ilk yapı İtalyan mafyası olmaktadır. İtalyan mafyası en köklü ve eski mafya geleneğini temsil etmektedir. Hatta mafya kelimesi İtalyanca'dan gelmektedir ve mafia olarak isimlendirilmektedir. Anlam olarak yasa dışı işlerle uğraşan, zor kullanarak birtakım gizli çıkarlar sağlayan, çoğunlukla gizli ve hiyerarşik bir teşkilatlanmaya dayalı bir örgüt anlamına gelmektedir. Mafya, kumar, uyuşturucu, finans, inşaat, kaçakçılık, insan/kadın ticareti, fuhuş, tefecilik, karaborsacılık, gasp, adam kaçırma/öldürme, fidyecilik, çek ve senet tahsilatı gibi yüzlerce legal ve illegal sektörde faaliyet gösterebilmektedir.

1860'ta Sicilya'ya gelen Napoli Kralı IV. Ferdinand'ın Fransız Devriminden sonra olası bir Fransız işgaline karşı bir örgüt kurduğu, bunun isminin de 1283'lerdeki bir savaş çağrısından esinlenilerek MAFIA'yı (Morte alla Francia İtalia anela: İtalya, Fransa'ya ölüm diye bağırıyor) olduğu belirtilmektedir. Fransızca'da gizli teşkilat anlamına gelen mafia veya maffia sözcükleri İtalyancanın Sicilya lehçesinde de aynı anlamı taşımaktadır. Mafya şeklinde de söylenen bu sözcükler, Orta Çağ sonlarında kullanılmaya başlanmıştır.

Orta çağ sonlarında, Müslüman ve İspanyol yönetimlerini devirmeye yönelik bir teşkilat olarak ortaya çıkan mafyanın kökü, mafie denen küçük silahlı gruplara dayanmaktadır. Bu grupların Sicilya'da bulunan toprak sahiplerinden ürünlerini koruma karşılığında para almaya başladıkları ifade edilmektedir. Devlet yöneticilerinin ve idarecilerinin keyfi uygulamalarından bunalan halkın da bu örgütlere sığındığı, bunun sonucunda Sicilya'nın batısındaki köylerde yerleşik çeşitli mafya aileleri ve aile gruplarının oluştuğu belirtilmektedir. Bu şekilde ortaya çıkan mafya örgütlerinin zamanla geliştiği, bir araya gelerek birleştiği ve sanayinin gelişmesiyle, ticaret ve inşaat sektörlerine; ayrıca adam kaçırma, rüşvet ve kaçakçılık gibi işler yanında, eroin ticareti, yasadığı göç, silah kaçakçılığı gibi alanlara da girdiği bilinmektedir[74].

İtalya'da kurulan bu mafyatik örgütler, zaman zaman farklı adlarda ifade edilmektedir. 9.Yüzyılın ikinci yarısında Karanlık Kardeşlikler olarak anılan yapılar daha sonra Bizim İşler anlamına gelen Cosa Nostra ve Onurlu Cemiyetler anlamına gelen La Societa Onorata olarak kendilerini adlandırdılar. Mafya örgütleri, birbirleriyle iş birliği yapan ailelerden meydana gelmeye başladığında, her bir aile ittifakının başında, aileler üstü bir saygınlık ve otorite sahibi olan ve Baba anlamına gelen Padrino tarafından yönetilmekteydi. Bu kişi en yaşlı ve tecrübe sahibi, idare etme konusunda rüştünü ispatlamış bir erkekten oluşmaktaydı. İtalya mafyasında, uyulması gereken kurallara Omerta denilirdi. Omerta, Sicilya dilinde erkeklik anlamına gelmektedir ve

erkek kelimesinin kökü olan Omu'dan türetilmiştir. Bir erkek mafya babası tarafından yöneltilen, üyelerinin neredeyse tamamı erkeklerden oluşan, uyulması gereken kuralların bile "erkeklik" ismiyle anıldığı bu örgütlerde, bir üyenin şu kurallara uyması beklenmekteydi:

> Birinci kural kaçmakta olan namuslu bir adamı evinde saklamak, ikinci kural kendi kızına veya şerefli bir adamın kızına yaklaşanı öldürmek, üçüncü kural hırsızlık yapmamak, dördüncü kural birbirini tanımayan 2 mafya üyesinin ancak üçüncü bir şahıs aracılığı ile tanışması, beşinci kural barlara ve eğlence merkezlerine gitmemek, altıncı kural mafya üyesinin üst rütbeli mafyalardan gelen emre günün her saatinde hazırlıklı olması, yedinci kural bir para, başkasına ya da başka bir aileye aitse onu almamak, sekizinci kural ailelerin yaptığı tayinleri ve üstlerin verdiği görevleri sorgulamamak, dokuzuncu kural bir şey sorulduğunda doğru cevap vermek, onuncu kural ailesinde polis teşkilatına mensup olanı veya aileler arasında ikili oynayanı mafyaya kabul etmemek, on birinci kural ise çevreye gürültü vereni ve saygısızca davrananları cezalandırmak[75].

1992'de Antonino Calderone ve 1994'te Anthony Gaspipe Casso'nun verdiği ifadeler, mafyaya giriş ritüelleri konusunda bilgiler vermektedir. Buna göre, mafyaya üye olacak kişinin silah kullandığı elinin tetik parmağına iğne batırılıp bir azizin tasviri üzerine kanı damlatılmaktaydı. Ardından bu tasvir yakılıp tutuşturulur ve mafyaya kabul edilecek olan üyeye yanmakta olan tasviri silah kullandığı eline alması, tasvir kül olana kadar elinde tutması zorunlu kılınmaktaydı. Bu esnada da ailesini ve dostlarını korumak ve sessiz kalmak için yemin etmekteydi. Bu sembolik törenin anlamı, mafyaya kabul edilen kişinin örgüte ihanet etmesi halinde, yakılarak öldürülmeyi kabul etmiş olmasıydı[76].

Bunun yanında, ayrıca mafyaya kabul edilecek kişilerde, iyi derecede bıçak ve silah kullanabilme yeteneği de aranırdı. Ayrıca iyi kamufle olabilme, iyi yüzebilme ve acıya dayanıklı olabilme şartları bulunmaktaydı. Hatta kabul töreni öncesinde, acıya dayanıklılığı test etmek bazı mafya adaylarının karşısındaki kişinin bıçağını eliyle tuttuğu ve etkisiz hale getirmeye çalıştığı ifade edilmektedir. Ancak zamanla bu uygulamanın kaldırıldığı, çünkü bu teste tabi tutulan mafyaların ellerinde kesikler bulunduğu, bunun da polisler tarafından yakalanmalarını kolaylaştırdığı bilinmektedir.

MAFYA ÖRGÜTLERİNİN CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN ELE ALINMASI

Önceki bölümlerde, ortaya çıkışından beri, mafya örgütlerinin erkek egemen bir kültüre sahip olduğu üzerinde duruldu. Bugün, elimizdeki rakamlar, bu örgütlerin halen erkek egemen bir yapıda olduğunu, ayrıca bu örgütün eylemlerinden etkilenenlerin çok büyük çoğunluğunun da erkeklerden oluştuğunu gösteriyor.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin (UNDOC[77]) verilerine göre dünya genelinde şiddete maruz kalma olasılığı en yüksek grup genç erkeklerdir. Aynı şekilde katillerin büyük çoğunluğunu da genç erkekler oluşturmaktadır. Cinayetler nedeniyle ölenlerin neredeyse yarısı 15-29 yaşlarındaki genç erkekler oluşturmaktadır. Cinayete kurban giden kişilerin üçte birinden biraz daha azı 30-44 yaş arasındaki kadınlardan oluşmaktadır. Yani dünya çapında, cinayet sonucu ölen her 10 kişiden 3'ü kadın, geriye kalan 7'si erkektir.

Özellikle Güney ve Orta Amerika gibi suç oranlarının yüksek olduğu yerlerde, organize suçların yaygınlığı nedeniyle, 15-29 yaş arası erkeklerin cinayete kurban gitme oranı, diğer bölgelerdeki erkeklere göre dört kat daha yüksektir. Diğer bir ifade ile genç erkeklerin hayatta kalma ihtimali diğer bölgelerdeki yaşıtlarına göre yüzde 25'tir. Çete gibi organize suç örgütlerinin yoğun olduğu bu bölgelerde, erkek mağdurların oranı yüzde 79, kadın ve kız çocuklarının mağduriyet oranı ise 21'dir.

Çeteler, organize suç örgütleri gibi mafyatik yapıların daha çok erkekleri etkilemesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Bunun ilk nedeni, önceki bölümde de tartışıldığı gibi, bu örgütlerin çok büyük çoğunluğu erkeklerden meydana gelmektedir. Araştırmalar, toplumsal cinsiyet ile organize

suç çalışmaları arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yani bu araştırmalar erkeklerin kadınlara oranla daha çok suça meyilli olduğunu göstermektedir. Bunun nedenlerine bakıldığında, erkeklerin doğuştan gelen özelliklerinin etkili olduğu yönündeki anlayışın yetersiz oluğu ifade edilmektedir. Konunun erkeklerin bazı suçları veya rolleri nasıl işlediğini, kadınların ise diğer rolleri nasıl yerine getirdiğini tartışmaktan daha ileri gitmesini gerektiğini belirten uzmanlara göre, asıl neden toplumsal cinsiyetin insanlar tarafından nasıl organize edildiği ve gerçekleştirildiğini anlamaktan geçmektedir. Her ne kadar erkeklerin suça bulaşma oranı daha yüksek olsa da bunun sadece doğuştan gelen, cinsiyete bağlı bir etken olmadığını ifade eden bu görüşe göre, asıl neden toplumun cinsiyetlere yüklediği rollerdir.

Suç örgütlerine üye olmada cinsiyetin farklılarına bakıldığında, erkeklerin daha çok üye olduğu bir gerçektir. Ancak bunun yapısal nedenlerine bakıldığında, tek nedenin cinsiyet olmadığı, bunun altında yatan başka etkenlerin de olduğu görülmektedir. Yani insanlar sadece kadın veya erkek oldukları için suça bulaşmazlar. Suça katılım ve buradaki rollerinin sadece cinsiyete göre indirgenmesi yanlıştır. Bunun altında yatan en büyük neden, toplumsal cinsiyet rolleri olduğu ifade edilmektedir.

Birçok toplumda, erkekler saldırganlık ve şiddetle daha fazla ilişkilendirilmektedir. Buna karşın kadınlar daha barışçıl ve anaç olarak kabul edilmektedirler. Bu geleneksel cinsiyet rolleri, erkeklerin suça karışma olasılığını, kadınlara kıyasla daha yüksek hale getirmektedir. Peki bunun altında yatan etken nedir? Neden toplumsal cinsiyet rolleri erkeklerin şiddete karışmasını teşvik etmektedir? Bunun birçok karmaşık sebebi bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, toplumdaki erkeklik algısıdır. Tarihin bütün dönemlerinde olduğu gibi günümüzde de birçok toplumda, erkeklik, kas, cesaret, güç, kontrol, savunma, saldırma gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Böyle bir ortamda yetişen erkekler, özellikle fiziksel şiddeti erkeğin doğasından kaynaklanan bir olgu olarak kabul etmekte, buna göre davranmaktadır. Erkek şiddeti, bir kimlik inşa aracı, kimliğin dışa vurumu olarak kullanmaktadır. Toplumun beklentisi ve erkeğe biçtiği rollerin bir sonucu olarak erkekler şiddete daha çok meyletmektedir. Bu, erkeklerin saldırganlıklarını, öfkelerini dışarı yansıtmalarını, kadınlara oranla daha çok kabul edilmesine neden olmaktadır.

Erkeklerin şiddete başvurma nedenlerinden diğer birinin, erkeklerin duygularını kontrol etmelerinin gerektiği yönündeki baskı olduğuna inanılmaktadır. Çünkü erkeklerin, kadınlara oranla duygularını daha çok bastırdıkları, onları ifade etmede zorlandıkları düşünülmektedir. Hem üstlendikleri geleneksel erkeklik rolünden kaynaklanan “erkekler ağlamaz” efsanesi hem de kendilerinden beklenen davranış kalıpları, erkekleri duygularını ifade etme konusunda teşvik etmemekte, onu baskılamaktadır. Duyguların ifade edilmemesi, erkeklerde öfke ve hayal kırıklığına yol açmakta, bu da duyguların şiddet kullanılarak dışa vurulması olarak yaşanmaktadır.

Erkeklerin kimliğini kazanıp olgunlaştırdığı aile ortamı, arkadaşlık çevresi, askerlik gibi kurumlar, erkeğin şiddete başvurması için sosyal bir baskı oluşturmaktadır. Bu çevrelerde erkeğin şiddete başvurması normal karşılanmaktadır. Hata normal karşılamasının da ötesinde, şiddete başvurması için onu özendirmektedir. Gerçek bir erkeğin güçlü, şiddete başvurma kabiliyetinde olması gerektiği, çocukluğundan beri öğretilmektedir. Bu, bir aşamadan sonra sosyal bir baskı haline de gelmektedir. Şiddet göstermeyen erkeklerin erkeklikleri sorgulanmakta, şiddetin olağan bir davranış olduğu ifade edilmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin de bir sonucu olarak, erkekler kadınlara göre daha çok mal mülk sahibi olmak istemektedir. Aileyi geçindirme, zengin olma arzu ve hırslar, erkeklerin farklı yollara başvurmasına da neden olmaktadır. Çoğu toplumda, aileye bakma görevi olduğuna inanılan erkek, bunları yasal yollarla elde edemediğinde, yasadışı yollara başvurabilmektedir.

İşte, bütün bu karmaşık nedenlerden dolayı erkeklerin kadınlara oranla mafya, çete gibi organize suç örgütlerine daha çok üye olduğuna, onların eylemlerinden etkilendiğine inanılmaktadır.

İtalyan mafyası örneğinde olduğu gibi birçok suç çetesi ataerkil bir yapıya sahiptir ve erkekliği yücelten semboller ve ritüeller kullanır. Bu durum sonucunda, kadınların bu örgütlere katılımı güçleşmiştir. Örneğin, mafya örgütlerini yöneten kişi denildiğinde, büyük çoğunluğun aklına

mafya babası gelmekte, mafya anası çok kişinin aklına gelmemektedir.

Musa Karakaya tarafından yazılan Erzurum İli Mafya Tipi Suç Örgütlerinin Yapısı ve Yasadışı Faaliyetleri isimli çalışma, Erzurum örneğinde mafya tipi suç örgütlerinin yapısı hakkında bilgiler vermektedir. Karakaya'ya göre mafya örgütleri genel olarak incelendiğinde;

> "Örgüt üyelerinin tamamının erkek olduğu,
>
> Örgütlerde 20 yaş altı örgüt üyesi bulunmadığı,
>
> Genel olarak örgüt üye ve yöneticileri arasında belirgin bir yaş farkının bulunmadığı ve fakat örgüt liderlerinin örgüt içerisinde yaşça büyük şahıslardan olduğu,
>
> Örgüt lideri ve yöneticilerinin örgüt üyelerine kıyasla işledikleri suç sayılarının daha fazla olduğu,
>
> Örgüt üyelerinin suç geçmişinin "mafya" tipi suç örgütü (cebir-şiddet içeriği) yapısı ile uyum içerisinde bulunduğu
>
> Örgüt içi bağları kuvvetlendiren unsurların aile, etnik unsurlar olduğu,
>
> Örgütlerin işlediği "tali suçlar" büyük oranda benzerlik içerisinde iken, örgütün gelir kaynağını oluşturan "asli suçların" farklılaşmaya başladığı,
>
> Yeni örgütsel oluşumların gelirinin büyük kısmını "tefecilik" suçunda elde ettiği fakat eski örgütlerde bu hususun gözlemlenmediği,
>
> Bir kısım örgütlerde görülen ve örgütlerin asli suç olarak işledikleri "haraç alma" olgusunun çalışmaya konu örgütlerde bulunmadığı tespit edilmiştir."

Karakaya, ayrıca örgüt üyeleri ve işledikleri suçlarla ilgili de şunları söylemektedir:

> "Tespit edilen bu hususlar çerçevesinde Erzurum için örgüt profili çizildiğinde; Erzurum ilinde faaliyet gösteren, çekirdek kadrosu aile üyelerinden oluşan, aile büyüğünün liderliğinde faaliyet yürüten, ateşli silah içerikli suçları yoğun bir şekilde işleyen, şiddet içerikli suçları (kasten yaralama, adam öldürme/öldürmeye teşebbüs, mala zarar verme) kolaylaştırıcı suçlar olarak işleyen, çoğunluğu 20-40 yaş arası üyelerden oluşan yapılardır. Erzurum için örgüt mensuplarının profili çizildiğinde; erkek, çocuk yaşta olmayan (18 yaş altı), 20-40 yaş arası değişen yaş aralığında bulunan, büyük oranda Erzurum doğumlu ve Erzurum nüfusuna kayıtlı olan, suç geçmişi çoğunlukla şiddet içerikli suçlar olan (6136 SKM, Tehdit, Kasten Yaralama) şahıslardır."

Suç örgütleri üyelerinin erkeklerden oluştuğunu gösteren örneklerden biri de Yakuza'dır. Yakuza, Japonya kökenli uluslararası suç örgütü üyelerine verilen isimdir. Bu örgütün kökenlerinin on yedinci yüzyıla kadar uzandığı düşünülmektedir. Samuray sınıfında yer alan kumarbaz, sarhoş, serserilerden oluşan grupların bir araya gelmesiyle oluştuğuna inanılmaktadır. Bugün çok büyük ve önemli bir suç örgütü haline gelen Yakuza'ların büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır ve kadın üye sayısı yok denilecek kadar azdır[78].

Dünyanın başka bir bölgesinde, Kenya'da bulunan suç örgütü Mungiki'ya bakıldığında, üyelerinin büyük çoğunluğunun genç erkeklerden oluştuğu görülmektedir[79]. Mungiki, 1990'ların başındaki "etnik çatışmalar" ve nüfus hareketleri döneminde ortaya çıktı. Günümüzde, kırsal ve yoksul kentsel alanlarda faaliyet göstermektedir. Haraç, koruma sağlama, belirli hizmetleri sunma gibi işlevleri yerine getiren bu örgüt, seçim dönemlerinde bazı siyasetçiler tarafından kiralanabilmektedir. Kiralanan üyeler, ilgili siyasetçinin askeri milisi olarak görev yapmaktadır[80].

Bugün, bunların dışında, çoğunluğu erkeklerden oluşan yüzlerce hatta belki binlerce organize suç örgütü bulunmaktadır. Seçilen birkaç bölgeye ilişkin örgüt ve üye sayıları, bu yapıların ulaştığı ölçeği göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu sayılar, bu yapıların gücünü göstermesi açısından ilginçtir[81].

Amerika Birleşik Devletleri

2007 yılında ABD genelinde en az 30.000 çete ve 800.000 çete üyesinin aktif olarak bulunduğu, 2011 yılında ise bu sayının 33.000 çete ve 1,4 milyona yakın kişi olduğu tahmin edilmektedir. Üye sayısının yaklaşık 900.000'i ABD'nin çeşitli yerel topluluklarında yaşarken, 2009 yılında tahminen 147.000 çete üyesi cezaevinde tutulmaktaydı.

1999 yılı verilerine göre, çete üyelerinin yüzde 47'si İspanyol kökenli, yüzde 31'i Afro-Amerikan, yüzde 13'ü beyaz ve yüzde 6'sı ise Asyalıydı.

Chicago Crime Commission tarafından yayınlanan "The Gang Book 2012" isimli araştırma, Şikago'nun dünyada en fazla çete üyesine sahip şehir olduğunu iddia etmektedir. Rapora göre şehirde 150.000 civarı çete üyesi bulunmaktadır. Şikago'da, 2012 yılında 532 cinayet gerçekleşmiş olsa da bu sayı 2013 yılında 403'e düşmüştü. Ancak 2016 yılında yeniden yükseliş göstererek 762'ye ulaşmıştır. Şehri vuran tüm cinayetler çete bağlantılı olmasa da Chicago Polis Departmanı şehirdeki silahlı saldırıların ve cinayetlerin yüzde 80'inin çetelerle ilişkili olduğunu belirtmektedir.

Los Angeles, 1930 yılından beri Amerika'nın Çete Başkenti olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde 120.000 çete üyesinin şehir merkezinde, on binlerce üyenin ise şehir merkezi dışındaki alanlarda yaşadığı tahmin edilmektedir.

Latin Amerika

Orta Amerika ülkesi El Salvador'da sayıları 25.000 ile 50.000 arasında değişen çete üyesi olduğu tahmin edilmektedir.

Meksika uyuşturucu kartellerinin toplam 100 bin tetikçisi olduğu, bunların bir kısmının Los Angeles'ta yaşadığı tahmin edilmektedir.

Haiti'nin başkenti Port-au-Prince'ın yüzde 40'ının 2022 yılında çetelerin kontrolü altında olduğuna inanılmaktadır.

Asya

Dünyanın en büyük organize suç örgütleri arasında gösterilen Yakuza üyelerinin tam sayısı bilinmezse de 2005 yılı itibariyle Japonya'da 90 bine yakın üyesinin bulunduğu tahmin edilmektedir.

Hong Kong'daki Triad çetelerinin 160 bine yakın üyesi olduğu tahmin edilmektedir. Çin hükümeti, 2006 yılında yaptığı bir operasyonda, Çin genelinde 1.221 Triad tarzı çeteyi ortadan kaldırdığını ve yaklaşık 90 bin şüphelinin tutuklandığını iddia etmişti.

Avrupa

FBI, dört İtalyan organize suç grubunun dünya çapında yaklaşık 25 bin üyeye ve 250 bin işbirlikçiye sahip olduğunu belirtilmektedir.

Avustralya

Avustralya Suç İstihbarat Komisyonu tarafından Eylül 2020'de yapılan bir değerlendirmede 38 çetede yaklaşık 5 bin üye ve binden fazla aday olduğu tahmin edilmektedir.

Yeni Zelanda

Yeni Zelanda Çete İstihbarat Merkezi'nden elde edilen bilgilere göre, Haziran 2021'de 25 çetede toplam 8 bine yakın üye bulunmaktadır.

Kadın Çete Üyeleri

Bazı örgütlerde kadınların da katılımı kabul edilmekteyse de bu çok marjinal bir durumdur. Bu durumda da erkek ve kadının örgüte katılma ritüeli ve rolü farklılık göstermektedir. Orta Amerika'daki Barrio 18 ve MS-13 gibi çetelerde kadınların ve erkeklerin katılım ritüelleri incelendiğinde, iki cinsiyetin katılımı konusunda farklı uygulamalar bulunduğu görülmektedir. Örneğin, örgütlere katılmak isteyen erkekler çete üyeleri tarafından dövülür. Üye olmak isteyen kişi bu kabulle üye olur. Dayak atma süresi, çeteden çeteye değişmekle birlikte, bazılarında 18, bazılarında ise 13 saniye civarında farklılık göstermektedir.

Kadınların katılma ritüeli için ise farklı seçenekler sunulabilmektedir. Bunlar ya dayak yemeyi kabul etme ya da birden fazla çete üyesiyle cinsel ilişkiye girmektir. Birden çok çete üyesiyle cinsel ilişkiye giren kadın, daha başta saygınlığını kaybeder ve hiçbir zaman çetenin tam bir üyesi olamaz.

Çeteye katılmanın diğer bir yolu, çete üyesi erkeklerden biriyle bir ilişkisi olmasıdır. Çete üyesinin sevgilisi veya karısı olmak, herhangi bir ritüelden geçmeden çeteye girişi sağlamaktadır. Bu tür örgütlere giren kadınlardan beklenen, erkek üyelere güven ve sadakat göstermektedir. Bu kadınlara çetenin geri kalanı tarafından saygılı duyuluyor, ancak sık sık sadakatsizliğe tolerans göstermeleri bekleniyor ve eğer uygulamaya karşılık verirlerse cezaları ölüm olabilir.[82]

Peki kadınlar bu örgütlere neden katılıyor? Katıldıktan sonra hangi görevleri yerine getirme sorumlulukları bulunuyor?

Kadın üyelerin, bu örgütlere katılma sebeplerinden en önemlisi, çetelerin kendilerine sağladığı koruma olduğu ifade edilmektedir. Kadınların özellikle cinsel ve aile içi şiddete karşı savunmasız olduğu güvensiz ortamda, bu üyelik, genelde kadınlara güvenlik sağlamaktadır. Bu örgütlere giren, dışarıdan herhangi bir şiddete maruz kalmayacağını, buna maruz kaldığında birilerinin sahip çıkaracağını düşünmektedir. Gerçi bu tür örgütlerde, üye olan kadınların çete üyesi olan sevgili ya da eşlerinden şiddete görmeyi kabul ettiği bilinmektedir.

Kadınların mafya örgütlerine üye olmasının diğer bir sebebinin para, mücevher, araba ve kıyafet gibi normalde karşılayamayacakları veya erişemeyecekleri kaynaklara ulaşma imkanları olduğuna ifade edilmektedir. Bu örgütlere üye olan kadınların birçoğunun genelde tezgahtarlık, temizlik gibi sıradan işlerde çalıştığı, çeteler aracılığıyla daha büyük maaşlara daha heyecan verici fırsatlara erişebildiği iddia edilmektedir.

Kadınların bu örgütlere katılmasının bir diğer nedeni arın bir kısmının madde bağımlısı olmasıdır. Bağımlı olan kadınlar, bağımlısı oldukları maddelere daha kolay ulaşmak için bu çetelere üye olmaktadırlar.

Neticede, kadınlar için bu tür örgütlere katılmak, dışarda mücadele etmekten daha kolay olmaktadır. Üye olduktan sonra, korunma, çeşitli maddi avantajlara sahip olma gibi ödüller sağlanmaktadır.

Bu durum, kadınların sadece sevgilisi ya da kocası bu örgütlerin içinde yer aldığı için katılmadıklarını gösteriyor. Birçok kadın, tıpkı erkeklerde olduğu gibi, yoksulluk nedeniyle, iş bulamadığı için veya eğitime erişemediği için kendilerini veya ailelerini geçindirmek için bu örgütlere girmek zorunda kalarak suça bulaşabiliyor. Nitekim organize suçlara katılmış ve ceza almış birçok kadının daha önce taciz ve ayrımcılığa maruz kaldığı, uzun süre devam eden duygusal veya cinsel şiddet geçmişi olduğu ifade edilmektedir[83].

Bu örgütlerde de cinsiyete dayalı bir iş bölümü bulunduğu görülmektedir. Çetelere giren kadınlar, hasta ya da yaralı çete üyelerinin bakımı, çete üyelerinin çocuklarıyla ilgilenilmesi, yemeklerin ve benzer ihtiyaçların karşılanması gibi görevleri yerine getirmektedir. Bunun dışında, çoğunluk olmazsa da kadınlar, bu örgütler içinde çeşitli görevler de alabilmektedirler. Bu örgütler, kolluk kuvvetlerinin ve rakip çetelerin kadınlara olan ilgisizliğinden yararlanıp onlara silah kaçakçılığı, casusluk, habercilik, kurye gibi görevler yüklemektedirler.

Bazı ülkelerde, organize suçlarla bağlantılı suçlardan dolayı hapiste bulunan kişilerin sadece aile üyeleri ve eşleriyle görüşme hakları bulunmaktadır. Bu durumlarda kadınlar, hapsedilen çete üyelerinin temsilcileri haline gelir ve mesaj iletmekten grubun günlük operasyonlarını yönetmeye kadar çeşitli roller üstlenebilmektedirler.

Kadınların Suç Örgütlerine Katılması

Uluslararası Kriz Grubu tarafından yazılan bir rapor, kadınların Meksika suç örgütlerine gittikçe daha çok katıldığını göstermektedir. Angélica Ospina-Escobar tarafından yazılan rapora göre, kadınlar bu örgütlerde araba hırsızlığı, uyuşturucu satıcılığı, katillik ve çete koordinasyonları gibi çeşitli görevlerde bulunmaktadırlar. Tahminen yılda 7 bin üye toplayan bu örgütlerde, kadınların oranının son yıllarda artarak yüzde 5-8 arasında olduğu ifade edilmektedir.

Raporda, kadın çete üyeleri konusunda şu bilgiler yer almaktadır[84]:

> Kadınlar, toplumsal cinsiyet klişeleri nedeniyle daha az dikkat çekmektedir. Bu durum, kadınların daha rahat çalışmasını sağlamaktadır.
>
> Kadınları suç dünyasıyla tanıştıran şey genellikle erkek partnerleri veya uyuşturucu bağımlılıklarıdır.
>
> Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, yoksulluk ve yaygın adaletsizlik, kadınları suç örgütlerine katılmaya teşvik eden ana faktörlerdir.
>
> Kadınların uyguladığı şiddetin artması, suç gruplarının dinamiklerini değiştiriyor.
>
> Kadınların uyuşturucu ticareti yapması ya da kiralık katil olması gibi organize suçlara girme nedenleri, erkeklerinkiyle hemen hemen aynıdır.
>
> Annelerin suç örgütlerine katılması, çocuklarının da suçlu olma ve kartellere katılma olasılığını arttırmaktadır.
>
> Meksika'nın kartellerinde liderlik rolleri üstlenen kadınların sayış gittikçe artmaktadır.

Birkaç Mafya Anasının Hikayesi

Raffaella D'Alterio

Napoli ve çevresinde faaliyet gösteren Camorra adlı mafya tipi bir organize suç grubunun lideriydi[85]. D'Alterio, bir Camorra mafya babasının kızıydı. Daha sonra aynı örgütten biriyle evlendi. Evlendiği kişi, Nicola Pianese babasının ölümünden sonra örgütün başına geçti. 2002 yılında kocası Nicola Pianese tutuklandı. Kocası tutuklandıktan sonra, D'Alterio, örgütün başına geçti. Kocası hapiste olduğu dönemde örgütü yönetti. Kocası, serbest bırakıldıktan sonra tekrar örgütün başına geçmek istedi. Ancak D'Alterio bunu kabul etmedi. İkisi arasında kanlı bir iktidar kavgası başladı. Kocası ölü bulundu. D'Alterio'nun kocasının öldürülmesi için emir verdiği iddia edildi. Kocası öldükten sonra, 2012 yılına kadar grubun lideri olarak kaldı.

2012 yılında ünlü İtalyan savcı Carabinieri tarafından tutuklandı. D'Alterio ve diğer üyeler hakkında 70'ten fazla suç duyurusunda bulunuldu. Bu suçlar arasında; suç ortaklığı, gasp, uyuşturucu kaçakçılığı ve yasa dışı silah bulundurma gibi birçok suç yer aldı. D'Alterio tutuklanmasının yanında, ayrıca 10 milyon doları aşan mallarına el konuldu.

Rahibe Ping

Kardeş Ping olarak da bilinen Cheng Chui Ping, 1984'ten 2000 yılına kadar Hong Kong ve New York arasında insan kaçakçılığı yapar. Kod ismi "yılanbaşlarının annesi" olan Ping, yetkililere göre binlerce Çinli'yi Amerika Birleşik Devletleri'ne kaçıran acımasız bir iş kadınıydı. ABD Savcıları, bu kaçakçılık çetesinin, göçmenlerin çaresizliğinden yararlanarak faaliyet gösterdiğini,

bu yolla yirmi yılda milyonlarca dolar kar elde ettiğini ifade ediyor. Savcıların ulaştığı bilgilere göre, yolculuğu güvenli bir şekilde yapıp Amerika'ya ulaşan ancak ödeme yapamayan kişiler, borçlarını ödeyinceye kadar kaçırılıp dövülüyor, işkencelere maruz bırakılıyor hatta tecavüze bile uğruyorlardı. Bütün bunları yöneten kişi de Rahibe Ping idi.

1993 yılında, New York açıklarında, 300 göçmeni taşıyan paslı bir yük gemisi olan "Golden Venture", karaya oturduğunda 10 kişi öldü. Olay araştırıldı. Kaza, göçmen kaçakçılığının kalıcı sembolü haline gelen Rahibe Ping'e kadar uzandı.[86]

HAÇLI SEFERLERİ

On birinci yüzyıldan on üçüncü yüzyıla kadar uzanan bir dönemde Avrupa'dan Orta Doğu'ya bir dizi askeri sefer düzenlendi. Ekonomik, dini, siyasi sebepleri bulunan bu seferler Haçlı Seferleri olarak isimlendirilmektedir. Avrupa ve Ortadoğu tarihi üzerinde derin etkiler bırakan bu seferlerin başlıca sebepleri arasında dini nedenler gösterilmektedir. Yedinci yüzyılda, Hristiyanlık tarafından da kutsal kabul edilen Kudüs Müslümanlar tarafından ele geçirilmişti. Birçok Hıristiyan için bu kutsal toprakların Müslüman yönetiminden kurtarılması ve Hıristiyan hakimiyetine geçirilmesi büyük önem taşıyordu. Yapılan seferlerin en büyük argümanı, kutsal toprakların Müslümanlardan kurtarılması oldu. Öte yandan, Selçuklular gibi Türk devletlerinin gittikçe güçlenmesi, buna karşı Bizans İmparatorluğunun zayıflamaya başlaması, Avrupa'daki Hristiyan devletler arasında endişe yarattı. Papalık, Haçlı Seferlerinin Hristiyanlığı bu tehdide karşı koruyacağını düşünerek bu birlikteliği korumaya çalıştı. Öte yandan, seferlere katılan binlerce hatta bazı kaynaklara göre milyonlarca erkek, günahlarının bağışlanacağını ve şehit olarak cennete gideceklerini düşünerek bu seferlere katıldılar. "Kutsal toprakları korumak" mottosuyla yapılan bu seferlere Avrupa'nın her yerinden insanlar katıldı. Katılımcılar arasında soylular, şövalyeler, köylüler, keşişler, tacirler ve hatta çocuklar da vardı. Tam olarak kaç kişinin katıldığı bilinmemekle birlikte, tarihçiler tahminlere göre milyonlarca kişinin seferlere katılmış olabileceği ifade etmektedir[87].

Katılımcıların cinsiyet dağılımı sefere ve zamana göre değişiklik gösterse de katılanların çok büyük çoğunluğunun erkeklerden oluştuğu belirtilmektedir. Nitekim ilk Haçlı Seferlerinde sadece erkekler yer alırken, daha sonraki seferlerde ise çok az da olsa kadınların da bulunduğu belirtilmektedir. Bu seferlere katılan kadınlar daha çok hemşire, aşçı gibi görevler aldılar ya da manastırlarda kalarak askerler için dua ettiler.

Seferlere katılan en büyük grup soylular ve şövalyelerdi. Bu grup, seferlere toprak, ün ve şan kazanmak için katılıyordu. Bu seferlere katılan diğer bir grup köylülerdi. Birçok köylü, daha iyi bir yaşam umuduyla veya feodal yükümlülüklerinden kurtulmak için sefere katıldı.

Seferlere katılan diğer bir grup din adamıydı. Birçok keşiş de dini inançları gereği Haçlı Seferlerine katıldı. Bu keşişler, savaşçılara manevi rehberlik etmenin yanı sıra hastaları tedavi etmek ve fakirlere yardım etmek gibi görevler de üstlendiler. Bu seferler, ticaretle uğraşanlar için yeni ticaret fırsatları yaratmıştı. Birçok tacir de bu pazarlara erişmek için seferlere katıldı.

Seferler her ne kadar dini saiklerle yapılmış olsa da en büyük nedeninin ekonomik çıkarlar olduğu da ifade edilmektedir. Haçlı Seferleri, özellikle Avrupa devletleri için Avrupa ile Orta Doğu arasındaki ticaret yollarını kontrol altına almak için de bir fırsat olarak görüldü. O dönemde, bütün ticaret bu yollar kullanılarak yapılıyordu. Bu nedenle, bu yolların kontrol altında tutulması çok karlıydı. Avrupa'daki devletler kadar, Avrupalı birçok tüccar da bu ticaretten pay almak istiyordu. Bunun yanında, feodal beylerin topraklarını işleten ve orada yaşayan köylü nüfusunun sayısı artıyordu. Bu artış, toprak sahiplerini rahatsız ediyordu. Artan nüfusun gönderilmesi, böylece ortaya çıkan gerginliklerin önlenmesi için Haçlı Seferleri bir fırsat olarak görüldü.

Haçlı Seferlerinin diğer bir nedeni, siyasi sebeplerdi. Papa II. Urbanus, Haçlı Seferlerini Avrupa'daki Papalık gücünü pekiştirmek, konumunu güçlendirmek için de bir fırsat olarak gördü. Bu seferler sayesinde Papa, Avrupa'daki kralları ve soyluları kendi emrine alabilir, onların üstünde hakimiyet kurabilirdi. Bu yolla, birçok küçük krallık ve prenslikten oluşan Avrupa,

Papa'nın kılıcı altında, ortak bir düşmana karşı birleşebilirdi.

Neticede birçok karmaşık nedenden dolayı başlayan bu seferler, Avrupa ve Orta Doğu tarihi üzerinde derin bir etki bırakmış, bunların sonuçları günümüze kadar gelmiştir.

Bu şartlar altında, 1095 yılında Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'nde bir konuşma yaptı. Bu konuşma bir savaş çağrısıydı. Papa, dini bütün tüm Hıristiyanları Kutsal Toprakları Müslümanlardan geri almak için ortak bir kılıç altına girmeye çağırdı. Bu çağrı, Avrupa'da cevap buldu ve çok büyük bir coşkuyla karşılandı. Avrupa'da, farklı bölgelerden ve farklı sosyal sınıflardan oluşan on binlerce insan Haçlı Seferi'ne katılmak için yola çıktı. Oluşan bu ordu, Bizans İmparatorluğu'nun da desteğiyle Selçuklu Devleti ve Fatımi Halifeliği'nin orduları ile savaştı. 1096 yılında yola çıkan bu ordu, 1099 yılında Kudüs'e ulaştı. Kudüs'ü kuşatan Haçlı Ordusu, şehri uzun ve zorlu bir kuşatmanın ardından ele geçirdi. Bu zafer Haçlı Seferi'ne katılanlar için büyük bir sevinç kaynağı oldu. Çünkü kutsal görülen Kudüs Hıristiyan hakimiyetine geçti. Bu durum, Hıristiyanlar arasında büyük bir sevinçle karşılandı. Ayrıca Haçlı Seferi'ne katılanlar Orta Doğu'da bir dizi Haçlı Devleti kurdular. Bu devletler, on üçüncü yüzyıla kadar varlıklarını sürdürdüler.

Bu seferler sırasında kaç kişinin öldüğü kesin olarak bilinmemektedir. Haçlı ordusunda çok büyük çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu 30.000'den fazla asker, Müslüman ordusundan da 50.000'den fazla kişinin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir.

Bütün dinler tarafından da kutsal sayılan Kudüs'ün Hristiyanlar tarafından ele geçirilmesi, Müslümanları tedirgin ve rahatsız etti. Bu ortamda, 1147 yılında, Avrupa'dan gelen orduların kurduğu Edessa Kontluğu, Musul Atabeyi I. İmaduddin Zengi tarafından ele geçirildi. Bu, Avrupa'da endişeye yol açtı. Papa III. Eugenius, bu endişeyi motive ederek yeni bir Haçlı Seferi düzenlenmesi için çağrıda bulundu. Aralarında Alman Kralı III. Konrad ve Fransa Kralı VII. Louis'nin yer aldığı ordular II. Haçlı Seferini başlattılar. Haçlı ordusu, Musul Atabeyi I. İmaduddin Zengi'nin orduları ile savaştı. Zengi, oldukça yetenekli bir komutandı ve Haçlı ordularına karşı önemli zaferler kazandı. Alman Kralı III. Konrad'ın ordusu ve Fransa Kralı VII. Louis'in ordusu ise seferden geri dönmek zorunda kaldı. Bu sefer, Haçlı Ordusu için tam bir başarısızlıkla sonuçlandı. Edessa Kontluğu geri alınamadı ve Zengi'nin orduları Haçlılara karşı önemli bir zafer kazandı. Bu durum, Haçlıların Orta Doğu'daki prestijini zedeledi ve Hıristiyan dünyasının morali bozdu.

Kesin sayılar bilinmemekle birlikte, bu sefer sırasında her iki ordudan 50.000-100.000 kişinin öldüğü tahmin edilmektedir. Bu sefer, Haçlıların yenilmez olmadığını göstermiş ve Müslümanlar arasındaki direnişi güçlendirmiş, sonraki Haçlı Seferlerine zemin hazırlamıştır.

Birinci Haçlı Seferi sırasında Hıristiyanlar tarafından ele geçirilen ve 90 yıl boyunca Hıristiyan hakimiyetinde kalan Kudüs, 1189 yılında Eyyubi Kralı Selahaddin Eyyubi tarafından ele geçirildi. Kudüs'ün kaybı, Avrupa'daki Hıristiyanlar arasında büyük bir endişe yarattı ve yeni bir Haçlı Seferi düzenlenmesi için çağrılar yapıldı. Bu çağrılara Almanya İmparatoru Barbarossa Frederick, Fransa Kralı I. Philip Augustus ve İngiltere Kralı I. Aslan Yürekli Richard olumlu cevap verdi.

1189 yılında toplanan Haçlı Ordusu 1191 yılında Akka'ya ulaştı. Akka'yı kuşatan Haçlı ordusu, şehri uzun ve zorlu bir kuşatmanın ardından ele geçirdi. Akka'nın fethi, Haçlı Seferi'ne katılanlar için önemli bir başarıydı. Ancak Haçlı ordusu arasında anlaşmazlıklar yaşanmaya başladı. Barbarossa Frederick, Akka'nın fethinden sonra seferden ayrıldı ve Almanya'ya döndü. Aslan Yürekli Richard Philip Augustus ise Kudüs'ü geri almak için birlikte ilerlemeye karar verdiler. Haçlı ordusu Kudüs'e doğru ilerlerken Selahaddin Eyyubi'nin ordusu ile karşılaştı. Arsuf Muharebesi'nde Haçlılar zafer kazandı ve Kudüs'e yaklaşma imkânı buldular.

Üçüncü Haçlı Seferi de böylelikle sonuçlanmış oldu. Ancak Haçlılar, Akka'yı ele geçirerek önemli bir liman kenti kazandılar. Bu liman kenti, Haçlı Devletleri için önemli bir ticaret merkezi haline geldi.

Kesin sayılar bilinmemekle birlikte, Haçlı ordusunda 200.000'den fazla kişinin, Müslüman ordusunda ise 100.000 kişinin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. Toplam dokuz kere yapılan ve her seferinde yüzbinlerce erkeğin ölümü ile sonuçlanan Haçlı Seferleri sırasında,

askerler sadece savaşlarda, çatışmalar sırasında hayatını kaybetmedi, hastalık, açlık ve diğer zorluklar nedeniyle de binlerce erkek yaşamını yitirdi. Bu zorluklar, Haçlı ordularının seferlerdeki başarılarını ve genel olarak Haçlı Seferleri'nin gidişatını önemli ölçüde etkiledi. Bu etkenlerin başında hastalıklar gelmektedir. Özellikle veba, kolera, dizanteri ve tifüs Haçlı ordularında büyük ölümlere neden oldu. Yetersiz hijyen, kalabalık yaşam koşulları ve yetersiz beslenme, hastalıkların yayılmasına sebep oldu. Büyük kayıplara yol açarak seferlerin seyrini değiştiren diğer bir etken de yiyecek ve suya erişim sorunları oldu. Yeterli yiyecek bulunamaması, Ortadoğu'nun uzak ve kurak bölgelerine yapılan yolculuklar ve seferler sırasında tarım arazilerin tahrip edilmesi orduları ciddi ve ölümcül açlık sorunlarıyla karşı karşıya getirdi.

Hastalık ve açlık dışında, ordular, Avrupa'dan Orta Doğu'ya uzanan çok uzun bir yolculuk yapmak zorunda kaldı. Bu yolculuk, askerler için zor ve yorucu idi. Gidilen Ortadoğu, Avrupa'dan çok farklı bir iklime sahipti. Bu yolculuk askerlerin hastalanmasına ve ölümlere yol açtı. Bunların yanında ordular, alışık olmadıkları düşman topraklarında savaştı. Bu etkenler, çatışmalar dışında da binlerce askerin ölmesine neden oldu. Koşullar, askerlerin morali üzerinde de derin etkenler yaratarak savaşların seyrini değiştirdi. I. Haçlı Seferi sırasında, Haçlı askerlerinin yaklaşık üçte birinin hastalıktan ve açlıktan hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. Yine 3. Haçlı Seferi sırasında, İngiliz Kralı Aslan Yürekli Richard'ın ordusunda 100 binden fazla kişinin hastalıktan ve açlıktan hayatını kaybettiği belirtilmektedir. 4. Haçlı Seferi sırasında, Haçlılar'ın Konstantinopolis'i ele geçirdikten sonra şehri yağmaladıkları ve birçok insanı öldürdükleri bilinmektedir.

On birinci yüzyıldan on üçüncü yüzyıla kadar uzanan bir dönemde Avrupa'dan Orta Doğu'ya düzenlenen bir dizi askeri seferden oluşan Haçlı Seferleri, Avrupa ve Orta Doğu tarihi üzerinde derin etkiler ve sonuçlar bırakmıştır. Bu seferler sonucunda, Orta Doğu'da küçük Haçlı devletleri kuruldu. Bu devletler, on üçüncü yüzyıla kadar varlıklarını sürdürdüler ve bölgedeki siyasi dengeleri etkileyen önemli aktörler haline geldiler. Bu seferler, Papalık otoritesinin güçlenmesini sağladı. Papalar, bu seferleri organize ederek ve finanse ederek Avrupa'daki krallar üzerinde çok önemli bir nüfuz kazandılar. Savaşa katılan soylular ve şövalyeler, seferlere katılmak için topraklarını satmak, servetlerini harcamak zorunda kaldılar. Bu durum, merkezi krallıkların güçlenmesine neden oldu. Bu seferler sonucunda doğu ve batı arasındaki ticaret, kültür ve fikir alışverişi arttı. Ancak aynı zamanda, Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında uzun süreli bir gerilim ve düşmanlık da yarattı.

Sonuçta doğu ve batı arasındaki ticaret arttı. Bu durum Avrupa'daki şehirlerin ve kasabaların zenginleşmesine katkıda bulundu, Avrupa'daki tüccarlar için yeni fırsatlar doğdu. Para ekonomisi gelişti. Seferlere katılanlar, yiyecek, silah ve diğer malzemeler için para ödemek zorunda kaldı. Bu durum, Avrupa'da para kullanımının artmasına yol açtı.

Haçlı Seferleri'nin etkisi günümüzde de hissedilmektedir. Bu seferler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasındaki ilişkileri etkilemeye devam etmektedir. Ayrıca Haçlı Seferleri'nin tarihi, günümüzde de siyaset, din ve kültürde önemli bir rol oynamaktadır.

Çocuk Haçlı Seferleri

Haçlı seferlerinin en ilginç taraflarından biri Çocuk Haçlı Seferleri olarak bilinenlerdir. Gerek kaynak yetersizliği gerekse politik sonuçlarının zayıf olması sebebiyle çok tartışılmayan; diğer Haçlı Seferleri'nin gölgesinde kalan, çok daha az bilinen ve sonuçları itibariyle çok trajik bir şekilde biten Çocuk Haçlı Seferleri, on üçüncü yüzyılın başında Almanya Köln'den Nicholas ve Fransa Cloyes'ten Stephen (veya kimi kaynağa göre Étienne) isimli çocukların başını çektiği ve peşlerinden binlerce köylü, oğlan çocuk ve gencin bulunduğu seferlerdir. Bu seferin amacı 1212 yılında iki ayrı grup halinde, Almanya ve Fransa'dan yola çıkan binlerce oğlan çocuk ve gencin kutsal topraklara ulaşma çabalarıdır.

Alman Çocuk Haçlı Seferi

Almanya'nın Renanya bölgesinde yaşayan Nicholas isminde bir çoban, kendisine Tanrı'nın mesaj gönderdiğini ve Kudüs'teki kutsal mezarı kurtarmakla görevlendirildiğini söyleyerek ortaya çıkar. Nicholas, kısa sürede birçok takipçi kazanır. Alp Dağları'nı aşıp İtalya'ya ve oradan da Akdeniz'i geçerek kutsal topraklara ulaşmayı planladığını söyleyen Nicholas, Hz. Musa gibi denizin kendisi için ikiye ayrılacağını iddia eder. Bu mucizelerle müjdelendiğini söyleyen Nicholas'ı binlerce çocuk ve genç erkek dinler. Bu ilahi mucizenin peşinden gitmek isterler. Denizin kendileri için yarılıp kutsal topraklara ulaşacaklarını, orada Kudüs'ü kurtaracaklarını düşünerek yol çıkarlar. Yolda, çetin hava koşulları, hastalık, açlık, susuzluk gibi engellerle karşılaşırlar. Çoğu yolda, henüz İtalya'ya gitmeden hayatını kaybeder. Geride kalanlar İtalya'nın Cenova kentine ulaşır. Cenova kentine ulaşanların 7.000 kişi olduğu ifade edilmektedir.[88]

Cenova'ya ulaşırlar. Nicholas dua etmeye başlar. Ancak bütün dualara rağmen, deniz önlerinde yarılmaz. Ya da Nicholas çıplak ayaklarıyla denizde yürümedi. Bu, Kudüs'ü almak için yola çıkanlar üzerinde çok büyük bir hayal kırıklığına neden oldu. Homurdanmalar başladı. Bir kısmı Nicholas'ı hainlikle suçladı, diğerleriyse Tanrı'nın fikrini değiştirmesini beklemeleri gerektiğini düşünerek gitmediler. Bu ikinci grup, bu beklentiyle İtalya'nın çeşitli şehirlerine dağıldılar ya da zamanın ticaret kenti olan Cenova'da kalıp ucuz iş gücü olarak, bir nevi köle gibi hayatlarına devam ettiler. Cenovalılar da bu genç erkek grubunun cesaretine hayret kaldı ve şehirde kalmak isteyenlere vatandaşlık verileceğini ilan etti.

Nicholas ise rüyasında gördüğü mucizelerin doğru olduğuna, kendisine kutsal bir görev verildiğine inanmaya devam eder. Takipçileriyle birlikte Pisa'ya gitmek için yola çıkar. Bu yeni yolculukta, çok büyük oranda takipçi kaybeder. Kendi ile Pisa'ya ulaşabilenlerin bir kısmı, Filistin'e doğru yola çıkacak iki gemiye biner ve kutsal topraklara ulaşmayı başarır. Ancak Nicholas ve bazı diğer sadık takipçileri, dönemin Papalık Devleti'ne gider. Üçüncü Papa Innocentius ile tanışırlar. Dönemin baş rahibi, çocukların evlerine geri dönmesini söyler. Birçok çocuk, Almanya'ya geri döner. Nicholas, Almanya'ya dönüş yolunda Alpler'de hayatını kaybeder. Almanya'da, kendisini takip eden çocukların aileleri Nicholas'ın babasını tutuklatıp asarak öldürdüler.

Fransız Çocuk Haçlı Seferi

Aynı dönemde Fransa'da da benzer bir hikâye yaşandı. Cloyes adında bir köyde yaşayan Stephan adında bir çoban, rüyasında Tanrı'nın kendisine kutsal topraklara bir sefer düzenlemesini emrettiğini gördüğünü söyleyerek bunu etrafa yayar. Hz. İsa'dan bir mektup taşıdığını iddia eden Stephan, Fransa Kralı 2. Philip'i ikna etmeye çalışır ancak başarılı olmaz. Kral, eve geri dönmesini söyler. Ancak Stephan, eve dönmek yerine, şehrin büyük kiliselerinden Saint Dennis Katedrali önünde halka vaaz vermeye başlar. Büyük bir ilgi gören Stephan'ın etrafında, Nicholas'ta olduğu gibi binlerce oğlan çocuk, köylü, işsiz ve kadından oluşan, yaklaşık 30.000 kişilik bir kitle toplar. Burada toplanan kitlenin çoğunun, Stephan gibi kendilerine Tanrı tarafından özel yetenekler ve güçler verildiğine inanır ve kendilerini "mucizevi işçiler" olarak görür. Stephan da takipçilerine, Akdeniz kıyılarına vardıkları zaman Tanrı'nın kendine bahşettiği güçle denizin yarılacağı ve Kudüs'e yürüyerek ulaşacaklarını söyler.

Stephan'ın Saint-Denis'te geçirdiği süre içerisinde bazı mucizeler sergileyebildiği yönünde kulaktan kulağa söylentiler yayılır ve takipçileri artar, takipçilerin bağlılığı güçlenir. Fransa'da şehirden şehre gezerek takipçi kitlesini büyütür. Güzergahları üzerinde bulunan şehirlerde büyük bir coşkuyla karşılanır ve halkın teveccühünü kazanır. Ancak süre uzadıkça inanan kişilerin sayısı azalır. Haziran 1212'de Vendôme'dan Marsilya'ya yürüyen çocuklar, bu görece kısa yolculuğun bile ne kadar yorucu ve ölümcül olduğunu deneyimlerler. Marsilya'da açlık nedeniyle dilencilik yapmak zorunda kalırlar. Bu süreçte Stephan, takipçilerinin çok büyük bir kısmını yitirir. Geri kalanlarsa kutsal topraklara kadar gidecek bir yolculuğa çıkmayı göze alamaz ve bu sefer de sadece Fransa sınırları içinde kalmış olur. Bu sırada Hugue ve Guillaume adında iki tacir, kalan gruba, ellerinde bulunan ticaret gemileri ile onları Kudüs'e herhangi bir bedel istemeden ulaştırmayı teklif eder ve bunu Tanrı'nın istediğini söylerler. Buna inanan grup, 7 gemiyle kutsal topraklara doğru yola çıkar. Bu yola çıkan çocuklardan 18 yıl boyunca haber alınamaz. 1230

yılında Doğu'dan gelen bir papaz, gemilerin Sardunya Adası yakınlarında battığını, geri kalanların ise tacirler tarafından Cezayir, Mısır ve Bağdat'ta satıldığını söyler. Mısır'a satılanlar Eyyûbi Sultan'ının oğlu Melik Kâmil tarafından satın alınarak tercüman, kâtip ve öğretmen olarak yetiştirilir[89].

HAPİSHANELERİN ORTAYA ÇIKIŞI

Bir anlamda hapishanelerin ortaya çıkışı çok gerilere gider. Tarihin her döneminde, her toplumda, üyelerin bir arada, barış içinde yaşamalarını ve ortak bir değerler çerçevesinde bir arada kalmalarını sağlamak için belirli normlar ve kurallar oluşturulmuştur. Bu normlar, toplumun temel değerlerini ve etik ilkelerini yansıtır ve toplumun işleyişi için gerekli bir çerçeve oluşturur. Ancak, her bireyin bu normlara uyması her zaman mümkün olmamıştır. Özellikle erkekler, tarih boyunca toplumda daha fazla suç işleme eğilimi göstermişlerdir. Bu durumun arkasında yatan sebepler karmaşıktır ve sosyoekonomik faktörlerden, kültürel normlardan ve erkeklik algısından etkilenmektedir. Erkeklerin suç işleme oranlarının kadınlara nazaran daha yüksek olduğu birçok araştırma tarafından ortaya konulmuştur. Bu durum, erkeklerin biyolojik ve psikolojik özellikleri, sosyoekonomik dezavantajları ve maruz kaldıkları kültürel normlar ile ilişkilendirilmektedir.

İlkel topluluklarda, normlara uymayan kişiler sert yaptırımlarla karşı karşıya kalırdı. Bu yaptırımların en yaygını, toplumdan dışlanma cezasıydı. Toplumdan dışlanan bireyler, ailenin ve kabilenin korumasından yoksun kalır ve kendi başlarının çaresinde bakmak zorunda kalırdı. Bu durum, özellikle vahşi doğada hayatta kalmak için gerekli becerilere sahip olmayan kişiler için oldukça zorlayıcı ve hayati tehlike arz eden bir cezaydı. Toplumdan dışlanma cezası, sadece suçluyu cezalandırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumun diğer üyelerini de caydırıcı bir etkiye sahipti.

Orta Çağ'a gelindiğinde ise yaptırımlar daha da sertleşerek vahşileşti. Ölüm cezası, en yaygın kullanılan yaptırım haline gelmişti. Suçlular, idam sehpasında, asılarak, boğularak veya yakılarak öldürülürlerdi. Ölüm cezasının yanı sıra, kırbaçlama, uzuv kesme ve kürek mahkûmu olarak çalıştırma gibi uygulamalar da yaygın olarak kullanılmaktaydı. Orta Çağ'da, hırsızlık, cinayet ve vatana ihanet gibi birçok suç ölümle cezalandırılmaktaydı. Bu cezalar, genelde halka açık bir şekilde infaz edilirdi ve caydırıcılık etkisi yaratması amaçlanmaktaydı. Bu dönemde verilen cezalardan biri kırbaçlamaktı. Kırbaçlama, daha hafif suçlarda kullanılan bir cezaydı. Hırsızlık, dolandırıcılık ve ahlaksız davranış gibi suçlarda kırbaç cezası uygulanmaktaydı. Uzuv kesme, daha ağır suçlarda kullanılan bir cezaydı. Cinayet, gasp ve soygun gibi suçlarda suçlunun eli, ayağı veya dili kesilebilmekteydi. Kürek cezası da en ağır cezalar arasında yer almaktaydı. Devlete karşı işlenen suçlarda veya tekrarlayan suçlarda kürek cezası verilmekteydi. Kürek mahkumları, genelde gemi kürekçisi olarak çalıştırılmaktaydı ve bu çalışma oldukça zor ve tehlikeli koşullarda gerçekleştirilmekteydi.

Bu cezaların amacı sadece caydırıcılık değil, aynı zamanda suçlunun işlediği günahtan arınmasını ve tövbe etmesini sağlamaktı. Orta Çağ insanı, günahı ve tövbeyi oldukça önemsemekteydi ve bu cezalar, suçluların ruhlarını kurtarmalarına yardımcı olacağına inanılırdı.

Tarihin ilk çağlarından beri, toplumlar düzenlerini korumak ve uyumsuzlukları engellemek için cezalandırma yöntemlerine başvurmuştur. Bu yöntemler, ilkel kabilelerden modern devletlere kadar uzanan bir yelpazede, özellikle sosyal hayatta hâkim olan, toplumda egemenlik iddiasında bulunan erkeklerin kontrol altında tutulması ve toplumdan dışlanması üzerine kurulu olmuştur. İlkel kabilelerde, kabile kurallarına uymayan erkekler, kabileden sürgün edilerek cezalandırılmaktaydı. Bu sürgün, ailenin ve kabilenin korunması için gerekli görülmekteydi. Sürgün edilen erkekler, hayatta kalmak için tek başına mücadele etmek zorunda kalmakta ve çoğu zaman bu mücadeleyi kaybetmekteydi. Daha gelişmiş toplumlarda ise, cezalandırma yöntemleri daha da karmaşık hale gelmiştir. Kamçılanma, dayak, hapis ve ölüm cezası gibi yöntemler, suç işleyen erkekleri cezalandırmak için kullanılmıştır. Bu cezaların amacı, suçu caydırmak, düzeni sağlamak, terbiye etmek ve diğer erkekleri uyarmaktı.

Hapishaneler, ilk olarak cezalandırılmak istenen bireyleri, özellikle de erkeklerin kontrol altında

tutulması ya da ölüm cezası alan erkeklerin infaz edilinceye kadar bekletilmeleri için ortaya çıkmıştır. Bu hapishaneler, genellikle karanlık, pis yerlerdir ve mahkumlar burada insanlık dışı koşullarda yaşamaya mahkumdurlar.

Bazı dönemlerde de iktidar değişikliklerinde, muhalif kişilerin (ki siyasi egemenlik kavgalarının büyük çoğunluğu erkeklerden tarafından yapılmaktaydı) erkeklerin ömür boyu özgürlüklerinden mahrum bırakılması amacıyla hapishaneler kullanılmıştır. Bu muhaliflerden çoğu, hapishanede işkence ve kötü muamele görmüştür.

Modern çağlarda, ceza sistemi önemli bir değişim geçirmiştir. Bu değişimin temelini, insan haklarına ve bireysel özgürlüklere saygı ilkesi oluşturmaktadır. Günümüzde hapishaneler, suçluları cezalandırmanın yanı sıra, onları rehabilite ederek topluma kazandırma misyonu da üstlenmektedir. Ancak, bu değişimlere rağmen, hapishanelerde tutulanların çok önemli bir kısmı erkeklerden oluşmaktadır. Suç istatistikleri, erkeklerin suç işleme oranlarının kadınlara nazaran daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, hapishanelerdeki erkek nüfus oranı da hâlâ oldukça fazladır.

Orta Çağ'dan önceki dönemde, suçlara verilen cezalar genellikle ölüm veya uzuv kesme gibi ağır cezalar olduğu için suçluların uzun süre tutulduğu hapishanelere ihtiyaç duyulmamaktaydı. Bu cezalar, suçluların çoğunluğunu oluşturan erkeklerin suç işlemesini caydırmak ve toplum düzenini sağlamak için uygulanmaktaydı.

Ancak, Avrupa'da on beşinci ve on altıncı yüzyıllarda yaşanan ekonomik, sosyal ve dini gelişmeler, cezalandırma sistemini de önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu dönemde feodal sistemin zayıflaması, kilisenin ve ahlak anlayışının değişmesi, ekonomik faktörler ve yasal gelişmeler gibi etkenler, farklı bir cezalandırma sisteminin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

Feodal sistemin zayıflamasıyla birlikte, krallar ve merkezi otoriteler güç kazanmaya başlamıştır. Bu durum, suçlara verilen cezaların da merkezi bir şekilde belirlenmesine ve uygulanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, kralların ve merkezi otoritelerin kontrolünde olan hapishaneler, özellikle erkeklerin kontrol altında tutulması ve cezalandırılması için önemli bir araç haline gelmiştir.

Orta Çağ'da kilise, toplumda önemli bir güce sahipti. Kilise, ahlak anlayışı ve dini kurallar aracılığıyla toplumu kontrol edebilmekteydi. Bu dönemde kilise, ölüm ve uzuv kesme gibi cezaların yanı sıra, tövbe ve kefaret gibi daha hafif cezaları da savunmaya başlamıştı. Bu durum, hapishanelerin bir cezalandırma aracı olarak kullanılmasını da kolaylaştırmıştır.

Yine bu dönemde yaşanan ekonomik gelişmeler de hapishanelerin ortaya çıkışını etkilemiştir. Bu dönemde, kölelik ve serflik gibi sistemler zayıflamaya başlamıştır. Bu durum, suçluların köleleştirilmesi veya serf olarak çalıştırılması yerine, hapishanelerde tutulmalarına yol açmıştır.

Bütün bunlarla birlikte, bunlardan etkilenen hukuk sisteminde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde, suçlara verilen cezalar daha detaylı bir şekilde belirlenmiş ve hapishane cezaları da yasalara dahil edilmiştir. Bu durum, hapishanelerin resmi bir cezalandırma aracı olarak kabul edilmesine ve yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Böylece, ölüm veya vücudun belirli yerlerinin kesilmesi cezaları yerine farklı bir cezalandırma sistemi de ortaya çıktı. Bundan dolayı, bireylerin özgürlüklerinin kısıtlanarak cezalandırılması tarihin bütün dönemlerinde görülen bir olgu olmasına rağmen, onları belirli bir yere hapsederek cezalandırmak on yedinci yüzyılda ortaya çıkmıştır.

Cezalandırma anlayışındaki değişimin ilk olarak hangi hapishanede uygulandığı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bazı araştırmacılar, bugünkü anlamda ilk cezaevinin İngiltere, Hollanda veya Amsterdam gibi farklı coğrafyalarda kurulduğunu savunurken, bazıları da ilk modern cezaevinin tek bir merkezden ziyade, farklı bölgelerde eş zamanlı olarak ortaya çıktığını savunmaktadır.

Bu görüşlerden biri, 1555 yılında VI. Edward döneminde İngiltere'de inşa edilen Bridgewell Şatosu'na odaklanır. Bu şato, serseri, fahişe, dilenci ve basit hırsızlık suçu işleyen erkeklerin topluma entegrasyonunu sağlamak ve yarattıkları olumsuzlukları azaltmak amacıyla bir "çalışma evi" olarak inşa edilmiştir. O güne kadar varlığını sürdüren geleneksel cezaevlerinden farklı

olarak Bridgewell Şatosu, mahkumların ıslahı ve topluma kazandırılması üzerine odaklanmıştır. Bu bağlamda, mahkumlara çalışma ve beceri edinme imkânı sunulmuştur. Bu, daha önce öldürme veya vücudun belirli yerlerinin kesilmesine dayanan cezalandırma sistemini değiştiren ve modern hapishanelerin ortaya çıkmasında önemli bir kilometre taşı olmuştur.

Ancak, Bridgewell Şatosu'nun tek başına modern hapishanelerin doğuşunu açıklayamayacağını da belirtmek gerekir. Aynı dönemde Hollanda'da Walnut Grove House (1560) ve Amsterdam'da Spinhuis (1588) gibi benzer kurumlar da kurulmuştur. Bu kurumlar da mahkumların ıslahı ve topluma kazandırılması üzerine odaklanmış ve modern ceza anlayışının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu dönemde, hapishanelerde tutulanların büyük çoğunluğunu erkekler oluşturmaktaydı. Bu durumun arkasında yatan temel sebepler, o dönemdeki sosyal hayatın erkek egemen yapısı ve siyasi muhalefetin büyük ölçüde erkeklerden oluşmasıdır. Ayrıca, erkeklerin kadınlara nazaran daha fazla sosyal ve ekonomik imkana sahip olması ve kamusal alanda daha fazla yer almaları, suç işleme riskinin de artmasına neden olmaktaydı.

Orta Çağ'daki bu sert yaptırımlar, günümüz insanlık anlayışıyla bağdaşmasa da o dönemin sosyal ve kültürel ve dini atmosferini yansıtmaktadır. Bu dönemde, bireysel hak ve özgürlükler günümüzdeki kadar gelişmiş değildi ve toplum düzeni ve ahlak anlayışı çok daha katıydı. Bu nedenle, suçlulara verilen cezalar da günümüz standartlarına göre oldukça vahşi ve acımasız olarak değerlendirilmektedir.

Rönesans ve reformla başlayan aydınlanma hareketi, insan hakları ve özgürlükler alanında da önemli gelişmelere zemin hazırlamakta, bu gelişmeler, cezalandırma anlayışında da önemli değişimlere yol açmaktaydı. Aydınlanma düşünürleri, insan onuruna ve bireysel özgürlüklere saygı ilkesi üzerine kurulu bir cezalandırma sistemini savunmaktaydı.

Aydınlanma öncesi dönemlerde, cezalandırma yöntemleri oldukça sert ve insanlık dışıydı. Ölüm cezası, kırbaçlama, uzuv kesme ve kürek cezası gibi uygulamalar yaygın olarak kullanılmaktaydı. Bu cezaların amacı sadece caydırıcılık değil, aynı zamanda suçlunun işlediği günahtan arınmasını ve tövbe etmesini sağlamak da idi. Aydınlanmayla cezalandırma yöntemleri daha insani bir hale gelmeye başladı. Aydınlanma düşünürleri, cezaların sadece suçluyu cezalandırmakla kalmaması, aynı zamanda onu topluma kazandırmayı da amaçlaması gerektiğini savunmaya başladılar. Bu nedenle, ölüm cezası gibi sert cezaların kullanımı azaltıldı ve yerine daha hafif cezalar getirildi.

Hapishanelerin ortaya çıkışı, bu anlayışın sonucu olarak, aydınlanma döneminin önemli bir yeniliği olarak yaşandı. Hapishaneler, suçluların sadece cezalandırılmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumdan izole edilerek rehabilitasyona da tabi tutulmalarını sağlamaktaydı. Bu sayede, suçluların tekrar topluma kazandırılması ve suç işleme riskinin azaltılması amaçlanmaktaydı.

Hapishanelerdeki rehabilitasyon programları, özellikle erkeklerin suç işleme riskinin azaltılmasına odaklanmaktaydı. Bu programlar, mesleki eğitim, eğitim ve psikolojik danışmanlık gibi çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bu sayede, erkeklerin hapishaneden çıktıktan sonra tekrar suç işlememeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları amaçlanmaktadır.

Dolayısıyla, Rönesans ve reformla başlayan aydınlanma hareketi, cezalandırma anlayışında da önemli bir değişime neden olmuştur. Aydınlanma düşünürlerinin savunduğu insan hakları ve bireysel özgürlükler ilkesi, cezalandırma yöntemlerinin daha insani hale gelmesine yol açmıştır. Hapishanelerin ortaya çıkışı ve rehabilitasyon programlarının uygulanması, bu değişimin önemli göstergeleridir. Özellikle erkeklerin suç işleme riskinin azaltılması ve tekrar topluma kazandırılması, aydınlanma döneminin önemli kazanımlarından biridir.

Günümüzde ceza sistemleri, sadece suçluyu cezalandırmakla kalmayan, aynı zamanda ıslah ve rehabilitasyona da önem veren bir yapıyı sahiptir. Bu sistemin temel amaçları caydırıcılık, ıslah, adalet ve mağduriyetin giderilmesi olarak sıralanabilir. Suç işleyen kişinin tekrar suç işlememesi için cezanın caydırıcı bir etki yaratması beklenmektedir. Suçlunun tekrar suç işleme riskini azaltmak için onu ıslah etmek ve topluma kazandırmak, modern ceza sisteminin amaçlarından birini oluşturmaktadır. Suçun ağırlığına orantılı bir şekilde adil bir ceza vermek ve mağdurun

uğradığı zararı telafi etmek modern ceza sisteminin diğer ilkeleri arasında gösterilmektedir.

Günümüzde cezaevlerinde, suçluların tekrar suç işleme riskini azaltmak için çeşitli ıslah ve rehabilitasyon programları uygulanmaktadır. Bu programlar, mesleki eğitim, eğitim, psikolojik danışmanlık ve sosyal beceri geliştirme gibi çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bu sayede, suçluların hapishaneden çıktıktan sonra tekrar topluma kazandırılmaları ve suç işleme riskinin azaltılması amaçlanmaktadır.

Ceza Sistemleri

Ceza sistemleri, tarih boyunca önemli değişimlere uğramıştır. Geçmişte caydırıcılığa dayanan sert cezaların kullanımı yaygınken, günümüzde ıslah ve rehabilitasyona daha fazla önem verilmektedir. Bu değişimin arkasında, insan haklarına ve bireysel özgürlüklere saygı anlayışının gelişmesi yatmaktadır. Günümüzde ceza sistemleri, sadece suçluları cezalandırmakla kalmayıp, aynı zamanda onları tekrar topluma kazandırmayı da amaçlamaktadır.

İlkel topluluklarda, kurumlar ve sosyal ilişkiler karmaşık bir yapıya bürünmeden önce bile kabile yaşamının korunması ve düzenin sağlanması için belirli normların ve kuralların varlığı bilinmektedir. Bu normlar, toplumun temel değerlerini ve etik ilkelerini yansıtarak kabile üyelerinin nasıl davranmaları gerektiğine dair bir çerçeve oluşturmaktaydı. Bazı davranışlar zorunlu kılınırken, diğerleri yasaklanarak kabile içinde düzen sağlanmaya çalışılırdı. Bu normlara uymayan kabile üyelerine ise belirli müeyyideler uygulanırdı. Bu dönemde cezalandırma, günümüzdeki gibi ıslah edici bir amaçla değil, intikam alma ve mağdurun zararını telafi etme amacıyla uygulanmaktaydı. Suç işleyen kişi, kabileye ve diğer üyelerine zarar verdiği için toplumun düşmanı olarak kabul edilmekteydi. Bu nedenle, ona karşı en ağır cezalar bile normal karşılanmaktaydı. Bu cezalar arasında sürgün, kölelik, ölüm ve bedensel cezalar yer almaktaydı. Ceza sistemi, kabilenin büyüklüğüne ve karmaşıklığına göre değişmekteydi. Küçük kabilelerde, cezalar genelde kabilenin liderleri veya yaşlı erkeklerinden oluşan topluluklar tarafından verilmekteydi. Daha büyük kabilelerde ise yasalara ve kurallara dayalı, daha karmaşık bir ceza sistemi oluşabiliyordu. Bu topluluklarda ceza sistemi, günümüzdeki gibi karmaşık ve kurallara dayalı bir yapıya sahip değildi. Ancak, kabile yaşamının korunması ve düzenin sağlanması için önemli bir araç olarak kullanılmaktaydı[90].

Özcan'ın ifade ettiğine göre, Avusturalya'nın ilkel kabilelerinde cezalandırmayı doğuran suç unsuru genel olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki adam öldürme, zina, kişisel mallara zarar verme, baba otoritesine karşı gelme gibi belirli kişi ya da kişilerin olumsuz etkilendiği davranışlardır. Bu tür eylemlere verilen cezalar da bir nevi kısasa kısas işlevi görmekte, suç işleyen kişiye ceza olarak benzer ya da aynı karşılık verilmektedir. Diğer bir ceza mekanizması da toplumun sürekliliğine karşı işlenen suçlardan oluşmaktadır. Ensest tabusunun ihlali, kabul (initation) töreni esnasında öğrenilecek sırların vaktinden önce öğrenilmesi, büyü yaparak adam öldürülmesi gibi suçlar bunların örnekleri arasında gösterilebilir. Bu suçlar Yaşlılar Konseyi tarafından yargılanmaktadır. Genelde ölüm cezası ile sonuçlanan bu suçluların infazı, bu konseyin önünde infaz edilmektedir.[91]

İlkel topluluklarda, sosyal düzeni bozan ve kabilenin hayatta kalmasını tehlikeye atan davranışlar sert bir şekilde cezalandırılmaktaydı. Bu cezalar, kabilenin güvenliğini ve bütünlüğünü korumak için gerekli görülmekteydi Cezalandırma, genellikle intikam ve caydırıcılık amacıyla uygulanmaktaydı. Suçlu, yaptığı hatanın bedelini ödemek ve diğer kabile üyelerini benzer davranışlardan caydırmak için cezalandırılmaktaydı. İlkel toplumlarda cezalandırma bu şekilde işlemekteydi.

Tarım toplumlarının gelişmesiyle birlikte, cezalandırmanın kaynağı ve işlevi de değişmeye başladı. Bu toplumlarda, siyasi otorite ve hiyerarşi daha belirgin hale geldi ve cezalandırma, bu otoritenin meşruiyetini ve gücünü korumak için bir araç olarak kullanıldı. Artık cezalandırmanın amacı sadece suçluları cezalandırmak değil, aynı zamanda siyasi gücü ve ideolojiyi de pekiştirmekti. Bu değişimle birlikte, cezalandırmanın kaynağı da toplumdan siyasi iktidara kaydı. İlkel toplumlarda cezalar, toplum tarafından kabul edilen ve uygulanan sosyal kurallara

dayanıyorken, tarım toplumlarında ise cezalar, siyasi iktidar tarafından konulan ve uygulanan kanunlara dayanmaya başladı. Bu değişimin önemli bir sonucu, cezalandırmanın siyasi bir karar haline gelmesi oldu. Artık hangi davranışların cezalandırılacağına ve hangi cezaların uygulanacağına siyasi iktidar karar vermekteydi. Bu durum, siyasi muhaliflerin ve istenmeyen grupların bastırılması için cezalandırmanın bir araç olarak kullanılmasına yol açtı.

Çalık'a göre, cezalandırma, hukuka has bir eylem olarak tarım toplumlarının gelişip insan ilişkilerinin karmaşıklaşması sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu, ceza sisteminin hukuki olduğu kadar siyasi olarak da bir anlamı olduğunu göstermektedir. Toplum düzenini korumak amacıyla, mevcut iktidara karşı gelen düşünceler cezalandırılmış, böylece ceza sosyal faktörle ilişkilendirilmeye başlanmıştır.[92]

Avcı ve toplayıcı topluluklarda, topluluğun devamını tehlikeye atacak eylemler, topluluğun tümü tarafından reddedilmiş, bu davranışta bulunan kişiler cezalandırılmıştır. Bunun sonucunda, ceza mekanizması geliştirilmiştir. Cezalandırma ile kişi toplumdan dışlanmış, zorla göç etmeye zorlanmış ya da vücut bütünlüğü zarara uğratılmıştır.

Eski Uygarlıklarda Hapsetme Geleneği

Eski uygarlıklarda cezalandırma sistemleri, günümüzdekilerden çok farklıydı. Suçlulara verilen cezalar, uygarlıklar arasında ve zaman içinde büyük ölçüde değişiklik göstermiştir. Bu farklılıklar, uygarlıkların siyasi ve sosyal yapılarından, dinsel inançlarından ve hukuki geleneklerinden kaynaklanmaktadır.

Özgürlükten Mahrum Bırakma

Babil ve Mısır gibi bazı uygarlıklarda, suçluların özgürlüğünden mahrum bırakılması, kendi başına bir ceza olarak değil, ancak suçlularının cezalarının infazına kadar uygulanan bir yöntem olarak uygulanmaktaydı. Bu, zindan, kale veya mahzen gibi yerlerde tutulmayı içermekteydi. Örneğin, Hammurabi Kanunları'na göre, bir adam bir davada yalancı şahitlik yapar veya verdiği şahitliği ispatlayamazsa ve bu dava yaşamla ilgiliyse, yalancı şahidin cezası ölümle sonuçlanmaktaydı[93]. Bu cezayı alan kişi, ölüm cezası infaz edilinceye kadar sadece belirli bir süre tutuklu kalmaktaydı.

Eski, örneğin, İran ve Asur gibi diğer uygarlıklarda ceza olarak bedeni cezalara ve bedenin bir uzvunun kesilmesine başvurulmaktaydı. Asurlular döneminde, isyan edip krala karşı gelmek ya da cinayet işlemek ölüm cezasını gerektirmekteydi. Eski İran'da ise hırsızlık yapan kişinin el ya da parmakları; yalan şahitlik yapan kişinin dili kesilmekteydi. Suçlu, bu cezaların infazına kadar belirli bir yerde hapsedilmekte, daha sonra öldürülmekteydi[94].

Görüldüğü gibi, eski uygarlıklarda ceza sistemi, uygarlıklara bağlı olarak çok çeşitli ve karmaşıktı. Her uygarlığın kendine özgü bir ceza sistemi bulunmaktaydı ve bu sistemler zaman içinde değişime uğramaktaydı.

Eski Yunan Uygarlığında Ceza ve Hapsetme

Antik Yunan uygarlığının en önemli kentlerinden biri olan Atina'da, sadece özgür erkekler vatandaş sayılmaktaydı. Kadınlar, çocuklar, kentte yaşayan yerleşik yabancılar ve köleler, siyasi ve yasal haklardan yoksun bir şekilde "vatandaş olmayan" olarak kabul edilmekteydiler. Bu durum, ceza sisteminin işleyişini de doğrudan etkilemekteydi. Bir vatandaşın suç işlemesi halinde, uygulanabilecek cezalar oldukça çeşitli ve sertti. Bu cezalar arasında onursuzluğa ve kölelik durumuna düşürülme, agora gibi kamuya açık alanlarda teşhir edilme, para ve mal varlığına el koyma, sürgün, dayak atma gibi bedeni cezalar ve en ağır ceza olarak da ölüm cezası bulunmaktaydı. Ölüm cezaları, zehirleme, asılma, topuzla vurma, kılıçla kesme, boğma, yakma ve uçurumdan atma gibi çeşitli yöntemlerle infaz edilmekteydi

Eski Yunan uygarlığındaki cezaların önemli bir özelliği, sadece vatandaşlara uygulanmasıydı. Vatandaş olmayanlar için ise bu cezalar yerine, kölelik veya ölüm cezası gibi daha ağır yaptırımlar uygulanmaktaydı. Suçlular, genellikle cezalarının infaz edilmesi için belirli bir süre hapsedilmekteydi. Ancak bu ceza, hürriyetten mahrumiyet tek başına bir ceza değildi. Hapishaneler, daha çok cezaların infaz edilmesini beklemek için kullanılan geçici bir mekân görevi görmekteydi[95].

Atina ceza sisteminin temel amacı, suçu caydırmak ve düzeni korumaktı. Bu nedenle, cezalar oldukça sert ve caydırıcı bir şekilde uygulanmaktaydı. Vatandaşlığın ceza sisteminde önemli bir yeri bulunmaktaydı. Vatandaş olmayanlar daha ağır yaptırımlara maruz kalmaktaydı.

Roma'da Ceza ve Hapsetme

Roma hukukunda cezaevleri, günümüzdeki modern ceza sistemlerinde kullanılan cezaevlerinden oldukça farklıydı. Bu cezaevleri, suçluları ıslah etmek veya rehabilitasyona tabi tutmak için değil, suç işledikleri için cezalandırmak ve caydırmak için kullanılırdı. Ayrıca, borcunu ödeyemeyen kişilerin de borçlarını tahsil etmek için bir araç olarak kullanılırdı. Roma hukukunda da günümüzdeki modern ceza sistemlerinde yaygın olarak kullanılan sürekli hapiste tutma cezası bulunmamaktaydı. Cezaevleri, suç işlediği iddia edilen kişinin yargılanması sırasında tutulması ve hakkında hükmedilecek cezanın infaz edilebilmesi için alıkonulduğu mekanlardı. Bu cezaevleri, farklı amaçlarla ve farklı cezaları uygulamak için kullanılmaktaydı. Roma Krallık döneminde, "tullianum" adı verilen cezaevleri yaygın olarak kullanılmaktaydı. Bu cezaevleri, yeraltında ve yer üstünde birer bölümden oluşmaktaydı. Hapishane, meşe kütükleri ile birbirinden ayrılmış hücrelerden oluşmaktaydı. Tullianum'un en sert bölümü ise, "mammercus" olarak bilinen ve karanlık, dar ve havasız bir zindandan oluşmaktaydı. Bu zindanda tutulanlar genellikle ölüm cezalarının infaz edilmesini burada tutulmaktaydı.[96]

Askerlerin disiplin cezalarının infazına yönelik olarak garnizon hapishanelerine de rastlanmaktaydı. Bu hapishaneler, askerlerin disiplinini sağlamak ve suçluları caydırmak için daha sert cezaların infazına yönelik olarak kullanılmaktaydı.

Bunların yanında, ayrıca borcunu ödemeyenlerin tutulduğu zindanlar da bulunmaktaydı. Borçlu bu zindanlarda cezasının tümünü çekmezdi. Bir süre sonra, yine borcunu ödemez ya da ödemek istemezse, alacaklının kölesi statüsüne düşmekteydi. Bu durumda, borçlunun akıbetine alacaklı karar vermekteydi. Alacaklı, borçlu olan kişiyi kendi evinde, özel hapishanesinde tutabilir, zincirleyebilir ya da çeşitli işkenceler kullanarak dövebilirdi.

Orta Çağ'da Hapishaneler

Hristiyanlığın yayılması, hapishane kavramını da değiştirdi. Daha önce sadece belirli suçluların, suçlarının infaz edilmesine kadar bekletildikleri bu kurumlar, Hristiyanlığın gelişmesi ile başlı başına bir cezalandırma işlevi görmeye başladı. Kilise hukuku, günah olan davranışlarda bulunanların tecrit edilip tövbe ederek doğru yolu bulabileceğine inanıyordu. Günahkâr olan mahkûmun diğer insanlardan izole bir şekilde kalması durumunda Tanrıya yaklaşacağını, tövbe edip doğru yolu bulacağını düşünülüyordu. Bunun sonucunda, suçlular, hidayete ermeleri için toplumdan tecrit edilmeye başlandı. dördüncü yüzyıldan sonra, manastırlarda istenmeyen davranışlar gösteren (örneğin ahlaka aykırı) görevliler manastırın çalışma odalarına kapatılmaya başlandı. Kapatılan görevliler rahipler tarafından ziyaret edilerek, dini telkinlerde bulunulurdu. Bu sistem, hapis cezası geleneğini de başlattı. Hapsedilen günahkâr, işlediği suçundan pişmanlık duyup tövbe ederek günahından kurtulabilecekti[97]. Böylece, öldürme, sürgüne gönderme, bir uzvunun kesilmesi gibi cezalar yanında, belirli bir yerde, hürriyetinden yoksun bırakılma bir ceza olarak hukuk sistemlerinde yer aldı.

Kilise hukukunun gelişmesi ile dokuzuncu ve onuncu yüzyıllardan sonra, manastırlarda ruhban sınıfı dışındaki kişilerin de hapsedilmelerine başlandı. Bu ceza sistemi, suç işleyen günahkarın iç dünyasını iyileştirmeye yönelik olarak belirli bir süre ya da omur boyu sürebiliyordu. Ancak ilk

hapishaneler, kişilerin uzun süre kalmasına pek uygun koşullar taşımıyordu. Bu yerler, genelde kapısı ve penceresi olmayan kapalı yerlerdi. Mahkûm, zincirli bir şekilde tutuluyor, beslenmesi için sadece su ve ekmek veriliyordu. Ayrıca hapis cezası, beraberinde kırbaç cezasını da getiriyordu. Bu şartlardan dolayı, neredeyse her gün hapishanelerden bir mahkûmun cenazesi çıkıyordu.

Cermenlerde Hapishaneler

Cermen hukukunda intikam alma esasına dayanan bir ceza sistemi bulunurdu. Suç işleyen kişi, toplumun düşmanı olarak kabul edilirdi. Bu cezalar genelde işkence gibi bedene yönelik cezalar ya da ölüm cezası şeklinde olurdu. 500'lü yıllara doğru, dinin ceza hukukunu etkilemesiyle özgürlüğü kısıtlayıcı cezalar da verilmeye başlandı. Ölüm ya da işkence gibi cezalarla birlikte uygulanan özgürlüğü kısıtlayıcı cezalar, bir nevi af kapsamında değerlendiriliyordu. 813 yılında, Langobarden'lar döneminde, Büyük Kral, suçluların ıslahı edilmesi için ölümden korkmaları gerektiğini, bu nedenle yüksek bir yerde hürriyetlerinden yoksun bırakılarak hapsedilmeleri kuralını getirdi[98].

Hapishane Sisteminin Gelişmesi

Manastırlarda başlayan kişinin hürriyetinden yoksun bırakılması geleneği, uzun bir süre ikinci ceza olarak uygulandı. Asıl ceza, işkence, belirli uzuvların kesilmesi ya da öldürme, ikincil cezası da hapsetme geleneği oldu. Kralın, mahkûmun hayatını kurtarmak için verdiği ömür boyu hapis cezaları bir uygulama haline geldi. Belirli kişiler, şato, kale gibi yerlerde, insani olmayan koşullarda uygulanırdı. On üçüncü yüzyıldan, on beşinci yüzyıla kadar hapis cezaları bu şekilde uygulandı. Kişinin ıslah edilmesinin amaçlanmadığı bu uygulamada, mahkûmun sosyal statüsü kalacağı yeri belirliyordu. Kimileri şehir kulelerinde, kimileri belediye binalarının bodrumlarında hapsediliyordu. Yani bir asil ile evsiz bir dilenci aynı yerde kalmıyordu[99].

Avrupa'da, on beşinci yüzyıldan sonra hapis cezaları, hafif cezaları da kapsamaya başladı. Toplumsal düzene basit aykırılıklar gibi karşı çıkışlar hapis cezası ile sonuçlanmaya başlayarak gittikçe yaygınlaşmaya ve kabul görmeye başlandı. Hapis cezası, öldürme, vücut organlarının kesilmesi gibi yaptırımlar yanında, ilk defa 1532'de Carolina'da düzenlendi. Carolina'nın 11. maddesi şöyleydi: "hapishane hükümlünün muhafaza altında tutulmasına hizmet etmelidir". 157. maddede de ilk defa hırsızlık suçu işlenmişse, bu suça hapis cezası verileceği belirtilmekteydi.[100]

Cezaevlerinin Ortaya Çıkışı

Ceza sisteminin amacı konusunda yaşanan gelişme ve yapılan tartışmalar, on altıncı yüzyılın ikinci yarısında sonra, bedene ve yaşama yönelik cezaların yanında, özgürlüğün belli bir süreyle sınırlandırıldığı cezaların olması görüşünü de geliştirdi. Böylece, hükümlünün ıslahı ve topluma yeniden kazandırılmasını savunan yeni bir ceza mantığı tartışılmaya başlandı.

Islah evi olarak ilk hapishanenin nerede açıldığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlardan birine göre, 1588 yılında, Amsterdam'da, jüri, hırsızlık yapan bir genç bir erkeği ölüm cezasına mahkûm etmedi, devlet tarafından ıslah edilmesini istedi. Bu konu ceza mahkemesi ve belediye başkanı arasında uzun bir süre tartışıldı. Şehir meclisi, 1595 yılında, Klarissen Manastırının bir kısmının bir ıslah kurumu olarak düzenlenmesine karar verdi. Erkekler için açılan ve bugünkü anlamda ilk cezaevi diyeceğimiz bu kurumun görevi, kabiliyetsiz gençleri, çalışma yeteneği olan dilencileri, serseri ve avareleri, dürüst ve Allah'tan korkan insanlar olarak yetiştirmek ve böylece hükümlünün topluma yeniden kazandırılmasını mümkün kılmayı amaçlamaktaydı[101]. Bir rehabilite ve ıslah evi işlevi gören, 150 erkeğin kaldığı Amsterdam cezaevinde, mahkumlar küçük koğuşlarda kalmakta, gündüzleri tahta ve iplik işleri ile uğraşıp, din eğitimi almaktaydılar. Böylece mahkumlar ağır bir iş yükü ve din eğitimi ile sosyal yaşama alıştırılmakta ve rehabilite edilmekteydiler[102]

Diğer bir görüşe göre, İngiltere kralı VI. Eduard 1555 yılında serserilik, fahişelik, dilencilik gibi suçlardan kaynaklanan toplumsal sorunların azaltılması ve bu suçları işleyenlerin ıslah edilerek topluma tekrar entegre edilmesi için Bridgewell Şatosu'ndan bir çalışma evi kurdu.

Böylece on altıncı yüzyılda ortaya çıkan bu ıslah etme düşüncesi ile modern anlamda hürriyeti bağlayıcı ceza da uygulanmaya başlandı. Böylece artık sırf cezalandırma değil, hükümlünün iyileştirilmesi ve yeniden sosyalleştirilmesi amaçlanmaya başlandı. Bunun nedenleri arasında, hümanist düşüncenin ortaya çıkması ve reform hareketlerinin Hristiyanlık üzerinde yaptığı etkiler belirtilebilir.

İslamiyet'te Hapishaneler

Hz. Muhammed döneminde hapishane olarak özel olarak inşa edilmiş bir yapı bulunmadığı ifade edilmektedir. Suçlular ve savaş esirleri, geçici bir süreliğine mescit, ev ve kuyular gibi farklı mekânlarda hapsedilmekteydi. Bu uygulama Hz. Muhammed'in adalet anlayışına ve cezalandırmanın asıl amacına uygun olarak ıslah ve tebliğe dayandırılmaktadır.

Hz. Muhammed döneminde kullanılan mescitler, çok yönlü bir işlev görmekteydi. İbadet, eğitim, sosyal ve siyasi faaliyetlerin merkezi olan mescit, aynı zamanda hapishane olarak da kullanılmaktaydı. Bu durum, ilk İslam toplumunda mescidin sadece dini bir mekân olmanın ötesinde, sosyal kurumların da bir nüvesi gibi işlev gördüğünü göstermektedir.

Mescidin hapishane olarak kullanılması farklı rivayetlere dayanmaktadır. Ebu Hüreyre'den rivayet edilen bir hadislerden birine göre, Hz. Muhammed'in Necd'e bir süvari birliği gönderdiği ve bu birliğin Yemâme'deki Benî Hanîfe kabilesinin liderlerinden biri olan Sümâme bin Üsâl'i esir olarak getirdiği anlatılmaktadır. Hz. Muhammed'in, Sümâme'yi mescidin direklerinden birine üç gün süreyle bağlatarak hapsettiği ve bu süre zarfında ona iyi davranılmasını emrettiği rivayet edilmektedir. Sümâme bin Üsâl, Hz. Muhammed'in İslam davetine icabet etmeyince fidyesiz olarak serbest bırakıldığı, görülen iyi muameleden etkilenen Sümâme bin Üsâl'ın Müslüman belirtilmektedir[103].

Hz. Muhammed döneminde mescidin yanı sıra evlerin de hapishane olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu uygulamanın, o dönemde hapishanelerin kurumsallaşmamış olmasından ve özel bir hapishane binası ihtiyacının henüz hissedilmemesinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Evlerin hapishane olarak kullanılması da Hz. Muhammed'in adalet anlayışına ve cezalandırmanın asıl amacına uygun olarak ıslah ve tebliğe dayanmaktaydı.

Evlerin hapishane olarak kullanılmasına dair örneklerden biri Hirmas bin Habib Olayı'dır. Rivayete göre, Hirmas bin Habib isimli bir sahabe, borcunu ödemede geciken bir kişiyi Hz. Muhammed'in izniyle evinde hapsetmiştir. Hz. Muhammed, bu olayda borçlu kişinin ıslahı ve ödemenin gerçekleştirilmesi için ev hapsinin uygun bir yöntem olduğuna karar vererek evlerin hapishane olarak kullanılmasına izin vermiştir[104].

Evlerin hapishane olarak kullanıldığı diğer ortamlardan biri Benî Kurayza Yahudileri'dir. Yine rivayetlere göre Hendek Savaşı'ndan sonra Benî Kurayza Yahudileri'nin imzalanan anlaşmayı bozmaları ve Müslümanlara ihanet etmesi üzerine, Hz. Muhammed bu kişileri Sa'd b. Muâz'ın hükmüne karar verinceye kadar "Haris" isimli bir sahabenin evinde hapsedilmesine karar vermiştir. Bu olayda Hz. Muhammed, savaş esirlerinin güvenliğini ve haklarını gözeterek, adil bir şekilde yargılanmalarını sağladığı belirtilmektedir[105].

Tartışmalı olmakla birlikte, bazı tarihçiler, Hz. Muhammed döneminde suçluların kuyularda hapsedildiğini öne sürmektedir. Bu iddiaya göre, "kuyu" olarak adlandırılan yapılar, günümüzdeki kuyulardan farklı olarak yeraltında yapılan tünel (dehliz), tahıl ambarı ve zindan gibi mekânlardan oluşmaktaydı. Bu yapıların kuyu olarak adlandırılması, yeraltında bulunmaları, kapı ve girişlerinin dar olması gibi şekli benzerliklerden kaynaklanmaktadır[106].

Ancak diğer tarihçilere göre Hz. Peygamber'in hapis cezasını uygulama amacının, insanlara ıstırap vermek değil, ıslah ve tebliğ olduğu göz önüne alındığında, suçluların yeraltında dehliz

veya kuyularda hapsedildiği iddiası, Hz. Peygamber'in adalet anlayışıyla çelişmektedir. Ayrıca, Hz. Peygamber'in ev ve mescitlerde hapsetme gibi farklı yöntemler kullanması da kuyularda hapsetme uygulamasının yaygın olmadığını göstermektedir. Buna rağmen, Hz. Muhammed döneminde müstakil bir hapishanenin olmaması ve diğer topluluklarda dehliz veya kuyularda hapsetme geleneğinin var olması, bu iddianın ortaya çıkmasında bir etken olabilir.

Hz. Muhammed'in vefatından sonra halife olan Hz. Ebubekir döneminde, hapishane olarak özel olarak inşa edilmiş bir yapı bulunmamaktaydı. Suçlular, Hz. Muhammed dönemindeki gibi farklı mekânlarda geçici olarak hapsedilmekteydi. Mevcut kaynaklara göre, Hz. Ebubekir döneminde müstakil bir hapishane inşa edildiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Suçlular, tıpkı Hz. Muhammed döneminde olduğu gibi, mescit, ev ve kuyular gibi farklı mekânlarda hapsedilmekteydi. Hz. Ebubekir'in hilafet dönemi, Ridde (irtidat) olayları ve kısa şekilde ile karakterize edilmektedir. Bu durum, devlet teşkilatında suçluların cezalandırılacağı kurumların oluşmasına imkân vermemiştir. Bu nedenle, Hz. Ebubekir döneminde hapishane işleyişi, gelişen ihtiyaçlara göre geçici çözümlere dayalıydı[107].

Hz. Ömer, İslam devletinde birçok kurumun oluşturulmasında ve geliştirilmesinde önemli rol oynamış bir halife olarak bilinmektedir. Bu kurumlardan biri de hapis cezasının çekildiği mekân olan hapishaneler olmuştur. Onun hilafeti döneminde, toprakların ve nüfus sayısının artmasına paralel olarak, suç oranlarındaki artışın, hapis cezalarının uygulanabilmesi için yeni bir mekânın inşasını ve yeni hukuki kıstasların yürürlüğe konmasını gerekli kıldığı belirtilmektedir[108].

Hz. Ömer, İslam tarihinde ilk kez özel olarak hapishane inşa edilmesini teşvik eden yönetici olarak bilinmektedir. Bu ihtiyacı karşılamak için Medine'de Safvan bin Ümeyye'den dört bin dinara bir ev satın alarak burayı hapishaneye dönüştürdüğü rivayet edilmektedir. Bu, İslam tarihinde hapishanelerin kurumsallaşması yolunda atılan ilk adım olarak bilinmektedir.

Hz. Ömer'in, Medine'deki hapishanenin yanı sıra, fetihle ele geçirilen topraklarda da yeni hapishanelerin inşasını yaptırdığı rivayet edilmektedir. Basra'da Daru'l-İmare denilen yerde suçluların hapsedildiği bir hapishane inşa edildiği dile getirilmektedir.

Hz. Ömer döneminde hapsedilen şair Hutay'ın, Basra hapishanesi ile ilgili şiir yazdığı, bu şiirlerde hapishanenin karanlık ve izole bir ortamı olduğunu, güneş ışığından mahrum kaldığını ve tutukluların kaçmasına imkân tanımadığını ifade etmiştir. Hutay'ın şiirleri, Hz. Ömer dönemindeki hapishane koşullarına dair önemli bir tanıklık sunmaktadır[109]:

> Ne dersin Zû Merah'ta yumurtadan yeni çıkmış kuş yavrularına,
> Tüyleri daha bitmemiş ne su ne ağaç var,
> Onlara bakanı attın bir karanlığın dibine (kuyuya) Affet ey Ömer,
> Allah'ın selamı olsun üzerine

Hz. Osman'ın hilafet dönemi, İslam tarihinde siyasi ve sosyal açıdan oldukça çalkantılı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu adalet sisteminin işleyişini de doğrudan etkilemiştir. Hz. Osman'ın halife olmasıyla birlikte, İslam adalet sisteminin uygulanmasında bazı sorunların ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bu sorunlara, özellikle hilafetinin son zamanlarında iç karışıklık ve anarşiye yol açmıştır. Bu durum, Hz. Ömer dönemindeki muhakeme usulüne ilave herhangi bir yenilik yapılmamasına neden olmuştur. Neticede, Hz. Osman döneminde de hapis cezası uygulanmaya devam edilmiştir. Hz. Osman'ın suçluları Hz. Ömer döneminden kalan hapishanelerde hapsettiği belirtilmektedir.

Bu dönemde rivayet edilen hapishane olaylarından biri Dâbi'a bin Haris'e aittir. Temimoğulları kabilesinden hırsızlığı meslek haline getirmiş olan Dâbi'a bin Haris'in Hz. Osman tarafından hapsedildiği ve ölünceye kadar hapishaneden çıkarılmadığı belirtilmektedir[110].

Hz. Ali'nin halifelik döneminin İslam tarihinde hapishaneler ve mahkûm haklarının gözetilmesi açısından önemli bir dönüm noktası olduğu belirtilmektedir. Bu dönemde, Hz. Ali tarafından yapılan reformların, hapishanelerin kurumsallaşmasına ve daha insancıl koşulların oluşturulmasına katkıda bulunduğu ifade edilmektedir.

İslam tarihinde ilk defa bu dönemde özel olarak hapishane inşa edildiği dile getirilmektedir. Hz. Ömer'in satın aldığı bir evi hapishaneye dönüştürmesinin aksine, Kufe'de "Nafi" adını verdiği ilk hapishaneyi sıfırdan inşa ettiği, inşa edilirken mahkumların kaçmaması için sağlam bir şekilde olmasına dikkat edildiği rivayet edilmektedir. Buna rağmen Nafi hapishanesinin kamış ve çamurdan yapılması nedeniyle bazı mahkumların kaçtığı belirtilmektedir. Bundan dolayı bu hapishanenin yeniden taştan inşa edildiği, buna da "Mahyes" veya "Muhayyes" denildiği yazılmaktadır[111].

Bu hapishanelerde yönetim için özel görevliler atandığı belirtilmektedir. Bu görevlilerin, mahkumların güvenliğinden ve refahından sorumlu olduğu, mahkumların insanca yaşayabileceği koşullarda tutulmasına büyük önem verildiği, bu amaçla, hapishanelerde mahkumlara yeterli yiyecek ve su sağlanması, hastaların tedavi edilmesi ve ibadetlerini yerine getirmeleri için gerekli imkanların sunulması gibi konularda talimatların verildiği belirtilmektedir.

Emeviler Dönemi Hapishaneleri

Fetihlerle birlikte İslam coğrafyası genişlediği için farklı kültürler, İslam kültürünü etkilemiştir. Sınırlar genişlemiş, daha kozmopolit İslam topluluğu meydana gelmiştir. Bu durum suç oranlarında ve cezaların türlerinde de artışa neden olmuştur. Hulefa-i Raşidîn'den sonra idareye gelen Emeviler, hapis cezasını yaygın olarak başvurmuşlardır. Yeni doğan ihtiyaçtan dolayı yeni hapishaneler inşa etmişlerdir. Bu dönemdeki hapishanelerin, Hulefa-i Raşidîn dönemindeki ıslah ve rehabilitasyon işlevinden ziyade, siyasi muhalifleri ve cezalandırılmak istenen kişilerin kontrol altında tutulmak amacıyla kullanıldığı belirtilmektedir.

Emevîlerin en zalim yöneticilerinden biri olan Haccac döneminde hapishanelerin başka bir niteliğe büründüğü ifade edilmektedir. Bu dönemdeki hapishanelerin adeta işkencehanelere dönüştürüldüğü söylenmektedir. Haccac'ın hapishanelerinde tutulan erkek mahkumların, insanlık dışı koşullarda yaşamak zorunda kaldığı, küçük ve dar hücrelerde, yetersiz beslenme ve hijyen olmayan imkanları ile karşı karşıya kaldığı belirtilmektedir. Ayrıca, işkence ve diğer insanlık dışı muamelelere maruz kaldıkları yazılmaktadır. Dimas ve Sicnu'd-Duvvâr gibi hapishanelerde mahkumların, insanlık dışı koşullarda tutulduğu ve işkencelere maruz kaldığı, Haccac'ın ölümünde bu hapishanelerde on binlerce mahkûm bulunduğu rivayet edilmektedir.

Emevîler döneminde hapishanelerin sayısı artmış ve genel durumu kötü de olsa, Ömer bin Abdilaziz'in hilafeti esnasında durumun farklı olduğu ifade edilmektedir. Ömer bin Abdilaziz, mahkumların insanca yaşayabileceği koşulların oluşturulması ve dini vecibelerini yerine getirebilmeleri için gerekli imkanların sağlanması için çaba gösterdiği belirtilmektedir.

Abbasiler Dönemi Hapishaneleri

Abbasiler de hapishaneleri yaygın olarak kullanmış ve yeni hapishaneler inşa etmişlerdir. Kûfe, Basra ve Bağdat'ta yeraltında inşa edilen hapishaneler, mahkumların insanlık dışı koşullarda tutulmasına neden olmuştur. Abbasiler döneminde hapishanelerin sayısı artmış ve farklı suçlar için farklı hapishaneler inşa edilmiştir.

Hulefa-i Raşidîn döneminden sonra hapishane şartları genel olarak kötüleşmiştir. Erkek mahkumlar, insanlık dışı koşullarda tutulmuş, işkencelere maruz kalmış ve temel insan haklarından mahrum bırakılmıştır. Özellikle siyasi muhalifler ve cezalandırılmak istenen kişiler ki bunlar erkeklerden oluşmaktaydı, hapishanelerde işkence ve diğer insanlık dışı muamelelere maruz kalmıştır.

Fatımiler Dönemi ve Cebel Kalesi Hapishanesi

Fatımiler, Mısır'ı ve Kuzey Afrika'nın büyük bir bölümünü 969-1171 yılları arasında yöneten bir İslam hanedanlığıydı. Bu dönemde Kahire, önemli bir siyasi, ticari ve kültürel merkez haline gelmişti. Fatımiler, şehrin yönetimini organize etmek ve düzeni sağlamak için çeşitli kurumlar

inşa etmişlerdir. Bu kurumlardan biri de hapishaneler olmuştur.

Kahire'nin en önemli hapishanelerinden biri Cebel Kalesi'nde bulunmaktaydı. Bu kale, onuncu yüzyılda inşa edilmiş ve Fatımiler tarafından özellikle siyasi mahkumları ve önemli şahsiyetleri hapsetmek için kullanılmıştır. Cebel Kalesi Hapishanesi'nde tutulan mahkumların büyük çoğunluğunu erkekler oluşturmaktaydı.

Hapishanedeki erkek mahkumlar, siyasi görüşleri veya Fatımilere karşı muhalefeti nedeniyle hapsedilen kişilerden oluşmaktaydı. Bu mahkumlar arasında devlet adamları, askerler, din adamları ve sıradan insanlar yer almaktaydı.

Cebel Kalesi'nde bulunan hapishane koşullarının oldukça zor olduğu, mahkumların, kalabalık ve pis hücrelerde tutulduğu, yetersiz beslenme, hastalık ve şiddet gibi sorunlarla karşı karşıya kaldığı, birçok mahkûmun, hapishane koşulları nedeniyle hayatını kaybettiği ifade edilmektedir.

Fatımiler'in, adi suçlular için de Habs el-Ma'üne adında bir hapishane inşa ettikleri belirtilmektedir. Bu hapishanede hırsızların, dolandırıcıların ve diğer adi suçluların tutulduğu, Habs el-Ma'üne Hapishanesi'nde tutulan mahkumların da büyük çoğunluğunun erkeklerden oluştuğu belirtilmektedir. Habs el-Ma'üne Hapishanesi koşullarının Cebel Kalesi Hapishanesi'nden daha iyi olduğu, ancak bu hapishanede de mahkumların, yetersiz beslenme, hastalık ve şiddet gibi sorunlarla karşı karşıya kaldığı belirtilmektedir.

Sonuç olarak Fatımiler döneminde hapishanelerin, suçluları cezalandırmak ve toplumdan izole etmek için kullanıldığı, aynı zamanda hapishanelerin, siyasi muhalifleri kontrol altında tutmak ve susturmak için de bir araç olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu dönemle ilgili elimizde istatistiği bilgiler bulunmadığı için hapsedilenlerin ne kadarının kadın ne kadarının erkek olduğu konusunda net bir sayı verilememektedir. Buna rağmen, sosyal ve siyasi faktörler, hapishanelerde erkeklerin yoğun olarak yer aldığını gösterebilmektedir.

Bu etkenlerden biri İslam toplumlarındaki cinsiyet rolleridir. İslam öncesi ve İslam'ın ilk dönemlerinde, erkekler ve kadınlar için öngörülen roller ve sorumluluklar net bir şekilde ayrılmıştı. Erkekler, ailenin reisi ve geçimini sağlayan kişi olarak kabul edilirken, kadınlar ev işleri ve aile bakımı ile sorumlu tutulurdu. Erkekler sosyal ve ekonomik hayatta hâkim konumdaydı. Kadınların kamusal alandaki katılımı sınırlıydı. Bu durum, erkeklerin toplumda daha aktif bir rol oynamalarına ve dolayısıyla daha fazla suça karışma riskine maruz kalmalarına neden olmaktaydı. Dolayısıyla hapishanelerde tutulanların daha çok erkekler olduğu sonucu çıkmaktadır.

Bahsedilen dönemde yaygın olan suç türleri arasında hırsızlık, gasp, soygun, cinayet ve zina yer almaktaydı. Bu suçların büyük çoğunluğunun failleri bugün de erkeklerden oluşmaktadır. Kadınların ise genellikle zina ve hırsızlık gibi suçlara karışmış olma ihtimali bulunmaktadır. Sosyal etkenler dışında, erkeklerin daha çok hapsedilmesi olmasını açıklayan etken siyasi bir nitelik taşımaktadır. İslam tarihi boyunca, siyasi muhalifler genellikle erkeklerden oluşmaktaydı. Bunun sebebi, siyasi karar alma mekanizmalarının ve liderlik rollerinin büyük ölçüde erkeklerin elinde olmasıydı. Bu durum, muhalif erkeklerin hapishanelerde daha fazla yer almasına neden olmuştur. Hükümete karşı çıkan ve iktidarı ele geçirmeye çalışan kişiler, hapishanelerde tutularak etkisiz hale getirilmeye çalışılıyordu. Bu durum, özellikle Emevî ve Abbasi gibi hanedanlık dönemlerinde yaygın bir hal almaktaydı.

Benzer bir şekilde İslam devletlerinde sık sık yaşanan iktidar mücadeleleri, siyasi muhaliflerin hapse atılmasına yol açmaktaydı. Bu mücadelelerde yenilen tarafın erkeklerden oluşması, hapishanelerde erkek mahkumların sayısında artışa neden olduğu iddia etmek gerçekçi olacaktır. İslam tarihi boyunca, fetihler, iç savaşlar ve isyanlar gibi birçok savaş ve şiddet olayı yaşanmıştır. Bu tür olaylar, genellikle erkeklerin yoğun katılımıyla gerçekleşmiştir. Savaşlar ve şiddet olayları sonucunda esir alınanlar, suça karışanlar ve siyasi nedenlerden dolayı cezalandırılanlar da hapishanelerde tutulmuştur. Bu da hapishanelerde erkek sayısının artmasına katkıda bulunmuştur. Örneğin, Haccac'ın (Emevî valisi) Dimas ve Sicnu'd-Duvvâr gibi hapishanelerde on binlerce mahkûm bulunduğu rivayet edilmektedir. Bu mahkumların büyük çoğunluğunun erkek

olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, Memlük döneminde inşa edilen hapishanelerde de erkek mahkumların sayısının daha fazla olduğu bilinmektedir. Örneğin, Kal'etü'l-cebel'deki Sicnü'l-Cubb hapishanesi emirlere ve memurlara özel bir hapishaneydi ve bu hapishanede tutulan mahkumların tamamının erkek olduğu bilinmektedir.

Sonuç olarak İslamiyet'in kuruluşundan Memlüklülere kadar geçen sürede, sosyal ve siyasal faktörler nedeniyle hapishanelerde erkeklerin yoğun olarak yer aldığını söylemek mümkündür. Erkeklerin toplumda daha aktif bir rol oynamaları, o dönemde yaygın olan suç türlerinin faillerinin çoğunluğunun erkek olması ve siyasi muhaliflerin genellikle erkeklerden oluşması bu durumun temel nedenleri arasında yer almaktadır. Hapishanelerde, cinsel şiddet de dahil olmak üzere, erkek erkeğe saldırganlığın uzun süredir yoğun olduğu bilinmektedir. Çağımızda da en uygar ülkelerde bile erkek hapishanelerinde şiddet yoğun olarak raporlanmıştır.

DÜNYADA MAHKUMLARIN CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

Dünyanın dört bir yanındaki hapishanelerde, mahkumların cinsiyet dağılımı oldukça dengesizdir. Veriler, mahkumların ezici çoğunluğunun erkeklerden oluştuğunu göstermektedir.

Bugün, yeryüzünde, dünya çapında yaklaşık 12 milyon mahkûm bulunmaktadır. Mahkumların yüzde 93'ü erkeklerden, yüzde 7'si ise kadınlardan oluşmaktadır[112].

Kadın ve erkekler arasındaki bu dengesizlik, farklı disiplinlerden uzmanlar tarafından, farklı şekilde değerlendirilmektedir. Buna göre, bu farkın altında yatan nedenler şunlardır:

Sosyokültürel faktörler: Toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkil yapılar, erkeklerin suç işlemeye daha yatkın olduğu algısını pekiştirmektedir.

Ekonomik faktörler: Yoksulluk, işsizlik ve eğitim eksikliği gibi sosyo-ekonomik dezavantajlar, erkeklerin yasa dışı faaliyetlere yönelme riskini artırmaktadır. Erkekler ekonomik nedenlerle suçlara daha çok karışmaktadır.

Suç türleri: Erkekler, kadınlara kıyasla şiddet ve saldırganlık içeren suçlarda daha fazla yer almaktadır. Bu durum, mahkûm nüfusundaki cinsiyet dağılımını da etkilemektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Durum

ABD'de, 2005'ten 2022'ye kadar geçen sürede, federal veya eyalet ceza infaz kurumlarında bulunan mahkumların cinsiyete göre sayılarına bakıldığında, mahkumların büyük bir çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Örneğin 2005 yılında yaklaşık 1.400.000 erkek mahkûma karşın, 50.000 kadın mahkûm bulunmaktadır. Yani toplam mahkumlar içinde kadın mahkumların oranı yüzde 1'in de çok altında yer almaktadır. 2020 yılından sonra erkek mahkûm sayısı azalsa da oransal olarak mahkumların çok büyük kısmının erkek mahkûm olduğu net bir şekilde görülmektedir.

2005 ile 2022 yılları arasında erkek mahkûm sayısında iniş çıkışlar yaşanmıştır. 2008 yılında zirveye ulaşan erkek mahkûm sayısı, 2020 yılında önemli bir düşüş göstermiştir. Bu düşüşün çeşitli nedenleri olabilir. Örneğin, ceza politikalarında yapılan değişiklikler, alternatif yaptırımların yaygınlaşması veya suç oranlarındaki düşüş gibi faktörler erkek mahkûm sayısındaki azalmaya katkıda bulunmuş olabilir.

Erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla suç işlediği ve dolayısıyla daha fazla mahkûm olma eğiliminde olduğu bir gerçektir. Ancak, bu durumdaki tek faktör bu değildir. Erkeklerin ve kadınların suç işleme eğilimlerini, işledikleri suç türlerini ve suç işlemedeki görünürlüklerini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Biyolojik ve sosyal faktörlerin yanı sıra, cinsiyet rolleri ve toplumsal beklentiler de erkeklerin suç işleme eğilimini etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Araştırmalar, erkeklerin şiddet içeren suçlara karışma riskinin kadınlara kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Erkeklerin ve kadınların işlediği suç türleri de farklılık göstermektedir. Erkekler, cinayet, soygun, uyuşturucu kaçakçılığı ve gasp gibi şiddet içeren

suçlara daha fazla karışırken, kadınlar ise dolandırıcılık, hırsızlık ve uyuşturucu kullanımı gibi suçlara daha fazla eğilimlidir.

Türkiye'deki Durum

Türkiye'de 2016-2020 döneminde cinsiyete göre mahkûm sayıları incelendiğinde, kadın mahkûm oranının yaklaşık yüzde 4, erkek mahkûm oranının ise yaklaşık yüzde 96 olduğu görülmektedir. Bu dönemde hapishanede bulunan her 100 kişiden yaklaşık 96'sı erkeklerden, 4'ü kadınlardan oluşmaktadır. 2016 yılında 200.727 olan toplam mahkûm sayısı, 2020 yılında 266.831'e yükselmiştir. Bu artışın önemli bir bölümü erkek mahkûm sayısındaki yükselişten kaynaklanmaktadır. 2016 yılında 200.727 olan toplam mahkûm sayısı, 2020 yılında 266.831'e yükselmiştir. Bu artış, yaklaşık üçte birlik bir yükselişe karşılık gelmektedir.

Kadın mahkûm sayısı bu dönemde çok daha az bir artış göstermiştir. 2016 yılında 8.373 olan kadın mahkûm sayısı, 2020 yılında 10.600'a yükselmiştir. Bu artış, 26'lık bir orana denk gelmektedir. 2016-2020 yılları arasında her yıl toplam mahkumların %4'ünü kadınlar, %96'sını ise erkekler oluşturmuştur. Bu oranlar, 5 yıllık süreçte herhangi bir değişiklik göstermemiştir.

Bu veriler ışığında, Türkiye'de mahkumların cinsiyet dağılımının oldukça dengesiz olduğu ve erkeklerin bu alanda büyük bir çoğunluğu oluşturduğu açıkça görülmektedir.

Suç İstatistikleri

TÜİK'in 2020 yılı verileri, güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olaylarda cinsiyet dağılımının belirgin biçimde farklılaştığını göstermektedir.

Toplam: 450.803 çocuk. Bunun 309.660'ı erkek çocuk, 141.143'ü kız çocuktur. Erkek çocuk oranı %69, kız çocuk oranı %31'dir.

Suça sürüklenme: 114.038 çocuk. Bunun 95.496'sı erkek çocuk, 18.542'si kız çocuktur. Erkek çocuk oranı %84, kız çocuk oranı %16'dır.

Kabahat işleme: 83.611 çocuk. Bunun 73.244'ü erkek çocuk, 10.367'si kız çocuktur. Erkek çocuk oranı %88, kız çocuk oranı %12'dir.

Kayıp bulunma: 22.380 çocuk. Bunun 11.103'ü erkek çocuk, 11.277'si kız çocuktur. Erkek ve kız çocuk oranı %50'dir.

Mağdur: 170.961 çocuk. Bunun 93.130'u erkek çocuk, 77.831'i kız çocuktur. Erkek çocuk oranı %54, kız çocuk oranı %46'dır.

Bilgisine başvurma: 58.744 çocuk. Bunun 36.060'ı erkek çocuk, 22.684'ü kız çocuktur. Erkek çocuk oranı %61, kız çocuk oranı %39'dur.

Diğer: 1.069 çocuk. Bunun 627'si erkek çocuk, 442'si kız çocuktur. Erkek çocuk oranı %59, kız çocuk oranı %41'dir.

Kaynak: TÜİK

TÜİK'in 2020 yılı verileri, güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların karıştıkları olaylarda cinsiyet dağılımının belirgin biçimde farklılaştığını göstermektedir. Tabloya bakıldığında, suça sürüklenen veya kabahat işleyen çocukların içinde oğlan çocuklarının oranının oldukça yüksek olduğu ve kız çocuklarının bu alanda azınlıkta kaldığı açıkça görülmektedir.

Tabloya bakıldığında, suça sürüklenen veya kabahat işleyen çocukların %80'inin oğlan çocukları, %20'sinin ise kız çocuklar olduğu açıkça görülmektedir. Bu durum, çeşitli açılardan dikkat çekici bir tablodur. Suça sürüklenme kategorisinde oğlan çocukların oranı %84 gibi oldukça yüksek bir seviyededir. Bu durum, oğlan çocukların suça karışma risklerinin kız çocuklarına kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Kabahat işleme kategorisinde de oğlan çocukların oranı %88 ile oldukça fazladır. Bu durum, oğlan çocukların, kız çocuklarına oranla kural ihlallerine ve sorunlu davranışlara daha fazla eğilimli olduğunu göstermektedir.

Toplam suça sürüklenen ve kabahat işleyen çocuklara bakıldığında da oğlan çocukların oranı %80 gibi yüksek bir seviyededir. Bu durum, genel olarak oğlan çocukların suça karışma risklerinin kız çocuklarına kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Çocukların suça sürüklenmesi veya kabahat işlemesinin birçok farklı sebebi olabilmektedir. Bu sebepler arasında sosyoekonomik faktörler, aile içi şiddet, eğitim eksikliği, akran zorbalığı, çete üyeliği ve madde kullanımı gibi unsurlar sayılabilmektedir. Oğlan çocuklarının suça sürüklenme ve kabahat işleme risklerinin daha yüksek olması ise karmaşık bir konudur. Biyolojik ve hormonel faktörlerin yanı sıra, toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklik algısı, aile içi dinamikler ve eğitim sistemindeki eşitsizlikler gibi unsurlar da bu durumda rol oynamaktadır.

Hapishaneler ve Şiddet

Hapishane sayısının ve suç işleyerek hapishanelere giren kişi sayısının artması sonucu, mahkumlar arasında veya görevlilerle mahkumlar arasında şiddet olayları yaşandığı bilinmektedir. Özellikle erkek hapishanelerinde yaşanan bu tür olaylar çoğu zaman "erkek onuru" nedeniyle daha geç ortaya çıkmaktadır.

Hapishanelerde, erkeklerin uğradığı işkence, kötü muamele gibi olaylar dünyanın her tarafından karşımıza çıkmaktadır. Bu olayları özetleyen raporlardan biri, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki olaylardan bahsediyor[113].

> Rodney Hulin Jr isimli bir erkek mahkûm, Human Right Watch'a bir mektup yazıp kendisine yapılan işkenceleri anlatıyor. Diğer erkek mahkumların kendisine tecavüz ettiğini, ayrıca işkence gördüğünü, bu durumu hapishane yetkililerine anlattığını ama kimsenin kendisini dikkate almadığını belirtiyor. Bu erkek mahkûm, Texas'taki Clemens Hapishanesi'nde başına gelenleri yazıp mektubu Human Rights Watch'a gönderdikten kısa bir süre sonra bileklerini jiletle kesip intihar ederek hayatına son veriyor.
>
> Human Rights Watch yetkilileri bu olaydan sonra konuyu araştırdıklarında, yüzlerce erkeğin, erkek hapishanelerinde benzer sorunlar yaşadığını ortaya çıkardı. Adli ve idari makamlara yapılan şikayetleri inceleyen örgüt, 200'den fazla erkek mahkûmun tecavüze uğradığını ortaya çıkardı. Amerikan hapishanelerinde şiddet ve tecavüzün sistematik bir şekilde devam ettiğini tespit eden yetkililerin yazdığı rapora göre, yılda 140 bin erkek mahkûm, hapishanelerde, diğer erkek mahkûmlar tarafından cinsel istismara maruz kalmaktadır.

HRW'un raporunda, hapishane parmaklıkları arasında yaşanan büyük bir insanlık dramı ortaya çıktı. Bu konudaki çalışmalarının sonuçlarını raporlayan örgüte göre, hapishanelerde, tecavüze uğrayan erkekler bir seks kölesi olarak kullanılıyordu. Her şey, güçlü bir erkeğin, kendisinden güçsüz bir erkeği gözüne kestirmesiyle başlıyor. Güçlü erkek, fiziksel güç kullanarak güçsüz erkeğe tecavüz edip, onu kendi "malı" gibi kullanmaya başlıyordu. Hatta ona bir kadın ismi takıp, çamaşırlarını yıkatıyor, diğer temizlik işlerini yaptırıyordu. Kendi kullanması yetmiyor, onu başka erkeklere kiraya da veriyordu. Böylece tecavüze uğrayan erkek, bir nevi kadın rolünü üstlenmek zorunda kalıyordu. Bu mahkûm başka bir hapishaneye gitmek istediğinde, içine düştüğü durumdan kurtulamıyordu. Çünkü başka hapishaneye gitmeden "şöhreti" kendisinden önce oraya varıyordu. Aynı şeyler orada da başına geliyordu.

Rapora göre, mağdurlar bu durumları hapishane yönetimine şikâyet ediyordu. Ama görevliler tecavüz olaylarını "gönüllü ilişki" olarak göstermeye çalışarak sorunu örtbas etmenin yollarını arayıp olayın üstüne gitmiyordu. Amerikan hapishanelerinde yaşanan tecavüz vakalarının önemli bir kısmının siyahların hâkim olduğu hapishanelerde gerçekleştiğini belirten rapora göre, genç, zayıf ve savunmasız mahkumlar, tecavüze maruz kalmaktan kaçamıyor ve şiddet karşısında direnemiyordu. HRW'nin raporu, tecavüze uğrayan mahkumların bir daha toparlanamadığını, birçoğunun intihar ettiğini ve hayatta kalanların ise yaşadıkları travmayı atlatamadığını ortaya koyuyordu. Bu korkunç durumun yanı sıra, AIDS gibi ciddi sağlık sorunlarının hızla yayılması da ayrıca endişe vericiydi.

Hapishaneler ve şiddet konusunu ele alan uzmanlar, hapishanelerde şiddetin bu kadar yaygın olmasını çeşitli nedenlere bağlamaktadır.

Homel ve Thompson'a göre, hapishaneler, modern ceza sisteminin temel taşlarından biri olsa da normal ortamlardan oldukça farklı kurumlardır. Buralarda, genellikle uzun bir şiddet geçmişi olan ve suç işlemiş bireyler, kendi istekleri dışında diğer kişilerle ve hapishane görevlileriyle yakın temas kurmak zorunda kalmaktadır. Hapishanede olmaktan memnun olmayan bireyler farklı olumsuz davranışlar ortaya koymaktadır. Bunların başında da şiddet gelmektedir. Bu şiddet, kendine zarar verme, intihar veya diğer mahkumlara zarar verme şeklinde ortaya çıkabilir[114].

Hapishanede mahkumlar arası şiddet üzerine önemli çalışmalar yapan Bottoms, "şiddet" kavramının tanımlanmasındaki zorluklara dikkat çekmektedir. Mahkumların birbirlerine uyguladıkları şiddet, psikolojik şiddetten, ölüme yol açabilecek kadar ciddi olan fiziksel şiddete kadar değişebilen bir yelpazede yer alabilmektedir. Mahkumlar birbirlerine bağırabilir, birbirlerini itebilir, birbirleriyle alay edebilir, birbirlerine hakaret edebilir, birbirlerini bıçaklayabilir, tekmeleyebilir, birbirlerine cinsel istismarda bulunabilir ve hatta birbirlerini öldürebilirler. Hapishanelerde şiddet kavramı, Braswell, Montgomery ve Lombardo (1994) tarafından "mahkumlar arası şiddet" ve "toplu şiddet" olarak ikiye ayrılmaktadır[115] .

Bottoms'a göre, hapishanede yaşanan şiddetin bu iki türünden hangisi olduğunu belirleyen unsur, "hapishane düzeninin" etkilenme derecesidir. Toplu şiddet söz konusu olduğunda hapishanedeki sosyal düzenin işleyişi aksarken, mahkumlar arası şiddet, hapishane sosyal düzenini bozmadan ve bu düzen dahilinde her gün gerçekleşen şiddet olaylarıdır. Bu çerçevede, iki tür şiddet arasındaki temel fark, hapishanenin kurumsal işleyişini engelleyip engellememe noktasındadır [116].

Hapishane şiddetini sadece fiziksel şiddet olarak ele almak yanıltıcı olacağını dikkat çeken uzmanlar, bunun nedeninin bireyin maruz kaldığı psikolojik şiddetin, fiziksel şiddetten daha yaralayıcı olabilmesine bağlamaktadır. Bununla birlikte, resmi kaynaklar ve hapishane disiplin kayıtları ağırlıklı olarak fiziksel şiddete odaklanmakta, psikolojik şiddet raporlara daha az yansımaktadır.

Uzmanlar, hapishanedeki kural ihlalleri ve şiddet davranışlarını etkileyen önemli faktörlerden biri olarak cinsiyete işaret etmektedir. Çalışmalar, kadın mahkumların erkeklere nazaran daha az şiddete başvurduğunu göstermektedir. Bunun sebebi ise, kadınların geleneksel değerlere daha bağlı olması, aile ve çocuk odaklı olması ve ailelerinin onlar için daha fazla önem taşıması olarak açıklanmaktadır[117].

Harer ve Langan (2001) tarafından yapılan bir araştırma, erkek mahkumların kadın mahkumlara göre sadece daha fazla şiddet davranışı göstermekle kalmadığını, aynı zamanda şiddetin daha aşırı formlarını da sergilediğini ortaya koymaktadır[118].

Hapishanede cinsiyet ve şiddet arasındaki ilişki oldukça karmaşık ve çok yönlü olsa da kadın mahkumların genel olarak erkeklere nazaran daha az şiddete başvurma eğiliminde olması genel bir bulgudur.

Hapishanelerde şiddet, dünya genelinde yaygın bir sorundur. Bu şiddetin en temel nedeni, mahkumların hapishane ortamında yaşadıkları zorluklardır. Hapishanede, normalde yapmayacakları şeyleri yapmaya ve hoşlanmadıkları insanlarla bir arada yaşamaya zorlanan bireyler, şiddete başvurabilmektedir. Ayrıca, bazı mahkumların hapishane ortamından bağımsız olarak da şiddete eğilimli olması mümkündür[119].

Mevcut istatistikler, cezası biten mahkumların yaklaşık %30-50'sinin tekrar suç işlediğini göstermektedir. Bu durum, sosyologları hapishanelerin suç oranını düşürmede ne kadar etkili olduğu konusunda tartışmaya itmektedir[120]. Suç işleyen bireylerin topluma kazandırılması ve suçun azaltılması amacıyla kurulan hapishaneler, mevcut yapıları ve ortamları gereği bu amaca hizmet edememektedir. Çünkü hapishaneler, mahkumlara daha fazla anti-sosyal davranış kazandıracak ve onları ıslah etmek yerine suç konusunda uzmanlaştıracaktır. Bu nedenle, mahkumlara yönelik tüm eğitim ve rehabilitasyon imkanlarına rağmen, hapishaneler ıslah fonksiyonunu yerine getirememekte ve anti-sosyal öğrenme merkezleri olarak kalmaktadır.

Hapishane şiddeti araştırmalarına göre, bir mahkûmun diğerine sürekli ve bilinçli olarak zarar verdiği bir hapishane ortamı, hapishanelerin mahkumların güvenliğini ve rehabilitasyonunu sağlayamadığının açık bir göstergesidir[121].

Hapishanelerde, erkeğe yönelik şiddet olaylarından birine yer veren BBC, Rusya'daki olayı aktarmaktadır[122]. Rusya'da, özellikle erkeklerin kaldığı cezaevlerinde sistematik şiddet ve tecavüz olayları meydana gelmektedir. Rusya'nın güneybatısındaki Saratov Cezaevi Hastanesi'nde mahkumlara yapılan işkencelerin basına yansımasından sonra demeç veren mahkumlara yer veren gazete haberi yaşananları şu şekilde özetliyor:

> "Aleksey Makarov, 2018 yılında darp suçundan aldığı 6 yıllık cezanın kalanını çekmek için Saratov cezaevine nakledilmeden önce buranın kötü şöhretini duymuştu. Başka cezaevlerinden Saratov cezaevindeki hastaneye gönderilen mahkumlar, kendilerine kapalı kapılar ardında işkence yapılabilmesi için düzmece tıbbi gerekçeler uydurulduğunu söylüyordu. Rusya cezaevleri hemen hemen hiçbir bağımsız denetime tabi değil. Cezaevi hastaneleri ise karantina kuralları nedeniyle daha da denetimden uzak. Makarov, hakikaten hastaydı. Tüberküloz teşhisi konmuştu ve durumu nedeniyle kendisine pek dokunulmamasını umuyordu. Fakat orada tutulduğu süre içerisinde iki kez tecavüze uğradığını anlatıyor. Mağdurlar ve uzmanlar Makarov ve diğer mahkumların maruz kaldığı taciz ve istismarın daima cezaevi yönetiminin bilgisi ve onayı dahilinde gerçekleştiğini, daha sonra mahkumlara şantaj ve tehdit malzemesi olarak kullanıldığını söylüyor."

Aleksey Makarov'un yaşadığı olay sadece buzdağının görünen yüzü. BBC olayın vahametini şöyle açıklıyor:

> "Bağımsız Rus medya projesi Proekt'e göre 2015 ile 2019 arasında Rusya ve bağlı bölgelerindeki cezaevlerinin yüzde 90'ından işkence şikayetleri gelmişti. BBC bu döneme ait binlerce mahkeme belgesini inceledi ve en ağır mahkûm istismarı davalarında 41 cezaevi görevlisinin suçlu bulunduğunu tespit etti. Fakat bunların neredeyse yarısının cezaları ertelenmişti. BBC ayrıca Makarov dahil birçok eski mahkumla cezaevlerindeki deneyimlerini konuştu. Makarov ilk kez 2020 Şubat'ında işkence gördüğünü anlatıyor. Cezaevi yönetimine karşı bir komplo içinde olduğunu itiraf etmesini istiyorlardı, ancak o da reddediyordu. Üç adamın cinsel şiddetine uğradığını anlatıyor:
>
> "10 dakika boyunca dövdüler, giysilerimi parçaladılar. Sonra iki saat sürekli fırça sopasıyla tecavüz ettiler. Bayıldığımda üzerime soğuk su döküyorlar ve yeniden masanın üzerine yatırıyorlardı." İki ay sonra aynı şey tekrarlandı. Makarov saldırganlara 50 bin ruble (890 dolar) ödemeye zorlandı ve bu konuda konuşmasını engellemek için tecavüze uğradığını düşünüyor. Makarov, BBC'ye tecavüz sırasında görüntü kaydı yapıldığını da anlattı. Mahkumlar bu tür aşağılayıcı görüntülerin sızdırılmasının bir şantaj unsuru olarak kullanıldığını biliyor. Tecavüzcüler, başka mahkumlardı ama Makarov ve diğer mahkumlar bu kişilerin cezaevi yönetiminin talimatı ve onayıyla hareket ettiğinden hiç kuşku duymuyor. İşkence sırasında çığlıklar duyulmasın diye çok gürültülü müzikler çalındığını söylüyorlar."

İnsanlık dışı tek muamelelerinin bu hapishanede meydana gelmediğine dikkat çeken BBC'nin haberinde, birçok başka cezaevinde de benzer olayların yaşandığı şu şekilde ifade edilmektedir:

> "Fakat ülkede bugüne kadar yaşanan en büyük cezaevi işkence skandalı Sibirya'nın Irkutsk bölgesinde ortaya çıktı. 2020 yılında Angarsk'taki 15 no'lu cezaevinde mahkumların protesto eylemlerine karşılık yetkililer özel harekât ekiplerini çağırdı.
>
> Yüzlerce mahkûm iki ayrı gözaltı merkezine sevk edildi, burada gardiyanlar ve başka mahkumların işkencesine maruz kaldılar. İnsan hakları gönüllüleri bu olayda en az 350 mahkûma işkence yapıldığını tahmin ediyor. İşkence gören mahkumlardan biri olan Denis Pokusaev, «Eziyet neredeyse üç ay kadar hafta sonları hariç her gün devam etti. Gülüyor, meyve yiyerek seyrediyorlardı. Birine ellerine ne geçirdilerse onla tecavüz ediyorlardı, gardiyanlar zevkle izliyordu» diyor."

Seri Katiller

Seri katiller, insanlık tarihinin en ağır ve sarsıcı suç örnekleri arasında yer almaktadır. Bu suçların arkasındaki nedenler, faillerin psikolojik ve toplumsal profilleri, tarih boyunca hem akademik çalışmaların hem de kamusal merakın konusu olmuştur. Seri katillerin kimler olduğu, bu suçlara hangi koşullar altında yöneldikleri ve cinsiyetin bu eğilim üzerindeki etkisi, bu alandaki temel tartışma başlıkları arasında yer alır.

21 farklı ülkeden derlenen verilere göre (Kaynak: Wikipedia) incelenen toplam 412 seri katilin 365'i erkek, 47'si kadındır. Bu dağılım, seri katillerin yaklaşık %89'unun erkeklerden, %11'inin ise kadınlardan oluştuğunu göstermektedir. Ülke bazında incelendiğinde erkeklerin tüm ülkelerde baskın grup olduğu görülmektedir. Arjantin, Belarus, Brezilya, Bulgaristan, Çin, Polonya ve Türkiye örneklerinde kadın seri katil kaydı bulunmamaktadır.

Kadın oranının görece daha yüksek olduğu ülkeler arasında İngiltere, Avusturya, Belçika, Fransa, Avustralya ve İtalya öne çıkmaktadır. Özellikle İngiltere'de incelenen 56 vakanın 15'inin kadın olması, bu ülkeyi kadın oranının en yüksek olduğu örneklerden biri hâline getirmektedir. Genel olarak veriler, seri katillik olgusunun cinsiyet dağılımında belirgin bir erkek ağırlığına sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmalar, erkeklerin genel olarak kadınlara kıyasla suç işleme eğiliminin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, biyolojik ve hormonel faktörlerin yanı sıra, toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklik algısı ve şiddete karşı tutum gibi unsurların da etkisiyle açıklanabilmektedir.

Genellikle, erkek seri katillerin organize ve planlı suçlar işleme eğiliminde oldukları görülmektedir. Cinayetleri genellikle soğukkanlılıkla ve duygusal tepkilerden uzak bir şekilde işlerler. Kurbanlarını kontrol etme ve güç duygusunu tatmin etme arzusuyla hareket ettikleri bilinmektedir. Ayrıca, birçok erkek seri katilin çocukluk döneminde travmatik deneyimler yaşamış ve şiddete maruz kalmış olduğu da ifade edilmektedir.

Kadın seri katillerin ise erkek katillere kıyasla daha az sayıda olduğu görülmektedir. Kadın seri katillerin işledikleri cinayetlerin genellikle daha az organize ve planlı olma eğiliminde olduğu belirtilmektedir. Bu katillerin aile üyeleri veya yakın ilişkide oldukları kişileri öldürme olasılıklarının daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, zehirleme gibi daha az şiddet içeren yöntemler kullanma eğiliminde oldukları da bilinmektedir.

Ülke bazında bakıldığında, İngiltere'de kadın seri katil oranının diğer ülkelere kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir.

İdam Cezası

Dünyada 55 ülkede halen uygulanmakta olan idam cezası, en tartışmalı ceza yöntemlerinden biri olmaya devam etmektedir. İnsan hakları, etik ve caydırıcılık gibi açılardan ele alınan idam cezası, özellikle cinsiyet eşitsizliği açısından da dikkat çekici bir tablo ortaya koymaktadır. 2022 yılında, dünya genelinde tahmini 883 kişinin idam edildiği tahmin edilmektedir. İdam cezalarının en yoğun olarak uygulandığı ülkeler ise Çin, İran, Mısır ve Suudi Arabistan'dır.

Maalesef, idam edilen mahkumların cinsiyetlerine dair net bir veri bulunmamaktadır. Bu durum, idam cezasının uygulandığı ülkelerdeki şeffaflık eksikliği ve veri toplama zayıflıklarından kaynaklanmaktadır.

Ancak, ABD'deki verilere bakıldığında, idam cezasında cinsiyet eşitsizliğinin açıkça görüldüğü ortaya çıkmaktadır. Washington merkezli İdam Cezası Bilgi Merkezi'nin verilerine göre, ABD'de 1970'lerin ortalarında idam cezasının geri gelmesiyle birlikte 1558 kişi idam edilmiştir. Bu mahkumların 1541'i erkek, yalnızca 17'si kadınlardan oluşmaktadır[123].

İdam cezası ile sonuçlanan suçları işleyenlerin çok büyük çoğunluğunun erkeklerden oluşmasının birçok farklı sebebi olabilir. Bu sebepler arasında sosyoekonomik faktörler, eğitim seviyesi,

şiddete maruz kalma, suç türleri ve yasal düzenlemeler gibi unsurlar sayılabilir.

İdam cezasında cinsiyet eşitsizliğinin var olması, birçok etik ve yasal endişeyi de beraberinde getirmektedir. Adil bir ceza sistemi, cinsiyete bakılmaksızın tüm sanıklara eşit muamele edilmesini ve cezalandırılmasını gerektirmektedir. İdam cezasının ise, erkekler üzerinde daha yoğun bir şekilde uygulanmasının bu ilkeyi etkileyip etkilemediği tartışılmaktadır.

Ordular

Modern orduların büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Orduların neredeyse tamamının erkeklerden oluşması, günümüzde cinsiyet eşitliği ilkesinin savunulduğu ve birçok alanda teşvik edildiği bir ortamda, tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir. Fiziksel güç ve kas gücüne ihtiyaç duyulmayan birçok askeri görev varken, orduların hâlâ büyük ölçüde erkek askerlerden oluşması, sadece yetenek ve liyakat açısından değil, toplumda var olan cinsiyet rolleri ve önyargılar açısından da sorgulanması gereken bir durumdur.

Orduların büyük oranda halen bir erkek mesleği olarak kabul edildiği bilinmektedir. Askerliğin halen bir erkek mesleği olarak görülmesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Geleneksel algılar ve önyargılar, askerlik mesleğini erkeklerle özdeşleştirmekte, kadınların bu alanda yer almasına karşı direnç oluşturmaktadır. Bunun yanında, aile içi sorumlulukların ve çocuk bakımının yükünün hâlâ büyük ölçüde kadınlara ait olması, kadınların askerlik gibi uzun süreli ve talepkâr mesleklere katılımını zorlaştıran diğer bir faktör olarak işlev görmektedir.

Kadınların asker olarak görev yapamamasının altında yatan diğer bir neden, bunun bazı ülkelerde engellenmesidir. Bazı ülkelerde kadınlar hiçbir şekilde orduya alınmazken, diğer bazı ülkelerde ise kadınların belirlenen görevlere katılmalarına izin verilmektedir.

Kadınların askerî savaş rollerinde görev yapabileceği ülkelerin büyük çoğunluğu Avrupa ülkeleridir. Cinsiyetler arası durumun en eşit olduğu İskandinav ülkelerinde kadınların savaş rollerinde yer almalarına izin verilmektedir. Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Litvanya, Hollanda, Norveç, Polonya, Romanya ve İsveç buna izin vermektedir. Kanada, Avustralya, ABD, Birleşik Krallık ve Yeni Zelanda'da izin verilen ülkeler arasında yer almaktadır.

Bunun dışında, kadınların savaşta görev yapmasına izin veren diğer ülkeler İsrail, Eritre ve Kuzey Kore'dir: Bu üç ülkede, zorunlu askerlik de uygulanmaktadır. Bu üç ülkede kadınların savaş görevlerinde yer almasının nedeninin, bu üç ülkedeki toplumsal dayanışmanın güçlülüğü, silahlı çatışma tarihinin önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Güney Afrika ve Pakistan ise bulunduğu coğrafyadan farklı bir yasa geliştirerek, kadınların savaş uçağı kullanmasına izin vermektedir. Ayrıca Sırbistan ve Güney Kore de kadınların savaş pilotu olmasına izin verilmektedir.

Kadınların ordudaki sayılarının arttırılmasının toplumsal olarak etkileri neler olabilir? Bazı uzmanlara göre, kadınların daha çok sayıda orduda temsil bulması adil ve eşitlikçi bir toplum yaratmanın yanında, aynı zamanda orduların daha etkin ve başarılı olmasını sağlayacaktır. Çünkü, çeşitliliğin, dolayısıyla kadınların ve erkeklerin bir arada olduğu takımların daha yaratıcı ve yenilikçi olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu tür karma ekiplerin sorun çözme konusunda daha başarılı olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle, orduların farklı yetenek ve bakış açılarından faydalanabilmeleri için kadınların katılımının teşvik edilmesi ve bu konuda gerekli adımların atılması önem kazanmaktadır.

Kadınların NATO ordularındaki oranı ortalama yüzde 13'tür. Ülkeler arasında bu oran belirgin biçimde değişmektedir. En yüksek kadın asker oranı yaklaşık yüzde 20 ile Macaristan'da görülürken, onu ABD, Slovenya, Bulgaristan, Yunanistan ve Fransa izlemektedir. Türkiye ise yüzde 0,3 ile listenin en düşük oranına sahip ülke konumundadır. Bu dağılım, NATO ülkeleri arasında kadınların askerî yapılara katılımı bakımından önemli farklılıklar bulunduğunu göstermektedir (Kaynak: Aydınlık Gazetesi).

Bu veriler, modern orduların hâlen büyük ölçüde erkeklerden oluştuğunu ve kadınların askerî

yapılardaki temsilinin erkeklere kıyasla oldukça düşük düzeyde kaldığını göstermektedir. Askerî görevlerin önemli bir bölümü yalnızca fiziksel güçle değil; teknik uzmanlık, stratejik düşünme, karar alma, iletişim, organizasyon ve disiplin gibi farklı becerilerle de ilişkilidir. Buna rağmen orduların büyük çoğunluğunda erkeklerin ağırlıklı konumda olması, yalnızca bireysel yetenek ve liyakatle açıklanamaz. Bu durum, aynı zamanda toplumda varlığını sürdüren cinsiyet rolleri, kurumsal alışkanlıklar ve kadınların askerî alandaki varlığına yönelik önyargılarla da ilişkilidir.

Bu yargıların bir sonucu olarak, savaşlarda en çok zarar gören kesim erkeklerden oluşmaktadır. Bu durumun düzeltilmesi, yani kadınların ordularda daha çok yer alması, sadece cinsiyet eşitlikçi bir toplum yaratmakla kalmayacak, aynı zamanda farklı yetenekler ve bakış açıları nedeniyle orduların daha başarılı olmasına da neden olabilme potansiyeli taşımaktadır.

Halbuki NATO ülkelerindeki kadın asker oranlarına bakıldığında, ordularda kadın temsili oranının çok düşük olduğu, ayrıca ülkeler arasında da önemli farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Bundan dolayı, ordularda cinsiyet eşitliğinin henüz istenilen seviyede olmadığını açık bir şekilde ifade edebiliriz.

Bu durumun önüne geçmek için kadınların ordulardaki yerini güçlendirmek, daha fazla sayıda görevler almalarına izin vermek ve gerekli yasal düzenlemeleri yapmak önemli olacaktır. Bu adımlar sayesinde eşitlikçi ve kapsayıcı olacak, bunun sonucu olarak da daha etkin bir hale gelebilecek ve tüm bireylerin potansiyellerinden faydalanılabilecektir.

Günümüzdeyse saldırganlık genelde drone'lar ve füzelerle yapıldığı için, ordu içinde kadın erkek ayrımı önemini yitirmeye başlamaktadır. Bu görevi genellikle bilgisayar işlerinden anlayan insanlar yapmaktadır. Günümüzde İsrail örneğinde olduğu gibi, artık doğrudan çatışmalar azalmaktadır.

Kadın Askerler: Amazonlar

İlkel dönemlerde ya da tarihin herhangi bir döneminde sadece kadınlardan oluşan bir ordunun var olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte, Amazonların tamamen kadın askerlerden oluştuğu rivayet edilmektedir. Homeros ve Herodot'ta geniş biçimde yer alan Amazon anlatısı, tarih boyunca kadın savaşçılarla ilgili en bilinen örneklerden biri olmuştur. Amazon kelimesinin "memesiz" anlamına geldiği, bunun kökeninin ise kadınların daha iyi ok atabilmek için memelerinden birini kestikleri yönündeki anlatıya dayandığı iddia edilmektedir. Bugün Samsun ve Sinop çevresinde yaşadıklarına inanılan Amazonlar, Türkiye'de de tarihsel ve kültürel bir figür olarak anılmaktadır.

Amazonların Büyük İskender'le temas kurdukları, daha sonra Romalılar tarafından ortadan kaldırıldıkları rivayet edilmektedir.[124] Nasıl ortaya çıktıkları konusunda çeşitli efsaneler bulunan Amazonların kökeni Çelik tarafından şu şekilde açıklanmaktadır:

> Başlangıçta genç kabile Amazon (Don) Nehri kıyılarında yaşadı. Nehre daha sonra Amazon ordusu kraliçesi Lysippe'in oğlu Tanais'in ismi verildi. Tanais savaşa olan tutkusu ve evliliğe değer vermeyişi yüzünden Afrodit'i kızdırdı ve annesine âşık olmakla cezalandırıldı.
>
> Tanais ensest ilişkiye girmektense kendini nehirde boğdu. Bu duruma kızan Lysippe Amazonları harekete geçirdi. Mükemmel binicilikleri sayesinde Kafkasların tehlikeli doruklarını aştılar, Kapadokya'yı pusuya düşürdüler ve boyun eğdirdiler. Lysippe savaşçılarını Kapadokya'dan Pontus'a (Karadeniz) getirdi ve güney kıyısına yerleştirdi.
>
> Anadolu Amazonları doğmuştu. Dünyanın en karanlık topraklarından insanın hayal dünyasını zorlayan bir çıkışla kendi efsanelerini yaratan bu kadınlar, erkeksi bir tarihin bütün çehresini değiştirdiler.

Amazon topluluklarının sadece kadınlardan oluştuğuna inanılmaktadır. Soyun devamı için yılda bir kez komşu kabilelerden olan Gargeranları'ı ziyaret ettiklerine inanılan Amazonların doğurduğu çocuğun erkek olması durumunda, bu çocuğun öldürüldüğü ya da babaya geri verildiği iddia edilmektedir.[125]

Amazonların yaşayıp yaşamadıkları konusunda kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte, yaşadıklarına dair mozaikler, efsaneler ve heykeller bulunmaktadır. Haleplibahçe mozaikleri bunlardan biridir. Şanlıurfa'da yapılan kazılarda, oraya çıkarılan bu mozaiklerden birinde bir Amazon kadının av sahnesi betimlenmektedir[126].

Anadolu'da kurulduğuna inanılan Amazonlar yanında, sadece kadınların egemen olduğu bir gruptan daha bahsedilmektedir. İsmine Libya Amazonları denilen bu savaşçılar ile ilgili bütün bilgiler efsanelere dayanmaktadır. Cinsiyet rollerinin diğer gruplardan farklı kabul edildiği Lübnan Amazonlarında, bütün erkeklerin köle olduğu, devlet görevinde ya da orduda hiçbir görev alma haklarının olmadığı, toplum içinde evde çocuklara bakmak ve yemek pişirmek gibi gündelik işlerinden sorumlu olduğu kabul ifade edilmektedir.[127]

Mevcut veriler çerçevesinde Amazonların yaşayıp yaşamadığı konusunda kesin bir kanıya varılamamaktadır. Medeniyetin gelişimi sırasında, Amazonlara benzer kadınların söz sahibi olduğu devletin kurulmuş olma ihtimali göz ardı edilmemelidir. Amazonların daha iyi savaşmak için vücutlarının bir uzvunu kesmeleri, erkek vücudunun savaşmaya daha uygun olduğunu göstermektedir. Amazonların varlığı halinde bile, tarih boyunca kurulan orduların çok büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Bunun altında yatan nedenler nelerdir? Bu sorunun cevabını tarihsel bir perspektiften bulmak için Anadolu ve Mezopotamya'da kurulan eski uygarlıklardan birkaç tanesine bakmak bilgilendirici olacaktır.

SAVAŞ TEKNOLOJİLERİNİN GÜNDELİK YAŞAM TEKNOLOJİLERİNE ETKİLERİ

Savaş, insanlık tarihinin en yıkıcı unsurlarından biri olmasına rağmen, birçok alanda önemli keşiflerin ilk defa ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Daha etkin, düşmanı yenecek yeni silahların geliştirilmesi çalışmaları, birçok farklı teknolojinin ortaya çıkmasına, var olanlarının geliştirilmesine zemin olmaktadır. Böylece savaşlarda savunma ve saldırıda kullanılmak amacıyla başlatılan birçok teknolojik gelişme, sivil yaşamı etkileyen önemli gelişmeleri tetiklemektedir.

Savaşlar, düşman denilen öteki tarafın yenilgiye uğratılması esasına dayanmaktadır. Bunun için karşı orduya yenilmemek, onları yenmek gerekmektedir. Bu da yeni çözümler bulma ihtiyacını doğurmaktadır. Bu ihtiyaç, yeni silahlar, savunma sistemleri ve iletişim araçlarının geliştirilmesine yol açmaktadır. Geliştirilen bu yenilikler, sadece savaş alanıyla sınırlı kalmamakta aynı zamanda sivil yaşamın birçok alanında da görülmektedir.

Bunlardan biri tıp bilimidir. Savaş, tıp biliminin gelişmesine çok önemli katkıda bulunmaktadır. Savaş sırasında yaralanan askerlerin tedavi edilme ihtiyacı, birçok tıbbi gelişmeye fırsat olmaktadır. Bunu sağlayan etkenlerden biri sağlanan fonlardır. Savaşlarda, yeni silahlar ve savunma sistemlerinin geliştirmesi için büyük miktarda kaynak ayrılmaktadır. Bu kaynakların önemli oranı bir tıp araştırmalarına ayrılır ve yeni tıbbi gelişmelerin yaşanmasına ortam hazırlanır. Ayrıca savaş sırasında, yaralı askerleri tedavi etmek için yeni teknolojilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç, tıpta kullanılan yeni cihazların ve ilaçların geliştirilmesini sağlamaktadır. Bu şartlar altında, savaşlarda yeni tedavi yöntemlerinin ve ilaçların denenmesi için bir ortam sağlamaktadır. Bu sayede yeni tıbbi gelişmelerin daha hızlı bir şekilde test edilmesi ve kullanıma sunulması mümkün olmaktadır. Anestezi, farklı cerrahi teknikler antiseptikler bu şekilde ortaya çıkan tıbbı gelişmeler arasında örnek olarak gösterilmektedir.

Savaş teknolojisi, diğer teknolojilerin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Yeni silahlar, savunma sistemleri ve iletişim araçlarının geliştirilmesi ihtiyacı, birçok yeni teknolojinin ortaya çıkmasına ve var olanların geliştirilmesine yol açmıştır. Bu yenilikler, sadece savaş alanıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda sivil yaşamın birçok alanında da fayda sağlamıştır.

Savaşlar, yeni ve daha gelişmiş haberleşme teknolojilerinin geliştirilmesine zemin hazırlamaktadır. Cephedeki birlikler arasında bilgi akışını hızlandırmak ve komuta merkezlerini koordine etmek için yeni çözümler bulma ihtiyacı, birçok yenilikçi teknolojinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bunlardan bazılarını şu şekilde özetleyebiliriz: On dokuzuncu yüzyılda icat edilen

telgraf, Birinci Dünya Savaşı'nda askeri birlikler arasında hızlı ve güvenilir bir iletişim sağlanmasına katkı sağlamıştır. Telgraf hatları sayesinde komutanlar cephedeki gelişmeleri anlık takip edebilmiş ve stratejik kararları daha hızlı bir şekilde alabilmişlerdir. Telgraf daha sonra sivil alanda da yayılmış ve birçok kişi tarafından, farklı amaçla gündelik yaşamda kullanılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nda telefonlar daha etkili bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle komuta merkezleri arasında, anlık haberleşme imkânı yaratması itibariyle koordinasyonu artırmış, savaşın seyrini etkileyen önemli kararların daha hızlı bir şekilde alınmasına imkân vermiştir. Savaş meydanlarında kullanılan telefonlar zamanla gelişerek bugün kullandığımız hale gelmiştir.

Savaş sırasında kullanılmaya başlanıp, daha sonra sivil hayatta kullanılan teknolojilerden biri radyodur. Radyo, savaş alanlarında iletişimi kökten değiştiren bir teknolojik gelişim olmuştur. Radyo dalgaları aracılığıyla anlık haberleşme ve bilgi paylaşımı mümkün hale gelmiştir. Cephedeki komutanlar, uzaktaki birliklere anında talimatlar verebilmiş ve istihbarat bilgilerini hızlı bir şekilde aktarabilmişlerdir. Bu da özellikle hareketli cephelerde operasyonların daha etkin bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunmuştur.

Savaşlarda zafer kazanmak ve hayatta kalmak için askerlerin ve malzemelerin hızlı ve kolay bir şekilde ikmali hayati öneme sahiptir. Bu nedenle, ulaşım teknolojileri her zaman savaşların merkezinde yer almaktadır ve savaşların seyrini önemli ölçüde etkilemektedir.

Savaş sırasında kullanılan ulaştırma teknolojileri, tarih boyunca sürekli olarak gelişmiştir. İhtiyaçlar doğrultusunda yeni ve daha etkili önlemler bulunmuştur. Örneğin, demiryolları büyük bir devrim yaratmıştır. On dokuzuncu yüzyılda icat edilen demiryolu hatları sayesinde askerler ve malzemeler cepheye hızlı bir şekilde taşınabilmiştir. Bu da savaşın daha hızlı ilerlemesini sağlamıştır.

Motorlu taşıtlar da savaşta çok önemli bir rol oynamıştır. I. Dünya Savaşı'nda kullanılmaya başlanan kamyonlar, arabalar ve motosikletler sayesinde askerler ve malzemeler daha hızlı bir şekilde taşınabilmiştir. Bu da cephedeki birliklerin esnek ve mobil olmalarını sağlamıştır.

Uçak ise II. Dünya Savaşı'nda büyük bir gelişme göstermiştir. Uçaklar havadan bombardıman yapmak, yüksekten keşif yapmak, yaralı askerleri taşımak için kullanılmıştır. Helikopter ise özellikle Vietnam Savaşı'nda yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Helikopterleri kullanarak zorlu arazilerdeki bölgelere çok kısa zaman içinde erişim sağlanmıştır. Helikopter aynı zamanda yaralıların taşınması gibi amaçlarla da kullanılmıştır.

Ulaşım teknolojilerinin gelişmesi, bu örneklerde görüldüğü üzere savaşları kökten değiştirmiştir. Daha hızlı ve daha güvenilir ulaşım sayesinde komutanlar birliklerini etkin bir şekilde koordine edebilmiş, cepheye ihtiyaç duyulan malzemeleri daha hızlı bir şekilde ulaştırabilmiş ve savaşın seyrini etkileyecek önemli kararları daha hızlı bir şekilde alınmasın sağlamıştır. Ulaşımın etkin bir şekilde sağlanması, savaşın kazanılmasında kritik bir rol oynamış, askerlerin hayatta kalma şansını artıran bir faktör olmuştur.

Bilgisayar biliminin savaş alanındaki doğuşu, kod kırma ve balistik hesaplamaların mirasıyla gerçekleşti. Bu amaçla geliştirilen sistemler, günümüzdeki bilgisayarların ve internetin temelini oluşturdu. Savaşın zorlayıcı ortamı, müttefik devletleri çözümlere yönlendirdi. Kodları kırma ve balistik hesaplamaları hızlandırmak için elektronik sistemlere ihtiyaç duyuldu. Bu ihtiyaçlar sonunda Colossus ve ENIAC gibi ilk elektronik bilgisayarlar geliştirildi. Colossus İngiltere tarafından Enigma şifreleme makinesini kırmak için keşfedildi. Colossus, vakumlu tüpler ve elektro-mekanik röleler kullanarak karmaşık matematiksel işlemleri gerçekleştirebiliyordu. Bu sayede Müttefik devletler, Alman haberleşmelerini deşifre ederek savaşın seyrini önemli ölçüde etkileyen kritik bilgiler elde edebilmekteydi. ENIAC ise Amerikalıların geliştirdiği ve ilk genel amaçlı elektronik bilgisayar olarak kabul edilen bir sistemdir. ENIAC, balistik hesaplamalar, hava durumu tahminleri ve nükleer silah araştırmaları gibi birçok farklı alanda kullanılmıştır. ENIAC, modern bilgisayarların temelini oluşturan ikili sayı sistemini ve von Neumann mimarisini kullanan bir sistem olmuştur.

Savaş sırasında geliştirilen bu ilk sistem, günümüzde kullandığımız bilgisayarların ve internetin temelini oluşturmuştur. Bu sistemler, bilgi işlem gücünün ve hesaplama yeteneğinin gelişmesine öncülük etmiş, ayrıca, veri tabanı yönetimi, yapay zekâ ve ağ iletişimi gibi alanlarda da önemli gelişmelere yol açmıştır.

Savaşların gelişimine yol açtığı diğer bir alan uzay teknolojisidir. Soğuk Savaş dönemi, sadece siyasi ve ideolojik bir gerginlik değil, aynı zamanda bilim ve teknolojide de büyük bir rekabete sahne olmuştu. Bu rekabetin en önemli alanlarından biri de uzay olmuştur. ABD ve Sovyetler Birliği, uzaydaki üstünlüğü ele geçirmek için kıyasıya bir yarışa girmiştir. Bu yarış, uzay teknolojisinin hızla gelişmesine yol açmış ve günümüzde kullandığımız birçok uzay aracının ve teknolojinin temellerini oluşturmuştur.

Uzay yarışının başlangıcı, 1957 yılında Sovyetler Birliği'nin Sputnik 1 uydusunu yörüngeye fırlatmasıyla başlamıştır. Bu olay, ABD'yi şoke etmiş ve ABD uzaydaki üstünlüğünü kaybetme korkusuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu sonucunda, ABD uzay araştırmalarına daha fazla yatırım yapmaya karar almıştır. Uzay yarışı, 1975 yılında Apollo-Soyuz Test Uçuşu ile sona ermiştir. Bu yarışın sonucunda, uzay teknolojisi önemli bir gelişme göstermiştir. Roketler, uydular, uzay istasyonları ve diğer uzay araçları daha güçlü, daha güvenilir ve daha karmaşık hale gelmiştir. Uzay yarışı sayesinde elde edilen teknolojiler, günümüzde bilimsel araştırmalar, hava durumu tahmini, iletişim, sağlık, navigasyon, uzay araştırmaları ve birçok farklı alanda kullanılmaktadır.

Uzay yarışı, sadece teknolojik bir yarış değil, aynı zamanda insanlığın uzaydaki ufkunu genişleten bir alandır. Bu yarış, uzay araştırmalarına olan ilgiyi artırmış ve yeni nesil bilim insanlarını ve mühendisleri uzay bilimlerine yöneltmiştir. Soğuk Savaş dönemindeki uzay yarışı, uzay teknolojisinin hızla gelişmesine ve insanlığın uzaydaki ufkunun genişlemesine yol açmıştır. Bu yarışın mirası, günümüzde de uzay araştırmalarını ve uzay politikalarını etkilemektedir. Uzay yarışı toplumlara uzayın keşfedilmeye değer bir yer olduğunu ve insanlığın büyük başarılara imza atabileceğine inandırmıştır. Bütün bu gelişmeler yüzünden ordular yerini bilgisayar teknolojisiyle üretilen savaş araçlarına, füzelere ve drone'lere, bırakmıştır.

SAVAŞLARDA HASTALIKLARDAN KAYNAKLANAN ÖLÜMLER

Savaşlar, tarih boyunca sadece siyasi ve coğrafi sınırları değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda milyonlarca insanın ölümüne de yol açmıştır. Bu ölümlerin önemli bir kısmı doğrudan savaş alanlarında düşman ateşi sonucu gerçekleşse de askerlerin önemli bir kısmı hastalık, soğuk ve açlık gibi savaşla bağlantılı dolaylı nedenlerden de hayatını kaybetmiştir. Bu yazıda, savaşlarda sadece düşman kurşunu ile ölmeyen askerlerin hikayelerine ışık tutmak ve bu tür ölümlere yol açan faktörleri incelemek istiyoruz.

Milyonlarca erkeğin savaş meydanlarında öldürülmesine yol açan, tarihin en yıkıcı ve trajik olaylarından olan savaşlarda, çatışmalar dışında da savaşın yarattığı zorlu koşullar da ölümcül bir tehdit oluşturmaktadır. Düşman mermilerinden sağ kurtulan birçok asker, hastalık, açlık, soğuk gibi çeşitli nedenlerle hayatını kaybetmiştir. Savaş alanlarında ya da savaştan önce ya da savaşlar bittikten sonra, savaşın kaotik ortamı, hijyenin yetersizliği ve tıbbi imkanların sınırlı olması, salgın hastalıkların yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Savaş meydanlarında, siperlerde, yollarda, çadır kentlerde, kalabalık askeri birliklerde yaşayan askerler, tifüs, kolera ve dizanteri gibi hastalıklara karşı savunmasız bir halde kalmaktadır. Bu şartlar altında ortaya çıkan hastalıklar, yaygınlaşmakta ve binlerce askerin ölmesine neden olmaktadır.

Yetersiz beslenme ve açlık da asker ölümlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Savaşın getirdiği eksik beslenme; sağlıklı ve yeterli beslenmenin olmaması, askerlerin yeterli beslenmesini zorlaştırmaktadır. Savaş, aynı zamanda tarım alanlarının tahrip olmasına, gıda kaynaklarının yok almasına neden olmaktadır. Bunlardan dolayı, askerler arasında açlık baş göstermekte ve hızla yayılmaktadır. Açlık, yetersiz beslenme, askerlerin bağışıklık sistemlerini zayıflatmaktadır. Hijyen sorunu gibi diğer olumsuz etkenlerle karşılaşan askerler, neticede hastalıklara karşı daha

savunmasız hale getirmektedir.

Soğuk hava da savaşlarda önemli bir ölüm etkeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kış aylarında yapılan savaşlarda, askerler donma riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Sarıkamış Harekâtı gibi olaylarda, yetersiz giyim ve barınma imkanları sonucunda binlerce asker hayatını kaybetmektedir. Sarıkamış Harekâtı, I. Dünya Savaşı'nın Kafkas Cephesi'nde Osmanlı İmparatorluğu ve Rus İmparatorluğu arasında 15 Aralık 1914 - 5 Ocak 1915 tarihleri arasında gerçekleşen bir muharebedir. Bu muharebe, Osmanlı ordusu için büyük bir yenilgi ve ağır kayıplar ile sonuçlanmıştır.

Sarıkamış Harekâtı, 3. Ordu Komutanı Enver Paşa tarafından Kafkasya'daki Rus işgalini sona erdirmek ve Kars'ı geri almak amacıyla planlanmıştır. Plana göre, 3. Ordu'nun iki kolordusu Sarıkamış'a ilerleyecek ve şehri kuşatarak teslim alacaktı. Ancak hava şartlarının göz önünde bulundurulmaması gibi birçok stratejik hata yapıldı. Bunların sonucunda, ordu zorlu kış şartlarında, açlık ve hastalıkla boğuşurken Rus ordusunun karşı saldırısına uğradı ve savaşı kaybetti. Bu hareket sonucunda, yaklaşık 90 bin askerin öldüğü, 60 bin askerin ise esir düştüğü ifade edilmektedir.

Bu hususlar yanında, ayrıca psikolojik etkenler de askerlerin hayatını olumsuz etkilemektedir. Savaşın dehşetini yaşayan askerler, stres, kaygı, depresyon ve post-travmatik stres bozukluğu gibi ruhsal sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, canlarına kıymalarına, ailelerini öldürmelerine ya da başka birçok sağlık sorununa neden olmaktadır.

Netice itibariyle, savaşlarda, çatışmalar sırasında milyonlarca asker hayatını kaybetmektedir. Ancak savaşlarda sadece düşman ateşi ölümcül bir tehdit oluşturmamakta, savaşın yarattığı zorlu koşullar da askerler için büyük bir tehlike arz etmektedir. Hastalık, açlık, soğuk ve psikolojik travma gibi etkenler, savaşlarda asker ölümlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu nedenle, savaşların yıkıcı etkilerini tam olarak anlayabilmek için sadece çatışmalarda ölen asker sayısına bakmak yeterli olmamakta, savaşın yarattığı tüm ölüm nedenlerini göz önünde bulundurmak ve savaşın tüm sonuçlarını değerlendirmek gerekmektedir.

Örneğin, tarihin en kanlı savaşlarından biri olarak kabul edilen Birinci Dünya Savaşı'nda, sadece cephelerde değil, salgın hastalıklar ve açlık nedeniyle de milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir. Tahminlere göre savaşta ölen 17 milyon askerin beş milyonu belirtilen, çatışma dışı nedenlerle hayatını kaybetmiştir. Özellikle siperlerdeki hijyenik olmayan zorlu şartlar salgın hastalıklarını tetiklemiştir. Tifüs, kolera ve dizanteri gibi hastalıklar, zorlu kış koşulları ve açlık cephelerde milyonlarca askerin ölmesine neden olmuştur.

Çatışma dışı ölümlerin fazla olduğu diğer bir savaş Napolyon Savaşları'dır. Sadece Fransa için değil, tüm Avrupa için yıkıcı sonuçlar doğuran bu savaşlarda toplam 6 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Bu ölümlerin önemli bir kısmı çatışma sırasında, diğer bölümü de belirtilen nedenlerle (hastalık, açlık...vb.) yaşanmıştır. Özellikle Rusya'da yaşanan 1812 seferi sırasında, Napolyon'un ordusunun büyük bir kısmının soğuktan ve açlıktan öldüğü belirtilmektedir.

SONUÇ

Tarih boyunca şiddetin birçok boyutu olmuştur. Şiddet, çoğu zaman erkekten kadına ve erkekten erkeğe olmuştur. Erkekten erkeğe şiddetin incelendiği bu kitapta yazanlar hiçbir zaman kadına yönelik şiddeti bastırma ya da perdeleme kaygısı taşımamaktadır. Aksine bu kitap, ataerkil toplumlarda ortaya çıkan erkek şiddetinin, en başta yine erkeklere zarar verdiğini gösterme kaygısı taşımaktadır. Erkekten erkeğe şiddetin örneklerini çok çeşitli kurumlarda, tarihin her döneminde görmek mümkündür. Yatılı okullarda, hapishanelerde, ordularda ve benzeri erkek yoğun kurumlarda zirveye çıkan şiddet örnekleri bu kitapta tarihsel olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte, avcı toplayıcı toplumlarda diğer kabilelerin üyelerine, vahşi hayvanlara ve av hayvanlarına karşı geliştirilen araç ve gereçler teknolojinin gelişmesiyle evrilmiş ve bugünkü en şiddetli halini almıştır. Ateşli silahların icadıyla birlikte savaşlar milyonlarca askerin ve sivilin hayatını kaybetmesine yol açarken dünyadaki neredeyse tüm savaşlarda, savaş kararını veren de

bu savaşlarda öldürenler de ölenler de erkeklerdir. Savaşların en amansız zamanlarında yetişkinlerin ölmesiyle bu durum çocuk askerlik gibi kavramların da doğmasına da neden olmuştur. Artık dünyanın bir kesiminde çocukların savaş ortamlarına dahil edilmesi söz konusu olmasa da Küresel Güney olarak da ifade edebileceğimiz, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin çoğunda hâlâ aşılamamış bir sorundur.

Tüm teknolojik gelişmelere ve yeni savaş teknolojilerine rağmen askerler, jandarmalar ve polisler hâlâ erkek yoğun kurumlar oluşturmaya devam edeceklerdir. Bunların yanında erkek yoğun hapishaneler ve yatılı okullarda erkeğin erkeğe yönelik şiddeti devam edecektir.

KAYNAKÇA

A cultural studies approach.Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.

Adalete Erişimde Bilgi İlk Adımdır "Şiddete Uğradığınızda Çaresiz Değilsiniz" Broşürü. (Erişim tarihi: Belirtilmemiş). evicisiddet.adalet.gov.tr/Ne_Yapabilirim.html#

Akar, E. (2019). İnsancıl Hukuk Çerçevesinde Çocuk Askerler Sorunu (1. baskı). Astana Yayınları.

Akarsu, R. (2014). Erken Tunç Çağı Sonu ve Orta Tunç Çağı'nda Güneybatı Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(2), 209-216.

Akbulut, İ., (2013) İslam Hukukunda Suçlar ve cezalar, Dr. İlhan Akbulut

Akcan, Ayten. "Bozkır Türk Kavimlerinde Ordunun Temel Unsurları". Tarih Ve Gelecek Dergisi 7, sy. 4 (Aralık 2021): 711-26. doi.org/10.21551/jhf.1027116.

Akgün, I. (Der.). (2013). Çalışma hayatında psikolojik taciz (mobbing) panel ve çalıştayı bildiriler kitabı. www.csgb.gov.tr/media/1315/1%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fma-hayat%C4%B1nda-psikolojik-taciz-mobbing-panel-ve-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Ftay%C4%B1-bildiriler-kitab%C4%B1-2013.pdf

AKSAN, Virginia H., "18. Yüzyıl Sonlarında Osmanlı'da Zorunlu Askerlik Stratejileri", Devletin Silahlanması, Ortadoğu'da ve Orta Asya'da Zorunlu Askerlik (1775-1925), Der. Erik Jan Zürcher, Çev. M. Tanju Akad, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, s. 23-44.

Akyol, Y. (2018). HALK HAÇLI SEFERLERİ. Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1(1), 83-94.

Alain Türk. (2023). İspanya'da Kilisede skandal: 2000'den fazla çocuk istismara uğramış. Al Ain Türkçe. tr.al-ain.com/article/ispanya-kilise-skandal-cocuk-istismari

Ali ERTUĞRUL, Ali Ve KOÇASLAN, Büşra, Zincire Vurulmak: Haçlı Seferleri Sürecinde Esaret Ve Kölelik, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2022;21(81): 391-408.

Alp, İ. (2017). Srebrenitsa Soykırımı (Temmuz 1995). AVRASYA ETÜDLERİ, 52(2), 153-197.

Alşahin, M. E. ve Artuk, M. E. (2015). Hapis Cezalarının Ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 21(2), 297-337.

Altan, Ebru, Haçlı Seferleri ve Anadolu (1097-1190): Türkiye Selçukluları Tarihinde Haçlı Seferlerinin Yeri ve Önemi, USAD Dergisi, Bahar, 2020, (12): 35-50.

Altuntaş, H. M. (2007). İbnü'l-Esîr'in (1160-1232) El-Kâmil Fi't-Tarih Adlı Eserine Göre Haçlı Seferleri (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

American Battlefield Trust. www.battlefields.org/learn/civil-war

American Civil War casualties. (2023, November 2). Wikipedia. Retrieved , June 19, 2024 from [simple.wikipedia.org/w/index.php?title=American_Civil_War_casualties&oldid=9168376] (simple.wikipedia.org/w/index.php?title=American_Civil_War_casualties&oldid=9168376).

American Civil War. (2024, July 7). Wikipedia. Retrieved 19:55, June 19, 2024 from simple.wikipedia.org/w/index.php?title=American_Civil_War&oldid=9634679.

Anonim, Amazon Kadınlar, Bambooc, 2022

Anonim. (2002, 26 Ocak). ABD'de yılda 140 bin erkek mahkûm tecavüze uğruyor.

Antik Mısır, Wikipedia.

Arkeolojik Buluntularda Şiddet kavrakoglu.com/siddet-2/amp/

Arslan, E. (2021). Bürokrasiye Eleman Yetiştiren Yöneticilik Okulu Olarak Enderun Mektebi: Kurumsal Bir Değerlendirme. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölüm.

Artuk, M. E. ve Alşahin, M. E. (tarih belirtilmemiş). HAPİS CEZALARININ VE CEZAEVLERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ (Historical Evolution of Prison Sentences and Prisons). İçinde Mehmet Akif Aydın'a Armağan.

Avaner, T., & Babaoglu, C. (2020). İdari ve Askeri Bilginin Teşkilatlanması: Enderun Mektebinde Yönetici Eğitimi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(3), 805-826.

AYAYDIN, Rıdvan, Osmanlı Devleti'nde Askeri Yükümlülükler ve Muafiyetler (1826-1914), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

Aydınlık Dergisi. (2022). Ordularda kadın asker oranı kaç?

Aydoğan, S. (2021). Uygarlık Tarihinde Hitit Uygarlığının ve Kadeş Antlaşmasının Yeri. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(2), 129-151. doi.org/10.30803/adusobed.958349.

Ayten AKCAN, Bozkır Türk Kavimlerinde Ordunun Temel Unsurları

Babb, G. (2023). China's Military History and Way of War: A Backgrounder.

Bayram, T. (2015, March 24). Çatalhöyük'te Cinsiyet Eşitliği Vardı. Arkeofili. Retrieved from [arkeofili.com/catalhoyukte-cinsiyet-esitligi-vardi/]

Bell, S. (2013). Doing masculinity: Men, violence and conflict resolution.Routledge.

Birinci, F. (2021, Ocak 14). Erkeklerde Cinsel Saldırganlık: Testosteronun Rolü Ne?. Evrim Ağacı İnternet Sitesi. evrimagaci.org/erkeklerde-cinsel-saldirganlik-testosteronun-rolu-ne-7609

Boarding School, Wikipedia.

Bottoms, E. (1999). Interpersonal Violence and Social Order in Prisons. Crime and Justice, 26, 205-281.

Bozoğlu, B. (2023, Aralık 16). Haleplibahçe'de Bulunan Avlanan Amazonlar Mozaiği.

Bulgu, M (2012), Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe J. of Sport Sciences, 23(4), 207–219.

Çakırtaş (Ş), Bir Gizem Abidesi Göbeklitepe, 2021, Indepentdet Türkçe www.indyturk.com/node/340611/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/bir-gizem-abidesi-g%C3%B6beklitepe

Çalık, E. (2016). İLKEL TOPLULUKTAN MODERN TOPLUMA GEÇİŞ SÜRECİNDE CEZA-ADALET İLİŞKİSİ. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 111-130.

Çam, F. B. (2016). Bartin Üniversitesi Egitim Fakültesi Dergisi; Bartin, 5(2), 629-643.

Çam, F. B. (2016). Eğitim Sisteminin Ortaya Çıkışı ve Antik Yunan Eğitim Anlayışının Temelleri. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2), 629-643.

Cao YP, Zhang YL, Sun SQ, et al. [An epidemiological study on domestic violence in Hunan, China]. Zhonghua liu Xing Bing xue za zhi = Zhonghua Liuxingbingxue Zazhi. 2006 Mar;27(3):200-203. PMID: 16792883.

Çatak, E. (2016). İnönü Üniversitesi Uluslararsı Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 5, Sayı 1, 2016, S. 111-130.

Catino, M. (2015). Mafia rules. The role of criminal codes in mafia organizations. Trends in Organized Crime, 18(4), 369-385.

Çelik, M. M. (2021). Erkek egemen tarihin çehresini değiştirdiler: Karadeniz'in Amazon kadınları. arkeofili.com/yunan-efsanelerine-konu-olan-amazonlar-gercek-miydi/

Çetin, N. (2018). Türk töresinde askerliğin yeri ve Türkiye'de askerliğe bakış açısında meydana gelen değişimler. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), 161-175.

Chelsea Shieh, China's Education System: The Oldest in the World, 2015, asiasociety.org/education/chinas-education-system-oldest-world .

Çığır Dikyol, D. (2016). Antik Yunan'dan Bir Eğitim Modeli: Sparta. Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, 6(2),

189-207.

Çığır Dikyol, D. (2016). Antik Yunan'dan Bir Eğitim Modeli: Sparta. Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, 6(2), 189-207.

Civil War Casualties [Website]. (2023, September 15). The Cost of War: Killed, wounded, captured, and missing. Retrieved from www.battlefields.org/learn/articles/civil-war-casualties

Civil War. www.history.com/topics/american-civil-war/american-civil-war-history

Çocuk Haçlı Seferi (A. O. Çalışır, çev.). (2021). Ortaçağ Araştırmaları Dergisi, 4(2), 280-284.

Demir, F. (2018, Temmuz 21). Afrika'da Çocuk Askerler: Sorunsalın Siyasal ve Sosyal Kökenleri.

Demirbaş, Hilal Başak, Yatılı Liselerde Eğitim Almış Erkeklerin Erkeklik İnşaları ve Yatılı Liselerin Toplumsal Cinsiyet Rejimi, 2019.

Dieter Johannes photo from researchegate www.researchgate.net/figure/Goebekli-Tepe-engraving-of-a-female-person-from-layer-II-foto-Dieter-Johannes-DAI_fig5_270030960

Dikici, A. (2016). Bosna Savaşı'nda Srebrenica Savunmasının Komutanı Naser Oriç'in Hikâyesi. AVRASYA ETÜDLERİ, 50(2), 181-217.

Doğan, A. 2018, Anadolu'nun İlk Üniversiteleri: Selçuklu medreseleri.

Dumlu, A., Şahin, M., & Şahin, M. (2023). Antik Mısır'da Eğitim. EKEV Akademi Dergisi(93), 1-11. doi.org/10.17753/sosekev1239849

Durmuş, İlhami, "Eski Türk Savaş Araç-Gereç ve Taktiği", Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, Yıl 2019, s. 49-70.

Ecesu Olgu (2019). Sümerlerde Eğitim Sistemi ve Matematik Üzerine egitimheryerde.net/sumerlerde-egitim-sistemi-ve-matematik-uzerine/

Eck, K., & Hänni, O. (2013). Male victimhood in armed conflict. jetdencre. Retrieved from www.jetdencre.ch/male-victimhood-in-armed-conflict-3859.

Education in ancient Greece, en.wikipedia.org/wiki/Education_in_ancient_Greece

Edwards, A. (2010). Transnational Organized Crime: Perspectives from Europe. European Journal of Criminology, 7(5), 379-394. onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-7660.2010.01670.x

Elmacıoğlu, Lale. "Göbeklitepe'nin ardından insanlık tarihine ışık tutan yeni keşif: Karahantepe". Independent Türkçe, 14 Eylül 2023. www.indyturk.com/node/586586/k%C3%BClt%C3%BCr/g%C3%B6beklitepenin-ard%C4%B1ndan-insanl%C4%B1k-tarihine-%C4%B1%C5%9F%C4%B1k-tutan-yeni-ke%C5%9Fif-karahantepe.

Erkekler (de) ağlar!": Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet dönüşü" Fe Dergi 8, no. 2 (2016), 1-12.

Erkol, Ç. G. (2015). Erkek Millet, Asker Millet: Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler. Masculinities: A Journal of Identity and Culture(3), 235-239.

Ersoy, U., & Küçükay, A. (2021). Şiddet önleme çalışmalarına psikolojik ve hukuksal bir bakış: A Psychological and Legal Overview of Violence Prevention Studies.

Ertuğrul, A., & Koçaslan, B. (2022). Zincire Vurulmak: Haçlı Seferleri Sürecinde Esaret Ve Kölelik. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 21(81), 391-408. doi.org/10.17755/esosder.957620

F. L. Cross; E. A. Livingstone, the Oxford Dictionary of the Christian Church, rev. ed.

Ferguson, Everett (1998). Encyclopedia of Early Christianity. ABD: Garland Publishing. s. 32. Forms of Christian education, Britannica.

Frederiksen, B., F. , Mungiki, Kenya's violent youth gang, serves many purposes: how identity, politics and crime keep it alive. theconversation.com/mungiki-kenyas-violent-youth-gang-serves-many-purposes-how-identity-politics-and-crime-keep-it-alive-221791

Furat, A. (2012). Eğitim-Mimarî İlişkisi Açısından Kuruluş Dönemi Osmanlı Medreseleri. Journal of Istanbul University Faculty of Theology, (8).

Gelişli, Y. (2005). On Dokuzuncu Yüzyılda (Osmanlı Devleti'nin), Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge. GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(2), 83-113.

Gelişli, Y. (2005). On Dokuzuncu Yüzyılda (Osmanlı Devleti'nin), Bağdat ve Yemen Vilayetlerinde Medreselerin Açılma Gerekçelerine İlişkin İki Belge. GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(2), 83-113.

Gemici, N. (2019). OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM SİSTEMİ VE KURUMLARI. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (72), 47-57.

Geniş, B., Şahin, F., & Gürhan N.(2022). Alkol/Madde Kullanım Bozukluklarında Şiddet ve İntiharın Nörobiyolojik Temelleri.Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry, 14(2264-275.

Genocide In Iraq, The Anfal Campaign Against the Kurds, A Middle East Watch Report, Human Rights Watch, New York

Görkemli, B. (2015). İslam hukukunda ve modern hukukta hapis cezası ve hapishaneler. ERÜHFD, Cilt 10, Sayı 2, 2-25.

Gümüşel, G. (2017). Erkekler İçin Askerliğe Hazırlık Dersleri. Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 15(22), 1-40. doi.org/10.17518/canakkalearastirmalari.310158.

Gündoğdu, Ü. (2021). NATO ülkelerindeki kadın asker oranları. Habertürk

Hager, T. (2023). Sahra Hastanelerinden Nazi Laboratuvarlarına Antibiyotiğin Öyküsü (Çev. E. Elbaşıoğlu). Bilim Yayınları.

HARDY, E. G., 1908. "Tacitus as a Military Historian in the Histories", The Journal of Philology, Londra, Vol. 31, Iss. 62, ss. 123-152..

Hızlı, M. (1987). Kuruluşundan Osmanlılara Kadar Medreseler. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2(2), 1987.

How the Railroad Won the War. americanexperience.si.edu/wp-content/uploads/2015/02/How-the-Railroad-Won-the-War.pdf

dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/17.htm

tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2022-160-2055

www.indyturk.com/node/344641/haber/erkek-egemen-tarihin-çehresini-değiştirdiler-karadenizin-amazon-kadınları

www.policinginstitute.org/

www.researchgate.net/figure/Goebekli-Tepe-engraving-of-a-female-person-from-layer-II-foto-Dieter-Johannes-DAI_fig5_270030960

Hürriyet Gazetesi. www.hurriyet.com.tr/gundem/abdde-yilda-140-bin-erkek-mahk-m-tecavuze-ugruyor-38391869

I Want To Become The President. www.savethechildren.org.uk/change-the-future-lite/child-soldier

İhsanoğlu, Ekmeleddin, "Osmanlı Medrese Tarihçiliğinin İlk Safhası (1916-1965) -Keşif ve Tasarlama Dönemi-", Belleten 64/240, 541-582, 2000.

İnsan Hakları Bağlamında Genel Bir Bakış". Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 12/12-13 (Nisan 2001), 539-581. doi.org/10.17120/omuifd.82564.

İstanbul Tarihi, "Osmanlı İstanbul'unda Geleneksel Eğitim ve Ulema | Büyük İstanbul Tarihi", Erişim 30 Kasım 2023. istanbultarihi.ist/331-osmanli-istanbulunda-geleneksel-egitim-ve-ulema

James Hannam 2003, Medieval Science, the Church and Universities, http://www.bede.org.uk/university.htm

Jewkes, R., & Lane D. (2009). Men and gender equality: A global perspective. Sage.

Johannes, D. Göbekli Tepe, engraving of a female person from layer II

Jordan: Obama Should Press King on Asylum Seeker Pushbacks. www.hrw.org/news/2013/03/21/jordan-obama-should-press-king-asylum-seeker-pushbacks

Kagwanja, P. (2024, 26 Şubat). Mungiki: Kenya's violent youth gang serves many purposes – how identity

politics and crime keep it alive. The Conversation. Erişim tarihi [erişim tarihi], theconversation.com/mungiki-kenyas-violent-youth-gang-serves-many-purposes-how-identity-politics-and-crime-keep-it-alive-221791

Kaplan, E. (2005, Aralık 2). Child Soldiers Around the World. www.cfr.org/. Retrieved from www.cfr.org/backgrounder/child-soldiers-around-world

Karacagil, Z. (2017). Erkek bedenin kurgulanmasında "Askerlik Hizmeti". Journal of Human Sciences, 14(4), 4410-4424. doi:10.14687/jhs.v14i4.4913

KARADAĞ H (2017). Çin Kurtuluş Ordusu (PLA) ve Çin'in Askeri Gücü Üzerine Bir Değerlendirme. Sayfa:163 - 178.

Karakaya, Musa. (2015). Erzurum İli̇ Mafya Ti̇pi̇ Suç Örgütleri̇nin Yapısı ve Yasadışı Faali̇yetleri̇. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 1, Sayfa: 215-229, Elazığ.

Karakök, T. (2013). Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlı'da Medreseler: Bir Değerlendirme. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2, 218.

Karakök, Tunay, "Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlı'da Medreseler: Bir Değerlendirme". Bartın University Journal of Faculty of Education, 2/2, 208-234, 2013.

Karakök, Tunay, "Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlı'da Medreseler: Bir Değerlendirme." Bartın University Journal of Faculty of Education, 2/2, 208-234, 2013.

Kaya, M. (2004). XII-XIII. Yüzyıllarda Türkiye Selçuklu Devletinde Dış Ticaret (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kaya, M. (2019). XII. Yüzyıl İslam ve Batı Kaynaklarına Göre I. Haçlı Seferi Sırasında Yahudiler (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.

Kayalı, Y. ve Hakman, I. (2021). Eskiçağ Hindistan Tarihinin İki Buddhist Hamisi: Maurya İmparatoru Aşoka ve Kuşan Kralı Kanişka. Doğu Dilleri Dergisi, C. VI, S.1, 1-16.

Kaynak: www.battlefields.org

Kenneth Roth, "Show Trials Are Not the Solution to Saddam's Heinous Reign", The Globe and Mail, 18 July 2003. www.gendercide.org/case_anfal.html

Kiger, P. J. (2023, August 7). How Ancient Sparta's Harsh Military System Trained Boys Into Fierce Warriors. Retrieved from [www.history.com/news/sparta-warriors-training] (Original work published September 8, 2020)

Kimmel, M. (2008). The angry white male: Reflections on masculinity and angry men. New York: New York University Press.

Kınal, F. (1969). Çivi Yazısının Doğuşu ve Gelişmesi. TAD (Tarih Araştırmaları Dergisi), VII(12-13), s.l-16.

Koca, S. (2017). Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?. Gazi Akademik Bakış, 10(20), 15-35. doi.org/10.19060/gav.321020

Koca, S. (2017). Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?. Akademik Bakış. Calal-Abad: Cilt 10, Sayı 20, s. 15-35.

Kovan, B. A. (2023). Tacitus'un Eserlerinde Savaş Anlatıları ve Bu Anlatılara Göre Roma Ordusu. OANNES - Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi, 5(2), 795-815. doi.org/10.33469/oannes.1316988

Koyuncu, N., & Kılıç, Y. (2019). Osmanlı Medresesi'nin Kurucusu Kayserili Davud'un Hayatı, Eserleri ve Fikirleri Üzerine Bir Bakış. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 27(2), 229-242. doi.org/10.15337/suhfd.571244

Lahm, K. F. (2008). Inmate-On-Inmate Assault: A Multilevel Examination of Prison Violence. Criminal Justice and Behavior, 35(1), 120-137. doi.org/10.1177/0093854807308730

Lal, A. (2018, November 30). Ancient Indian Warfare. World History Encyclopedia. Retrieved from www.worldhistory.org/Indian_Warfare/

Laloğlu, P. (2018). Hegemonik erkeklik ve şiddet.Akademia Sosyal Bilimler Dergisi - Özel Sayı, 1, 393-397.

Lancey, J. (2017, 13 Nisan). Çin imparatorunun ölümsüzlük arayışı ve kilden askerler, BBC Culture.

Lee, J.K., & Lancaster S.G.(2015). The construct of toxic masculinity: A systematic review and exploration of current research.Aggression and Violent Behavior, 25(347-360).

Lee, T. H. C. (2018). Education in Traditional China: A History. Retrieved from brill.com/view/title/1401.

Male Victimhood in Armed Conflict. politicalviolenceataglance.org/2013/07/11/male-victimhood-in-armed-conflict/

Mark, J. J. (2021, 15 Haziran). Agoge: The Spartan education program. [www.worldhistory.org/article/342/agoge-the-spartan-education-program/#google_vignette].

McPherson, J. M. (2010). Out of war, a new nation. Spring, 42(1), 1-10.

Medival Universities, Wikipedia.

Mezopotamya, Wikipedia

Milton V. Anastos, Dumbarton Oaks Papers Vol. 6 (1951), pp. 123 + 125-160 (37 pages), Published By: Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University.

Mohseni, F. (2012). Corporative Crime from the Perspective of Criminology. Perspectives of Criminal Justice Journal, (57).

Mormenekşe, F. (2007), Bir Erginlenme Modeli Olarak Askerlik Folkloru, Yuksek , Lisans Tezi, Gazi Universitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öcal, G. (2019). Askerliğin Erkeğin İnşasına Etkileri. On İki Levha Yayıncılık.

Olcay TURAN.(2021).ANA HATLARIYLA GEÇ CUMHURİYET DÖNEMİ ROMA KOLONİZASYONU .Journal of History School

Özbay, M.(2005). Bilim ve Kültür Aktarıcısı Olarak Yazı . Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları(HÜTAD)(2),67-74.

Özbölük, R. (2022). Osmanlı Devleti'nde Zorunlu Askerliğe Direniş: 'Muîsiz' Efrad Soruni. Gazi Akademik Bakış, 16(31), 169-190. doi.org/10.19060/gav.1217263.

Özcan, M. T. (2012). İlkel Toplumlarda Toplumsal Kontrol-Hukuk Dışı Mekanizmalar ve İlkel Hukuk. İstanbul.

Özgül, O.(2011) SÜMER SOSYAL HAYATINDA EĞİTİMİN YERİ VE ÖNEMİ .Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi ,4(2) ,401-414

Pederasty, Wikipedia, en.wikipedia.org/wiki/Pederasty

Pizarro J, Silver RC, Prause J. Physical and mental health costs of traumatic war experiences among Civil War veterans. Arch Gen Psychiatry. 2006 Feb;63(2):193-200. doi: 10.1001/archpsyc.63.2.193. PMID: 16461863; PMCID: PMC1586122.

Poair, T.F.N.(2016) Education in Ancient Egypt till the End of the Graeco-Roman Period: Some Evidences for Quality.Journal of Association of Arab Universities for Tourism and Hospitality Special Issue,Ismailia Conference ,1–16

Polat O. (2014) Klinik Adli Tıp, Yıl 2016 Cilt:22 Sayı:1

Prof. Dr. Yıldız Deveci Bozkuş, İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü, İslam Öncesi Türklerde Ordu, Din, İnanış ve Hukuk

Renaissance, Wikipedia.

Ross Wignall. (2022). 'Good Boys, Gone Bad': Navigating Youth Mobilisation and Gender in Post-Conflict Sierra Leone, Youth and Non-Violence in Africa's Fragile Contexts. (pp. 91-112). 10.1007/978-3-031-13165-3_5.

Şanal, M. (tarihsiz) Kuruluşundan Ortadan Kaldırılışlarına Kadar Olan Süre İçerisinde Medreseler.

Sandhu, G. S. (2000). A Military History of Ancient India. Vision Books. Retrieved from Michigan University Digital Collections on August 8, 2009.

Sarao, K. T. (t.y.) Vihāra. www.researchgate.net/publication/315862129.

School, Wikipedia.

Schwalbe M., & Muehlenkamp J.(2009). Constructions and contradictions of masculinity:

Sears, M. A. (2014, January 16). The Fearful Secret at the Heart of Ancient Sparta. Retrieved from [slate.com/news-and-politics/2024/01/sparta-300-warriors-history-slavery.html]

Shaughnessy, E. L. (1996). Military Histories of Early China: A Review Article. Early China, 21, 159-182. Retrieved from Cambridge University Press.

Sina, A. Eski Yunan Yargı Sistemi: MÖ IV. Yüzyılda Atina'da Yargıçlar ve Mahkemeler.

Sivrioğlu, U. T., & Yılmaz, M. E. (2017). İlk çağ uygarlıklarında diplomasi [Diplomacy in ancient civilizations]. U.U. International Journal of Social Inquiry/U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(2), 179-227.

Spaulding, W. (2022, December 28). Education in the Middle Ages | Schools, History & Facts. Study.com. study.com/academy/lesson/education-middle-ages-schools-history-facts.html.

Spiegel, Paul B et al. (2000). War and mortality in Kosovo, 1998–99: an epidemiological testimony. The Lancet, Volume 355, Issue 9222, 2204 - 2209.

Stohr M. K., Walsh A., (2012), "Corrections: The Essentials", Thousand Oaks: SAGE Publications,

Tarihi, D. S. (2012). Haçlı Seferleri. Tarih İncelemeleri Dergisi, 27(1), 281-288.

Taşağıl, Ahmet "Eski Türk İdaresi", Tarih ve Medeniyet, Sayı: 58, Yıl 1999, s. 58-62.

The Educational Legacy, Of, Medieval and Renaissance Traditions, 2015. web.archive.org/web/20040811153008/http://www.csupomona.edu/~plin/ls201/medieval2.html.

The Immutability of Christ and Justinian's Condemnation of Theodore of Mopsuestia.

The Middle Ages, Brittannica

The National Policing Institute

The Renaissance, Khan Academy.

Thomas G. Benedek, The Shift of Medical Education into the Universities.

Travers, M. (2023, June 15). A two-step process to rise above road rage: Self-awareness and self-regulation are key to better driving habits.Psychology Today. Retrieved from www.psychologytoday.com/us/blog/social-instincts/202306/a-two-step-process-to-rise-above-road-rage

TÜİK Suç İstatistikleri

Turan, O. (2021). İmparatorluk Dönemi'nde Roma Ordusunda Asker Alım Süreci. History Studies International Journal Of History, 13(1), 1-15. doi:10.9737/hist.2021.974

Tutar, E. (2002). Şiddetin Nörobiyolojisi.//www.kriminoloji.com

Unan, F. (2003). OSMANLI MEDRESE ULEMÂSI: ILIM ANLAYISI ve ILMÎ VERIM. Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(5), 14-34.

Uyanık, M. Z. (2017). Batı ve Doğu Kültüründe Hapishane. Îmîzânü'l-Hak İslâmi İlimler Dergisi, Sayı 4, 87-134.

Vikipedi Katkıda Bulunanlar. (t.y.). Gang population. en.wikipedia.org/wiki/Gang_population

Vikipedi Katkıda Bulunanlar. (t.y.). Yakuza. Vikipedi. tr.wikipedia.org/wiki/Yakuza

We Are Women In International Security, wiisglobal.org/

Weber, J. L. and Hassler, . Warren W. (2024, July 3). American Civil War. Encyclopedia Britannica. www.britannica.com/event/American-Civil-War.

Why Do Children Become Child Soldiers? www.warchild.org.uk/news/why-do-children-become-child-soldiers

Wikipedia contributors. (2024, July 2). Military railways. In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 22:00, July 91 2024, from en.wikipedia.org/w/index.php?title=Military_railways&oldid=1232119789

Wikipedia contributors. (2024, July 8). List of wars by death toll. In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 19:55, June 19, 2024, from [en.wikipedia.org/w/index.php?

title = List_of_wars_by_death_toll&oldid = 1233364885](en.wikipedia.org/w/index.php?title = List_of_wars_by_death_toll&oldid = 1233364885).

Wikipedia contributors. (2024, July 9). American Civil War. In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 19:54, July 9, 2024, from en.wikipedia.org/w/index.php?title = American_Civil_War&oldid = 1233543090.

Wikipedia contributors. (2024, May 19). Gang population. In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 10:13, June 9, 2024, from en.wikipedia.org/w/index.php?title = Gang_population&oldid = 1224622587

Wikipedia katılımcıları (2024). Amerikan İç Savaşı. Vikipedi, Özgür Ansiklopedi. Erişim tarihi 22.06, Temmuz 4, 2024 url:tr.wikipedia.org/w/index.php?title = Amerikan_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1&oldid = 32651498

Wikipedia katılımcıları (2024). Haçlı Seferleri. Vikipedi, Özgür Ansiklopedi. Erişim tarihi 15.33, Haziran 9, 2024 url:tr.wikipedia.org/w/index.php?title = Ha%C3%A7l%C4%B1_Seferleri&oldid = 32828934.

Wikipedia katılımcıları (2024). Haçlı Seferleri. Vikipedi, Özgür Ansiklopedi. Erişim tarihi 20.33, Haziran 9, 2024 url:tr.wikipedia.org/w/index.php?title = Ha%C3%A7l%C4%B1_Seferleri&oldid = 32828934.

Wikipedia katılımcıları (2024). I. Dünya Savaşı. Vikipedi, Özgür Ansiklopedi. Erişim tarihi 22.05, Temmuz 4, 2024 url:tr.wikipedia.org/w/index.php?title = I._D%C3%BCnya_Sava%C5%9F%C4%B1&oldid = 33405350.

Wikipedia katılımcıları (2024). Kadınlar ve askerlik. Vikipedi, Özgür Ansiklopedi. Erişim tarihi 2037, Temmuz 1, 2024 url:tr.wikipedia.org/w/index.php?title = Kad%C4%B1nlar_ve_askerlik&oldid = 31814333

Wikipedia katılımcıları. (2024a). El-Enfal Operasyonu. Vikipedi, Özgür Ansiklopedi. Erişim tarihi 20.14, Mayıs 9, 2024 url:tr.wikipedia.org/w/index.php?title = El-Enfal_Operasyonu&oldid = 33055915.

Wikipedia katılımcıları. (2024b). Yakuza. Vikipedi, Özgür Ansiklopedi. Erişim tarihi 20.23, Haziran 9, 2024 url:[tr.wikipedia.org/w/index.php?title = Yakuza&oldid = 32640692.](www.google.com/search?q = www.google.com/search%3Fq%3Dtr.wikipedia.org/w/index.php%253Ftitle%253DYakuza%2526oldid%253D32640692)

Yazar yok. (t.y.). II. Dünya Savaşı'nda Ölen Asker ve Sivil Sayısı. DR Data Stats. [www.drdatastats.com/ii-dunya-savasinda-olen-asker-ve-sivil-sayisi/#:~:text = asker%20say%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1%20g%C3%B6stermektedir.-,II.,sivil%20say%C4%B1s%C4%B1%2045%20milyon%20ki%C5%9Fidir.]

Yıldırım, S., & Kılıç, Ü. (2018). Klasik Dönem Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 603-627.

Yılmaz, İtaatkar Toplum Oluşturma Aracı olarak İşkence (Emevî Örneği), Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, VII (2008), sayı: 4.

Yılmaz, M. (2016). Abbasi Dönemi Bağdat Zindanları. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Cilt 16, Sayı 1.

Yılmaz, Metin, Erken Dönem İslam Tarihinde Zindanlar ve Hapishaneler, Samsun, 2010

Yılmaz, Metin. "İslâm Tarihinin İlk Üç Asrında Hapishanelere Ve Mahkumların Durumlarına Gürbüzer, S. (2015). İslamda suç ve ceza. Bayburt Postası.

Yılmaz, N., & Demirel, Ş. (2023). Budist Dönemde Hindistan'da Eğitim. Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi(12), 62-70. doi.org/10.55089/yyuvasad.1399458.

Yılmaz, Sait, "Türk Savaş Sanatı ve Stratejisi", Jeopolitik Aylık Strateji Dergisi, Sayı 62, Yıl 2009, s. 10-16.

[1] **kavrakoğlu.com**

[2] Aydemir, 2015

[3] Ersoy ve Küçükkay, 2021

[4] Adalet Bakanlığı Aile İçi Şiddet Broşürü *(evicisiddet.adalet.gov.tr/Ne_Yapabilirim.html)*

[5] Adalet Bakanlığı Aile İçi Şiddet Broşürü *(evicisiddet.adalet.gov.tr/Ne_Yapabilirim.html)*

[6] Polat, 2015.

[7] Kimmel, (2008)

[8] Akgün, İsmail (Der.). (2013)

[9] Bulgu, 2012

[10] Travers, 2023

[11] Laloğlu, 2028

[12] Yeşilay, 2022, **Bahadır Geniş, Ferit Şahin & Nermin Gürhan.** (2022)

[13] Birinci, 2019, Tutar, 2002., Kimmel, (2008)

[14] Tutar, 2002

[15] Schwalbe ve Muehlenkamp (2009)

[16] Bayram, 2015

[17] Akarsu, 2014.

[18] Özbay, 2005.

[19] Özgül, 2011.

[20] Özgül, 2011.

[21] Olgun, 2019.

[22] Çam, 2016.

[23] Kramer, 2002,s. 21-24

[24] Robson, 2002, s.329-330; George, 2005, s.127-137'dan aktran, Çam, 2016.

[25] George, 2005, s.127- 137'den aktaran Çam, 2016.

[26] Ezoterik/içrek (içe yönelik anlam/ileti), asıl olarak belirli kişilerin içselliği ile sınırlandırılmış felsefî öğretilerdir. Bu öğretiler herkes tarafından bilinen egzoterik/dışrak (dışa dönük anlam/ileti) öğretiler değil, tam tersine belirli kişilerin aşamalardan geçerek bilmeye hak kazandığı öğretilerdir.

[27] Tarihpedia, Zoair, 2016.

[28] Dumlu, A., Şahin, M., & Şahin, M. 2023, Heard, 2021

[29] Zoair, 2016. Zinn, K. 2013

[30] Çam, 2016.

[31] Dikyol, 2016

[32] Dikyol, 2016.

[33] Yılmaz ve Demirel, ۲۰۲۳.

[34] Çam, 2016.

[35] Lee, 2000.

[36] China Ancient Education

[37] Kateşizm, Hristiyanlıkta vaftiz olup dine girmeden önce alınan din eğitimine verilen isimdir.

[38] Antakya Kateşistik okulu, Wikipedia, Early Christianity, Wikipedia

[39] Ülgen, 2011 ve Sepetç, 2016.

[40] www.ntv.com.tr/dunya/budist-rahibe-cocuk-tacizinden-hapis-cezasi,8UJHg5r96kWzP_tkrk1YZg

[41] www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/kuran-kursunda-erkek-ogrenciye-cinsel-istismar-iddiasi-1955199

[42] tr.al-ain.com/article/ispanya-kilise-skandal-cocuk-istismari

[43] www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58815112

[44] Aydoğan, 2021

[45] People's Liberation Army (Wikipedia)

[46] Wikipedia

[47] Lal, 2008

[48] Wikipedia

[49] www.news18.com/explainers/women-in-indian-armed-forces-their-changing-role-increasing-representation-explained-8631689.html

[50] Durmuş

[51] Akcan

[52] Bozkuş

[53] Wikipedia

[54] tr.wikipedia.org/wiki/Birlik_Ordusu

[55] worldpopulationreview.com

[56] dogruveri.com/askerligin-zorunlu-oldugu-ulkeler/

[57] tr.wikipedia.org/wiki/Yeniçeri

[58] Nizam-ı Cedid Ordusu, Wikipedia, Özbölük 2022.

[59] www.dunya.com/gundem/tsk039da-tecavuz-skandali-haberi-206184

[60] Orijinal metinde, ölçü birimi bushel olarak geçmektedir. Bushel, Türkçe'ye kile olarak çevrilebilmektedir. Bu da yaklaşık 25 kilodan oluşmaktadır.

[61] Kaynak ekle

[62] www.battlefields.org

[63] age

[64] Demir, 2018

[65] www.odatv.com/kultur-sanat/neden-cocuk-askerler-160698

[66] Aynı eser

[67] www.warchild.org.uk/news/why-do-children-become-child-soldiers

[68] www.savethechildren.org.uk/change-the-future-lite/child-soldier

[69] www.drdatastats.com

[70] Alp, 2017.

[71] Dikici, 2016

[72] National Policing Institute

[73] United Nation Economic Commission for Europe

[74] Wikipedia

[75] M. Catino / Scandinavian Journal of Management 31 (2015) 536–548

[76] age

[77] UNODC, 2013

[78] tr.wikipedia.org/wiki/Yakuza

[79] theconversation.com/mungiki-kenyas-violent-youth-gang-serves-many-purposes-how-identity-politics-and-crime-keep-it-alive-221791

[80] onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-7660.2010.01670.x

[81] en.wikipedia.org/wiki/Gang_population

[82] *Kaynak: Interpeace, 2013*

[83] UNICEF 2017

[84] www.vice.com/en/article/ak3a9j/more-women-are-joining-mexicos-cartels

[85] *Di Meo, 2012*

[86] *Kaynak: Amerika Birleşik Devletleri New York Güney Bölgesi Başsavcısı, 2006*

[87] Ertuğrul ve Koçarslan (2022).

[88] evrimagaci.org/cocuk-hacli-seferleri-binlerce-cocugun-gonderildigi-sonu-gelmeyen-yolculuk-11650

[89] İlanbey, ۲۰۲۲

[90] Çalık 2016

[91] Özcan 2012

[92] Çalık, 2016

[93] Hammurabi Kanunları, MÖ on sekizinci yüzyılda Babil Kralı Hammurabi tarafından kabul edilen bir yasa külliyatıdır.

[94] Wikipedia.com

[95] Sina, 2016.

[96] Artun ve Arşahin 2015

[97] Çalık, 2016

[98] age

[99] Artun ve Arşahin 2015

[100] pages.uoregon.edu/dluebke/Witches442/ConstitutioCriminalis.html

[101] Demirbaş (2017)

[102] Artun ve Arşahin 2015.

[103] Buhârî, "Husumat," 7-8; Kettânî, et-Terâtîbü'l-İdâriyye, I, 245; Asri Çubukçu, "Sümâme b. Üsâl," TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), XXXVIII, 131.

[104] İbn Mâce, "Sadakat," 15.

[105] İbn Hacer el-Askalânî, Fethu'l- Bârî, (Beyrut: Darüsselam, t.y.), VII, 414.

[106] Uyanık, 2017

[107] Uyanık, 2017.

[108] "Buhârî, "Husumat," 8; Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, el-Ahkâmü's-Sultaniyye, (Beyrut: Darü'l-Fikr, 2000), 191; İbn Ferhûn, Tabsiratü'l-hükkâm, II, 232; Takiyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdillah el-Makrizi, Kitabu'l-Mevâ'iz ve'l-i'tibar bi- zikri'l-hitati ve'l-âsâr, (Kahire: Mektebet'u Medbul, t.y.), II, 187; Kettânî, et-Terâtîbü'l-İdâriyye, I, 248; Bilmen, Kamus, III, 33; Hamidullah, İslam Peygamberi, II, 934; Atar, İslam Adliye Teşkilatı, 218; Özdemir, "İslam'ın İlk Dönemlerinde Hapishanelerin Doğuşu," 103; Hülagu, İslam Hukukunda Hapis Cezası, 21; Günay, "İslam Hukuk Doktrininde Hapis," 37; Demirbaş, Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi, 28." Aktaran, Uyanık, 2017.

[109] www.islamiokul.com/kutuphane/tarih/rasulullah/kettani/006.htm

[110] "İbn Ferhûn, Tabsiratü'l-hükkâm, II, 233; Âmir, et-Ta'zîr fi'ş-şerî'ati'l-İslâmiyye, 338; Bardakoğlu, "Hapis," XVI, 55; Atar, İslam Adliye Teşkilatı, 218"dan aktaran Uyanık, 2017.

[111] Gürbüz, 2015.

[112] Wikipedia

[113] www.hurriyet.com.tr/gundem/abdde-yilda-140-bin-erkek-mahk-m-tecavuze-ugruyor-38391869

[114] Mohseni, 2012

[115] aktaran Bottoms, 1999:206

[116] Bottoms 1999:206

[117] Jiang, 2006

[118] Lahm, 2008

[119] Stohr M. K. ve Walsh A, 2012.

[120] Mohseni, 2012:13

[121] Kellar ve Wang, 2005

[122] www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-62519068

[123] www.indyturk.com/node/595221/d%C3%BCnya/abdde-ilk-kez-trans-bir-yurtta%C5%9F-idam-edildi

[124] www.indyturk.com/node/344641/haber/erkek-egemen-tarihin-çehresini-değiştirdiler-karadenizin-amazon-kadınları

[125] www.bilimseldunya.com/amazon-kadinlari/

[126] arkeofili.com/haleplibahcede-bulunan-avlanan-amazonlar-mozaigi/

[127] www.indyturk.com/node/344641/haber/erkek-egemen-tarihin-çehresini-değiştirdiler-karadenizin-amazon-kadınları